

Хмельницький національний університет
Кафедри: «Фінансів, банківської справи та страхування»
«Автоматизованих систем і моделювання в економіці»

МАТЕРІАЛИ

**У ЮВІЛЕЙНОЇ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**МЕХАНІЗМИ, СТРАТЕГІЇ,
МОДЕЛІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ ЗА
УМОВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

**ПРИСВЯЧЕНОЇ
20-РІЧЧЮ
КАФЕДРИ ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ
СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ**

**5-7 жовтня 2018 року
м. Мукачево**

**Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Академія економічних наук України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
Одеський національний політехнічний університет;
Вроцлавський університет науки і технологій, м. Вроцлав, Польща
Університет імені Александраса Стулгінскіса, м. Каунас, Литва
Тбіліський державний університет імені Іване Джавахішвілі,
м. Тбілісі, Грузія**

МАТЕРІАЛИ

V ЮВІЛЕЙНОЇ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«МЕХАНІЗМИ, СТРАТЕГІЇ, МОДЕЛІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ
ЗА УМОВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА»**

**ПРИСВЯЧЕНОЇ 20-РІЧЧЮ КАФЕДРИ
ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ**

5-7 жовтня 2018 року

м. Мукачево

УДК 330.342

ББК 66.01

М 33

Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика / Матеріали V ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції (5-7 жовтня 2018р., м. Мукачево). – Хмельницький 2018. - 280 с.

Дане видання містить матеріали доповідей учасників V ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика», що відбулася 5-7 жовтня 2018 р. у м. Мукачево. Із надісланих матеріалів редакційним комітетом конференції до друку рекомендовано 130 тез від авторів із 52 установ, організацій, компаній та вищих навчальних закладів України та зарубіжжя. Набір здійснено з готових оригіналів-макетів, які були надані авторами доповідей в електронному вигляді. Відповідальність за зміст окремих публікацій, їх орфографію та якість рисунків несуть автори тез.

Редакційний комітет конференції:

Відповідальний редактор:

Хрущ Ніла Анатоліївна – завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету, доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України.

Члени редакційного комітету:

Квасницька Раїса Степанівна – професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету, доктор економічних наук, доцент;

Донченко Тетяна Віталіївна – доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету, кандидат економічних наук.

Технічний секретар редакційного комітету:

Антонюк Павло Петрович – доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету, кандидат економічних наук.

**ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ,
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ ТА ПІДПРИЄМСТВ,
СПІВРОБІТНИКИ ЯКИХ БРАЛИ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ:**

1. Академія економічних наук України
2. Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
3. Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
4. Вроцлавський університет науки і технологій, Польща
5. Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління»
6. Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана»
7. Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи»
8. Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг
9. ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
10. Економічний університет Братислави Словаччина
11. Запорізький державний медичний університет
12. Запорізький національний технічний університет
13. Запорізький національний університет
14. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
15. Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України
16. Київський національний університет імені Тараса Шевченка
17. Київський кооперативний інститут бізнесу і права
18. Київський національний торговельно-економічний університет
19. Класичний приватного університет
20. Криворізький державний педагогічний університет
21. Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана
22. Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
23. Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
24. Львівський національний університет імені Івана Франка
25. Львівський торговельно-економічний університет

26. Науково-дослідний центр митної справи Науково-дослідного інституту фіскальної політики Національного Університету Державної фіскальної служби України
27. Національна академія аграрних наук України
28. Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
29. Національний університет «Львівська політехніка»
30. Національний університет біоресурсів та природокористування України
31. Національний університет Державної фіскальної служби України
32. Національний університет харчових технологій
33. Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України
34. Одеський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
35. Одеський національний політехнічний університет
36. Освітня установа профспілок вищої освіти «Академія праці та соціальних відносин»
37. ПрАТ «ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій»
38. Сумський державний університет
39. Східноєвропейський університет економіки і менеджменту
40. Таврійський державний агротехнологічний університет
41. Тбіліський державний університет імені Іване Джавахішвілі, Грузія
42. Тернопільський національний економічний університет
43. Університет імені Александра Стулгінскіса, м. Каунас, Литва
44. Університет митної справи та фінансів
45. Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»
46. Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
47. Харківський національний університет будівництва та архітектури
48. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
49. Хмельницький національний університет
50. Черкаський державний технологічний університет
51. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
52. Чернігівський національний технологічний університет

1

СЕКЦІЯ

*Розвиток
фінансового ринку:
світові та
вітчизняні тенденції*

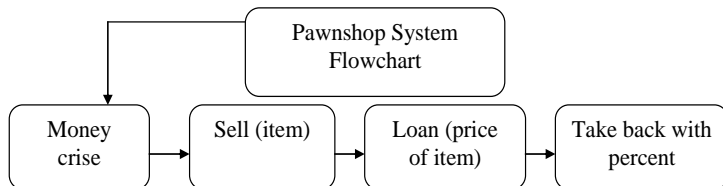
Orekhova K.V.
*PhD in Economics, associate professor,
associate professor of finance, banking and insurance department,
Abla Sahil,
Glushko A.V.,
students,
Kharkiv Education and Scientific institute of The State Higher Educational
Establishment “University of Banking”*

FEAUTURES OF PAWNSHOPS ACTIVITY

This article is about pawning history. Chinese records show that the practice of securing loans on property date back all the way to the dawn of the Western Han Dynasty in 206 BC. These Chinese pawn shops were considerably more softhearted than their modern Western counterparts; borrowers could take up to three years to pay off their loans at modest three-percent interest rates. Meanwhile, European pawn broking began to flourish during the middle Ages. The Norman Conquest introduced the practice to England, and the Lombardy region of northern Italy was another hotbed of pawn broking. In fact, pawn broking became so strongly identified with Lombardy throughout Europe that the term “Lombard” gradually became synonymous with “pawn shop” and “Lombard banking” was a widespread term for pawn broking. Anyone who turns to a pawnbroker to scare up some quick cash is in good historical company. In 1338 King Edward III hocked his jewels to raise funds for the English military at the dawn of what would become the Hundred Years’ War.

The aim of this article is to know the pawnshop and how they work and also there interest rate regulations. After this article you have to know how to choice the best pawnshops between hunder one and be able to see the average of percent of give back.

“Pawning” means that you give the pawn shop an item in exchange for a cash loan. For example, you might give them your mountain bike as collateral for a \$75 loan. If you repay the loan by a certain date, typically 90 to 120 days after you pawn the item, you can retrieve your bike. The loan repayment amount will include interest and fees that are regulated by the state. If you don’t repay the money on time, the pawn shop takes ownership of the bike and can offer it for resale. Most of the items pawned (about 70%) are reclaimed by their owners. Also pawn shops purchase items outright to resell (figure 1).

Figure 1. Pawnsop System Flowchart

Source: [1; 5]

The figure 1 shows the process of how the pawn shop work and in some cases when cross the limits of time of the deal the pawnshop put the item (gold, phone, laptop) in sell. Pawn stores can offer this type of deal because the customer offers personally owned property as collateral, which significantly reduces the risk for the lender. When the customer pays the loan back, the property is returned. In the U.S., over 80% of all collateral property is re-claimed.

Pawnbrokers also lend larger amounts of money for more flexible periods of time at lower cost. If you take a secured short-term loan from a pawnbroker, you will only pay interest on the actual period for which you use the loan.

Pawnshop interest rate regulations are shown in table 1.

Table 1

Pawnshop interest rate regulations

State	Interest rate	State	Interest rate
Alabama	25 %	California	2.5 %
Alaska	20 %	Colorado	local rules
Ariona	8%	Connecticut	3%o
Arkanska	None		

Source: [2; 3]

Forty-nine percent of the pawnshop loans in the dataset are collateralized with jewelry, with over half of the items in the jewelry category consisting of rings, including both men’s and women’s class and wedding rings. The next most popular category of pledges is televisions and electronics, including satellite dishes, stereos, and CD players. Individuals also commonly pawn tools, household items such as small appliances, sporting equipment, guns, musical instruments, and camera equipment. The value of collateral has a wide distribution: Guns have the highest average value, \$146, with instruments (\$117) and jewelry (\$96) coming in second and third, respectively. Statistics for all categories are shown in table 2.

Table 2

Collateral by category

Category	Number of Observations	Percentage of Observations	Average Loan Amount	Standard Deviation
Jewelry	199,288	49.98%	\$96.28	105.02
TVs / Electronics	126,297	31.68%	\$58.80	62.34
Tools / Equipment	31,600	7.93%	50.18	60.67
Household Items	105.52	2.65%	\$42.92	44.7
Missing	7,833	1.96%	\$63.75	72.54
Guns	7,734	1.94%	\$146.97	98.75
Instruments	7,700	1.93%	\$116.92	104.66

Source: [4]

The items pawned differ somewhat by the gender of the borrower. Jewelry is the most popular pledge for women, making up over 60% of the items pawned by women. Meanwhile, less than 35% of the items pawned by men are jewelry; men are more likely than women to pawn electronics and tools.

This article is resolved scientific and practical task improved approaches of classification of pawn shops advantages and disadvantages. The major scientific results and recommendations consist of the following elements:

The pawnshops work in process.

Working with a pawn shops can be a good deal for both a seller and buyer, but not always.

A pawnshop loan can get you access to money when you are in need of it. This type of loan carries with it some advantages and disadvantages.

The approximate value that you can pawn an item is based on what the pawn broker – in the matter that you don't come back for it - can get for it if the need to resell it arises. It basically works out as, he'll sell it back for about 60% of what it would be new (condition warranting), and will take it from your for roughly 33% of said 60%. Although, there are cases where the price he will take it from you will be much lower.

The main point of a pawnshop is to loan out money for small items, and the customer will come back and repay the loan (with interest) for the item back. However, there are points where some people come in to just outright sell their item.

Pawnshops are popularly considered to have usurious interest rates, but their fees are often low relative to those associated with alternatives such as payday loans.

References

1. Surgutanova C. N. Analysis of Methods for Regulating the Activity of Pawnshops in the Field of AML/CFT // C. N. Surgutanova, T. S. Zubarev // FinTech and RegTech: Possibilities, Threats and Risks of Financial Technologies III Network AML/CFT Institute International Scientific and Research Conference “FinTech and RegTech: Possibilities, Threats and Risks of Financial Technologies”. – Russia, Moscow. – Volume 2018. – P. 31-37. – URL: <https://knepublishing.com/index.php/Kne-Social/article/view/1521/3608>
2. Durdern Tyler. Top 10 Items Pawn Shops Drool Over (You've Been Warned) / Tyler Durdern // Pawned. – 2017, April. – URL: <https://medium.com/pawned/what-do-pawn-shops-buy-c35f2835cc5c>
3. Ketchum Dan. Best things to pawn at a pawnshop / Dan Ketchum // BankingRates. – 2018, February. – URL: <https://www.aol.com/article/finance/2018/02/12/best-things-to-pawn-at-a-pawnshop/23359477>
4. O'Shea Bev. Is a pawnshop loan ever a good idea / Bev O'Shea // Loans. Personal Finance. – 2018, June. – URL: <https://www.nerdwallet.com/blog/loans/pawnshop-loans>
5. National Pawnbrokers Association / Official Internet-source. – URL: <https://www.nationalpawnbrokers.org>

Белінська Я. В.
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної економіки
Університет ДФС України

БІТКОЇН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Виникнення крипто валюти є частиною крипто економіки (цифрової економіки), в основі якої лежить принципово нова технологія – блокчейн. Біткоіни - це цифрова криптовалюта¹, створена в 2008 році дотепер невідомим математиком під псевдонімом Сатоши Накамото. Визначають такі властивості Bitcoin. 1) Нематеріальність (вони знаходяться виключно в світовій мережі Інтернет), 2) не підконтрольність нікому (навіть самому винахіднику), 3) анонімність (власників виявити неможливо), 3) наявність вартісної основи (на майнінг біткоінів витрачаються ресурси, але не людські, а комп'ютерні), 4) умовно обмежений ресурс завдяки введенню функції швидкості сумарно видобутих біткоінів від часу, яка є обернено пропорційна, з часом падає і наближається до нуля. Максимальна кількість біткоінів очікується в обсязі 21 млн до 2025 року; 5) відкритість і доступність для кожного (будь-яка людина може простежити всі транзакції в процесі «майнінгу» будь-якого біткоіна) [1]. Усі перелічені властивості забезпечують ті якості біткоіну, що роблять його грошима

Одним з ключових моментів у вирішенні завдання забезпечення надійності біткоіну є застосування криптографічного методу *proof-of-work*. Ідея надійності біткоіну полягає в тому, що кожна транзакція необоротна і підтверджується їх блоками, які відповідають певним вимогам. Ці блоки об'єднуються в ланцюжок і доступні всім для перегляду у вигляді єдиної бази даних (блокчейн). Відтак весь ланцюжок можна перевірити на валідність на спеціальному сайті – Bitcoin Block Explorer.

Зазначені властивості певною мірою залежить від специфіки механізму видобутку біткоінів. Технологія блокчейн – це ланцюжок блоків даних в форматі JSON. Кожен блок містить всю необхідну для функціонування мережі інформацію, свій порядковий номер і хеш-суму (шістнадцятиричним числом) попереднього блоку. У першому блоці такої хеш-суми немає. Хеш має задовольняти визначені вимоги: він повинен починатися з певної кількості нулів, тобто має бути менше параметра під назвою «*bits*». Цей механізм дозволяє надійно зберігати всі необхідні дані в мережі, адже якщо змінити хоча б один символ в блоці, то його хеш зміниться цілком і все нулі зникнуть.

Незважаючи на те, що хеш-функція обчислюється за суворим математичним алгоритмом, Майнінг з метою пошуку хешу можливий за рахунок параметра «*nonce*». Програма-майнер просто перебирає різні значення «*nonce*», одне за іншим, обчислюючи значення хеш блоку, і якщо буде отримано хеш, що відповідає заданому параметру складності, то той, хто його отримав, отримає

---

¹ Крипто валюта - це децентралізована валюта із захистом від повторного використання, яка базується на досягненнях сучасної криптографії

нагороду у вигляді нових біткоїнів і комісій всіх транзакцій, включених до блоку. Створюючи новий блок в ланцюжку, клієнт вносить вклад в роботу Bitcoin. З 2009 року до грудня 2012 року сума винагороди за один видобутий блок становила 50 BTC. Потім це число знизилося до 25 BTC. Коли кількість здобутих біткоїнів перевищує половину, нагорода зменшується в 2 рази. Коли їх кількість дійде до 75%, нагорода впаде ще в 2 рази, і так далі. За даними блогу Visual Capitalist, станом на початок вересня 2017 року обсяг криптовалют у світі оцінювався у \$146,2 млрд. Лєвова частка (47%) припадала на біткоїн, а 19% займав Ethereum [2].

Проблеми і перспективи біткоїну полягають в наступному. Якщо валюта якоїсь країни суттєво девальвує, вона може перейти на біккоїни, при цьому монополії центральних банків на емісію грошей вже не буде. Поширення платежів та транзакцій в крипто валюті обумовлює потребу зміни підходів до оподаткування. Висока вірогідність, що переважна більшість криптовалют знеціниться, проте ті, що залишаться – виростуть в ціні. Головним ризиком є висока волатильність курсу біткоїну. Слід очікувати, що великі банки почнуть приймати біткоїн, а також запуснуть послуги крипто гаманців. Поширення біткоїну змінить конфігурацію світових фінансових центрів, тому що Китай є найбільшим інвестором в крипто валюту, проте лише в біткоїни.

Література

1. Ольшанський О. Криптовалюти в Україні: фінансова бульбашка чи гроші майбутнього? Конспект URL: https://ukr.lb.ua/economics/2017/10/26/379452_kriptovalyuti_ukraini_finansova.html
2. Галушка Є.О., Пакон О.Д Сутність крипто валют та перспективи їх розвитку // «Молодий вчений», № 4 (44), 2017, с. 634-638.

Болдова А.А.

*кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри фінансових ринків*

Саламаха Ю.В.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Університет державної фіскальної служби України*

ОСОБЛИВОСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Зниження активності інвестиційного ринку України породжує низку проблем, які не дозволяють реальному сектору економіки вийти на належний світовий рівень. Саме тому для подолання інвестиційного застою важливе значення має вивчення особливостей стимулювання інвестиційних потоків.

Зокрема цьому сприяло прийняття Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» в 2013 році. У ньому відображено основні засади державної політики в інвестиційній сфері протягом 2013-2032 років, яка

спрямована на створення умов для активізації інвестиційної діяльності в Україні [1].

У світовій практиці забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, інвестиційної привабливості окремих галузей чи регіонів здійснюється через систему методів держаного стимулювання інвестиційної діяльності до яких варто віднести наступні форми і методи:

1. Податкове стимулювання:
  - зниження ставки податку на доходи (прибуток) підприємства;
  - інвестиційна податкова знижка;
  - відміна податків на реінвестування;
  - податкові угоди з іншими країнами.
2. Фінансове стимулювання:
  - прискорена амортизація;
  - пільгові кредити;
  - інвестиційні гарантії;
  - безвідсоткові кредити.
3. Інфраструктурне забезпечення:
  - надання земельних ділянок у безоплатне користування або за пільговими цінами;
  - надання необхідних приміщень у безоплатне користування або за пільговими цінами.
4. Стимулювання конкретних інвестиційних проєктів:
  - цільове фінансування новітнього обладнання
  - цільове фінансування кадрових проєктів
  - сприяння у проведенні техніко-економічного обґрунтування проєктів

Основним стимулом для інвестування має бути отримання оптимального співвідношення між результатами і витратами в процесі інвестування. Так, для достатньо розвинутого ринку цінних паперів та його інфраструктури провідне значення має стимулювання фінансових інвестицій як найважливішого фактора підвищення ефективності інвестиційних процесів.

Роль держави також визначається важелями регулювання та забезпеченням відповідної нормативної бази. Уряд при стимулюванні інвестиційних процесів повинен забезпечити механізм згладжування суперечностей, якщо вони виникають у відносинах між учасниками процесу інвестицій, стимулювання їх взаємодії та узгодженості з метою досягнення безперервного зростання інвестиційних потоків у реальне виробництво.

В залежності від форм власності, можливості реципієнта щодо отримання інвестицій суттєво розрізняються. Перевага, в даному випадку, надається, переважно, у сектор бізнесу, що в свою чергу, негативно позначається на державних підприємствах.

За умов нестабільності економіки найважливішу роль відіграє стратегічне стимулювання виробничих інвестицій як основної ланки виходу з економічного застою та стабілізації економічного зростання. Головним ринковим стимулом слід вважати можливість отримання якомога більшого приросту вартості акцій за існуючих обмежень (політичних, екологічних, податкових тощо).

Отже, стимулювання інвестиційної діяльності для нашої країни є необхідною умовою розвитку економіки. Правильне застосування інструментів стимулювання здатне вивести вітчизняний ринок у світовий економічний протік, і зайняти конкуруюче місце серед інших країн.

Література

1. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» – прийнятий від 06.09.2012 № 5205
2. Залевська-Шишак А. Роль держави у стимулюванні інвестиційної активності в Україні / А.Залевська-Шишак // Світ фінансів. – Випуск 4 (9), грудень 2016 р. – С. 170-177

Квасницька Р.С.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Серед безлічі інновацій у фінансовій сфері, найбільша кількість сервісів представлено серед платежів. Це і не дивно, перехід онлайн торгівлі та розвиток електронної комерції було б неможливо без спрощення розрахунків за придбаний товар. Згідно даних порталу MEDICI, на сьогоднішній день у сфері фінтех представлено понад 1700 фінтех-компаній, зайнятих в індустрії платежів. Це істотно більше, ніж будь-яких інших стартапів з світу фінтех [1].

Зауважимо, що у розвитку фінансового ринку як на рівні окремої держави, так і на світовому рівні, відіграють ключову роль саме налагоджені механізми платіжних систем, які повинні повністю задовольняти зростаючі потреби суб'єктів розрахунків у швидкому й безпечному переказі коштів. Платіжні системи відіграють вирішальну роль й в успішному функціонуванні фінансової системи країн. Зокрема, вони мають важливе значення для проведення центробанками країн монетарної політики.

Тому для подальшого успішного розвитку економіки будь-якої країни важливою умовою є підвищення ефективності як національних, так і міжнародних платіжних систем. Говорячи про міжнародні платіжні системи, варто відмітити, що це платіжні системи, в яких платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і які здійснюють свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечують проведення переказу коштів у межах платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу [2]. Відповідно до статті 9 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» платіжні організації платіжних систем, учасники платіжних систем та оператори послуг платіжної інфраструктури мають право здійснювати діяльність в Україні виключно після їх реєстрації шляхом внесення відомостей про них до Реєстру.

В серпні 2015 року Національний банк України вперше визначив значущі платіжні системи в Україні, а саме: системно важливі, соціально важливі та важливі.

До організації та діяльності значущих платіжних систем в Україні висуваються додаткові вимоги, установлені Положенням про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 28.11.2014 № 755:

- управління й організація діяльності платіжної організації;
- доступ й участь у платіжній системі;
- управління ризиками: правовим, кредитним, ліквідності, загальним комерційним, депозитарним, інвестиційним, розрахунковим, операційним та системним;
- забезпечення безперервної діяльності платіжної системи;
- оприлюднення інформації та захист прав користувачів тощо.

Ці вимоги ґрунтуються на міжнародних стандартах, прийнятих Комітетом з платіжних і розрахункових систем Банку міжнародних розрахунків та Технічним комітетом Міжнародної організації комісій з цінних паперів. Критеріями віднесення платіжної системи до певної категорії важливості є обсяги операцій та види послуг, що надаються системою. Зокрема, згідно із цими критеріями до соціально важливих міжнародних платіжних систем віднесено – Visa, MasterCard, та Western Union, а важливими міжнародними платіжними системами визнано - "MoneyGram" та "INTELEXPRESS".

На сьогодні в Україні функціонує близько 8 платіжних систем, створених резидентами, і 10 міжнародних платіжних систем, створених нерезидентами. Нажаль, кількість міжнародних платіжних систем, які діють в Україні за останні роки значно скоротилась через співпрацю деяких платіжних систем із забороненими в Україні російськими платіжними системами та загрозу національній безпеці України. Так, у 2018 році Національний банк України скасував реєстрацію міжнародної платіжної системи ТУМЕ, яка отримала ліцензію НБУ у 2014 році та була першою міжнародною небанківською платіжною системою в Україні.

Підсумовуючи зазначимо, що платіжні системи, є невід'ємною складовою частиною фінансової інфраструктури, забезпечують безперебійне, швидке і безпечне проведення платежів і розрахунків і, тим самим, гарантують ефективне функціонування економіки країни, її окремих секторів, економічних інститутів і суб'єктів господарювання.

Література.

1. Паперник С. Які є платіжні системи / С. Паперник. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/papernyk/jaki-je-platizhni-sistemi-2457340.html>
2. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: закон: [станом на 04.06.2017 р.]. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>

Кізіма Т.О.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри імені С.І. Юрія,*

Тернопільський національний економічний університет

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ ДО ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У численних публікаціях, присвячених проблемам активізації інвестиційних процесів в Україні, автори передусім акцентують увагу на необхідності залучення потужного внутрішнього джерела інвестування національної економіки – заощаджень населення – та ефективного використання їх інвестиційного потенціалу в сучасних умовах.

Нині інвестиційна поведінка домогосподарств, яка реалізується через використання ними інструментів інвестування на фінансовому ринку України, демонструє розмаїття можливостей для кожної людини бути залученими до інвестиційних процесів та передбачає знаходження оптимального поєднання індивідуальних потреб, затрачених ресурсів і отриманої вигоди, що, у кінцевому підсумку, сприяє зростанню фінансового добробуту таких господарств.

Основними фінансовими інструментами залучення заощаджень домогосподарств до інвестиційних процесів є банківські депозити, кошти на рахунках у небанківських фінансово-кредитних установах (кредитних спілках, страхових компаніях, недержавних пенсійних фондах тощо), цінні папери, золото та інші дорогоцінні метали.

Формуючи заощадження, домогосподарства переслідують передусім завдання-мінімум – зберегти власні кошти, а також, по можливості, досягти завдання-максимуму – якомога вигідніше примножити свій капітал із якнайменшими ризиками втрати доходів. Причому успішне виконання цих завдань є важливим як для самих домогосподарств (адже невдалий вибір інструменту заощаджень знижує спонукальні мотиви до заощаджень в майбутньому), так і для держави (оскільки невеликі за розміром, проте масові заощадження домогосподарств формують масивні обсяги національних заощаджень, що, в кінцевому підсумку, стимулює економічний розвиток в країні).

Традиційно популярним і найбільш привабливим для українців інструментом заощаджень продовжують залишатися банківські депозити. Загалом банківські інструменти використання заощаджень домогосподарств можна згрупувати за такими ознаками: рівень доходу за банківськими вкладками; надійність банківських вкладів; рівень зручності та комфортності депозитного обслуговування. Причому зазначені інструменти на практиці доволі тісно взаємодіють між собою, однак іноді можуть призводити до цілком протилежних наслідків. Скажімо, чим вищою є надійність банківських вкладів, тим менший рівень доходу отримуватимуть вкладники. І навпаки, із зниженням довіри до банків збільшуватиметься конвертація заощаджень домогосподарств в іноземну валюту. Відтак з метою впливу на цей процес банки можуть підвищувати ставки депозитного відсотка у національній валюті і знижувати їх на депозити в

іноземній валюті. Однак необхідно акцентувати на тому, що значний розрив цих відсоткових ставок залишатиме поза банківською системою великі обсяги неорганізованих валютних заощаджень домогосподарств.

Окрім банківських установ, домогосподарства можуть вкладати свої тимчасово вільні кошти і у небанківські фінансово-кредитні інституції, зокрема кредитні спілки, страхові компанії, а також недержавні пенсійні фонди. І хоча діяльність цих установ по залученню заощаджень домогосподарств є менш потужною в порівнянні із банками, вони, все ж таки, продовжують в сучасних умовах активно співпрацювати із сектором домогосподарств.

Окремі фахівці до ефективних інструментів заощаджень відносять також і банківські метали, адже саме ця форма вкладень, маючи високу надійність, цінилась в усі часи, і нині вартість золота теж зростає. Однак слід наголосити, що заощадження на основі банківських металів в основному здійснюються з метою отримання прибутку та, у деяких випадках, для забезпечення майбутніх планових витрат. Проте світовий досвід підтверджує тезу про те, що ця форма вкладень є найбільш ефективною у довгостроковій перспективі.

Недовірою населення до держави загалом та інституцій фондового ринку зокрема можна пояснити також і досить незначне використання вітчизняними домогосподарствами такого фінансового інструменту як цінні папери. Причому фондовий ринок є одним із найбільш чутливих сегментів фінансового ринку, адже, окрім низки економічних факторів, на його функціонування впливають численні соціальні регулятори (звички, традиції, певні стереотипи), незнання яких обумовлює слабку активність домогосподарств на ньому.

Відтак пріоритетами державної політики стимулювання інвестиційної активності домогосподарств мають стати: підвищення рівня фінансової грамотності та популяризація ощадно-інвестиційної ідеології і культури серед населення, підвищення надійності систем захисту організованих заощаджень та урізноманітнення фінансових інструментів залучення громадян до активної інвестиційної діяльності.

Ковтун О.А.

*кандидат наук з державного управління, доцент
м. Запоріжжя*

ПРОБЛЕМИ САМООРГАНІЗАЦІЇ ДОМОГОСПОДАРСТВ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Парадигма розвитку світового фінансового ринку та окремих інноваційних механізмів щодо активного залучення на ринок фінансів домогосподарств, потребують застосування нелінійного (синергетичного) підходу, виходячи із якого процес самоорганізації домогосподарств необхідно розглядати як організаційно-структурну зміну окремого домогосподарства, а також декількох організаційних одиниць. Такий підхід дозволить застосувати новітні механізми удосконалення діяльності домогосподарств на фінансовому ринку та призведе до покращення їх фінансового стану, а на макроекономічному рівні — до

залучення нових інвестиційних ресурсів, поживлення окремих сегментів фінансового ринку та його стабілізації. Тому проблематиці самоорганізації домогосподарств в процесі здійснення ними операцій на фінансовому ринку слід приділити більш пильної уваги.

В сучасних умовах нелінійний підхід та його застосування при управлінні складними соціально-економічними системами (якою, на наш погляд, і є домогосподарство) є науковою парадигмою. Тому одним з напрямів дослідження є виділення принципів нелінійної концепції при дослідженні фінансової діяльності домогосподарств на фінансовому ринку:

- принцип системності, коли домогосподарство розглядається як соціально-економічна система;
- принцип структурності, тобто коли певний стан системи обумовлений її внутрішньою структурою та її властивостями;
- принцип посилення флуктуацій, коли невеликі відхилення, зусилля в точці біфуркації можуть змінити траєкторію розвитку всієї системи, створюють в ній нові інформаційні потоки;
- принцип самоорганізації, яка є порушенням симетрії та рівноваги, а також рушійною силою еволюції, розвитку системи;
- принцип деізоляції, під яким розуміється відкритість системи, що дозволяє їй розвиватись, організовуватись, оскільки ізоляція призводить до деградації, дезорганізації та можливого руйнування системи;
- принцип хаотичності, оскільки наявність хаосу породжує новітню інформацію і дозволяє системі нормально функціонувати та розвиватись;
- принцип забезпечення життєздатності, що дозволяє виокремити умови існування та розвитку соціально-економічної системи;
- принцип цілеполягання, тобто наявність цілей, а також можливість їх зміни, переходячи у точці біфуркації з області тяжіння одного аттрактора до області тяжіння іншого;
- принцип дезорганізації, коли процес розвитку починається з дезорганізації, а саме з отримання нової інформації та її нагромадження. Отже, цей процес є взаємодоповненням ентропії та накопиченням масиву інформації;
- принцип синергетичної ефективності, коли в процесі самоорганізації в системі з'являються нові властивості, що не є сумою властивостей окремих складових цієї системи [1-5].

Наведені вище принципи дозволять домогосподарствам здійснювати свою фінансову діяльність більш економічно та ефективно, використовуючи свій внутрішній потенціал, а не зовнішні рушійні сили, при цьому не нав'язуючи системі невласливих їй станів.

Література

1. Бакурова А.В. Самоорганізація соціально-економічних систем: моделі і методи : монографія / А.В. Бакурова. – Запоріжжя : КПУ, 2010. – 328 с.
2. Мельник Л.Г. Особенности и движущие силы самоорганизации экономических систем / Л.Г. Мельник // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №8 (134). – С. 35-41.

3. Хакен Г. Информация и самоорганизация : Макроскопический подход к сложным системам / Г. Хакен ; пер. с англ. – М. : Мир, 1991. – 240 с.

4. Самоорганізація підприємств: тенденції соціалізації економіки : монографія / Т.В. Калінеску, Г.С. Ліхоносова, Г.О. Найдъон, С.П. Калінкаров. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В.Даля, 2012. – 396 с.

5. Сергеева Л.Н. Механізм самоорганізації домогосподарств в процесі здійснення фінансової діяльності / Л.Н.Сергеева, О.А. Ковтун / Моніторинг, моделювання та менеджмент емерджентної економіки : зб. наук. праць Сьомої Міжнародної наук.-практ. конф., Одеса – Черкаси, 23-25 травня 2018 р. / Редкол.: Кібальник Л.О., Соловійов В.М. та ін. – Черкаси: видавець Вовчок О.Ю., 2018. – С. 228-232.

Кошонько О.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник НДЦМІ НДІФП УДФСУ*

УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ПРИ ПЕРЕСИЛАННІ ТОВАРІВ У МІЖНАРОДНИХ ПОШТОВИХ ТА ЕКСПРЕС-ВІДПРАВЛЕННЯХ

На сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі з використанням всесвітньої мережі Інтернет поширилась практика придбання якісних та брендових товарів за кордоном. Відповідно до проведеного дослідження компанією GfK близько 43% онлайн-покупців віддали перевагу придбання товару з інших країн, така тенденція щорічно зростає. Придбання товарів для особистого використання є вигідним для населення, оскільки подібний товар не підлягає оподаткуванню. Однак, такою вигодою користуються не лише свідомі громадяни, але й власники бізнесу, які намагаються уникнути від сплати митних платежів, шляхом замовлення тих чи інших товарів невеликими партіями на підставних осіб. Ввезення необмеженої кількості товарів, які не оподатковувалися, стало реальною можливістю ведення бізнесу для чималої частини українського населення, хоча й не зовсім незаконного. Безліч інтернет-магазинів та приватних продавців просто привозять необхідні речі, одяг, аксесуари, техніку, їжу з країн ближнього зарубіжжя і продають їх в Україні вже з націнкою, отримуючи хороший прибуток, але так і не сплачуючи податки.

Способами ухилення від сплати податків та вчинення порушень митних правил можуть бути: використання спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших; подання органу доходів та зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування) або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості.

Митним кодексом передбачено, що громадяни можуть без сплати митних платежів отримувати товари посилкою з-за кордону (поштово-логістичними службами) на загальну суму до 150 євро в день. Якщо щодня отримувати посилку на суму 150 євро, то в місяць можна отримати товарів на суму 4500 євро, при цьому не сплачуючи мито і ПДВ. Насправді лазівка з безмитним добовим лімітом користується все більшою і більшою популярністю у «сірих» імпортерів і зводиться до банальної контрабанди. Порогові обмеження часто експлуатують для поставок на територію України товарних партій у комерційних цілях - тобто не для особистих потреб, як це визначено законом, а на продаж. Так, в нашу країну йдуть потоки неоподаткованих товарів в комерційних цілях, замаскованих під поштові перевезення фізичними особами та переміщення через кордон.

Отримуючи торгові партії під виглядом продукції для власного споживання, недобросовісні підприємці уникають сплати митних платежів до бюджету, тим самим мінімізуючи для себе вартість товару. На практиці схема дуже проста і передбачає розбивку великої партії товарів на дрібні поштові відправлення фізособам або переміщення їх через кордон фізособами. Потім комерсанти перепродують в Україні придбану ними в рамках податкових пільг продукцію - або в магазинах, або по інтернету. До прикладу, весною 2018 року Київською митницею ДФС затримано 201 міжнародне експрес-відправлення з HD плеєрами, відеокамерами, мобільними телефонами та різноманітними аксесуарами. При цьому транспортні документи на 201 міжнародне відправлення містять неправдиві відомості щодо одержувачів та їх контактних номерів телефонів, а вказані адреси доставки просто не існують. У даному випадку відправник намагався уникнути оподаткування товарів, що пересилались в експрес-відправленнях, розбивши своє замовлення на дрібні партії.

На даний момент митниця не має можливості чітко проконтролювати кількість поштових відправлень однієї особи впродовж календарного місяця. Ситуація ускладнюється тим, що дані різних поштових операторів не узагальнюються в одну базу, тобто, якщо б зараз ця норма діяла, фактично можна було б ухилитись від неї отримуючи посилки через різних операторів (таких як Міст, Нова Пошта, Укрпошта, DHL, TNT UPS FedEx). Тому існує потреба в доопрацюванні програмного забезпечення для автоматичного контролю кількості та вартості поштових відправлень, що одержуються громадянами та ідентифікувати одержувача (чи то за ПІБ чи за ідентифікаційним кодом). Відповідно слід змінювати і підзаконні нормативні акти, які регулюють послуги поштового зв'язку та організацію митного контролю та оформлення експрес-відправлень. Проблема ухилення від оподаткування вимагає від посадових осіб органів доходів та зборів більш ретельної перевірки вмісту заявлених у декларації товарів чи предметів, що переміщуються через митний кордон України у МПВ та МЄВ. Особливу увагу привертають поштові відправлення, які отримують громадяни України з КНР, США та Росії.

Рзаєв Г.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

Горбатюк А.М.

*студент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

ОБҐРУНТУВАННЯ АНАЛІЗУ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Сучасні ринкові умови господарювання потребують від підприємств підвищення ефективності виробництва, результативності діяльності, конкурентоздатності продукції і послуг на основі впровадження науково-технічних нововведень, інноваційних форм господарювання і управління виробництвом та активізації підприємництва. В сучасних умовах господарювання для забезпечення економічного розвитку, підприємства змушені постійно оцінювати та підвищувати результативність своєї діяльності [1].

Результативність - це характеристика системи, обумовлена як її здатність виконувати функції, а ефективність - це характеристика, обернено пропорційна витратам, що поглинаються бізнес-системою. Поняття «результативності» та «ефективності» завжди становили особливий інтерес як для зарубіжних, так і для вітчизняних учених.

Проблемам оцінювання ефективності і результативності діяльністю підприємства присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Серед них заслуговують на увагу роботи: М. Алле, А. Асаула, Е. Барона, А. Барсова, А. Борисова, В. Геєця, Б. Гоулда, Питера Ф. Друкера, С. А. Князева, А. Лоурола, А. Матлина, Д. Нортон, О. Олексюк, В. Паретто, Т. Питерса, С. Покропівного, В. Прядко, А. Сильченкова, Д. Скотт Сінка, Ю. Шрейдера, Ф. Хайека, Т. Хачатурова та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць та певні розробки, існує низка дискусійних питань, що підкреслюють актуальність даної теми. Проведені дослідження авторів дозволяють зробити висновок, що ефективність є одним із критеріїв результативності, а результативність виступає як агрегуючий показник. Виникає потреба дослідити існуючі теоретичні підходи до поняття «ефективність» та «результативність» (див. табл.1).

Перші кроки у дослідження проблеми ефективності належить до часів одного з засновників класичної школи економічної теорії В. Петті, В. Парето та керівника школи фізіократів Ф. Кене.

В. Петті та Ф. Кене вважали, що ефективність – це результативність управління стосовно дій суб'єкта управління – уряду держави [2, с 119].

Отже вони ототожнювали поняття «ефективність» та «результативність», які застосовувалися до певних державних заходів і сприяли економічному пожевланню країн.

Провідні світові видання у сфері менеджменту та економіки до 70-80-х років минулого століття акцентували увагу на відсутності відмінностей між

категоріями «ефективність» і «результативність» [3]. На сьогодні це твердження є досить дискусійним. В цьому контексті необхідно погодитись з авторами досліджень В. Ковальовим і П. Друкером та ін., які ставлять під сумнів ідентичність понять «ефективність» і «результативність».

Таблиця 1

Зіставлення розуміння понять «ефективність» та «результативність» в економічній літературі [6,7,8]

Автор	Трактування поняття		Зв'язок понять
	ефективність	результативність	
Е. Долан	окреслення кінцевих цілей (мети) на яких фокусується вся енергія підприємства.	досягнення поставлених цілей з найменшими витратами і помилками.	спрямування на мету при найменших витратах і помилках
П. Друкер	наслідок того, що «правильно створюються необхідні речі»	наслідок того, що «створюються необхідні, правильні речі»	обґрунтування доцільності та правильності функціонування
Д. Хан, М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі	вміння правильно робити заплановане, внутрішня ефективність, економічність, яка оцінює найкраще використання ресурсів	вміння правильно намітити, що робити зовнішня ефективність, яка оцінює досягнення цілей підприємства, що відображає не лише економічність, але й характеризує взаємовідносини з зовнішнім середовищем.	досягнення цілей при найкращому використанні ресурсів
А. Д. Шермет, Р.С.Сайфулін	складна категорія, що характеризується результативністю роботи підприємства і рентабельністю його капіталу, ресурсів або продукції.	величина, що характеризує ступінь ділової активності підприємства.	результативність діяльності та підвищення рівня ділової активності підприємства
Ю.В.Перевалов І. Е.Гімаді, В.В. Добродей	неоднорідне поняття, яке доцільно розглядати в двох аспектах: 1) результативність 2) економічність	Ступінь досягнення основних поставлених цілей, що характеризується кількісними показниками, що відображають цілі, без врахування економічності їх виконання.	досягнення мети через результативність та економічність
В. В. Ковальов	відносний показник, що співвідносить отриманий ефект з витратами або ресурсами використаними для досягнення цього ефекту, один з показників оцінки фінансово-господарської діяльності.	величина, що відображає прибутковість, динамічність виконання цілей, ефективність використання економічного потенціалу, положення на ринку цінних паперів.	прибутковість, динамічність виконання цілей через ефективність використання ресурсів
А. Н. Асаул, М.П.Войнарченко, С.А. Князев, Т. Г. Рзаєва	одна з характеристик оцінки рівня ділової активності, що представляє собою якісний результат певної діяльності, впливає на результативність діяльності суб'єкта господарювання щодо використання всіх видів ресурсів і представляє собою співвідношення конкретного результату і витрат, що забезпечили його отримання	відображенням рівня ділової активності і представляє собою багатовимірну комплексну характеристику, яка показує ефективність використання фінансово-виробничих ресурсів, виходячи з проміжних й кінцевих результатів діяльності підприємства та зумовлює їх	підвищення рівня ділової активності через покращення ефективності використання ресурсів

Відокремлення ж поняття «ефективність» як економічної категорії відбулося на початку ХІХст. у працях Д. Рікардо, який розділив поняття «ефективність» і «результативність», надаючи «ефективності» специфічне значення, що виражається зіставленням результату і певного виду витрат.

Таким чином, результативність може бути визнана найбільш емним поняттям, проте питання диференціації ефективності й результативності залишається одним з найбільш гострих в сучасній вітчизняній економічній теорії через схоже змістовне їх наповнення.

Проведені нами дослідження дали змогу зазначити та одночасно підтвердити що існує тісний зв'язок категорій «ефективності» та «результативності», при чому результативність діяльності є похідною від отриманих результатів діяльності, ефективності функціонування та стану розвитку підприємства. За сучасних умов господарювання дотримання відповідної результативності та підвищення ефективності функціонування підприємства є обов'язковим для подальшого розвитку підприємства. Умови господарювання що склалися вимагають комплексного дослідження показників ефективності та результативності за напрямками, що обумовлені метою дослідження.

Література

1. Економіка підприємства / [Горбонос Ф.В., Черевко Г.В., Павленчик Н.Ф., Павленчик А.О.]. – К. : Знання, 2010. – 463 с.
2. Урсула А. Д. Проблема эффективности в современной науке / під ред. А. Д. Урсула. – Кишинев, 1985. – 256 с.
3. Дарміць Р.З., Вацик Н.О. Взаємозв'язок результативності та економічної ефективності в системі менеджменту підприємства / Р.З. Дарміць, Н.О. Вацик – НЛТУ У-ни. – 2010. , Вип. 20.12. – С.153-160.
4. Косянчук Т.Ф. Результативність діяльності підприємства та її діагностика/ Т.Ф. Косянчук , Ю.Г. Галкіна / Вісник Хмельницького національного університету.- 2009. - №3, Т.1. - С.121-124.
5. Покропивний С.Ф. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність / С.Ф. Покропивний, В.М. Колот.– К.: КНЕУ, 2001.– 352 с.
6. Тищенко А.Н. Экономическая результативность деятельности предприятия: монография / А.Н.Тищенко, Н. А. Кизим , Я. В. Догайдайло . – Х.: ИНЖЭК, 2005. – 144 с.
7. Асаул А. Н. Производственно экономический потенциал и деловая активность субъектов предпринимательской деятельности / А. Н. Асаул, М. П. Войнаренко, С. А. Князев, Т. Г. Рзаева; под ред. засл. деят. науки РФ д-ра экон. наук, проф. А. Н. Асаула. – СПб. : АНО ИПЭВ, 2011. – 312 с.
8. Войнаренко М. П., Рзаева Т. Г. Ділова активність підприємств: проблеми аналізу та оцінки: [монографія] / М.П. Войнаренко, Т.Г. Рзаева. – Хмельницький : ХНУ, 2008. – 284 с.

Скоробогата Л.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри обліку, аудиту та оподаткуванні,
Хмельницький національний університет*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОНЕТАРНИХ АКТИВІВ В КОНТЕКСТІ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ МОДЕЛІ БІЗНЕСУ

Нині найвищий рівень інноваційної новизни мають електронні гроші– біткоїн (Bitcoin, BTC), які отримали назву “криптовалюта” або “віртуальна валюта”, зокрема в офіційних звітах Світового банку та Європейського центрального банку (ЄЦБ). Поширеною також є неофіційна їх назва – “інтернет-валюта”. До цієї категорії разом

із біткоїном також належать її похідні або альтернативи – лайткоїн (Litecoin), піркоїн (Peercoin), неймкоїн (Namecoin), ЕксЕрПі (XRP, система Ріплз – Ripples).

Правове визначення віртуальній інтернет-валюти біткоїн надало Міністерство фінансів Німеччини – це “одиниця фінансового обліку” та один із різновидів приватних грошей, які можуть бути використані для “багатосторонніх клірингових операцій”. Міністерство фінансів США в 2013 р. визнало біткоїн як децентралізовану віртуальну валюту, що відповідає критерію “форма грошей”, а отже, за прецедентним правом на неї поширюються фінансові закони та норми.

Відмінності між електронними грошима і віртуальною валютою наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Відмінності електронних грошей і віртуальної валюти
за їх ключовими ознаками**

Характерна ознака	Електронні гроші	Віртуальна валюта
Формат грошей	Цифровий	Цифровий
Одиниця обліку	Традиційна валюта (євро, долари США, фунти стерлінгів тощо), які мають законний статус пропозиції	Розроблена валюта (Linden Dollars, Bitcoins тощо) лише у межах специфічного віртуального співтовариства
Правовий статус	Мають	Не мають
Емітент	Законно визначена установа, що є емітентом електронних грошей	Приватна компанія або приватна особа, що діють у межах власних рішень і суджень
Можливість викупу	Гарантовано (за номінального вартістю)	Не гарантовано

Фактично цифрова віртуальна валюта біткоїн – це набір певних правил у вигляді відкритого електронного програмного коду, який призначений для створення цифрової валюти, одиниця якої має назву біткоїн. Створення віртуальної валюти (віртуальних монет як криптографічних хеш-кодів) базується на математичних принципах і використовує сучасну криптографію. Її ключовими особливостями є:

- децентралізація (незалежність від центрального банку);
- використання пірінгової архітектури P2P (система рівноправних взаємовідносин програм користувачів);
- процес емісії (майнінг) – це фактично експлуатація обчислювальних потужностей комп’ютерних систем, безперервність якого визначає тривалість життєвого циклу віртуальної валюти, тобто на противагу від центробанків цю валюту створюють самі користувачі системи її обігу – “майнери”, називаючи цей вид робіт “видобуванням”.

Користувачі можуть особисто видобувати одиниці валюти або скористатися послугами веб-служб, які ще називають “пулами”, надаючи їм свої обчислювальні потужності для вирішення складних математичних задач у рамках функціонування системи обігу віртуальної валюти. Серед таких задач найважливішою є перевірка відсутності в системі дублювання біткоїн-монет як наслідку проведення операцій, що порушують регламент системи, а відтак створюють потенційну загрозу її руйнування. Процес “видобування” нових електронних грошей є енерговитратним і потребує багато зусиль. До особливих характеристик віртуальної валюти слід віднести такі:

- забезпечення унікальності коду “електронних монет”, які не можуть бути використані двічі;
- висока швидкість і повна анонімність процесу трансакції;
- висока захищеність фінансових операцій, відсутність фінансової цензури та зовнішнього втручання у систему обігу;
- високий рівень волатильності ціни. Зокрема, впродовж 2013 р. ціна біт коїна змінювалася від 15 доларів США у січні до 1 203 доларів США у листопаді. Натомість впродовж 2014 р. тривала низхідна динаміка, зокрема в листопаді ціна біткоїна становила близько 340 доларів США. У січні 2015 р. обмінний курс одного біткоїна становив 177 доларів США, а у квітні 2015 р. – 244 долари США;
- процес обігу електронної валюти здійснюється лише в межах мережі системи;
- операції купівлі-продажу з використанням електронної валюти здійснюються без посередників в інтернеті та реальному житті.

Соловійов В.М.

*доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри інформатики та прикладної математики,
Криворізький державний педагогічний університет*

СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК СУЧАСНИЙ ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Недавно, експерти Всесвітнього економічного форуму спільно з консалтинговою компанією Deloitte представили доповідь про можливий вплив штучного інтелекту (ШІ) і машинного навчання (МН) на світ фінансів [1]. Автори вивчили різні сценарії того, як ШІ і машинне навчання можуть бути застосовані на практиці в майбутньому і до яких наслідків це може призвести. Відзначається, що ШІ змінить набір характеристик, якими повинен буде володіти успішний бізнес в сфері фінансів. Якщо раніше успішність багата в чому залежала від обсягу портфеля активів, то в майбутньому у вигаші будуть залишатися, перш за все, компанії з найбільшою базою даних. ШІ необхідно якомога більше знань для підвищення ефективності.

На місце «масового виробництва», тобто вироблення стандартних пакетів послуг і їх поширення серед клієнтів, прийде більш персоналізований підхід. Він стане можливий, знову ж таки, завдяки ШІ. Можуть зникнути банківські рахунки в традиційному вигляді. На зміну рішенням людини про те, як витратити свої заощадження, може прийти алгоритм, який буде автоматично розподіляти кошти клієнта. Все це буде засновано на автоматичному аналізі великого обсягу даних про всі фінансові можливості і обов'язки клієнта.

Очевидно, що спектр професій схильний до змін під впливом часу і моди. Це в повній мірі стосується і фінансової сфери. У 2001 році всі були захоплені вивченням ринку акцій інтернет-компаній. У 2006 році на гребені хвилі були фахівці з аналізу забезпечених боргових зобов'язань. До 2010 року стали затребувані кредитні трейдери. У 2014 році з'явилися комплаєнс-фахівці. І ось, до 2017 року незамінними стали експерти в сфері машинного навчання і великих даних. Аналітики банку J.P. Morgan під керівництвом Марко Колановіча і Раджеша Крішнамачарі випустили

об'ємну доповідь про використання Big Data і машинного навчання у фінансовій галузі [2].

Його автори стверджують, що технології машинного навчання будуть відігравати ключову роль у розвитку фінансових ринків. Біржові аналітики, портфельні керуючі, трейдери і директори з інвестицій - всі повинні освоїти науку великих даних. Інакше вони залишаться без роботи, кажуть автори дослідження. Традиційні джерела інформації - щоквартальні звіти і рівень ВВП - більше не актуальні. Ті, хто володіють інструментами Big Data скоро будуть здатні передбачати всі ці показники ще до виходу звітів.

Приклади використання машинного навчання (МН) в банківській галузі ясно вказують на те, що провідні банки США сприймають ШІ і МН дуже серйозно. Постійно зростаючі доходи гігантів на кшталт JPMorgan Chase, Wells Fargo, Bank of America, Citibank та ін. показують, що це правильний напрямок і впровадження банківських послуг за допомогою рішень МН - це те, як індустрія повинна розвиватися в майбутньому [3].

Відзначимо нарешті ще одну знакову подію, яку очікує фінансовий світ. Найближчим часом буде укладена найбільша в історії угода, пов'язана з штучним інтелектом. Агентство S&P купує компанію Kensho за \$550 млн. Цей стартап придумав Google для здійснення вдалих капіталовкладень.

Література

1. The New Physics of Financial Services. Part of the Future of Financial Services series, August 2018. P. 1-167. [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_New_Physics_of_Financial_Services.pdf
2. Kolanovic M., Krishnamachari R.T. Big Data and AI Strategies. Machine Learning and Alternative Data Approach to Investing, May 2017. P. 1-280. [Електронний ресурс] / – Режим доступу: valuesimplex.com/articles/JPM.pdf
3. Федак В. 5 примеров применения машинного обучения ведущими банками США. [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/vfedak/article/30804>.

2

СЕКЦІЯ

*Процеси формування
стратегії і тактики
управління фінансами
суб'єктів
підприємництва*

Gordeeva T.A.

*senior lecturer of the finance, banking and insurance department,
Khmelnitsky national university*

FINANCIAL FLOW AS A MODERN ELEMENT OF FINANCIAL MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE

The scientific researches on streamline financial management of enterprises began to develop at the end of XX century. As a research subject in the financial system, financial flows were firstly allocated within the framework of macroeconomic science. Regarding the finances of enterprises, this concept appeared relatively recently in the process of developing financial relations at all stages of social reproduction.

Nevertheless, some scholars point out that certain aspects of the dynamic approach to financial resources management were observed in the works of K.Marx. In his work, *Capital*, K.Marx reflects the relationship between the movement of goods and the movement of money. He noted that the continuity of the movement is inherent only in money, and in the movement of money is expressed by the circulation of goods. This interpretation has determined the dynamic nature of monetary relations, their relationship with the circulation of goods, as well as laid the foundations for future construction of the theory of financial flows management [1, p. 95-103].

Flow is an economic process that occurs continuously over time and is measured in units for a certain period of time [2, p.12]. The movement of financial resources through the formation and use processes leads to the occurrence of cost flows between elements of the system. Their essential feature is the existence in time and space. Thus, the flow of financial resources is manifested not in statics, but in dynamics. The financial flow is transformed in the movement of various financial resources that reflect the change in rights, requirements and related obligations and will characterize the movement of actual and projected amounts of financial resources. Unlike cash, financial flows are less liquid. They contain predictions about the results of future events, qualitative characteristics of financial relations, and therefore can't fully assume the function of the measure of value.

The results of the analysis allow the existing approaches of researchers to the disclosure the essence of financial flows to systematize in two directions:

- financial flows at macro and micro levels (in the management of economic processes: they play the role of monetary fundamentals of finance; they cause the accumulation of wealth by market players; they reflect the flow of financial resources over time and serve the needs of different markets; they determine the stability of financial relations in social reproduction, ensuring its continuity);

- financial flows at the micro level (in the financial management of enterprises: they reflect the purposeful, orderly movement of financial resources of the company, aimed at ensuring the efficiency of entrepreneurial activity; they are the result of the establishment of financial relations within the enterprise and between enterprises arising from the results of conducting business transactions; they can't be determined without taking into account the time factor; they move within the enterprise for the appropriate financial management centers).

Financial flows exist only in connection with the material, information flows and their main purpose is to ensure the movement of material flows in the required volumes, for a

specified period and the use of the most appropriate sources of funding. Financial flows play the role of an integrative element of the movement of financial resources, which, based on material flows, combine business operations and elements of the logistics system that operate within and outside the enterprise. Therefore, it is expedient to determine the financial flows based on the consideration of the movement of financial resources and the nature of economic relations that arise between the elements of the system during the conduct of business operations.

In today's conditions, the role of financial flows in the management systems of enterprises is significantly increasing, which is conditioned by the need for constant assessment of financial opportunities in the process of conducting business operations. At the same time, for each enterprise, financial flows need to be represented with sufficient degree of detail and in close coordination with material flows. Moreover, the more ramified material flows, the more difficult will be their financial flows, and the more time consuming will be the process of management. As a result, the efficiency of financial management of enterprises in the conditions of logistics of the economy depends on the idea of the types, composition of financial flows and features of origin and movement.

References

1. Маркс К. Капитал. Т. 1. – М., 1960. – 907 с. – (Соч. – 2-е изд. / К. Маркс, Ф. Энгельс; Т. 23) [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://libelli.ru/works/kapital/1_2.htm
2. Долан Э. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика. / Э.Дж.Долан, К.Д.Кэмпбелл, Р.Дж.Кэмпбелл –Пер. с англ. В. Лукашевича и др. – Под общ. ред. В. Лукашевича. – М.: 1996. – 448 с.

Воробей Ю.М.

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
Київський національний торговельно-економічний університет*

УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

В умовах економіки знань набуває значимості завдання ефективного управління інтелектуальним капіталом (ІК) міжнародних компаній. Незважаючи на його роль в формуванні інноваційного потенціалу, перші спроби виокремлення управління ІК в окрему інформаційну підсистему і функціонування її на регулярних засадах були здійснені відносно недавно.

Секторальний аналіз інвестицій в НДДКР вказує на найбільший їх приріст у високотехнологічному секторі (56,3%), що відбувається на фоні одночасного зростання обсягів продажу та чисельності зайнятих на 43,5% та 27,6% відповідно. Високий показник витрат на НДДКР у низькотехнологічних видах діяльності (47,7%) можна пояснити прагненням підвищити їх економічну ефективність за рахунок новітніх розробок, однак середній обсяг у цьому секторі за 2007-2016 рр. зменшився на 6,9%. Незважаючи на глобальну економічну кризу і її наслідки період 2007-2016 рр. характеризувався суттєвим зростанням інвестицій в НДДКР за рівнем технологічності у сектори вище та нижче середнього на 41,6% та 33,6% [1].

Економічні показники міжнародних компаній, що характеризуються високим інтелектуальним капіталом суттєво відрізняються від параметрів компаній, що орієнтовані на традиційні принципи індустріальної економіки. Основна відмінність полягає в обсязі інвестицій в НДДКР і знання.

Нині спостерігається міжкраїнна інтеграція зусиль з питань трансформації інтелектуального капіталу у результати діяльності компанії і створення позитивних зовнішніх ефектів. Так, наприклад, з метою посилення конкурентоспроможності і інноваційного потенціалу європейських компаній був створений проект Intellectual Capital Statement – Made in Europe (InCaS), партнерами якого є 25 європейських компаній, 6 бізнес-асоціацій, науково-дослідні установи та незалежні експерти. Ними було створено керівництво по оцінці і стратегічному управлінню інтелектуальним капіталом компанії. Важливою метою цього документу є підтримка малих та середніх підприємств Європи, які активно залучені у наукові дослідження. Підвищення прозорості інформації про інтелектуальний капітал дозволяє вирішити проблему пошуку джерел фінансування для дослідницьких та інноваційних проєктів, а відтак підвищити обсяг інвестицій у науку в цілому. Для того, щоб поширити практику відображення інтелектуального капіталу, Європейська комісія спрямовує значну частину зусиль у створення нормативної бази, яка б сприяла впровадженню такої звітності у різних країнах з огляду на:

- усвідомлення значимості інтелектуального капіталу для малих і середніх підприємств;
- удосконалення власних компетенцій ведення звітності по інтелектуальному капіталу;
- поширення практики відображення інтелектуального капіталу;
- закріплення стандартів ведення звітності по інтелектуальному капіталу.

Умови функціонування міжнародних компаній в XXI ст. вимагають прискореного зростання персоналізації корпоративних товарів і послуг в порівнянні з ціновою конкуренцією [2, с.41]. Компанії змушені формувати тісніші відносини з споживачами, щоб завоювати якомога більше прихильників і зберегти їх лояльність. Можна спостерігати ще один парадокс у розвитку конкурентних відносин між компаніями XXI століття: посилення координації між прямими конкурентами з огляду їх спільної зацікавленості в розвитку інфраструктурних та інституціональних передумов функціонування бізнесу.

Таким чином, міжнародні компанії-лідери галузей не зуміли б досягнути отриманих результатів, ігноруючи прийняття управлінських рішень в сфері людських ресурсів і сучасних технологій. Такі компанії активно застосовують на практиці методи теорії управління знаннями з метою підвищення ефективності роботи підрозділів по розробці нових видів продукції, виведенню її на ринок, аналізу ринку власної продукції, роботою з постачальниками й клієнтами та ін.

Література

1. The 2017 EU Industrial R&D Investment Scoreboard [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard17.html#close>
2. Zeghal D., Maaloul A. Analysing value added as an indicator of intellectual capital and its consequences on company performance // Journal of intellectual capital. - 2010. - Vol.11. - No.1. - P.39-60

Гудзь Ю.Ф.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Донецький національний університет економіки і
торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна*

РЕСУРСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Головне положення ресурсного підходу полягає в тому, що всі підприємства різні, і ця неоднорідність може бути стійкою через володіння конкретними унікальними ресурсами і здібностями, які, будучи джерелами економічних рент, визначають конкурентні переваги даних фірм. Розвиток ідей ресурсного підходу, що сприяло виділенню декількох відгалужень, які в цілому зводяться до двох: традиційної ресурсної концепції і концепції динамічних здібностей. Формування динамічної концепції пов'язано з визнанням ключової ролі здібностей суб'єктів підприємництва у створенні стійких конкурентних переваг.

Традиційна ресурсна концепція використовує розуміння підприємства як портфеля ресурсів, тому оптимальним для розвитку повинно бути досягнення балансу між підтриманням наявних ресурсів і розвитком нових[1]. Розвиваючи ці ідеї, Р. Рамелт бачить в тому суть концепції стратегічного управління, що конкурентна позиція суб'єктів підприємництва визначається певним пучком унікальних ресурсів та зв'язків, а роль керівництва зводиться до адаптації і відновлення цих ресурсів та зв'язків з причини втрати їх цінності. У своїх дослідженнях він виявив, що відмінності між підприємствами у прибутках переважають над міжгалузевими у співвідношенні 7:1[2].

Представники ранньої версії ресурсного підходу дотримувалися широкого трактування ресурсів суб'єктів підприємництва, під якими розуміли практично все, що дозволяє підприємству породжувати і реалізовувати стратегії, що сприяють підвищенню її ефективності. Так як всі унікальні ресурси могли бути отримані на ринку, їх співвідносили з різними формами матеріальних і нематеріальних активів. Організаційні здібності розглядалися в прив'язці до унікальних ресурсів, окремо не виділяючись як ключове джерело стійкої конкурентної переваги. Неоднорідність ресурсів за своїми продуктивними властивостями, відносна рідкість найбільш цінних з них і стабільність даного положення визначають відмінності в структурі витрат і кінцевому випуску продукції серед підприємств, відображаючи важливу роль унікальних специфічних ресурсів підприємства як головного джерела стабільних конкурентних переваг.

Запропонована логіка відображає можливість отримання додаткових доходів у формі ренти Рікардо. Внаслідок чого стабільність конкурентних переваг зв'язується з особливими якостями ресурсів та відповідними «механізмами ізоляції», роблячи ресурси унікальними стратегічними активами суб'єктів підприємництва. Дж. Барні запропонував набір з чотирьох вимог до ресурсів (VRIN), виконання яких пояснює їх здатність формувати довгострокову

конкурентну перевагу. В подальшому Р. Аміт та П. Шумаєр уточнили й розширили запропоновані Барні критерії, розкривши їх підвиди[3,4]:

1. Цінність (valuable): наявність зовнішньої цінності в контексті стратегічних галузевих факторів і комплементарність у межах фірми;

2. Рідкість (rare): передбачається фізична рідкість і складність купівлі-продажу;

3. Неможливість точної імітації як такої і низька можливість використовувати субститути (inimitable);

4. Відсутність стратегічно еквівалентних субститутів ресурсу, які є цінними, але при цьому не є ні рідкісними, ні обмеженими по імітації (non-substitutable).

Використання даних ресурсів вимагає значної внутрішньої перебудови підприємства конкурента, що пов'язано з високими витратами, а також необхідна підтримка системи присвоєння результатів використання ресурсів. Характеристика неможливості відтворюваності ресурсів служать «механізмом ізоляції», то є перешкодою для вилучення ренти конкурентами.

Література

1. Wernerfelt B. A. resource-based view of the firm / B. Wernerfelt // Strategic management journal. – 1984. – Vol. 5. – N 2. – P. 171 – 180.

2. Rumelt R. P. How much does industry matter? / R. P. Rumelt // Strategic management journal. – 1991. – Vol. 12. – N 3. – P. 167 – 185.

3. Amit R. Strategic assets and organization alignment / R. Amit, P. J. H. Schoemaker // Strategic Management Journal. – 1993. – Vol. 14. – P. 33-46.

4. Lazonick W. Innovative Enterprise and Historical Transformation / W. Lazonick//Enterprise&Society. – 2002. – March. – V. 3. – N. 1. – P. 3 – 47.

Давиденко Н. М.

*доктор економічних наук, професор кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів та природокористування України*

Кульбач Ю.О.

*аспірант кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів та природокористування України*

ОЦІНКА ЕФЕКТУ ФІНАНСОВОГО ЛЕВЕРИДЖУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

На сьогоднішній день однією з найпоширеніших проблем, з якою доводиться стикатися підприємствам, є формування такого обсягу капіталу, який би дав змогу максимально ефективно розвиватися з мінімальними втратами. Підвищення ефективності діяльності підприємств не можливо тільки за рахунок власних ресурсів. Для розширення фінансових можливостей підприємств необхідно залучення додаткових позикових коштів з метою збільшення вкладень у власний бізнес і одержання більшого прибутку.

Залучення позикового капіталу в розумних межах надає можливість одержати так званий ефект фінансового левериджу, який повинні враховувати фінансові менеджери, регулюючи структуру капіталу підприємства [1, с. 60]. Отже, головним

завданням є досягнення оптимального співвідношення між позиковим і власним капіталом, яке б дозволило підтримувати кредитну репутацію підприємства та використовувати позитивний ефект фінансового левериджу.

Порівняймо значення ефекту фінансового левериджу у 2016 і 2017 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників ефекту фінансового левериджу агропромислових підприємств, %

Агропромислове підприємство	Роки		Абсолютне відхилення 2017 р. до 2012 р., %	Зміна відбулася за рахунок		
	2016	2017		Плеча фінансового важеля	Диференціалу фінансового важеля	Податкового коректора
"Кернел Груп"	2,4	4,2	1,8	0,27	0	0
"Астарта-Київ"	10	1,6	-8,4	-0,22	-11,5	0
"Ovostar Union"	4	3,2	-0,8	-0,03	-2	0
"Миронівський Хлібопродукт"	18,7	15,1	-3,6	0,32	-4	0
"Індустріальна молочна компанія"	28,6	5,5	-23,1	-0,79	-13	0

*розраховано автором за фінансовою звітністю агропромислових підприємств

Порівняння значень ефекту фінансового левериджу дає в 2016 і 2017 рр. дає можливість стверджувати, що єдине агропромислове підприємство, яке змогло збільшити ефект фінансового левериджу, є "Кернел Груп", позитивна зміна відбулася за рахунок плеча фінансового важеля, тобто темпи приросту залученого капіталу перевищували темп приросту власного капіталу. Збільшив плече фінансового важеля і "Миронівський Хлібопродукт", але у зв'язку з тим що диференціал фінансового важеля зменшився на 4%, це в кінцевому результаті призвело до негативного ефекту фінансового важеля. На 23,1 % скоротився ефект фінансового важеля в "Індустріальній молочній компанії".

Таке падіння зумовлене зменшенням рівня валової рентабельності активів та підвищенням середньої ставки відсотка за кредитами та зменшення частки позикового капіталу у загальному обсязі капіталу. "Астарта-Київ" також продемонструвало зменшення ефекту фінансового важеля на 8,4%, що спричинене падінням валової рентабельності активів на 11%.

Отже, ефект фінансового важеля виникає при умові залучення позикового капіталу. Оптимальне співвідношення між власним та позиковим капіталом підтримує кредитну репутацію підприємства та посилює чи послаблює ефект фінансового важеля.

Література

1. Тітова Н. А., Карнаухова Ю. В. Використання ефекту фінансового левериджу в управлінні структурою та рентабельністю капіталу підприємства / Н. А. Тітова, Ю. В. Карнаухова. – Економічний вісник НГУ. - № 3. – 2005. – 60 – 65.
2. Давиденко Н. М. Фінансовий леверидж в оптимізації структури капіталу в акціонерних товариствах / Н. М. Давиденко. – Агросвіт. - № 1. – 2015. – С. 10 – 13.

Джурик Х.Б.

аспірант кафедри фінансів

Національного університету «Львівська політехніка»

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ШЛЯХОМ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ

При формуванні стратегії ефективного управління фінансами ОТГ актуальним елементом їхньої діяльності є залучення інвестицій із зовнішніх та внутрішніх джерел. Цей процес ускладнений певними факторами і потребує чіткої стратегії та обґрунтування кожного етапу здійснення, при особливій увазі до спільного інвестування у різних типах його реалізації.

Формування стратегії управління фінансами об'єднаних територіальних громад (ОТГ) зумовлена низкою важливих чинників.

- 1) фінанси об'єднаної територіальної громади охоплюють територію декількох населених пунктів;
- 2) відсутній досвід управління фінансами об'єднаної територіальної громади;
- 3) запроваджуються прямі міжбюджетні відносини між бюджетом об'єднаної територіальної громади та державного бюджету;
- 4) відбувається концентрація значних фінансових ресурсів у бюджеті об'єднаної територіальної громади [1; 2; 3].

Спільне інвестування ОТГ пропонується розглядати як процес вкладення майнових та інтелектуальних цінностей у суб'єкти, які є учасниками ОТГ із залученням внутрішніх та зовнішніх джерел за різних умов середовища, у якому таке об'єднання перебуває.

Можна виділити такі типи спільного інвестування в ОТГ за джерелом походження інвестиційних ресурсів: із використанням внутрішніх джерел; із використанням зовнішніх джерел; із використанням змішаних джерел (зовнішніх і внутрішніх водночас).

Об'єктом інвестицій може бути як окремий інвестиційний проект в сфері інновацій, так і окремий учасник ОТГ.

До першого типу джерел відносять внутрішні джерела спільного інвестування, зокрема, кошти, якими можуть розпоряджатись учасники об'єднання для їх ефективного використання з рівнем очікуваного доходу, що є достатнім для забезпечення стійкості, а також досягнення короткострокових та довгострокових цілей такого об'єднання.

Зовнішніми джерелами для спільного інвестування ОТГ слід вважати всі джерела, які беруть початок від будь-якої організації, процесу, чи іншої структури, що знаходиться поза адміністративними та юридичними межами такого об'єднання

(співпраця ОТГ та зовнішніх інвесторів у вигляді інвестиційних компаній та фондів).

Держава та банки є найдавнішими учасниками процесу інвестування. Вони створюють умови та забезпечують розвиток і вдосконалення системи грошово-кредитних відносин. У фокусі спільного інвестування, держава може брати участь у окремих проєктах, зокрема соціального спрямування. Також, держава може виступити стабілізаційним гарантом, який своєю участю надає окремим ідеям більший рівень довіри, тощо. Банки також мають, у своїй основі численні підходи до інвестування загалом, та у конкретних проявах, як спільне інвестування.

Очевидно, потреба у інвестиціях різних учасників чи проєктів, що реалізуються у рамках ОТГ завжди не може задовольнятися лише силами самих учасників (в т.ч. фінансових інституцій). Тому, тут постає необхідність у використанні нових джерел залучення, в першу чергу, грошових ресурсів. Одним із них є краудфандинг, який разом із більш складним по процесу реалізації - краудінвестигом посідають відчутне місце на ринку краудфінансових технологій.

На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки та пропозиції: процес спільного інвестування в ОТГ – це багаторівневий та багатофакторний процес, який реалізується в численних формах; сформульоване автором визначення спільного інвестування в ОТГ, дає вичерпну відповідь, щодо сутності та основних елементів цього процесу за сучасних умов; існує три типи залучення інвестиційних ресурсів через спільне інвестування: зовнішнє, внутрішнє та змішане; крауд-технології є інноваційним елементом у структурі спільного інвестування ОТГ.

Література

1. Бюджетна система України: підруч. / За ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Карпінський Б. А. Збалансованість фінансової системи території як один з чинників сталого розвитку / Б. А. Карпінський, О. В. Герасименко // Фінанси України. – 2015. – С. 80-88.

Замазій О.В.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницького національного університету*

ВИКОРИСТАННЯ ПІДХОДІВ КОНЦЕПЦІЇ ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Управління фінансами може не лише відображати поточний стан суб'єкта господарювання, але й прогнозує його діяльність, надаючи інформацію щодо джерел фінансування та напрямів інвестування. Такі основні висновки досліджень як зарубіжних – Друрі К., Кінг Альфред М., Майер Е., так і вітчизняних вчених –

Бланка І.О., Бутинеця Ф.Ф., Поддєрьогіна А.М., Рясних Є.Г., Стадник В.В., Хрущ Н.А. та ін. [1]. Проте, успішна інтеграція України у світовий економічний простір потребує постійного удосконалення інструментів управління фінансово-господарськими процесами, наближення їх до тих, що відповідають умовам розвиненої ринкової економіки. За цих умов відбувається зміщення пріоритетів у системі управління фінансами підприємства – від простого досягнення стратегічних та тактичних цілей його діяльності на основі використання ринкових механізмів залучення фінансових ресурсів до оптимізації структури капіталу та забезпечення фінансової стійкості. У підсумку це сприятиме максимізації прибутку та підвищення ринкової вартості (цінності) підприємства.

Ринкова цінність («вартість») у перекладі вітчизняних науковців) підприємства є центральним положенням концепції VBM. Однак коректна аналітична модель визначення цінності підприємства, що зобов'язана бути свого роду гарантом забезпечення збереження інтересів цілого кола зацікавлених осіб – від власників, персоналу підприємства – і до його потенційних чи чинних інвесторів, повинна передбачати оптимізацію структури капіталу через управління фінансами суб'єкта господарювання[2]. На нашу думку, з позицій ціннісно-орієнтованого менеджменту визначальними при формуванні стратегії управління фінансами підприємства можуть стати такі характеристики фінансових ресурсів: для власних коштів – динаміка (власне, динаміка прибутку, амортизаційних відрахувань; обігових коштів, що виступає цільовим показником управління); для запозичених і залучених коштів – величина (інвестованого) капіталу як джерело формування добробуту його власників; розмір капіталу підприємства (втілений у його балансовій вартості) як головний ціноутворюючий чинник підприємства та вимірник його ринкової вартості.

Отже, стратегічне управління фінансами не лише дозволить обґрунтувати доцільність використання для здійснення інвестицій визначених джерел фінансування, але й оцінити доцільність вкладення коштів у той чи інший інвестиційний проект, а також використати вільні фінансові ресурси для формування портфеля цінних паперів, що у майбутньому призведе не лише до нарощення додаткового прибутку та зростання ліквідності підприємства. Це сприятиме зростанню цінності підприємства як споживчого продукту на фондовому ринку. Проте, така функція фінансових ресурсів, частина яких представлена капіталом підприємства, не може бути реалізована без належного розвитку фондового ринку та врахування відповідної величини бар'єрної ставки прибутковості капіталу. Окрім того, в Україні через політичну і економічну нестабільність приваблювання інвесторів через зростання ліквідності операцій підприємства не може бути реалізованим повною мірою, оскільки менеджмент промислових підприємств через постійні девальваційні очікування остерігається накопичувати грошові кошти у на рахунках, а надає перевагу товарним запасам, які є набагато менш ліквідними, особливо в умовах динамічних змін ринкового попиту. Такі реалії господарювання і сприяли посиленню уваги до процесів створення та реалізації механізму фінансового управління як елемента управління підприємством, зокрема у формуванні його цінності (ринкової ціни) та зумовили актуальність теми даного дослідження.

Література

1. Хрущ Н.А. Розробка фінансової стратегії в системі корпоративного управління підприємствами / Н.А. Хрущ, О.С. Корпан // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки – 2013. – №5, т. 1. – С. 203-207.
2. Замазій О.В. Оптимальна структура капіталу підприємства як чинник його конкурентоспроможності / О.В. Замазій // Економіка і регіон. Науковий вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. – 2013. – № 3 (40). – С.110-117

Карпенко Л.М.

доктор економічних наук, доцент

професор кафедри економічної та фінансової політики

Одеський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЧНИХ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА: ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ

Високий рівень економічного розвитку, як показує досвід промислово розвинених країн світу, забезпечується низкою умов, головними з яких є накопичений науково-технічний, індустріальний, інвестиційний потенціал, інституційні чинники технологічного прогресу і державна підтримка інноваційних перетворень. Істотний вплив на інноваційно-інвестиційну діяльність, забезпечення лідируючих позицій, конкурентоспроможність у промисловості має потужність його інноваційного потенціалу. За таких умов особливого значення набуває обґрунтування теоретичних засад і практичних заходів щодо розвитку вітчизняного виробництва за рахунок формування та реалізації його інноваційного потенціалу та розробки стратегічних програм розвитку підприємства. Активізація інвестиційно-інноваційних процесів у підприємницької галузі повинна супроводжуватися створенням сприятливого інвестиційного клімату та прозорості відносин в інвестиційно-інноваційній сфері, створенням умов для нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів, стимулюванням припливу іноземних інвестицій, стимулювання розвитку науки і освіти.

Метою роботи є систематизація інструментальної бази стратегування активізації інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства та розробки стратегічних програм розвитку підприємництва.

Інноваційно-інвестиційний розвиток підприємств та вихід на світовий простір потребує сучасне інструментальне підґрунтя, нові сучасні управлінські технології, а саме: краудінвестинг, краудсорсинг, краудфандінг, імпаکتінвестинг тощо. На Україні у підприємницької діяльності останні роки використовуються нові інноваційні форми інвестування та підприємства мають намір до розширення використання різних інвест-платформ, що покращують веденню міжнародного бізнесу [1, с.1-10].

Програмні та методологічні питання інтегрованого управлінського аналізу інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства слід розглядати в такій послідовності: ідентифікація визначення об'єкта і предмета → цілей і

принципів аналізу → розробка системи показників → вибір джерел інформації → вибір методів та моделей аналізу → визначення способів використання результатів.

З цього випливає, що система аналітичних інструментів інтегрованого управлінського аналізу, придатна для стратегування активізації інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства, має містити:

- об'єкт і предмет, цілі і принципи інтегрованого управлінського аналізу. Їх висвітлено раніше;
- систему показників інтегрованого управлінського аналізу, здатну висвітлити три складові стратегування (інноваційну, інвестиційну, стратегічну) та придатна для стратегування активізації інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства;
- джерела інформації, необхідні для здійснення процедур адміністрування та безпосередньо інтегрованого управлінського аналізу у стратегуванні;
- методи та моделі аналізу, застосовні до стратегування;
- способи використання результатів інтегрованого управлінського аналізу [2, с.1-6].

Система показників інтегрованого управлінського аналізу, придатна для стратегування активізації інноваційно-інвестиційного розвитку промислового підприємства, має охопити інноваційну, інвестиційну, стратегічну складові стратегування. Тому вона має бути розгорнутою.

Принципово погодившись з думкою Н. Лишевої, С. Крилова, що «серед різноманітних показників інноваційної діяльності пріоритет повинен бути відданий показникам науково-технічного рівня, конкурентоспроможності, якості, комплексності і комерційної привабливості інновацій» [3, с.109-118], пропонується також:

- розглядати інші показники по однорідних групах (виходячи із локального інтегрованого управлінського аналізу);
- по-друге, диференціювати аналітичні показники по трьох стадіях інноваційної діяльності, які охоплюють інноваційний процес у повному обсязі: створення інновацій, освоєння інновацій і стадія отримання результатів інноваційної діяльності.

На наш погляд, актуальними заходами щодо активізації інвестиційно-інноваційних процесів є:

- введення державного замовлення за цільовими бюджетним фінансуванням на впровадження пріоритетних інновацій;
- перехід від залишкового до програмно-цільовим принципом фінансування і планування науково-технічної сфери, безпосередньо пов'язаного з можливостями бюджету і чітким дотриманням запланованих лімітів;
- зменшення залежності від імпорту за допомогою створення вітчизняних аналогічних зразків продукції і виробництв;
- адаптація вітчизняного інноваційного законодавства до кращих світових нормативів і правил;
- розширення міжнародного співробітництва в науково-технічній сфері;

- законодавче забезпечення державного страхування інноваційних ризиків та механізму компенсації витрат, пов'язаних з патентуванням об'єктів інтелектуальної власності;

- податкове стимулювання інновацій через зниження податкових ставок, впровадження податкових канікул, введення пільгового оподаткування як установ і організацій, так і фізичних осіб, що займаються інноваційною діяльністю;

- збереження висококваліфікованого науково-технічного і виробничого потенціалу через удосконалення системи оплати праці, підвищення його реального рівня до середньоєвропейського показника, поліпшення системи соціального захисту освітніх і наукових кадрів, модернізації системи освіти і зміцнення її матеріально-технічної бази;

- організація надійної фінансово-кредитної системи, яка сприятиме забезпеченню фінансовими ресурсами банків і кредитних установ, що надають довгострокові кредити для реалізації інноваційних проєктів, створення банку реконструкції та розвитку, а також іпотечного банківського кредитного установи;

- вдосконалення системи трансферу технологій і оцінки об'єктів інтелектуальної власності;

- проведення міждисциплінарних науково-технічних робіт, створення державного центру по їх організації та координації, а також широкої мережі впроваджувальних інноваційних структур усіх рівнів – ланцюгів трансферу інноваційного продукту у виробництво;

- забезпечення широкого доступу до автоматизованих баз даних науково технічної інформації і створення відповідних інформаційних структур;

- початок роботи маркетингових компаній (підприємств) з прогнозного аналізу форсайтних досліджень і технологічних передбачень;

- проведення постійного моніторингу інноваційних процесів і оперативного реагування держави на особливості їх зміни [4; 5].

Дослідження особливостей та активізаційних програм щодо формування інвестиційного механізму в Одеському регіоні у контексті з оцінкою механізмів залучення іноземних інвестицій в Україну дала змогу зробити наступні висновки:

1. Дослідження інвестиційної привабливості України дають змогу визначити, що обсяги залучення іноземних інвестицій в економіку України у 2016 році складають майже 58,2 млрд. дол. США. Майже 32% іноземних інвестицій направлено у фінансовий та страховий сектор економіки, більше 30% в промисловий сектор, з них майже 28% - у переробну промисловість, дещо скорочується обсяг фінансування у операції з нерухомим майном оренди, інжинірингу і становили у 2016 році – 7,4%, в торгівлю направлено 11,5%, 2,6% - у будівництво, 2,7% у діяльність транспорту, лише 1,4% - у сільське господарство та вперше за останні роки понад 5% - у професійну, наукову та технічну діяльність.

2. Досліджуючи розвиток інвестиційної діяльності промислових підприємств Одеського регіону за наведені періоди дослідження та критеріями обліку, слід відокремити наступні узагальнення:

- інвестиційну привабливість підприємств Одеського регіону у 2002-2017 рр. можна висвітлити високими динамічними темпами розвитку й обсягами залучення прямих іноземних і вітчизняних інвестицій;

- кінець 2008 р. – початок 2009 р. характеризуються впливом фінансово-економічної кризи, зниженням інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств, зменшенням обсягів прямих іноземних та вітчизняних інвестицій, кількості реалізованих інвестиційно-інноваційних проєктів;

- при ранжуванні підприємств за інвестиційною привабливістю протягом 2010-2017 рр. слід відокремити наступні види економічної діяльності: промисловість, транспорт, оптова та роздрібна торгівля, при цьому, з достатньо високим потенціалом залишаються сфери готельного та ресторанного бізнесу у зв'язку із проведенням в Україні Євро-2012;

- інвестиції в основному сконцентровані в м. Одеса та прилягаючих до неї адміністративних районах, передусім в тих, де розміщені морські порти.

3. Аналіз виконання стратегії економічного і соціального розвитку Одеського регіону за 2014-2017 рр. довів, що Стратегія соціального-економічного розвитку м. Одеси до 2022 року (актуалізована) затверджена рішенням Одеської міської ради від 07.12.2016 року №1321-VII, виступає головним довгостроковим послідовним Планом розвитку міста та визначає основні напрямки, цілі та завдання. Основним джерелом фінансування підприємств є власні кошти підприємств та організацій (близько 62,5%), на кошти державного та місцевих бюджетів припадає відповідно 2,1% та 3,5% усіх інвестицій.

У цілому, проведений аналіз за обраною проблематикою дослідження забезпечує аналітичною базою здійснення інтегрованого управлінського аналізу розвитку вітчизняних підприємств промисловості у конкурентному середовищі, дозволяє оцінити інноваційний потенціал підприємств промисловості.

Література

1. Tetiana, H., Karpenko, M.L., Olesia, F.V., Yu, S.I. & Svetlana, D. (2018). Innovative methods of performance evaluation of energy efficiency project. *Academy of Strategic Management Journal*, 17(2), 1-11.

2. Tetiana, H., Maryna, C., Lidiia, K., Michail, M., Svetlana, D. (2018). Innovative model of enterprises personnel incentives evaluation. *Academy of Strategic Management Journal*, 17(3), 1-6.

3. Karpenko L.N. Modernization in the administration management decisions of innovative development of industry enterprises / L.N. Karpenko // *Economy and management: collection of scientific works*. - Vinnitsa, 2016. – V. 1 (21). – P.109-118.

4. Добровольский Е. Бюджетирование: шаг за шагом. / Е.Добровольский, Б.Карабанов, П.Боровков, Е.Глухов, Е.Бреслав // 2-е изд.дополн. – СПб.: Питер, 2011. – 480 с.

5. Karpenko L. Base alternatives and the paradigm of impact investing development in the coordinates of globalization changes and euro integration. In Lidiia Karpenko, Pavlo Voronzhak (ed). *Proceedings of the 4 th International Conference on European Integration 2018*. Ostrava: VSBTechnical University of Ostrava, 2018, pp.659-668. ISBN 978-80-248-4169-4, ISSN 2571-029X

Ларіонова К.Л.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Посилення глобальної конкуренції в сьогоденних умовах функціонування змушує підприємства адекватно реагувати на зміни зовнішнього середовища та своєчасно реформувати господарську діяльність з метою підвищення технологічного рівня виробництв для набуття інноваційно-інвестиційної привабливості та забезпечення стабільності власного розвитку. У таких умовах невід'ємною складовою функціонування підприємств стає системна реструктуризація. Актуальність реструктуризації зростає в умовах макроекономічних кризових явищах, подолання яких можливе за активізації інноваційної політики підприємства. Однак підприємства мають змінити стратегію виживання на стратегію оновлення технології виробництва, збуту та самого управління, тобто впроваджувати зміни у всі внутрішні процеси. Реструктуризація передбачає впровадження не лише оптимальних моделей організації виробництва, а й потребує вирішення питань щодо залучення інвесторів для технологічної модернізації виробництв та введення інновацій.

Поняття «реструктуризація» підприємства в науковій літературі трактується неоднозначно, адже серед науковців існують розбіжності у формуванні його сутнісних характеристик, цілей, класифікації та засобів. Крім того, у зв'язку із постійними змінами умов функціонування підприємств та удосконаленням законодавства виникає необхідність всебічного дослідження різних підходів до трактування цього поняття шляхом здійснення відповідного системно-логічного аналізу. На основі дослідження усього розмаїття поглядів науковців до трактування сутності «реструктуризація» підприємства нами було виділено п'ять основних позицій змістовного наповнення даного поняття, ключовими характеристиками якого є: адаптація, зміна структури, оздоровлення (в т.ч. фінансове) суб'єкта господарювання, проведення комплексу заходів організаційного, технічного, фінансового, правового характеру.

У сучасному розумінні реструктуризацію розглядають не тільки як засіб, який застосовують у період кризи, але і як інструмент, необхідний для нормального функціонування підприємства. Саме останнє значення категорії реструктуризації найпоширеніше в західній літературі та розвивається у вітчизняних наукових дослідженнях.

Таким чином, метою проведення реструктуризації є створення таких господарюючих суб'єктів, які здатні виготовляти конкурентоспроможну продукцію, бути технічно забезпеченими і фінансово-дієздатними, незалежно від того це неплатоспроможне підприємство чи воно має стійкий фінансовий стан.

Однією з ключових особливостей, властивих сучасному етапу розвитку промисловості, є глибока інтеграція та розширення технологічного базису виробництв. Домінуючий технологічний уклад визначає місце підприємства і

регіону в усіх сферах діяльності. Саме інновації стають передумовою створення додаткових багатств виробничим сектором та формують сучасну соціально-економічну парадигму суспільства.

Якщо реструктуризація підприємств є процесом, що, в загальному розумінні, передбачає зміни, то інновації є сучасним й ефективним інструментом запровадження цих змін.

У процесі інноваційної реструктуризації відбувається перехід до іншого стану діяльності об'єктів та суб'єктів інноваційної реструктуризації, рівня їх організації та якості діяльності, що є аргументацією для характеристики інноваційної реструктуризації як фактора активізації інноваційних змін, детермінованих переважно інституціональними, структурними, технологічними чинниками. Крім зазначених функцій, інноваційна реструктуризація виконує також відтворювальну та інвестиційну функції або стимулює їх реалізацію.

У цьому контексті інноваційну реструктуризацію можна охарактеризувати як систему заходів, що ініціюють переведення виробництва до нового стану, який відповідає об'єктивним потребам його інноваційного та соціально-економічного розвитку.

Сутність категорії виявляється в її функціях. Інноваційна реструктуризація функціонально спрямована, насамперед, на технічне оновлення виробництва на передовій технологічній базі, яка включає ресурсозберігаючі технології, а також націлена на структурні трансформації виробництва для його оптимізації, реорганізацію управління виробництвом і персоналом.

Література

1. Положення про порядок реструктуризації підприємств: Затверджено Наказом Фонду державного майна України № 667 від 12.04.2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 19. – С. 37.

Опаленко А.М.

кандидат економічних наук.,

доцент кафедри економічної кібернетики та маркетингу

Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку економіки України об'єктивною потребою багатьох підприємств є створення відповідного умовам та особливостям ринкової економіки механізму управління. Такий механізм повинен забезпечити ефективне функціонування підприємства і сприяти досягненню фінансової стійкості в умовах зростаючої конкуренції. Стратегічне управління розвитком підприємства на основі маркетингової діяльності ґрунтується на глибокому розумінні всіх особливостей функціонування підприємства й уможливує його конструктивний розвиток з урахуванням усіх тенденцій сучасної світової економіки [1]. Стратегічне управління має бути спрямоване на створення

гнучкого економічного потенціалу, що дозволяє підприємству швидко й ефективно реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах. Економічний потенціал можна розглядати, з одного боку, як параметр, що відображує його можливі економічні результати діяльності підприємства, а з іншого – як сукупність тих ресурсів, які можуть бути використані в його економічній діяльності. Потенціал складається з декількох груп елементів, серед яких виділяють виробничий, фінансовий, маркетинговий, людський, інноваційний, управлінський та ін. Управління структурою економічного потенціалу підприємства дозволяє упорядкувати чинники внутрішнього середовища, що впливають на діяльність підприємства, забезпечує оцінку ступеня впливу чинників внутрішнього середовища на економічні результати, сприяє ефективному розподілу ресурсів між елементами потенціалу та успішній взаємодії підприємства з його зовнішнім середовищем.

Кожне підприємство в процесі своєї діяльності взаємодіє з пов'язаними з ним групами, що знаходяться з ним у відносинах взаємозалежності. Тому для управління підприємством потрібно враховувати мотиви діяльності зацікавлених суб'єктів – власників, менеджерів і працівників даного підприємства, споживачів, партнерів, конкурентів, держави та ін. Підприємство повинне задовольнити кожен із зацікавлених груп, забезпечити сприятливі для своєї діяльності мотиваційні умови. Мотивація зв'язаних груп спрямовується на формування в них зацікавленості в отриманні деяких цінностей в обмін на ті, які може запропонувати саме підприємство, а також у створенні цінностей спільного використання. Така зацікавленість виникає, якщо обмін цінностями або створення спільної цінності є взаємнокорисними діями, які відповідають існуючим соціально-економічним нормам. Таким чином, підприємства повинні здійснювати управління своєю діяльністю з урахуванням складної системи взаємозалежності інтересів.

Сьогодні однією з найвпливовіших тенденцій розвитку світових промислових ринків стає інтеграція підприємств й організація ефективних корпоративних структур, які засновані на розширенні партнерських відносин і які дають можливість кожному їх учаснику отримати певний рівень прибутку за рахунок обміну результатами діяльності. Радикальні зміни також відбуваються у філософії підприємництва. У зв'язку з цим стратегія зростання прибутковості підприємства реалізується не тільки шляхом збільшення обсягів продажу продукції, а, більшою мірою, внаслідок того, що підприємці беруть на себе відповідальність за поліпшення результатів діяльності їх партнерів. Утім трансформація філософії бізнесу вимагає радикальної перебудови концепції підприємницької діяльності – від концентрації на власній внутрішній ефективності до розуміння чинників, які визначають ефективність діяльності партнерів [3]. У такий спосіб підприємства намагаються пристосуватися до умов зовнішнього середовища, що швидко змінюються. Як свідчить світовий досвід, на сучасних промислових ринках, що характеризуються жорстокою конкуренцією, суттєві переваги можуть отримати ті підприємства, які зуміли сформулювати ефективну систему взаємовідносин з усіма партнерами: постачальниками, споживачами, посередниками та ін. Саме стратегічне управління розвитком підприємства на основі маркетингової діяльності

покликане допомогти реалізувати на практиці принципи партнерського маркетингу, вимагаючи спільних зусиль у галузі маркетингу від усіх функціональних підрозділів підприємства як однієї команди.

Література

1. Райхельд Ф. Эффект лояльности: движущие силы экономического роста, прибыли и непреходящей ценности / Ф. Райхельд, Т. Тил. – М.: Вильямс, 2005. – 384 с.
2. Саттон Д. Новая наука маркетинга. Маркетинговое управление предприятием / Д. Саттон, Т. Кляйн. – СПб.: Питер, 2004. – 240 с.
3. Хэмел Г. Конкурируя за будущее. Создание рынков завтрашнего дня / Г. Хэмел, С.К. Прахалад. – М.: ЗАО «Олимп- бизнес», 2002.

Проскурович О. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці,
Хмельницький національний університет,*

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

За умов розвитку інтеграційних процесів зростає здатність утримувати та підвищувати рівень конкурентоспроможності молокопереробних підприємств, оскільки за посилення конкурентної боротьби між підприємствами галузі щодо обмеженості сировинних ресурсів, ринків збуту, споживачів, введення стандарту, що обмежує купівлю молока у населення. Тому актуальним залишається вибір привабливих для розвитку молокопереробних підприємств видів продукції, ринкових сегментів та формування комплексу маркетингових конкурентних стратегій для досягнення окреслених стратегічних цілей.

Для вітчизняних підприємств зазначена проблема набуває особливого значення у зв'язку з поглибленням інтеграційних процесів. Досягнення конкурентоспроможності функціонування вітчизняного ринку молока та молочних продуктів в умовах євроінтеграційних процесів можливе за умов застосування загальнодержавних, галузевих та конкретного господарського формування інструментів, які визначають параметри та ефективність функціонування виробництва молока. Діяльність конкретного господарюючого суб'єкта повинна покладатися на інноваційному менеджменті та сучасних маркетингових заходах, диверсифікації діяльності на рику, підвищенні зацікавленості у кінцевих фінансових результатах, створенні інтеграційних об'єднань і кооперативів, удосконаленні системи підготовки персоналу. Саме це визначатиме стан конкурентоспроможності, результативність розвитку вітчизняного ринку виробництва молока, встановлення ринкової рівноваги за якої ефективна пропозиція відповідатиме платоспроможному попиту.

Переважно традиційні підходи дозволяють висвітлити ці процеси лише з окремих позицій. Це обумовлює необхідність формулювання синтезованих підходів до опису моделей підприємств та можливості позитивного управлінського впливу на їх динаміку. Найпростіше вирішення зазначених питань варто здійснювати засобами економетричного моделювання.

Найбільш розповсюдженим методом визначення конкурентоспроможності підприємств є методика, заснована на теорії ефективної конкуренції [1]. Згідно з цією теорією найбільш конкурентоспроможними є підприємства, де найкращим чином організована робота всіх підрозділів та служб як цілісної системи.

Проведений аналіз рівня конкурентоспроможності двох молокопереробних підприємств виявив зниження рівня конкурентоспроможності першого молокопереробного підприємства, тому засобами кореляційно-регресійного аналізу визначено основні фактори, що чинили вплив на його зміну: витрати на гривню продукції та коефіцієнти автономії та рентабельності продаж.

Побудовано трендові та економетричні моделі зміни рівня конкурентоспроможності та факторів, що здійснюють на нього безпосередній вплив. В процесі моделювання конкурентоспроможності побудовано трьох факторну та дві двох факторні економетричні моделі, які дозволяють оцінити її рівень та прийняти вірне рішення щодо подальшої діяльності підприємства. Побудовані моделі мають високе значення коефіцієнта детермінації, що вказує на те, що відібрані фактори суттєво впливають на рівень конкурентоспроможності. Ці моделі є адекватними і за ними здійснено прогнозування результативного показника.

Для визначення впливу часового фактору на зміну як рівня конкурентоспроможності так і витрат на гривню продукції, коефіцієнтів автономії та рентабельності продаж застосовано трендове прогнозування. Результати прогнозування за трендовими моделями показали, що розрахункові значення дещо наближені до фактичних значень, однак у перспективі відбувається скорочення за усіма досліджуваними показниками. Тому, застосувавши думку фахівців підприємства з переробки молочної продукції, які виступали у ролі експертів, було вирішено у наступних три роки на 1% скоротити витрати на гривню продукції та збільшити коефіцієнти автономії та рентабельності продажу. Це дозволить поступово підвищити конкурентоспроможність досліджуваного підприємства.

Запропонований апарат дослідження дозволяє оцінити вплив факторів на зміну досліджуваного показника, здійснити прогнозування рівня конкурентоспроможності на молокопереробному підприємстві.

Література

1. Тивончук С.В. Розвиток ринку виробництва молока в Україні в контексті євроінтеграційних процесів / С.В. Тивончук, Я.О. Тивончук, Т.П. Павлоцька // Економіка АПК. – 2017. – № 4 – С. 25-31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2017_4_5

Рзаєв Г.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

Гула А.Ю.

*студент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

ПЕРСПЕКТИВИ АНАЛІТИЧНОЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Ефективність діяльності та стану розвитку господарюючих систем є одним із найважливіших узагальнюючих напрямів оцінки їх діяльності за умов інтеграційних процесів. Крім того ефективність функціонування напряму пов'язана з результативністю і зв'язок цей, що є важливим – зворотній. З формуванням на теренах України ринкових відносин підприємства отримали значну самостійність у формуванні складу та структури своїх економічних та фінансових ресурсів, свободу у прийнятті управлінських рішень, право розпоряджатися ресурсами й результатами праці, що відповідно поглиблює відповідальність за результати функціонування господарюючих суб'єктів а також за своєчасність та оперативність прийнятих управлінських рішень.

Ефективність сьогодні залишається найбільш важливою характеристикою діяльності підприємства, якій слід приділяти належну увагу. Від того, наскільки ефективною буде господарська діяльність господарюючого суб'єкта залежать його розвиток та перспективи функціонування. Г. Емерсон дотримувався погляду, згідно з яким «головною турботою управлінця має бути ефективність» [4, с. 117].

Питанням оцінки ефективності функціонування приділялась значна увага як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Так провідними зарубіжними науковцями що досліджували питання ефективності є В. Петті, Ф. Кене, Д. Рікардо, Г. Емерсон та ін. Заслугує на увагу думка вітчизняних науковців таких як В. Андрійчук, Б. Жнякін, В. Краснова, І. Павленко, Т. Котарбинський.

Досліджуючи організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств Куценко А.В. узагальнив дослідження як вітчизняних так і зарубіжних науковців [2, с. 6]. В. Петті, Ф. Кене, як результативність управління стосовно дій суб'єкта управління. Г. Емерсон досліджує ефективність як основну мету управління, яка визначає зв'язок з функціональністю підприємства [2, с. 19]. Д. Рікардо розглядає ефективність як категорію що визначає співвідношення результату до визначеного виду витрат [2, с. 6]. Проблеми аналітичної оцінки ефективності в сучасній науці вивчає А.Д. Урсула. Узагальнення проведені ним дали змогу зауважити, що Б. Жнякін та В. Краснова вивчають ефективність як співвідношення результату (ефекту) з витратами, що викликали цей ефект. Т. Котарбинський досліджує ефективність - як результативність, яку визначає загальна теорія ефективної організації діяльності [4, с. 20].

В. Андрійчук досліджує ефективність як результативність певної дії, процесу, що вимірюється співвідношенням між отриманим результатом і витратами (ресурсами), що його спричинили [1, с. 9].

Оцінка категорії «ефективність» у працях зазначених науковців дали змогу зауважити, що автори в основному, розглядають ефективність як результативність певної дії, процесу, що вимірюється співвідношенням між отриманим результатом і витратами, що сприяли його отриманню.

Важливо зауважити що існуюча думка є правильною і має місце бути. Але при тому ми вважаємо за доцільне розширити показники ефективності і в якості чисельника використовувати не тільки фінансові результати (прибутки, доходи).

Грунтуючись на теоріях розвитку ми вважаємо за доцільне в якості чисельника використовувати не тільки фінансові результати а й результати діяльності підприємства, що представлені його економічними та фінансовими ресурсами, які в певній мірі, є відповідно результатами діяльності підприємства.

Розширення бази розрахунків для оцінки ефективності діяльності підприємства дасть змогу оцінити перспективи його функціонування. А саме є доцільним вивчати не тільки окремі показники ефективності, а й оцінювати їх зв'язок між собою. Крім того, для задоволення аналітичних потреб, є доцільним вивчати й оцінювати інтенсивність динаміки зазначених показників ефективності, що значно розширить можливості аналітичних досліджень.

Література

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 292 с.
2. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України : монографія / А.В. Куценко. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 205 с.
3. Маркіна І.А. Методологічні питання ефективності управління / І.А. Маркіна // Фінанси України. 2000. № 6. С. 24–32.
4. Проблема ефективності в сучасній науці / Під ред. А.Д. Урсула. – Кишинів, 1985. – 256 с.

Рзаєва Т.Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

Богущ Н.М.

*студент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА АНАЛІТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основою стабільності функціонування підприємства в ринковій економіці є його економічна стійкість. Для забезпечення та підтримки економічної стійкості підприємств необхідна оперативна реакція на зміни, що відбуваються під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів.

За умов нестійкої та нестабільної економіки є важливим здійснювати оперативні аналітичні дослідження динаміки основних характеристик функціонування підприємства, що представлена показниками фінансової звітності. Чим вище стійкість

підприємства, тим більше воно незалежно від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури і, як наслідок, менше ризик прояву кризових ситуацій.

В економічній літературі питання економічної стійкості підприємства вивчають такі учені-економісти: А. Амоші, В. Герасимчук, С. Беляєв, М. Білик, І. Бланк, А. Градов, С. Кваша, С. Климчук, Т. Ковальчук, К. Ізмайлова, М. Коробков, Л. Лахтіонова, П. Макаренко та ін. Аналіз публікацій щодо сутності економічної стійкості показав відсутність на сьогодні єдиної загальноприйнятої думки по визначенню цієї категорії. В основному науковці для оцінки стійкості підприємства досліджують як:

- здатність протистояти різним негативним як природним, так і економічним впливам;
- спроможність долати несприятливі явища й уміння пристосовуватись до них з мінімальними втратами;
- можливість своєчасно визначати та оперативно реагувати на можливі ризики і загрози;
- здатність своєчасно розробити систему заходів для мінімізації негативного впливу і максимального ефекту для підприємства.

У сучасних дослідженнях автори виділяють економічну стійкість як багатоаспектне поняття. Узагальнення, дали змогу нам виокремити певні функціональні складові економічної стійкості, що представляє широке поняття, і відповідно вклучає в себе фінансову, виробничу, технологічну, інвестиційну, ресурсну, нормативно-правову, інформаційну, соціальну, екологічну, ринкову стійкість та ін.

Окремі науковці, при оцінці економічної стійкості проводять ототожнення її з ринковою стійкістю. На нашу думку, це є близькі поняття але наповнені при тому різним економічним змістом [1].

Найбільш вагомою складовою економічної стійкості є її фінансова складова. Науковці, при дослідженні фінансового стану підприємства, пропонують вивчати ряд показників фінансової стійкості (коефіцієнт концентрації, фінансової залежності та ін.).

Зрозуміло, що фінансова складова в забезпеченні економічної стійкості підприємства є провідною й вирішальною, оскільки в ринкових умовах господарювання фінанси визнаються рушійною силою будь-якої економічної системи [3].

Важливою складовою економічної стійкості є виробнича та ресурсна стійкість. Досягнення основних цілей виробничого процесу підприємства, а також його стійкості, може забезпечити тільки постійний контроль ефективності виробництва і ресурсним забезпеченням. Важливою є кадрова складова що підтримує відповідний рівень корпоративної культури, інтелекту колективу, що обумовлює відповідний її стан і підтримку. Маркетингова складова передбачає максимально повне використання ринкових умов для отримання прибутку. Інвестиційна складова займає важливе місце для забезпечення економічної стійкості, адже від її рівня залежить інвестиційна привабливість підприємства [2].

Характерною ознакою ринкової економіки є невизначеність та нестабільність. Важливим для підтримки рівня економічної стійкості є розробка системи моніторингу її рівня. Отже для підтримки рівня економічної стійкості є доцільним здійснювати

моніторинг за такими напрямками: фінансові характеристики, витратно-доходні характеристики, характеристики ефективності функціонування підприємства тощо.

Для здійснення моніторингу рівня економічної стійкості є доцільним досліджувати основні характеристики як такі, що оцінюють: інтенсивність динаміки показників; ефективність функціонування підприємства, їх залежність. Крім того є важливим зазначені показники досліджувати у розрізі стану активів та джерел їх формування; групування показників доходів та витрат, оцінки характеристик фінансової стійкості та ін.

Література

1. Городинська Д.М. Економічна стійкість підприємства //Актуальні проблеми економіки, 2008.- №10(42).- С.141-146.
2. Економіка підприємства /за ред.А.В. Шегди.-К.:Знання, 2007.- 431 с.
3. Лігоненко Л.О. Економічне управління підприємством / Л.О. Лігоненко //Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8(86). – С. 82-91.

Рзаєва Т.Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

Лучук Д.О.

*студент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

НАПРЯМИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЇХ ВІДПОВІДНІСТЬ АНАЛІТИЧНИМ ПОТРЕБАМ СУЧАСНОСТІ

Необхідність удосконалення існуючих напрямів аналізу фінансового стану підприємства обумовлена нинішньою політико-економіко-політичною ситуацією в країні. Умови господарювання доводять доцільність та необхідність розвитку сучасних методик аналізу у відповідність до міжнародних стандартів. Орієнтація національної економіки до міжнародних стандартів доводить доцільність подальшого розвитку характеристик фінансового стану відповідно до аналітичних потреб сучасності.

Дослідження і виділення напрямів аналізу фінансового стану є негайною потребою сучасності і відповідно є темою досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, серед них можна виділити: Жулега, І.А., Цал-Цалко Ю.С., Мец В.О., Базілінська О.Я та ін.

Жулега І.А виділяє такі напрями аналізу фінансового стану: розміщення і власність фінансових коштів; достатність фінансових коштів в кожен момент часу; використання фінансових коштів. Розміщення і власність фінансових коштів, у свою чергу, можна аналізувати за трьома напрямками у разі спільного використання даних як активу, так і пасиву: аналіз структури засобів, оцінка ліквідності та фінансової стійкості. Достатність фінансових коштів у кожен момент часу (платоспроможність) можна аналізувати за двома напрямками: аналіз структури потоків грошових коштів та аналіз потоків грошових коштів у взаємозв'язку з фінансовими коштами. Використання фінансових коштів пропонується оцінювати за допомогою показників

оборотності (у розрахунках бере участь показник виручки від реалізації) і рентабельності (у розрахунках беруть участь показники прибутку) [2].

Базилінська О.Я. напрями аналізу фінансового стану розглядає як етапами аналізу і виділяє наступні:

- аналіз ефективності управління активами підприємства,
- аналіз джерел формування капіталу підприємства,
- аналіз ліквідності,
- аналіз фінансової стійкості,
- аналіз ділової активності,
- аналіз рентабельності,
- аналіз позиції підприємства на фінансовому ринку,

визначення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства [1].

Цал-Цалко Ю.С. виділив такі загальні напрями аналізу фінансового стану підприємства: оцінка стану активів, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, ефективності діяльності та ринкової активності [4]. Автор пропонує напрями дослідження фінансового стану у розрізі певних ознак (див. табл.1).

Таблиця 1

Класифікація напрямів фінансового аналізу за певними ознаками [4]

Ознака	Напрямок
Користувачі інформаційних ресурсів	Внутрішній Зовнішній
Інтереси користувачів	Прийняття управлінських рішень Оцінка економічної політики Діагностика рівня господарювання Планування діяльності Організація контролю
Часовий період	Квартальний Піврічний За 9 місяців Річний Динамічний
Обсяг дослідження	Комплексний Тематичний
Просторова форма	Господарюючий суб'єкт Регіон Загальнодержавний Міждержавний
Класифікаційні ознаки господарюючих суб'єктів	Види економічної діяльності Форми власності Організаційно-правові форми господарювання Органи управління
Повнота охоплення об'єктів	Суцільний Вибірковий
Рівень автоматизації робіт аналітичного дослідження	Ручний Комп'ютеризований Автоматизований
Організаційна система	Централізований Децентралізований
Динаміка формування вихідних інформаційних ресурсів	Одноразовий Періодичний
Етапи управління	Стратегічний (перспективний) Попередній(проектний) Операційний(ситуаційний) Ретроспективний(наступний)

Для здійснення всіх цих напрямів аналізу фінансового стану необхідно використовувати певні показники діяльності підприємства, що в основному,

представлені у фінансовій звітності підприємства. Основним джерелом для повноцінного аналізу, за думкою Мец В.О., служить бухгалтерський баланс підприємства. Автор наголошує що для сучасного аналізу можна користуватися одним із трьох засобів:

1. Провести аналіз безпосередньо за балансом без попередньої модифікації балансових статей.
2. Побудувати згрупований аналітичний баланс, поєднавши однорідні за складом елементи балансових статей. Таке перегрупування балансу можна виконати різноманітними засобами, навіть об'єднанням статей різних розділів
3. Провести додаткову чистку балансу від наявних у ньому регулятивів з наступним об'єднанням статей в необхідному розрізі [3].

Відповідно до напрямів аналізу фінансового стану є доцільним, на нашу думку, виділити такі першочергові, що відповідають аналітичним потребам сучасності, а саме: аналіз складу та структури активів та джерел їх формування; аналіз ліквідності балансу та оцінка рівня його абсолютною ліквідності; аналіз фінансової стійкості з метою визначення її рівня базовим значенням та базовим тенденціям; оцінка фінансового потенціалу; оцінка ймовірності банкрутства; аналіз рівня конкурентоспроможності. Використання зазначених напрямів у аналітичному дослідженні фінансового стану підприємства дасть змогу своєчасно визначити негативні тенденції та зміни за певними ознаками; оперативно розробити варіанти оперативних управлінських рішень; опрацювати систему профілактичних та попереджувальних заходів для покращення фінансового стану господарюючого суб'єкта.

Література

1. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика [Текст] / О.Я. Базилінська - К.: Центр учбової літератури, 2011. - 328с.
2. Жулега И.А. Методология анализа финансового состояния предприятия [Текст] : монография / И.А. Жулега. – СПб. : ГУАП, 2006. - 235с.
3. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства.: КНЕУ, 1999. – 132с.
4. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз / Ю.С. Цал-Цалко. – Підручник. – К.: Центр учбової літератури 2008. – 566с.

Рзаєва Т.Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

Маруцак А.І.

*студент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

АНАЛІТИЧНІ НАПРЯМИ ОЦІНКИ СТАНУ ЗАГРОЗ ЗА УМОВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Функціонування підприємств, за умов сучасного ринкового середовища, що трансформується в Україні, значно ускладнено цілою низкою факторів впливу як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Негативні наслідки впливу загроз на

діяльність суб'єктів господарювання створюють ряд небезпек його функціонуванню. Питання оцінки ймовірності настання та прояву загроз цікавлять управлінців всіх рівнів. За умов нестабільної економіки є важливим своєчасно виявити можливі загрози для підприємства, розробити постійно діючу систему профілактики та запобігання їх негативних наслідків на результати функціонування суб'єкта господарювання.

Окремі питання прояву та оцінки загроз досліджували Бендиков М.А., Варналій З.С., Зубок М.І., Куркін М.В., Рудніченко Є.М. та ін. Зазначені дослідження, окремі їх площини є суперечливими та дискусійними. Окремі визначення щодо розуміння загроз на теоретичному рівні представлено у табл. 1.

В цілому автори бачать загрози на рівні господарюючого суб'єкта як: сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів; наслідок небезпеки потенційно негативної дії; потенційні чи реальні дії певних осіб здатні нанести матеріальної або моральної шкоди; небезпека яка може привести до негативних наслідків ризиків.

Важливим на рівні підприємства є розробити систему певних критеріїв, динаміка яких може свідчити про ймовірність настання загроз і небезпек. Процес обґрунтування аналітичних напрямів оцінки стану загроз за умов інтеграційних процесів складається з наступних етапів:

- дослідження ймовірності прояву та настання загроз за певними ознаками (за видами діяльності, за об'єктами аналізу; за елементами фінансової звітності);
- окреслення та моніторинг інтенсивності динаміки ознаки прояву на рівні підприємства;
- аналітична оцінка рівень прояву та наслідків впливу на результативність діяльності підприємства;
- розробка заходів профілактики та нейтралізації негативного впливу наслідків загроз на результати розвитку та функціонування господарюючого суб'єкта на перспективу.

Таблиця 1

Розуміння поняття «загроза» у сучасних дослідженнях

Автор	Визначення	Наслідки виникнення загроз
Бендиков М.А [1, с 547-583]	це сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка в свою чергу може створювати різноманітні ризики	небезпека для реалізації економічних інтересів; загроза виникнення ризиків
Варналій З.С. [2, с. 237]	це сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка в свою чергу може створювати різноманітні ризики	можуть створювати негативні наслідки ризиків за певними ознаками
Зубок М.І [3,с.18]	розуміти потенційні чи реальні дії певних осіб (юридичних чи фізичних), здатні нанести конкретному суб'єкту матеріальної або моральної шкоди	нанесення суб'єкту господарювання матеріальної або моральної шкоди
Рудніченко Є.М. [4, с.152]	це наслідок небезпеки у вигляді об'єктивізованого чинника потенційно негативної дії	наслідок небезпеки та результат негативної дії

Важливо, відповідно до етапів аналітичних досліджень загроз є доцільним, на нашу думку, виокремити потенційні напрями їх прояву, а саме: оцінка інтенсивності динаміки витрат, доходів та фінансових результатів господарюючого суб'єкта; оцінка стану та динаміки активів та пасивів підприємства; оцінка результатів маркетингової діяльності; оцінка результатів інвестиційної діяльності; оцінка стану фінансової стійкості та ін. Оцінка рівня загроз за окресленими напрямками дасть змогу своєчасно виявити об'єкти прояву загроз і відповідно розробити систему заходів мінімізації їх негативного впливу.

Література

1. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития /М.А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – №2. – [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://mevriz.ru/articles/2000/2/1507.html>.
2. Економічна безпека: навч. посіб. за ред. Варналій З.С. — К.: Знання, 2009. – 647 с.
3. Зубок М.І Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник. / М.І. Зубок, В.С. Рубцов, С.М. Яременко, В.Г. Гусаров (за заг. ред. Зубка М.І.) – К.: Знання – 2012 – 226 с.
4. Рудніченко Є. М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки // Є.М. Рудніченко /Економіка Менеджмент Підприємство, № 25 (I) / 2013, - С.188-195.

Тарасюк М.В.

*аспірантка кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Реформування економіки та розвиток сучасних ринкових відносин передбачає залучення до господарської діяльності підприємств значного обсягу ресурсів, в тому числі й інвестиційних, за допомогою яких досягається зростання економіки на глобальному та локальному рівнях господарювання. В свою чергу, інвестиційні ресурси є найбільш дефіцитними ресурсами підприємства, а також основою інвестиційного потенціалу. Самі інвестиційні ресурси, на наш погляд, є сукупністю матеріальних і нематеріальних ресурсів підприємства, які суб'єкт господарської діяльності використовує для здійснення вкладень на певний період в об'єкти інвестування з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Формуючим елементом інвестиційних ресурсів підприємства є його фінансові ресурси, що розміщуються в певних нематеріальних та матеріальних активах (інвестиційних активах та/або операційних активах, що не відносяться безпосередньо до операційної діяльності).

Конкретизуючи склад інвестиційних активів, вважаємо доцільним виокремити серед них:

- незавершені капітальні інвестиції – це капітальні інвестиції у будівництво, виготовлення (розробку), реконструкцію, модернізацію, придбання об'єктів

необоротних матеріальних та нематеріальних активів, уведення яких в експлуатацію на дату балансу не відбулося [1];

- інвестиційну нерухомість – це власні або орендовані на умовах фінансової оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які розташовуються на землі, утримувані з метою отримання орендних платежів та/або збільшення власного капіталу, а не для виробництва та постачання товарів, надання послуг, адміністративної мети або продажу в процесі звичайної діяльності [2];

- довгострокові фінансові інвестиції – фінансові інвестиції на період більше одного року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. У цій статті виділяються фінансові інвестиції, які згідно з відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку обліковуються методом участі в капіталі [1];

- поточні фінансові інвестиції фінансові – інвестиції на строк, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів), а також сума довгострокових фінансових інвестицій, які підлягають погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу [1].

До операційних активів, що не відносяться безпосередньо до операційної діяльності, на наше переконання, належать:

- нематеріальні активи – це немонетарні активи, які не мають матеріальної форми та можуть бути ідентифікованими [3];

- довгострокова дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка не виникає під час нормального операційного циклу та буде погашена після 12-ти місяців з дати балансу (наявність одночасно двох критеріїв) [4];

- відстрочені податкові активи – це сума податку на прибуток, яка належить до відшкодування в наступних періодах внаслідок тимчасової різниці між обліковою і податковою базами оцінки [5];

- гудвіл – це нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських [6];

- інші необоротні активи – це матеріальні активи, призначені для використання більше року (або операційного циклу, якщо він перевищує рік) [7];

- гроші та їх еквіваленти. Грошові кошти – це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання [8], в той час у МСБО 7 [9] допускається віднесення до цієї категорії лише готівки в касі і депозитів до запитання. У МСБО 7 еквіваленти грошових коштів – це короткострокові, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості;

- дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів – це сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті та інших, що підлягають надходженню [3];

- інша поточна дебіторська заборгованість – це заборгованість підзвітних осіб; заборгованість за претензіями; заборгованість з відшкодування нанесених збитків; заборгованість за позиками членів кредитних спілок; інша заборгованість [10];

- інші оборотні активи – це оборотні активи, які не включені до оборотних активів;
- необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття – це довгострокові активи, які не використовуються у виробничих цілях та повинні бути реалізовані протягом року.

Отже, узагальнено структурно-логічну схему формування інвестиційних ресурсів промислового підприємства наведено на рис. 1.

Рис. 1 Структурно-логічна схема формування інвестиційних ресурсів промислового підприємства

Таким чином, інвестиційні ресурси є основою становлення сучасного промислового підприємства, за допомогою їх своєчасного залучення, впровадження та використання підприємство стає конкурентоспроможним, а своєчасний аналіз та оцінка ефективності залученні інвестиційних ресурсів дозволяють виявити слабкі сторони господарської діяльності промислового підприємства та вказати на перспективи його подальшого розвитку. Саме тому, в подальшому наші дослідження будуть присвячені безпосередньо аналізу стану обсягу інвестиційних ресурсів на промислових підприємствах України загалом та окремих промислових підприємств зокрема.

Література

1. Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 №433 “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=382859&cat_id=293536

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 “Інвестиційна нерухомість”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.07.2007 № 779 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0823-07>
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №8 “Нематеріальні активи”, затверджений наказом МФУ від 18.10.1999 №242. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №10 “Дебіторська заборгованість” затверджений наказом МФУ від 08.10.99р. №237. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 12 “Податки на прибуток” від 01.01.2012 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_012
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/275517>
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №7 “Основні засоби”, затверджений наказом від 27.04.2000 №92 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 “Звіт про рух грошових коштів”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0398-99>
9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 “Звіт про рух грошових коштів” від 01.01.2012 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_019
10. Гладких Т.В. Фінансовий облік: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 480 с.

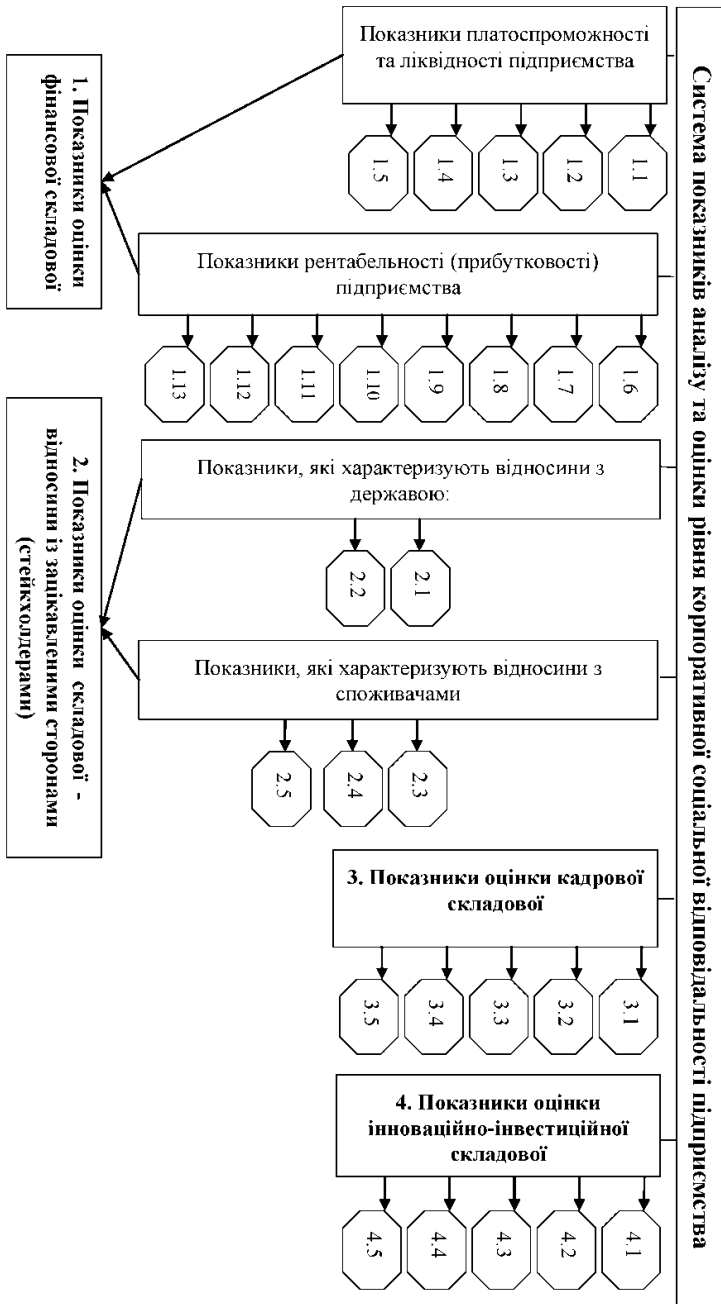
Хрущ В.О.

*молодший науковий співробітник науково-дослідної частини,
Хмельницький національний університет*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ РІВНЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У процесі формування стратегії корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) підприємства особливого значення набуває аналіз та оцінка існуючого стану КСВ на підприємствах. За результатами проведеного опитування було визначено, чотири основні складові КСВ: фінансова, відносин із зацікавленими сторонами (із стейкхолдерами) кадрова та інноваційно-інвестиційна. Схематично система показників аналізу та оцінки рівня корпоративної соціальної відповідальності підприємства відображена на рис. 1.

1. Оцінка фінансової складової КСВ підприємства. Однією із основних складових КСВ підприємства є фінансова, оскільки ефективне і відповідальне управління фінансовими ресурсами є одним із принципів соціально відповідального менеджменту.

Рис. 1 Система показників аналізу та оцінки рівня корпоративної соціальної відповідальності підприємства

Оцінка фінансової складової КСВ підприємства здійснюється за 2-ма групами показників: платоспроможності та ліквідності і рентабельності (прибутковості) підприємства. Показниками, що вказують на рівень платоспроможності та ліквідності підприємства є: 1.1) коефіцієнт абсолютної ліквідності; 1.2) коефіцієнт швидкої ліквідності; 1.3) коефіцієнт покриття; 1.4) коефіцієнт загальної платоспроможності; 1.5) коефіцієнт критичної оцінки. До показників рентабельності (прибутковості) підприємства відносяться такі показники: 1.6) коефіцієнт рентабельності активів; 1.7) коефіцієнт рентабельності власного капіталу; 1.8) коефіцієнт рентабельності діяльності; 1.9) коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача); 1.10) коефіцієнт оборотності власного капіталу; 1.11) чиста рентабельність реалізованої продукції; 1.12) термін окупності інвестицій; 1.13) термін окупності акціонерного капіталу. Зазначені показники використовуються для характеристики підприємства як платоспроможного і кредитоспроможного суб'єкта господарювання. Ці характеристики дають змогу підприємству створити імідж стабільної відповідальної організації, що функціонує із дотриманням принципів КСВ.

2. Оцінка складової КСВ - відносини із зацікавленими сторонами (із стейкхолдерами). З точки зору корпоративної соціальної відповідальності підприємства важливим є і рівень їх відносин із зацікавленими сторонами, від показників якого залежить не лише поточне, але і майбутнє становище організації, можливості її подальшого розвитку. Оцінка складової КСВ підприємства - відносини із зацікавленими сторонами (із стейкхолдерами) здійснюється за 2-ма групами показників, які характеризують відносини із державою та споживачами. Показники, які характеризують відносини з державою: 2.1) коефіцієнт економічних втрат; 2.2) коефіцієнт податкового навантаження. Показники, які характеризують відносини із споживачами: 2.3) коефіцієнт витрат на роботу з клієнтами у загальному обсязі витрат підприємства; 2.4) коефіцієнт дебіторської заборгованості по розрахунках за надані товари та послуги; 2.5) коефіцієнт сумнівної дебіторської заборгованості по розрахунках за надані товари та послуги.

3. Оцінка кадрової складової КСВ підприємства. Стратегія розвитку підприємства, в з якої лежить орієнтація на нововведення, на систематичне відновлення продукції, висуває свої вимоги до кадрової політики. Для аналізу та оцінки кадрової складової КСВ підприємства доцільно використати такі показники: 3.1) коефіцієнт кваліфікованості працівників; 3.2) коефіцієнт плинності кадрів; 3.3) коефіцієнт втрат робочого часу; 3.4) коефіцієнт обороту з прийняття персоналу; 3.5) коефіцієнт постійності персоналу.

4. Оцінка інноваційно-інвестиційної складової КСВ підприємства. Важливою складовою КСВ підприємства в умовах сучасного розвитку ринків і технологій є інноваційно-інвестиційна. Саме від того, наскільки активно підприємство інвестує кошти у власний розвиток, у розробку соціально-відповідальних інноваційних продуктів і впровадження інноваційних технологій, залежать і можливість його стабільного функціонування і перспективи подальшого розширення діяльності. Для аналізу та оцінки інноваційно-інвестиційної складової КСВ підприємства можна застосовувати наступні показники: 4.1) коефіцієнт витрат на інноваційний розвиток; 4.2) коефіцієнт винахідницької активності; 4.3) коефіцієнт інвестування в основні

фонди; 4.4) коефіцієнт наукомісткості діяльності; 4.5) коефіцієнт співвідношення капітальних та фінансових інвестицій.

Слід зазначити, що дана система може бути розширена шляхом включення до її складу і інших показників. У процесі здійсненого нами вибору показників до складу системи основними аргументами (критеріями) ми вважали їх достатність для отримання об'єктивної оцінки та виключення дублювання

Література

1. Khrushch N.A. The comprehensive evaluation of management decisions efficiency / N.A.Khrushch, P. M. Hryhoruk // Journal L'Association 1901 «SEPIKE». – Osthofen, Deutschland; Poitiers, France. – 2013. – Aus. 3. – p. 114-118.
2. Козин Л. В Корпоративна соціальна відповідальність як основа сучасної парадигми управління бізнесом / Л. В. Козин // Відповідальна економіка : Науково-популярний альманах. - 2011. - № 3. - С. 53-63.
3. Мерзлякина Г.С. Формирование стратегии предприятия на основе корпоративной социальной ответственности / Г. С. Мерзлякина, Т. Ю. Грибцова // Управленческие науки. Научно-практический журнал. – 2014. – Вып. 1(10). – С. 34-41.

Хруц Н.А.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИКИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність стратегічного управління сучасними підприємствами, значною мірою, залежить від якості процесів формування та оцінювання ресурсного потенціалу підприємств. В сучасних умовах потребують уточнення організаційні і науково-методичні аспекти формування та діагностики ресурсного потенціалу підприємств. Наразі важливе значення має досягнення на підприємстві високого рівня ефективності використання ресурсного потенціалу, що обумовлює необхідність розробки науково-методичного підходу до діагностики ресурсного потенціалу підприємства.

У ході дослідження даної проблематики, нами було розроблено авторський науково-методичний підхід до діагностики ресурсного потенціалу підприємства. Згідно із яким, діагностика ресурсного потенціалу підприємства передбачає оцінку ефективності формування та рівня використання ресурсного потенціалу підприємства.

На першому підготовчому етапі оцінки здійснюються такі кроки:

- перевірка доцільності і своєчасності проведення заходів щодо оцінки ресурсного потенціалу підприємства – встановлюється потреба у проведенні діагностики;
- формулювання місії і цілі організації;
- визначення завдань проведення оцінки ресурсного потенціалу;

- аналіз зовнішнього середовища підприємства: постачальників, конкурентів, споживачів.

Другий розрахунково-аналітичний етап оцінки передбачає низку наступних дій:

1. Здійснюється збір, систематизація та аналіз кількісної та якісної фінансово-економічної інформації про стан досліджуваного підприємства.

2. Розробляється поетапний план оцінювання ресурсного потенціалу підприємства.

3. Проводиться оцінка елементів ресурсного потенціалу підприємства:

3.1. Із застосуванням коефіцієнтного методу аналізу, здійснюється розрахунок показників оцінки ресурсного потенціалу та визначаються напрями їх позитивної зміни. Нами встановлено, що існують різні підходи до класифікації елементів ресурсного потенціалу підприємства. На підставі систематизації, виділяємо такі складові ресурсного потенціалу як: фінансовий, інформаційний, майновий, організаційний та кадровий. За зазначеними елементами формується система аналітичних показників та здійснюються аналітичні процедури.

3.2. Здійснюється інтегральна оцінка ресурсного потенціалу підприємства. Для побудови інтегрального показника ресурсного потенціалу підприємства пропонуємо застосувати адаптований нами метод відстаней, що дає найбільш точні результати. Особливості застосування методу відстаней описано у роботі [1].

4. Оцінка ефективності системи управління ресурсним потенціалом підприємства. Процес оцінювання ефективності ґрунтується на результатах оцінки елементів ресурсного потенціалу підприємства. У ході якісної оцінки елементів ресурсного потенціалу встановлюється рівень використання ресурсного потенціалу підприємства. Якісна оцінка ресурсного потенціалу підприємства може бути виконана із застосуванням «адаптованої» шкали Харрінгтона, що наведено у роботах [2,3].

Ступінь використання ресурсного потенціалу підприємства можна встановити із використанням узагальнених параметрів: продуктивність і ефективність, як це запропоновано у роботі [4]. Продуктивність забезпечує оцінку використання кожної групи ресурсів конкретним показником, а ефективність дозволяє оцінити рівень його системного використання.

5. Розробка стратегії оптимізації використання ресурсного потенціалу підприємства. Процес формування стратегії оптимізації використання ресурсного потенціалу підприємства передбачає виявлення певної пропорції компонентів ресурсного потенціалу, виходячи із напряму стратегічного розвитку та бажаного (необхідного) рівня конкурентоспроможності підприємства. Ці елементи є складовими механізму стратегічного управління підприємством, спрямованого на забезпечення його конкурентоспроможності та стратегічного розвитку. Модель стратегічного управління формуванням ресурсного потенціалу підприємства відображає формування ресурсного потенціалу підприємства, що надає управлінський вплив на бізнес-процеси, і його стратегічний розвиток за допомогою функціональної підсистеми системи управління, яка забезпечує ефективне виконання властивих йому функцій. Базисом для побудови моделі є

спрямованість підприємства на стратегічний розвиток, що забезпечує його конкурентоспроможність, і раціонально сформований ресурсний потенціал дозволить здійснити вибір стратегії в залежності від напрямку організаційного розвитку підприємства: стратегія інтегрованого зростання, концентрованого зростання, диверсифікації або скорочення. Модель виступає допоміжним інструментом розробки напрямку організаційного розвитку підприємства, а процес формування ресурсного потенціалу створює необхідні передумови для успішної реалізації стратегії підприємства, яка спрямована на забезпечення його конкурентоспроможності [5].

Стабільний розвиток будь-якого підприємства залежить від ефективності використання всіх його ресурсів. Наявність певних обсягів ресурсів є найважливішою умовою ефективного ведення господарської діяльності і, взагалі, здійснення процесу виробництва. Ресурсний потенціал служить матеріальною основою виробничих можливостей підприємств, саме тому вельми актуальними є дослідження якості процесів формування та оцінювання ресурсного потенціалу підприємств.

Література

1. Хрущ Н.А. Оценка финансового потенциала в процессе разработки финансовой стратегии предприятий / Н.А. Хрущ, М.В. Желиховская // Scientific letters of international Academic Society of Michal Baludansky. – 2012. – Vol.1. – No. 2. – p. 125-130.
2. Григорук П. М. Теоретико-методологічні засади інтегрального оцінювання ефективності маркетингових рішень [Електронний ресурс] / П. М. Григорук // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 3 (8). – С. 194-201.
3. Khrushch N. Methodology of integral evaluation of enterprise financial potential in the information society / N. Khrushch, P. Hryhoruk // Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. – 2013. – Z. 35. –S. 252-261.
4. Степанова Г. Н. Стратегический менеджмент. Планирование на предприятии / Г. Н. Степанова. – М.: Издательство МГУП, 2001. – 136 с.
5. Плотницька С.І. Ресурсний потенціал підприємства як фактор побудови ефективної стратегії конкурентоспроможності / С.І. Плотницька // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. – 2015. – No 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4478>

Чукурна О.П.

*доцент кафедри маркетингу, кандидат економічних наук, доцент
Одеської національної політехнічної університет*

МАРКЕТИНГОВЕ ЦІНОУВОРЕННЯ З ВРАХУВАННЯМ ДОДАТКОВОЇ ПРЕМІЇ ЗА ЯКІСТЬ

Маркетингове ціноутворення, яке засновано на встановленні додаткової цінової премії за рахунок високої якості продукції машинобудування, є

загальною тенденцією для всіх підприємств, які функціонують на глобальних ринках машинобудування, незважаючи на високу матеріаломісткість виробництва. На ринках машинобудування Європейського Союзу коефіцієнт матеріаломісткості складає 0,5-0,6, в українському машинобудуванні цей коефіцієнт досягає 0,7-0,85, в російському машинобудуванні цей коефіцієнт складає 0,6-0,7.

З метою підтвердження наукової гіпотези щодо залежності формування ціни не тільки від кількісних характеристик (матеріальні витрати), але й від якісних характеристик товару (параметричний індекс якості) був застосований дисперсійний та кореляційно-регресійний аналіз.

Сутність дисперсійного аналізу зводиться до вивчення впливу однієї або декількох незалежних змінних, зазвичай іменованих факторами, на залежну змінну. Залежні змінні представлені значеннями абсолютних шкал (шкала відносин). Незалежні змінні є номінативними (шкала найменувань), тобто відображають групову приналежність, й можуть мати дві або більше градації (або рівня). В нашому випадку, за допомогою дисперсійного аналізу було визначено ступінь впливу матеріальних витрат та параметричного індексу якості машинобудівних підприємств на середньозважену ціну на продукцію машинобудування. Залежні змінні представлені матеріальними витратами та параметричним індексом якості, незалежна змінна – середньозваженою ціною. Показник матеріальних витрат був використаний зі звітності підприємств машинобудування, параметричний індекс якості був розрахований за допомогою параметричного методу оцінки якості продукції машинобудування.

З метою уникнення низької надійності результатів, на першому етапі дослідження, був проведений кореляційний аналіз взаємозв'язку між середньозваженою ціною та матеріальними витратами й параметричним показником машинобудівних підприємств, який показав, що найбільший взаємозв'язок між середньозваженою ціною та параметричним показником мають в основному зарубіжні підприємства (ПАТ "Уралвагонмаш" (Росія), Група компаній "Трансмашхолдінг" (Росія), Корпорація "Алстом" (Німеччина, ЄС), Корпорація "Siemens" (Німеччина, ЄС)) й тільки два українських машинобудівних підприємства демонструють високі значення впливу параметричного індексу якості на середньозважену ціну (ПАТ "Стаханівській вагонобудівний завод" (Україна) та ПАТ «Одеській машинобудівний завод»). Отримані результати підтвердили висунуту наукову гіпотезу стосовно залежності ціноутворення від якісних показників. Шість машинобудівних підприємств з 11, які приймали участь у дослідженні підтвердили це припущення. Крім того, слід зазначити, що всі зарубіжні підприємства, які досліджувались мають високий кореляційний зв'язок між середньозваженою ціною та параметричним індексом якості. Враховуючи результати кореляційного аналізу, були отримані рівняння регресії для визначення ціни з урахуванням двох факторів: матеріальні витрати та параметричний індекс якості для тих підприємств машинобудування, які мають високі значення коефіцієнту кореляції згідно цих двох параметрів. Отримані рівняння лінійної регресії для розрахунку ціни на продукцію машинобудування представлені в таблиці 1.

**Рівняння лінійної регресії для розрахунку ціни на продукцію
машинобудування**

Підприємства	Рівняння лінійної регресії
ПАТ «Крюківській вагонобудівний завод» (Україна)	$Y = -0.00034 * X_1 + 256.29 * X_2 - 11721.8$
ПАТ «Уралвагонмаш» (Росія)	$Y = -4.3 * X_1 + 21.29 * X_2 - 1094.42$
Група компаній «Трансмашхолдінг» (Росія)	$Y = 1.2 * X_1 + 17.3 * X_2 - 865.98$
Корпорація «Алстом» (Німеччина, ЄС)	$Y = -0.00039 * X_1 + 0.86 * X_2 - 15.78$
Корпорація «Siemens» (Німеччина, ЄС)	$Y = 7.76 * X_1 + 2.72 * X_2 - 131.5$
ПАТ «Стаханівській вагонобудівний завод» (Україна)	$Y = 3.24 * X_1 + 43.5 * X_2 - 1438.8$
ПАТ «Одеській машинобудівний завод»	$Y = 1.39 * X_1 + 91272.55 * X_2 - 3989989$

Література

1. Григорук П.М., Хруц Н.А. Інтегральне оцінювання рівня та динаміки інноваційного потенціалу регіону // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2016, № 3, с. 109-129

Чуняк О.В.

*аспірантка кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

**ДОМІНАНТНІ КОМПОНЕНТИ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ
ПІДПРИЄМСТВА**

Вирішення завдання виведення українських підприємств на траєкторію стабільної і сталої діяльності визначається рівнем обґрунтованості та практичної орієнтації стратегії їх розвитку, перш за все, в області фінансових ресурсів. Усе це вимагає розробки такої фінансової стратегії, яка б забезпечила створення цілісних систем перспективного фінансового розвитку підприємства.

Дії та заходи направлені на досягнення зазначених підприємством фінансових цілей визначаються у рамках формування окремих компонентів (модулів) фінансової стратегії та їх складових - фінансових політик. Отже, фінансову стратегію підприємства можна вважати інтегрованою структурною композицією п'яти взаємопов'язаних і взаємозалежних модулів (фінансових стратегій 2-го рівня) [1]: стратегії формування фінансових ресурсів; інвестиційної стратегії; стратегії забезпечення фінансової безпеки; стратегії підвищення якості управління фінансовою діяльністю; податкової стратегії. Ми підтримуємо думку [2] щодо включення до складу фінансових стратегій 2 рівня інноваційної стратегії та стратегії корпоративної соціальної відповідальності.

Із врахуванням необхідності адаптації підприємств до зміни умов господарювання є доцільним врахування ризиковості економічної ситуації, отже до складу фінансових стратегій 2 рівня доцільно також додати стратегію управління фінансовими ризиками, основна ціль якої елімінування ризиків. Основними компонентами фінансової стратегії підприємства є вісім домінантних напрямів, кожен з яких передбачає досягнення базових цілей у рамках зазначеного напрямку, рис. 1. Слід також наголосити на взаємозв'язок та взаємообумовленість між зазначеними складовими.

Рисунок 1. Домінантні напрями (компоненти) фінансової стратегії підприємства (складено за [1,2] та доповнено*)

На нашу думку, представлений підхід до формування фінансової стратегії підприємства як цілісної інтегрованої структурної композиції із восьми основних

напрямів дасть змогу підприємству зосередитись на управлінні найбільш впливовими фінансовими складовими у довгостроковій перспективі.

Література

1. Лисовская И. А. Финансовая стратегия компании: необходимость формирования, основные компоненты и принципы построения / И.А. Лисовская, С.А. Рыжкова // Российское предпринимательство. – 2008. – № 10 Вып. 1 (120). – С. 130-134.
2. Корпан О. С. Формування фінансової стратегії як складової забезпечення рівня конкурентоспроможності підприємства / О. С. Корпан, Н. А. Хрущ // БІЗНЕС-ІНФОРМ (Харків. нац. університет). – 2011. – № 11. – С. 152–154.

3

СЕКЦІЯ

*Страховий ринок:
сучасні реалії та
перспективи розвитку*

BASIC ASPECTS OF MANAGING THE COMPETITIVENESS OF INSURANCE COMPANY IN DOMESTIC BUSINESS ENVIRONMENT

Success of system management of insurance company a competitiveness in modern terms is stipulated by the economic base of conduct of activity that is determined by the newest progress of insurance market trends, where the most essential methods of management are an estimation and analysis of competitiveness, planning and creation of effective strategies, method of financial firmness, marketing strategy that will provide collection and analysis of market condition. Use of that not only allows to accept reasonable decisions but also in a result allows to improve financial indexes and heave up the level of competitiveness of insurance company. Embodiment of the above-mentioned methods, and also their improvement is possible only at the complex going near the put tasks.

Being based on the complex going near the decision of tasks of management an insurance company, offer the system of administrative measures and actions, that will consist of separate, but interconnected directions of development of insurance company, and the main task of that is creation of effective strategy of achievement and maintenance of competitiveness:

- determination of priority strategies - one of basic tasks of insurance company that will allow clearly to define the ways of development, being based on the results of estimation of market, competitive edges and potential possibilities of development and will allow to provide competitive edges in the future;

- complex going near the process of management, allows to systematize all links, unite in one continuous mechanism. Application of this ingredient has for an object optimization, efficiency of work of managers, restructuring, development of financial policy and centers of responsibility;

- permanent process of improvement of management of insurance company a personnel. This process envisages the search of ways for the personal interest of working personnel to the achievement of aims of company, and also increase of professional level of personnel for providing of the proper competitiveness of company at the market. For the sake of providing of professional development of workers it costs to apply next measures: realization of the proper studies, preparation and retraining in accordance with strategies of development, development of the effective system of motivation, forming of responsibility for a result and conditioning for realization of initiative labor;

- creation and realization of competitive insurance services. Main factors of creation and existence at the insurance market of competitive services it is their quality and price, with taking into account of advantages, that they provide. The increase of competitiveness of insurance services presents the permanent process of control after their quality and proper level their grant at service to the clients;

- the complex going is near diversification and planning of all types of activity. One of main aspects of functioning of control system by the competitiveness of insurance company there is a study of the state of affairs of insurance market that has a tendency to the permanent change. A step to the increase of level of competitiveness is a process of diversification and planning, that envisages the row of next actions: program of development of insurer, updating of assortment row, search of ways of decline of prime price of insurance services, balancing and rational use of financial, material and labor resources of insurance company;

- creation of the system of analysis of charges of insurance company. Input of this function has for an object taking into account of necessities and requirements at the insurance market by reorganization of financial department of company, by means of modern methods of work and use of foreign experience. The correct going near this question will allow to get competitive edges at the insurance market;

- self-weighted investment policy of insurance company, is also the important factor in the competitiveness of the market, that will be realized by the method of optimization of the use of capital, that is on balance of insurer, placing of financial resources on the advantageous terms for a company and providing of the proof financial state;

- creation of new marketing strategy of insurance company. An achievement and maintenance of strong competition positions at the insurance market in modern realities are impossible without creation, improvement and realization of marketing strategy, where main tasks are: analysis and determination straight of marketing orientation; selection of professional shots that is able to realize certain direction; development of new methods and technologies of marketing sphere; perfection of assortment suggestion; search of new channels of sale; a search of ways of price abatement and permanent monitoring of prices are at the market; advertisement activity is at the market, and others like that;

- introduction and improvement of modern innovative-informative technologies by home insurers. Software complexes require more active application insurance companies in plane management of back- and front office, use of the newest internet-technologies and cloudy storage and accumulation of informative resources. The most demonstrative examples of the use of innovative information and communication technologies in the field of insurance are introductions of telematic technologies in autoinsurance and provision of assistance services.

Thus, systematic and integrated management of competitiveness of insurance company play an important role and allows clearly to set aims and correct them depending on the state and level of competitiveness at the insurance market.

Ведерніков М.Д.

*доктор економічних наук, професор,
академік Академії економічних наук України,
завідувач кафедри управління персоналом і економіки праці
Хмельницький національний університет*

Мантур-Чубата О.С.

*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри управління персоналом та економіки праці
Хмельницький національний університет*

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ НА ЗАСАДАХ РЕІНЖИНІРИНГУ

Мотивація - спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини задовольняти свої потреби [3]. Теорія управління персоналом свідчить, що існують два фундаментальних види мотивації персоналу: матеріальна і нематеріальна. У країнах Західної Європи дослідження показують, що 69 % компаній, що брали участь у опитуванні, використовують матеріальну винагороду як основний інструмент мотивації [2, с. 50]. Результати дослідження також свідчать про те, що лише 15 % опитаних продавців страхових послуг очікують від роботодавців матеріального преміювання [2, с. 50]. За даними опитування 1464 респондентів з різних регіонів України, найефективнішим способом підвищення мотивації персоналу є матеріальна винагорода [4]. Однак, вважаємо, що інструмент матеріальної мотивації персоналу страхових компаній, що займається продажем, – це не завжди ефективно. Досвід Західної Європи навряд чи може бути підтверджений вітчизняною практикою, проте роль нематеріальної мотивації та інших елементів не слід недооцінювати у боротьбі за високопрофесійних та ефективних продавців страхових послуг. Новаторським підходом до вирішення проблеми мотивації "продавців" є їх сегментація. Це система групування персоналу відповідно до їх мотиваційних потреб (до кожної групи застосовуються різні системи мотивації) [2, с. 51]. Необхідно підкреслити, що мотивація є лише одним із компонентів успішної системи управління продажем страхових продуктів. Програма мотивації повинна бути інтегрована зі спланованою та успішно реалізованою програмою продажу страхових продуктів.

Таким чином, зробивши аналіз існуючих систем мотивації персоналу вітчизняних страхових компаній можна розробити універсальну систему мотивації страхових компаній, яка складатиметься з матеріальної (стабільна конкурентна заробітна плата, що відповідає кваліфікації працівника страхової компанії; гнучка система бонусів та премій (при цьому вона повинна бути доступною та зрозумілою усім працівникам для їх мотивування); знижки на страхування працівникам страхової компанії (даний вид матеріальної мотивації - одночасно виступає засобом мотивування працівників і способом популяризації страхових послуг серед населення); організація корпоративних та нематеріальної (наради мотивуючого змісту; змагальні програми для персоналу (наприклад, хто продасть більше полісів страхування автокаско, буде працівником місяця, фотографію розмістити в офісі та на сайті тощо); створення сприятливого клімату в колективі. Досягти цього можна, приділяючи якомога більше уваги

спільним досягненням і індивідуальним подіям (наприклад, ввівши традицію поздоровлень зі святами, ви додасте впевненості працівникам) мотивацій. Запропонована система мотивації працівників страхової компанії одночасно поєднує цих два види і, тому може одночасно використовуватися як для тільки що створених страхових компаній, які не мають змоги мотивувати працівників матеріально, так і для лідерів у галузі страхування, які шляхом поєднання цих двох видів мотивації зможуть досягати кращих гарантій успішної роботи і здорового клімату в колективі. Таким чином, для успішного, прибуткового, ефективного ведення страхової діяльності необхідним є розробка ефективної системи мотивації персоналу.

Література

1. Капустянський П. З. Мотивація праці персоналу сучасних організацій (організаційно-управлінський аспект) : [монографія] / П. З. Капустянський. – К. : ПК ДСЗУ, 2007. – 155 с.
2. Карлова Н. Сутність та роль управління продажем страхових продуктів / Н. Карлова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2008. - № 104. - С. 47-51.
3. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мотивація> (дата звернення: 01.09.2018)
4. <http://forinsurer.com/news/16/09/19/34300> (дата звернення: 01.09.2018)

Волосович С.В.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів,*

Київський національний торговельно-економічний університет

INSURTECH: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ СТРАХОВОГО РИНКУ

Значного впливу FinTech зазнала й така важлива складова фінансового ринку як страховий ринок, на якому застосування досягнень технологічних інновацій має назву InsurTech. Використання інструментів InsurTech обумовило, з одного боку, потужні інституційні трансформації страхового сектору, а з іншого боку, посилення дії технологічних ризиків та проблем щодо захисту споживачів.

FinTech – це інноваційні технології, які використовуються фінансовими інститутами, органами державного управління, торговельними організаціями для задоволення потреб споживачів фінансових, адміністративних послуг та товарів в умовах розвитку економіки споживання [1, с. 8]. На нашу думку, Insurtech – це сфера FinTech, в якій інноваційні технології використовуються учасниками страхового ринку для задоволення потреб споживачів страхових послуг на основі оптимізації своєї діяльності.

На страховому ринку застосовуються такі інструменти фінансових технологій як великі дані, штучний інтелект, блокчейн, інтернет, мобільний доступ. Великі дані (Big data) використовуються при розробці персоналізованих страхових продуктів, страхуванні на вимогу, страхуванні кіберризиків, обробці претензій, виявленні шахрайства, у страховому маркетингу. Нині компанії, що надають послуги з медичного страхування, використовують інформацію, що надається різноманітними датчиками, для відстеження способу життя та стану здоров'я пацієнта. Ця інформація також використовується медичними

провайдерами та забезпечує співпрацю між ними та страховими компаніями. Проте існує етична проблема того, що з посиленням використання Big data при обчисленні страхових премій з'являтиметься група осіб з високим ризиком, які не зможуть отримати придбати страхові послуги, зокрема, у страхуванні здоров'я та життя.

Нині технології, пов'язані із використанням штучного інтелекту, впливають на андеррайтинг, ціноутворення та врегулювання претензій. Автоматизація дозволяє страховикам скорочувати витрати. Подальша активізація використання штучного інтелекту у страховому секторі обумовлюється проникненням різноманітних підключених пристроїв у життєдіяльність людини. Групу існуючих пристроїв, зокрема, домашніх помічників, автомобілів, смартфонів, фітнес-трекерів, смарт-годинників, будуть поповнювати такі нові категорії, як одяг, окуляри, побутові прилади, медичні прилади та взуття. У результаті збільшиться потік нових даних від цих пристроїв, що створить підґрунтя для виникнення нових страхових продуктів на основі персоналізованих цін. Водночас на створення нових продуктів впливатиме поширення автономних транспортних засобів, сільськогосподарського обладнання, безпілотників, хірургічних роботів, наслідком експлуатації яких стане трансформація ризиків.

Блокчейн-технології на страховому ринку виконують такі завдання як автоматизація процесів формування бази страхових історій; забезпечення отримання довідок від державних органів влади; фіксація страхових подій; взаємодія зі страховими брокерами; укладення страхових договорів у режимі онлайн; андеррайтинг; врегулювання претензій споживачів послуг.

Застосування різних інструментів фінансових технологій було б неможливе без існування інтернету. Важливою складовою InsurTech є телематика та телемедицина. Сумісне споживання вимагає наявність нішевих продуктів, які пов'язані з моделлю поведінки користувачів. Ця призвело до того, що страхування здійснюється лише за необхідності.

Інтерфейси програмування додатків (API) використовуються страховими компаніями для інтеграції з компаніями FinTech та InsurTech стартапами, зокрема, платформами гобо-консультантів та платформами для реєстрації вигод при самообслуговуванні. API також можуть бути використані для зменшення часу обслуговування клієнтів через покращення доступу до точних даних про ризики.

Таким чином, технологічні інновації впливатимуть на подальший розвиток страхового сектору. До основних напрямів розвитку InsurTech, на нашу думку, слід віднести використання мікрострахування для управління клієнтськими потребами; розширення застосування нових інструментів та каналів збуту страхових послуг; поглиблення співпраці між традиційними страховими компаніями та InsurTech-компаніями; виникнення нових продуктових ліній під впливом потреб клієнтів.

Література

1. Мазаракі А., Волосович С. FinTech у системі суспільних трансформацій//Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2018. №2. С. 5-18

Климаш Н.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів*

Національний університет харчових технологій

АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ*

Забезпечення населення продуктами харчування за умови підтримки рівня їх якості – це питання, яке гостро стоїть на повісті денній у вітчизняних аграріїв. Україна входить до топ-5 світових експортерів зернових та посідає чільне третє місце з обсягом продажу 40,2 млн т зернових у 2017-2018 маркетинговому році.

Відповідно до Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [1] агропромисловий комплекс створює близько 12 відсотків валової доданої вартості держави, є одним з основних бюджетоформуючих секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить у середньому 12 відсотків, а у товарній структурі експорту – понад третину.

Аграрний бізнес належить до сфери підвищеного ризику ведення господарської діяльності з огляду на природно-кліматичні умови, можливість пожеж, непередбачуваних подій та фінансово-економічне ставище у державі. Відтак, агрострахування набуває важливого значення у забезпеченні прибутковості діяльності вітчизняних аграріїв.

Загалом у 2017 р. страхові компанії уклали 957 договорів страхування сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень, зокрема, 427 – на зимовий та 530 – на весняно-літній період. Загальна страхова сума за договорами страхування сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень склала 5,913 млрд грн, що на 5% менше, ніж минулого року. Сума зібраних страхових премій склала 204,4 млн грн, що на 30% перевищує рівень минулого року. Сільськогосподарські культури були застраховані на загальній площі 657,1 тис. га. Середня ставка страхової премії за весь рік склала 3,5%, зокрема, 3,7% – за зимовий період та 3,4% – за весняно-літній період [2, с. 13].

Обсяг страхових премій у сфері страхування агрокультур у 2016-2017 рр. був максимальним, починаючи з 2005 р. Проте, даний факт не свідчить про значне розширення ринку, а є лишень наслідком девальвації національної валюти. Відтак у доларовому еквіваленті обсяг премій становив 6,0 та 7,7 млн USD, відповідно.

Страховий ринок об'єднує значну кількість суб'єктів: страховики, брокери, перестраховальники, об'єднання та організації сільгоспвиробників і аграріїв, а також контролюючі органи з боку держави. Бачення розвитку страхового ринку з позиції страхових компаній у минулому було сформовано виключно на основі економічних чинників, які передбачають збільшення прибутковості, зменшення витрат, максимальну експансію територіального та економічного характеру і диверсифікацію ризиків страхового портфеля.

На ринку агрострахування відбулися значні зміни із переходом на загальноприйняті правила ведення страхового бізнесу та приходом на український ринок агрострахування страхових компаній із іноземним капіталом.

Нині іноземні партнери використовують принципово іншу культуру агостраховання. Вона, перш за все, передбачає не швидкі гроші, а постійну роботу з клієнтами, яким пропонуються якісні та за ринковою ціною послуги, реально виконувані контрактні угоди.

Підвищення ефективності у сфері агостраховання можливе за наступних умов: зміцнення довіри аграріїв до страхових компаній; унеможливлення шахрайських дій і морального ризику з боку фермерів; зменшення вартості страхових послуг; виплата відшкодування у прийнятно-короткий термін; економічно-обґрунтована ціна премії; наявність можливостей якісного перестраховання.

Отже, розвиток агостраховання дасть можливість підвищити спроможність повернення отриманого кредиту за рахунок страхової виплати у випадку недоотримання врожаю страхувальниками та зменшити імовірність банкрутства підприємства, а для страховиків забезпечити стабільність укладання договорів страхування у сільськогосподарському секторі та можливість підвищення рентабельності страхового бізнесу.

Література

1. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : [розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437 р.]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248907971>. – 16.06.2018 р.

2. Ринок агостраховання України у 2017-му андерайтинговому році [Аналітичне дослідження IFC]. Режим доступу : www.ifc.org.

*Результати дослідження отримано в рамках держбюджетної теми кафедри фінансів Національного університету харчових технологій «Комплексна оцінка та шляхи підвищення конкурентоспроможності страхового ринку України в контексті європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0117U001246, наказ МОНУ № 198 від 10.02.2017 р., термін виконання 2017-2019 рр. Керівник проекту – д.е.н, проф. Л.В. Шірінян).

Матвійчук Л.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

АВТОРТРАНСПОРТНЕ СТРАХУВАННЯ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Соціальні перетворення та трансформаційні зрушення, що відбуваються в економіці нашої країни, потребують розв'язання проблем страхового захисту суспільства, страхового відшкодування в транспортній системі, які спонукають до пошуку дієвих методів, механізмів регулювання на страховому ринку, ресурсів страховиків і страхувальників та їх ефективного використання під час реалізації страхових випадків, які виникають внаслідок дорожньо-транспортних пригод.

Автотранспортне страхування являє собою комплексний вид страхування, який поєднує ознаки майнового страхування, особистого страхування та страхування відповідальності. Перелік об'єктів страхування не обмежується самими автотранспортними засобами, а й може включати життя та здоров'я водіїв, обладнання, які певною мірою пов'язані з використанням автотранспорту й впливають на ефективність проведення автотранспортного страхування, тощо.

Автотранспортне страхування виступає окремим сегментом у складі страхування, що швидко розвивається. Так, за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг у I півріччі 2018 року обсяг валових страхових премій з автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») збільшився на 18,6%, обсяг валових страхових виплат зріс на 22,8%. При цьому частка валових страхових премій та валових страхових виплат страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) в автострахуванні становить 36,7% та 37,2% (відповідно). Надходження валових страхових премій при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) за I півріччя 2018 року збільшилося на 16,7% у порівнянні з аналогічним періодом 2017 року і становило 3027,6 млн грн, при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) обсяг валових страхових премій збільшився на 19,4% і становив 2192,8 млн грн.

Обсяг валових страхових виплат при страхуванні наземного транспорту (КАСКО) за I півріччя 2018 року становив 1554,9 млн грн, що на 26,4% більше, ніж за аналогічний період 2017 року; обсяг валових страхових виплат при страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) становив 1087,6 млн грн, що на 18,6% більше, ніж за аналогічний період 2017 року [1].

Автострахування в Україні регулюється Законом «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», який вступив в силу 01.01.2005 року, Законом «Про страхування» № 86/96-ВР від 07.03.1996 р., постановами Кабінету Міністрів України та розпорядженнями Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Автотранспортне страхування в Україні поділяється на два види: обов'язкове і добровільне. Відповідно до Закону України «Про страхування» добровільними видами автотранспортного страхування є: страхування наземного транспорту (крім залізничного); страхування вантажів та багажу (вантажобагажу); страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника). До обов'язкових видів автотранспортного страхування в Україні належить: страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (в тому числі за договорами міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів); особисте страхування від нещасних випадків на транспорті [2].

Таким чином, сучасний етап розвитку автотранспортного страхування, який триває і нині, характеризується гармонізацією вимог та принципів до автострахування, функціонуванням механізмів гарантування страхових виплат,

соціалізацією автотранспортного страхування, інтенсивним впровадженням інтернет-технологій до його провадження.

Література

1. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2018 року – [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>.
2. Закон «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Мельник Т.Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
в.о. зав. кафедри, доцент кафедри обліку та аудиту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

НАСЛІДКИ ВИКОРИСТАННЯ НЕЗАДЕКЛАРОВАНОЇ ПРАЦІ

Метою Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Задля цього визначено вектори: вектор розвитку - забезпечення сталого розвитку держави, і як наслідок, підвищення стандартів життя; вектор безпеки - це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян; вектор відповідальності - це забезпечення гарантій громадянам України; вектор гордості - створення належних умови життя і праці для виховання власних талантів [1].

Основними напрямками соціальної політики в Україні на сучасному етапі розвитку є: політика в сфері доходів населення; політика зайнятості та охорони праці; соціальний захист; демографічна політика; політика розвитку соціальної сфери. Тобто, соціальна політика охоплює соціальні права людини: право на працю, на освіту, на житло, на відпочинок, на безпечне довкілля, на охорону здоров'я, на достатній життєвий рівень, на безпечні умови праці, на заробітну плату, не нижчу мінімально встановлених стандартів та ін. - забезпечується державою.

Прагнення як роботодавців так і найманих працівників заощадити на сплаті податків, призводить до втрати найманими працівниками мінімальних державних гарантій, вони стають соціально незахищеними. Незадекларована праця - це діяльність (робота) працівника, яка офіційно не оформлена, або не повністю оформлена відповідно до чинного законодавства [3].

До яких наслідків це може призвести для роботодавця? (стаття 265 КЗпП України) [2].

1. Фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору, оформлення працівника на неповний робочий час у разі фактичного виконання роботи повний робочий час, установлений на підприємстві, та виплати заробітної плати (винагороди) без нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та податків - у 30 - му розмірі мінімальної заробітної плати за кожного працівника;

2. порушення встановлених строків виплати заробітної плати працівникам, інших виплат, передбачених законодавством про працю, більш як за один місяць, виплата їх не в повному обсязі - у 3 - му розмірі мінімальної заробітної плати;

3. недотримання мінімальних державних гарантій в оплаті праці - у 10 - му розмірі мінімальної заробітної плати за кожного працівника;

4. недотримання встановлених законом гарантій та пільг працівникам, які залучаються до виконання обов'язків, передбачених законами України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про альтернативну (невійськову) службу», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», - у 10 - му розмірі мінімальної заробітної плати за кожного працівника;

Наслідки неофіційного працевлаштування для найманого працівника [3]: ризик не отримати заробітну плату або отримати менше без будь-якої причини; незадекларований працівник втрачає соціальні гарантії (заробітна плата не нижче мінімальної заробітної плати); неможливість отримати відпустку відповідно до законодавства; відсутні гарантії, пов'язані з навчанням, вагітністю і пологами, оплатою тимчасової непрацездатності; при неофіційному працевлаштуванні у разі нещасного випадку з працівником недобросовісний роботодавець уникає відповідальності; при досягненні пенсійного віку – неможливість врахування доходів в розрахунок пенсії, за умови, якщо роботодавець не сплачував єдиний соціальний внесок.

Отже, першим пріоритетом Уряду України було визначено комплексна реформа системи оплати праці, запровадження європейських стандартів у сфері соціально-трудових відносин, що відповідає меті задекларованої Стратегії сталого розвитку й соціальній політиці. Але сьогодні більша частина громадян працездатного віку не є учасниками системи соціального страхування, а кількість платників єдиного внеску є значно меншою ніж пенсіонерів. Значна частина громадян працює в тіні, висока частка заробітних плат виплачується у конвертах, тобто відсутня мотивація у громадян легально працевлаштовуватися, сплачувати податки та соціальний внесок.

Основними завданнями для подолання такої ситуації є: легалізація зайнятості та залучення до соціального страхування усього зайнятого населення; збільшення рівня зайнятості населення та створення нових робочих місць, зупинення трудової міграції.

Література

1. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. - дата звернення 19.09.2018

2. Кодекс законів про працю України, затверджено Законом № 322-VIII від 10.12.71 зі змінами № 2443-VIII від 22.05.2018// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. дата звернення 19.09.2018

3. Держпраці – про основні недоліки і ризики незадекларованої праці для працівників// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://news.dtki.ua/labor/labor-relations/50344?utm_source=news_16092018&utm_medium=email&utm_campaign=newsletter. – дата звернення 18.09.2018

Панченко О.І.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Чернігівський національний технологічний університет

ВЗАЄМОДІЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

Економіка кожної країни залежить від стану її фінансового ринку, який в свою чергу безпосередньо пов'язаний з ефективністю взаємодії його учасників. Сучасна світова фінансова бізнес-інфраструктура характеризується розширенням та поглибленням інтеграційних взаємозв'язків між фінансовими посередниками. Активні інтеграційні процеси, що відбуваються на фінансовому ринку, призводять до формування якісно нових форм взаємодії між його суб'єктами.

З кінця ХХ ст. спостерігається тенденція до поглиблення взаємодії страхового та банківського ринків і комбінації їх послуг, що призводить до більш ефективної реалізації як банківських, так і страхових продуктів. Наслідком такої взаємодії стало виникнення концепцій «assurefinance» та «bancassurance», які мають багато переваг для страхових компаній і банківських установ. Це забезпечує більшу мобільність у формуванні та використанні внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів, що сприяє прискоренню економічного розвитку не тільки фінансового ринку, а і країни в цілому.

Сучасний ринок фінансових послуг характеризується більш активним розвитком банківського сегменту, а небанківський фінансовий сектор, головною складовою якого є страховий ринок, за загальним обсягом активів та темпами зростання значно відстає. Тому надзвичайно важливим є впровадження нових концепцій їх взаємодії і використання лідерських позицій банківського сектору для розвитку страхування.

На сьогодні активна співпраця між банківськими установами та страховими компаніями ґрунтується не тільки на тому, що страхування використовується для управління банківськими ризиками, а і враховується взаємодія банків і страхових компаній для розширення клієнтської бази та асортименту послуг, акумулювання коштів в одній системі та забезпечення проникнення на нові ринки.

Провідні світові економісти дійшли висновку, що чим сильнішими є зв'язки між страховими компаніями та банками, тим більше переваг досягається ними внаслідок такої взаємодії [3].

Основними перевагами співпраці в системі «страхова компанія – банк» для банківських установ є те, що кошти страховика можуть використовуватись для надання кредитів, значно розширюється спектр послуг, банки отримують комісійні винагороди за реалізацію страхових послуг, забезпечується лояльність клієнтів і в результаті підвищується ефективність і покращується імідж; для страхової компанії – це розширення клієнтської бази, диверсифікація каналів збуту, зниження витрат на просування послуг, покращення іміджу та підвищення ефективності роботи; для клієнтів – це отримання кількох послуг в одному місці, економія часу на пошук надійного страховика та гарантований страховий захист за оптимальною ціною.

У світовій практиці використовуються різні форми взаємодії страхових компаній та банківських установ: взаємні послуги, агентські договори, перехресна участь у капіталі, спільне підприємство, злиття і поглинання, фінансовий супермаркет. Залежно від особливостей законодавства різних країн система взаємовідносин страхових компаній з банківськими установами набуває різних ознак, які формують

кілька моделей: Європейська модель; Північно-американська модель; Азійсько-океанійська.

Отже, надзвичайно важливо дослідити існуючі та визначити ефективність якісно нових взаємовідносин на фінансовому ринку України та активно використовувати закордонний досвід у цій сфері.

Література

1. Аванесова Н.Е. Bancassurance як форма співпраці страхових компаній та банківських установ / Н.Е. Аванесова // Актуальні проблеми управління. – Харків : НТУ «ХП», 2012 - №45. – С.4-9.
2. Клапків Ю. Банківське страхування : нові виклики та можливості [Електронний ресурс] / Ю. Клапків, В. Тринчук // Страхова справа. – 2008. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/08/12/26/3665>
3. Костогрив В.Г. Фінансовий супермаркет як перспективний напрям дистрибуції фінансових послуг / В.Г. Костогрив, М.Е. Люзьяк // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2012. – № 3, – С. 241-245.
4. Приказюк Н.В. Співпраця банків і страхових компаній: проблеми та перспективи розвитку / Н.В. Приказюк // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – № 25. – С. 106-113.

Шірінян Л. В.

*доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів,
Національний університет харчових технологій (Київ)*

Шірінян А.С.

*доктор фізико-математичних наук, доцент,
Проблемна наукова лабораторія,
Національний університет харчових технологій (Київ)*

АНАЛІЗ ПРИСУТНОСТІ СТРАХОВИКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Науковий пошук присвячено аналізу діяльності українських страховиків з іноземним капіталом (СКІК) на страховому ринку України за 2007-2017 роки. У рамках такого підходу авторами запропоновано нову методологію комплексної оцінки відкритості ринку і розроблено класифікацію типів ринків за критерієм відкритості [1-2] (таблиця 1). Візуалізовано такий підхід у вигляді багаточарового «коктейлю-світлофору» із зазначенням зелених оптимальних, помірних жовтих, небажаних білих і неприпустимих червоних зон [1].

Серед виявлених результатів дослідження є такі [3]:

- більшість СКІК мають іноземний капітал з Кіпру, Австрії, Великої Британії, Нідерландів і є лідерами рейтингів страховиків на українському ринку за обсягом страхових премій та страхових виплат;
- мали місце коливання і зменшення значень премій СКІК у 2014 р., у цілому ж страхові платежі СКІК (у національній валюті) щороку зростають;
- значення валових премій, обсягів експорту та імпорту страхових послуг, наведені в доларах США, зменшуються щороку і значно;
- за кількістю СКІК, за часткою іноземного капіталу і за показником перестрашування страховий ринок України є відкритим і оптимальним, має високу незалежність, коли забезпечено національні переваги;

– за часткою активів СКІК страховий ринок є відкритим і залежним, однак вплив національних постачальників послуг є домінуючим;

– за показником премій страховий ринок був відкритим і залежним до 2014 р., а після 2014 р. став відкритим та сильно залежним, коли вплив СКІК стає домінуючим;

– СКІК не монополізують ринок, хоча концентрація перших трьох СКІК має тенденцію до збільшення і оцінюється на рівні 9–10%;

– вплив СКІК на формування ВВП країни є досить незначним – на рівні 0,56%.

Таблиця 1

Характеристики відкритості ринку залежно від критерію

Класифікація ринку	Критерій	Рівень, назва та якість ринку	Умовний колір
Ізольований (isolated)	$0% < \varphi < 1%$	0 – "isolated" (ізольований)	білий
Закритий (close)	$1% \leq \varphi \leq 10%$	1 – "autonomous" (автономний)	жовтий
Відкритий (open)	$10% < \varphi \leq 35%$	2 – "optimal" (оптимальний)	зелений
	$35% < \varphi \leq 50%$	3 – "dependent" (залежний)	жовтий
	$50% < \varphi < 75%$	4 – "strong dependent" (сильно-залежний)	білий
	$\varphi > 75%$	5 – "affiliated" (афілійований)	червоний

Джерело: за матеріалами роботи [1].

Результати отримано в рамках держбюджетної теми «Комплексна оцінка та шляхи підвищення конкурентоспроможності страхового ринку України в контексті європейської інтеграції» (0117U001246, наказ МОНУ №198 від 10.02.2017, термін виконання 2017–2020 рр. Керівник проекту – д.е.н, проф. Шірінян Л. В.).

Література

1. Шірінян Л. В. Методологія комплексної оцінки відкритості ринків банківських і страхових послуг України / Л. В. Шірінян, А. С. Шірінян // Економіка України. – 2017. – № 12. – С. 55–60.

2. Шірінян Л. В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики: монографія / Л. В. Шірінян. – Наукове видання. – Київ: видавництво «Центр Учбової Літератури», 2014. – 458 с.

3. Шірінян Л. В. Проникнення страховиків з іноземним капіталом на страховий ринок України / Л. В. Шірінян, А. С. Шірінян // Економіка та Прогнозування. – 2018. – № 2. – С. 76-90.

4

СЕКЦІЯ

*Банківська
система та її вплив
на економіку
держави*

Безух С.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

ПРОЦЕНТНИЙ РИЗИК БАНКУ: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

На сучасному етапі розвитку банківської справи головне завдання полягає в тому, як уникнути або мінімізувати ризик і при цьому отримати достатні прибутки для збереження коштів вкладників та підтримання життєдіяльності банку. Процентний ризик є невід'ємною складовою процесу існування банку на ринку, тому саме такий ризик виступає для банку як особливий об'єкт аналізу й управління, оскільки чистий процентний дохід банку залежить від ефективності управління ризиком. Також процентний ризик вважається одним із основних внутрішніх ризиків, які виникають безпосередньо у зв'язку із діяльністю конкретного банку. Це пов'язано з тим, що динаміку процентних ставок складно прогнозувати та їм властива мінливість, тому зростаючий процентний ризик перетворюється на головне джерело банківського ризику взагалі. Зміни процентних ставок впливають на вартість активів у портфелі банку, ціну залучених коштів та позабалансових інструментів, позначаються на надходженнях банку. Внаслідок непередбачуваності динаміки процентних ставок і їх високої мінливості, а також наявності великих часових розривів у строках залучення та розміщення банківських ресурсів, процентний ризик значно зростає і перетворюється на одне з головних джерел банківського ризику взагалі. Це ставить управління процентним ризиком у ряд першочергових завдань фінансового менеджменту банку.

Питанню визначення сутності процентного ризику банку значну увагу приділяли як закордонні, так і вітчизняні економісти-теоретики і практики. Проте, в економічній літературі не існує єдиного підходу до його розуміння

Ми вважаємо, що процентний ризик – це небезпека виникнення втрат або недоотримання доходів унаслідок несприятливої зміни процентних ставок на грошовому ринку, яке знаходить зовнішнє вираження в падінні процентної маржі, зведенні її до нуля або негативної величини, вказуючи одночасно на можливий негативний вплив на ринкову вартість капіталу.

Процентний ризик банку поділяється за наступними ознаками: формами (ризик переоцінки, зміни кривої дохідності, права вибору, базисний та економічний ризику); можливістю диверсифікації (диверсифікований (несистематичний) та недиверсифікований (систематичний)); рівнем (прийнятний, допустимий та критичний рівень); за можливими наслідками (зміна чистого прибутку банку, зміна власного капіталу банку); за об'єктом (процентний ризик окремих банківських продуктів, процентний ризик торгового портфеля банку, процентний ризик діяльності банку в цілому); за джерелами виникнення (зовнішній, внутрішній); за впливом на інші ризики банку (прямий, непрямий).

Специфічними рисами процентного ризику є: ситуаційний характер, альтернативність дій, особливий характер події, специфічний характер наслідків.

Виходячи з сутності процентного ризику банку, можна визначити важкість в управлінні процентним ризиком, що обумовлена значною кількістю факторів, які впливають на нього. Єдиної думки щодо факторів процентного ризику серед зарубіжних та вітчизняних науковців не існує. На основі проведеного аналізу підходів за різними науковцями нами встановлено, що фактори процентного ризику доцільно розділяти на:

- зовнішні фактори, що обумовлюють об'єктивну природу ризику, не підвладні окремому банку. До них відносяться: нестабільність ринкової кон'юнктури в частині процентного ризику, правове регулювання процентного ризику, політичні умови, економічна ситуація в країні, конкуренція на ринку банківських послуг, взаємовідносини з партнерами та клієнтами, міжнародні події;

- внутрішні фактори, в яких проявляється суб'єктивна сторона ризику, на який банк може здійснювати управлінський вплив. Серед них виділяють: відсутність чіткої стратегії банку в області управління процентним ризиком, прорахунки в управлінні банківськими операціями, відсутність розробленої програми хеджування процентних ризиків, недоліки планування і прогнозування розвитку банку, помилки персоналу при здійсненні операцій.

Література

1. Бучко І. Є. Сучасні методи управління процентним ризиком / І. Є. Бучко // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. - 2014. - Вип. 45. - С. 107-110.
2. Журавльова Т. О. Управління процентним ризиком банку / Т. О. Журавльова, Л. І. Назаркіна // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2015. - Т. 20, Вип. 1(2). - С. 163-166.

Бондарчук М.К.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів Національного університету «Львівська
політехніка»*

БАНК ЯК УЧАСНИК СПІЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ У СТРУКТУРАХ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО БІЗНЕСУ

У структурах підприємницького бізнесу (СПБ) створюються сприятливі умови для розроблення і впровадження різноманітних нововведень, оскільки у СПБ простіше, ніж в окремого учасника об'єднання вирішуються питання фінансування, матеріального забезпечення пошукових робіт, прискореного впровадження нових розробок [1]. У зв'язку з цим дослідимо динамічну модель вертикально інтегрованої виробничо-господарської структури, в якій є фінансово-кредитні зв'язки. З урахуванням підходів [2; 3] спробуємо показати, що використання спільного фінансування інновацій інтегрованим об'єднанням

підвищуватиме економічну ефективність СПБ та сприятиме запобіганню кризовим ситуаціям.

Формування інноваційного фонду Інституту інновацій СПБ передбачатиме мобілізацію всіх можливих для цього фінансових ресурсів, включаючи залучення на засадах пайової участі сторонніх донорів. Джерела надходжень до інноваційного фонду можуть бути різноманітними: кредити комерційного банку, державні безпроцентні кредити, інвестиційний капітал юридичних та фізичних осіб у формі пайової участі у спільному проекті, власні фінансові ресурси та інші грошові кошти. Банкові, який входить до складу такого угруповання і виступатиме як інвестор, подається план науково-дослідної роботи. Представники банку, а також інші донори входитимуть, як правило до складу директорів Інституту інновацій, прийматимуть участь у його функціонуванні, впливатимуть на вирішення усіх питань. Відтак банківські установи можуть розраховувати на частку прибутку від масового випуску продукції.

Припустимо, що існує такий інноваційний проект створення нової технології, який дозволить перейти до випуску нової конкурентоспроможної продукції. Закінчення реалізації проекту залежить від рівня нагромадження інноваційного фонду в Інституті інновацій. У даній моделі приймається, що активними інвесторами інноваційного проекту є виробник А, банк Б і інноваційний інститут І. Установа І, яка реалізує інноваційний проект може використовувати власні кошти та кошти сторонніх інвесторів на принципах пайової участі, при цьому їх загальна сума складатиме величину $I\Phi_0$. Тоді частка фінансової участі в інноваційних перетвореннях всіх учасників СПБ складатиме величину $Q_c = I\Phi^* - I\Phi_0$. Водночас частка банку складе $FR_c = \gamma_c Q_c$, де $\gamma_c = \gamma_6 FR / Q_c$ ($0 \leq \gamma_c \leq 1$), а обсяг надходжень за рахунок відрахувань підприємства А складатиме $(Q_c - FR_c)$. Розглядатимемо динаміку споживання ресурсів з постійним абсолютним приростом у вигляді лінійної функції $Z(t) = I\Phi_0 + FR_c + V_c(t)$, де $(I\Phi_0 + FR_c)$ – рівень витрат на початковий момент t_0 , а V_c – постійний абсолютний приріст за одиницю часу. Тоді час T^0 закінчення розроблення інноваційного проекту становитиме: $T^0 = t_0 + (Q_c - FR_c) / V_c$, $V_c = const$. Для спрощення приймається, що у спільному фінансуванні інноваційних трансформацій у СПБ прийматимуть участь лише підприємство А та установа Б, тобто $I\Phi_0 = 0$, що, у свою чергу, суттєво не впливатиме на наступні результати і $t_0 = 0$. При цьому частка фінансової участі цих учасників в інноваційному проекті складатиме величину $Q_c = I\Phi^*$, зокрема частка участі банку $FR_c = \gamma_c Q_c$.

Звідси, рівняння, яке пов'язує параметри γ_c , V_c , T^0 виглядатиме таким чином:

$$T^0 = (1 - \gamma_c) Q_c / V_c, \quad (1)$$

Для прийнятої моделі введемо обмеження:

$$0 \leq V_c \leq V_{cn}, FR < Q_c, FR + V_{cn} T^0_{пр} > Q_c, \quad (2)$$

де V_{cn} – можливо допустимий рівень відрахувань від прибутку підприємства А, що відповідає мінімальному значенню прибутку виробника А за одиницю

часу, а $T_{пр}^0$ – мінімально можливий період реалізації інноваційного проекту, $T_{пр}^0 = (Q_c - FR) / V_{сп}$.

Відтак, загальна стратегія банківського підрозділу структур промислово-фінансової інтеграції, що ґрунтується на розробці й використанні системи методів попередньої діагностики загрози банкрутства й механізмів фінансового оздоровлення банку чи підприємства, забезпечуватиме їхній захист від банкрутства. У процесі управління спільним фінансуванням СПБ проводиться аналіз його фінансового стану, розробляються стратегії в сфері маркетингу, інвестицій, управління ризиком і інші.

Література

1. Бондарчук М.К. Теоретико-методологічні засади розвитку структур підприємницького бізнесу з метою санації українських підприємств: [Розвиток суб'єктів господарювання України: сучасні реалії та перспективи: колективна монографія] / за заг. ред. Л.М. Бандоріної, Л.М.Савчук. – Дніпро: Пороги, 2017. – 480 с.
2. Косачев Ю.В. Экономико-математические модели эффективности финансово-промышленных структур. – М.: Логос, 2004.- 248с.
3. Багриновский К.А., Бендиков М.А., Хрусталеv Е.Ю. Новое в методологии управления крупными научно-техническими программами в современной экономике (препринт). – М.:ЦЭМИ РАН, 1998.

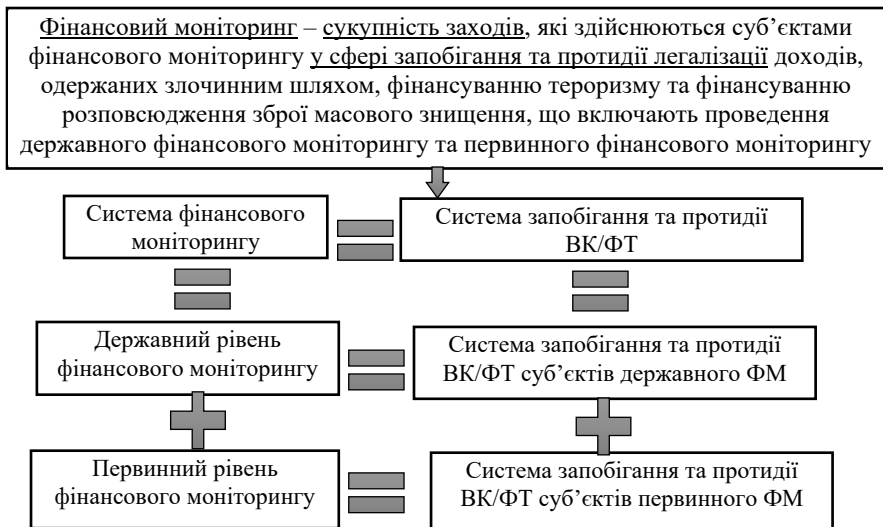
Вейц О. І.

аспірант кафедри банківської справи

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ОБґРУНТУВАННЯ СІНОНІМІЧНОСТІ ПОНЯТЬ «СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ» ТА «СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ»

Система запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (далі система ПБК/ФТ), визнана та існує тільки на державному рівні. Перше згадування про функціонування цієї системи зустрічається у ст. 21 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1]. Набагато частіше у законодавстві та у науковій літературі зустрічається поняття «система фінансового моніторингу». Для більш чіткого уявлення по зазначенні поняття та коректного їх використанні слід визначити їх співвідношення. Використовуючи визначення поняття фінансового моніторингу, подане у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1; 2] можна стверджувати, що система фінансового моніторингу і система ПБК/ФТ є синонімічними поняттями (рис. 1).

Рис. 1. Візуалізація обґрунтування синонімічності понять «система фінансового моніторингу» і «система запобігання та протидії ВК/ФТ»

Система запобігання та протидії ВК/ФТ складається з двох основних підсистем – підсистеми запобігання ВК/ФТ і підсистеми протидії ВК/ФТ. Проте жоден з офіційних нормативно-правових документів не надає визначення ні поняттю «запобігання ВК/ФТ», ні поняттю «протидія ВК/ФТ».

Академічний тлумачний словник української мови надає такі визначення:

- «запобігання – дія за значенням «запобігати» – не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане» [3, Том 3, 1972, С. 267.];

- «протидія – дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй» [3, Том 8, 1977, С. 317]. Отже, основна відмінність запобігання від протидії ВК/ФТ полягає у тому, що протидія виникає тільки тоді, коли є дія спрямована на ВК/ФТ.

Дані рис. 1 показують в узагальненому вигляді, що поняття «система фінансового моніторингу» і «система запобігання та протидії ВК/ФТ» є синонімами. У подальших дослідженнях автор має намір обґрунтувати поелементний склад системи запобігання та протидії ВК/ФТ банку.

Література

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
2. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: постанова Правління НБУ від 26.06.2015 р. № 417. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15>.
3. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrlit.org/slovnyc/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh.

Донченко Т.В.
*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Процедура банківського кредитування інноваційних проектів займає особливе місце на ринку позикового капіталу у силу своєї специфічності і відносної непопулярності.

Зауважимо, що банківське кредитування інноваційних проектів вважається однією з найбільш ризикових банківських операцій, оскільки в інноваційному бізнесі достовірне прогнозування руху потоків коштів на значний період практично нездійсненно. При чому, сфера кредитного фінансування звужується в міру зростання ступеня новизни нововведення, у зв'язку з чим приклади банківського кредитування стартових інвестицій у піонерні дослідницькі проекти є одиничними. Найчастіше банківський кредит як форма фінансово-кредитного забезпечення інноваційної діяльності використовується на завершальних етапах інноваційного процесу, у випадках, коли момент можливого припинення інноваційного проекту приходиться на стадію росту життєвого циклу нового продукту або фірма-інноватор знаходиться в стратегічному альянсі з інвесторами.

Загалом, без інноваційного напрямку інвестицій не зможе відбуватися становлення якісно-кількісного економічного зростання в країні. Таким чином, реальний шлях виходу із кризи вбачається у активізації інноваційно-інвестиційної діяльності галузей економіки країни.

На користь таких тверджень свідчать дослідження науковців, які переконують, що за умов ринкової економіки банківська система, як інвестиційний посередник, акумулює величезні маси тимчасово вільних капіталів підприємств і грошові вклади населення через розрахункові, поточні рахунки, депозитні вклади, а також через використання інших різноманітних грошово-кредитних і фінансових інструментів залучення коштів.

Усе це характеризує великий потенціал комерційних банків для фінансування інноваційних проектів. Так у рамках реалізації стратегії розвитку еко-банкінгу для клієнтів МСБ були впроваджені банківські продукти, що мають екологічну та енергоефективну спрямованість.

Фінансування у рамках концепції еко-банкінгу спрямоване на проекти захисту довкілля, зменшення викидів шкідливих речовин, використання відновлюваних джерел енергії, проведенням енергоефективних заходів.

Варто зазначити, що аналіз сучасних тенденцій кредитування дозволив виявити низку проблем, які існують при кредитуванні інноваційних проектів в Україні. До них можна віднести:

- висока частка і абсолютна величина операційних (непроцентних) видатків у процесі кредитування, що пов'язано з незначним розміром і терміном самого кредиту;
- існування багаторічного негативного досвіду нецільового використання

пільгових кредитів;

- невміння більшості позичальників правильно розраховувати розмір інноваційного кредиту і термін його повернення;
- швидкі темпи знецінення вкладеного капіталу;
- високі і недостатньо диференційовані ставки за кредитами;
- неефективність стимулюючого механізму кредитних інвестицій в інновації.

У контексті розв'язання існуючих проблем, необхідно окреслити шляхи підвищення ефективності банківського кредитування інноваційних проєктів в Україні, що зокрема, дасть можливість посилити вплив на умови виникнення позитивних тенденцій у банківській системі :

- впровадження державної системи страхування ризиків інноваційної діяльності, зокрема спеціально створеною державною страховою компанією, механізму державного страхування інноваційних кредитів; надання державних гарантій по кредитах в інноваційну сферу;
- активізація механізмів довгострокового рефінансування НБУ, надання стимулюючих кредитів (до 5 років), з метою кредитування інноваційних галузей, цільове рефінансування банків, що здійснюють кредитування інноваційної сфери;
- підвищення довіри населення до банківської системи, шляхом створення привабливіших умов для довгострокових вкладів населення, з метою забезпечення банків довгострокових ресурсів;
- удосконалення податкового законодавства, встановлення податкових пільг для банків під довгострокові кредити в інноваційну діяльність.

Література

1. Малкіна Я.Д. Шляхи фінансування інноваційних проєктів комерційними банками України / Я.Д. Малкіна // Фінансове забезпечення інноваційних проєктів малого та середнього бізнесу: глобальні виклики та українські реалії [Електронний ресурс] : зб. Матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції — К. : КНЕУ, 2016. — С.92-94.

Доценко І.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ

Наявність великої кількості наукових дискусій з приводу методів оцінювання фінансового потенціалу визначила доцільність подальшого розвитку даного напрямку. Оскільки, існують різні підходи до формування структури фінансового потенціалу, то не можна підходити однозначно і до вибору системи показників оцінювання фінансового потенціалу банку.

Найпоширенішим підходом до оцінювання економічного потенціалу є оцінка його локальних складових із наступним синтезом отриманих результатів до єдиного загального показника. На базі даного підходу виділяють два основних напрями

оцінювання потенціалу – це аналіз на основі абсолютних показників та коефіцієнтний аналіз.

Оцінювання та аналіз економічного потенціалу на основі абсолютних показників передбачає визначення потенціалу як максимального обсягу ресурсів, які може мати банк для здійснення своєї діяльності [1]. Інші автори [2] дотримуються підходу до оцінки потенціалу банку на основі коефіцієнтного аналізу. У межах даного підходу вченими пропонуються різноманітні набори показників для оцінки потенціалу, а також методики виведення інтегрального показника на їх основі.

Перевагою оцінювання потенціалу банку на основі коефіцієнтного аналізу, є можливість порівняння банків між собою, окрім того даний підхід характеризує не тільки рівень потенціалу але й ефективність його використання. Однак коефіцієнтний аналіз потенціалу має і недоліки. Насамперед відносна оцінка потенціалу у вигляді інтегрального показника за стобальною шкалою чи від 0 до 1 є абстрактною і не дає реальної відповіді щодо рівня можливостей банку. Така оцінка не дозволяє будувати плани щодо подальшої діяльності на її основі і також не визначає необхідні напрями спрямування діяльності банку.

Поєднання підходів до аналізу абсолютних показників та коефіцієнтного методу представлено в роботі А. О. Бойко та А. В. Височиної [3], які пропонують оцінювати фінансовий потенціал банку на основі аналізу показників прибутку, обсягу інвестицій, середньої заробітної платні тощо. Методичний підхід пропонує нормалізацію обраних показників та пошук еталонного значення. Фінансовий потенціал визначається як середнє відхилення від еталонного значення. Результати оцінки розділяються на чотири групи за рівнем потенціалу – мінімальний, низький, середній та високий.

Окрім цього в науковій літературі представлені також методи оцінювання потенціалу на основі системного аналізу. Вони передбачають отримання різних показників щодо діяльності банку, відносних та абсолютних, і подальшу їх оцінку на основі експертного аналізу із виявленням зв'язків та тенденцій.

Оцінка потенціалу банку можлива не лише з точки зору обсягів ресурсів та їх ефективності, а й з точки зору результатів, які можна отримати від використання даних ресурсів. Результативний напрям оцінювання потенціалу за абсолютними показниками передбачає визначення величини потенціалу як максимально можливого обсягу здійснення банківських операцій та надання послуг, за наявних умов діяльності. У якості результативного показника величини потенціалу банку може виступати рівень прибутку.

Отже, аналіз представлених в науковій літературі методичних підходів до оцінювання потенціалу банку, виявлення їх переваг та недоліків дозволили дійти висновку, що найбільш доцільним до використання в процесі оцінювання фінансового потенціалу банку є метод виражене рівнем результативності банку, адже основною метою банківської діяльності є максимізація прибутку, рівень якого обмежений наявними ресурсами та необхідністю контролю за ризиками.

Література

1. Лебідь О. В. Потенціал банків України: проблеми визначення та оцінювання / О. В. Лебідь, О. В. Зуєва // Потенціал економічного розвитку країни: теорія і практика : колективна монографія у 2 т. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2014. – Т. 1. – С. 233-248.

2.Кравченко О. В. Оптимізація внутрішнього потенціалу банку з метою підвищення ефективності його діяльності / О. В. Кравченко // Актуальні питання розвитку сучасної економіки. Частина 1 : монографія / ред. О. О. Непочатенко, Ю. О. Нестерчук. – Умань : Видавець «Сочінський», 2011. – С. 259-267.

3.Бойко А. О. Науково-методичний підхід до оцінки фінансового потенціалу регіонів України / А. О. Бойко, А. В. Височина // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – № 1. – С. 17-23.

Квасницька Р.С.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

Пасічник Ю.А.

*магістр
Хмельницький національний університет*

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА БАНКУ ЯК ОСНОВА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЙОГО КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах адаптації банків до складних і постійно змінних умов ринкового функціонування економіки, особливо важлива роль відводиться стратегічному управлінню кредитною діяльністю банків, розробці кредитної політики. При цьому, визначення пріоритетних напрямків розвитку і вдосконалення банківської діяльності в процесі акумуляції та інвестуванні кредитних ресурсів, підвищення їх ефективності узагальнюється у кредитній політиці, яка створює необхідні загальні передумови ефективної кредитної діяльності банку, знижує ймовірність помилок і прийняття нераціональних рішень.

Кредитна політика банку має своє функціональне призначення. Як невід’ємна складова банківської політики вона виконує функції, які поділяють на [1, с.155]:

загальні функції, що є основою кредитної політики банків і, які включають: контролюючу функцію (спрямована на оцінку кредитного ризику та його мінімізацію); стимулюючу функцію (задоволення потреб держави та банківських клієнтів в кредитних ресурсах); комерційну функцію (цільова орієнтація банку на отримання прибутку);

специфічні функції кредитної політики, до яких відносяться такі функції, як: оптимізація банківських кредитних продуктів та кредитного портфеля банку, забезпечення поєднання інтересів різних кредиторів та позичальників та формування системи цілей управління кредитною діяльністю банку.

Слід зазначити, що основні положення кредитної політики банку визначаються місією і стратегією розвитку банку і при цьому вона, у свою чергу, є основою для розробки тактики, процедур, правил і механізмів її реалізації. Саме на стадії розробки кредитної політики банку повинні вирішуватися завдання, пов’язані із створенням базових принципів, критеріїв, стандартів і лімітів кредитування для ухвалення управлінських рішень, обов’язкових для всіх структурних підрозділів банку. Таким чином, кредитна політика банку як базовий елемент процесу управління кредитним портфелем визначає довгострокові цілі банку в кредитній

діяльності, враховуючи загальну спрямованість його функціонування. Саме за допомогою розроблення та дотримання кредитної політики банк прагне звести ризики до мінімуму, отримуючи при цьому максимально допустиму прибутковість операцій.

Тому, метою розробки кредитної політики можна вважати забезпечення контролю над ризиками (непрямим валютним, процентним, операційним ризиками і ризиком ліквідності) у процесі найбільш ефективного розміщення кредитних ресурсів для одержання максимально можливого доходу від кредитних операцій при дотриманні оптимального співвідношення між прибутковістю і рівнем кредитного ризику в умовах активного просування банку в пріоритетних галузях економіки та регіонах присутності банку. До основних завдань кредитної політики банку входять [2, с.166]:

- необхідність виконання яких повинна враховуватись при формуванні кредитної політики банку:

- забезпечення надання якісних кредитів, тобто таких кредитів, що забезпечують адекватний процентний прибуток навіть за негативних змін макроекономічних умов чи зміни умов ведення банківського бізнесу;

- забезпечення прибутковості кредитного портфеля. Вартість кредиту повинна відповідати прогнозованому (розрахунковому) ступеню індивідуального кредитного ризику, а дохідність кредитного портфеля – плановому рівню;

- забезпечення розумного зростання кредитного портфеля.

Таким чином, можна узагальнити, що банківська кредитна політика окреслює коло ключових цілей і завдань кредитної діяльності банку, визначає конкретні прийоми, способи і методи її реалізації з метою максимізації дохідності кредитних операцій та досягнення прийняттого рівня ризиків банківської діяльності у сфері кредитування.

Література.

1. Маринюк Л.В. Формування та особливості кредитної політики банку / Л.В. Маринюк // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2015. – №1(11). – С.153-159
2. Криклій, О.А. Формування кредитної політики банку / О.А. Криклій, О.В. Мірошніченко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – №3. – С. 165-171.

Олійник А.В.

*старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет,*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Необхідною умовою забезпечення економічного зростання в Україні є ефективна банківська система. Проте, сировинна модель розвитку вітчизняної економіки, постійний дефіцит довгострокових ресурсів, неефективне монетарне регулювання суттєво послаблюють банківську систему та ускладнюють умови її функціонування. Фактично, протягом останніх декількох років, вітчизняна банківська система знаходиться в стані системної кризи, що зумовлена несприятливими політичними

та військовими діями на Сході країни, скороченням виробництва, зниженням інвестиційної привабливості, інфляційними процесами та валютними шоками.

В умовах системної кризи банківської системи НБУ було прийняте рішення щодо реформування та оздоровлення банківського сектору шляхом виведення з ринку неплатоспроможних, з непрозорою власністю та поганою репутацією банків. Так протягом 2014-2017 років з ринку було виведено 93 банки, і за кількістю банківських установ банківська система України скоротилася більше як удвічі. Станом на 01.01.2018 залишилось 82 діючих банків [1].

Ліквідація проблемних банків має позитивний вплив на прозорість та оздоровлення банківської системи, але збільшує ризики рівня банківської концентрації та зниження конкурентоспроможності. Оцінка рівня концентрації обсягу банківських активів показала, що на 5 найбільших банків в Україні станом на 01.01.2018 року припадало близько 60% активів, що є свідченням помірної концентрації банків на ринку банківських послуг [1].

На конкурентоспроможність суттєво вплинула націоналізація ПАТ КБ «ПриватБанк», яка суттєво змінила структуру банківської системи України і станом на 01.01.2017 року банки з приватним вітчизняним капіталом склали 13%, банки з іноземним капіталом – 35%, державні – 51% (28% на початок 2016 року). Внаслідок докапіталізації держбанків на суму близько 71 млрд грн протягом 2017 року їх частка за чистими активами зросла з 51% до 55% станом на 01.01.2018 [1]. Фактично державні банки мають суттєвий вплив на банківську систему, що в умовах кризи є нормальним явищем (довіра фізичних та юридичних осіб зростає до держбанків). Проте, НБУ не використовує дану нагоду, щоб ефективно відрегулювати банківську систему.

У той же час 2017 рік став переломним у банківській системі України. Спостерігався приплив коштів фізичних осіб на вклади та юридичних на депозити, і в цілому за рік вклади зросли на 22%, а депозити корпорацій зросли на 32 млрд грн, що складає 14% [1]. Слід відмітити, що це відбувалось в умовах помітного зниження ставок за депозитами. Однак після підвищення облікової ставки НБУ з 14% до 17% зросла і вартість короткострокових депозитів.

У приватних банках намітилась тенденція до зростання обсягів кредитування корпоративних клієнтів з темпом приросту 19%. Ще більшими темпами зростало споживче кредитування 42% приросту по системі в цілому, а в групі приватних банків разом з ПАТ «ПриватБанк» – темп приросту склав понад 60% [1].

Частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківській системі України мала тенденцію до незначного скорочення. Так, станом на 01.01.2018 року частка непрацюючих кредитів у цілому по системі України становила 54,5%, що менше значення протягом року на 3,5%.

За результатами діяльності 2017 року статутний капітал банківської системи України мав тенденцію до зростання, збільшився на 84 млрд грн, що складає 20,4% приросту. Статутний капітал державних зріс на 71 млрд грн. Регулятивний капітал банків протягом 2017 року зріс на 16,4 млрд грн з темпом приросту 15,3% [1].

Фінансовий результат діяльності банківського сектору у 2017 році продовжував збиткові тенденції попередніх років. Так збиток склав -24,4 млрд грн, і спричинений значним негативним фінансовим результатом ПАТ «ПриватБанк». Проте намітилась

тенденція до скорочення кількості збиткових банків у банківській системі України із 33 (з 96 діючих) до 18 банків (з 82 діючих).

Отже, дослідження тенденцій розвитку банківської системи України показало, що вона протягом останніх років перебуває у стані системної кризи, ступінь впливу якої визначається системою чинників, основними серед яких є: політична та військова нестабільність, загальноекономічна дестабілізація, значна концентрація, невисокий рівень капіталізації банків, суттєві частки непрацюючих кредитів.

Література

1. Статистика. Показники банківської системи. Основні показники діяльності банків України. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

Хрущ Н.А.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

Гензера О.О.

*студентка факультету економіки і управління
Хмельницький національний університет*

НЕОБАНКІНГ - ТЕХНОЛОГІЇ МАЙБУТНЬОГО

З розвитком інформаційно-комп'ютерних технологій людський фактор перестає грати переважну роль, і тепер буденними учасниками транзакцій стали електронні пристрої, включені в глобальну мережу: смартфони, планшети, комп'ютери, яким, в свою чергу, потрібен електронний посередник. У зв'язку з цим провідні банки в своїх стратегіях розвитку прописують трансформацію - закриття фізичних відділень і перехід в онлайн.

Необанк - це відносно новий тренд в фінансах. Префікс «нео» в перекладі з грецького означає «новий». Поки на ринку не так багато фінансових установ, які успішно відмовилися від традиційного банкінгу та фізичних відділень на користь мобільних додатків, відеочатів і робо-консультування, але це питання часу.

Необанк – це повністю онлайн компанія, яка забезпечує банківський та платіжний сервіс без традиційної інфраструктури банківських відділень. Тобто, це банк, що складається з Фінтех-сервісів. Головним і єдиним відділенням необанка є сайт, де можна отримати інформацію про послугу, яка тебе цікавить, а при бажанні, миттєво підключити її і скористатися іншими продуктами банку; проконтролювати стан рахунку в режимі онлайн.

Історія переходу банківського сервісу у віртуальний простір почалася вже досить давно. Одним з перших необанків можна вважати британський First Direct, який запустив телефонний банкінг в 1989 році. Банк першим застосував концепцію роботи без відділень, цілодобово обслуговуючи клієнтів з допомогою колл-центру. До травня 1991 року 100 000 клієнтів користувалися послугами банку. На сьогоднішній день First Direct є підрозділом HSBC Bank plc [1].

Інтернет-банк Egg був заснований у Великобританії в 1998-му році. Тут клієнти могли управляти своїми рахунками за допомогою колл-центру або через інтернет. Сервіс набув популярності і незабаром банк мав понад 2 мільйони клієнтів.

Перший необанк, який не мав жодного відділення, був створений у Великобританії і в 2015 році отримав ліцензію від Банку Англії. Банк Атом (англ. Atom Bank) – перший банк, який працює лише через мобільні програми, та має ліцензію на надання таких послуг. Мета банку – «щоб клієнти могли мати власний банк в кишені в той самий момент, коли він їм потрібен» [2]. Для того, щоб стати клієнтом цього банку, необхідно скачати мобільну програму, зареєструватися, вибрати тип рахунку, сфотографувати через програму документи, що посвідчують особу та заповнити анкету.

Серед найбільш відомих необанків в світі Webank (Китай), Simple (США), N26 (Німеччина).

Зіткнувшись з новими технологіями, банки і фінансові холдинги вже всерйоз побоюються за власне майбутнє. Згідно з аналізом статистичної компанії PwC, до 2020 року 23% фінансового сектора піддадуться серйозним ризикам піти в небуття через появу криптовалют і інновацій в області Фінтех - нових фінансових технологій. Якщо банки відмовляться від посередницьких послуг Фінтех-стартапів, вони перестануть як такі існувати. Для цього їм доводиться брати на озброєння і впроваджувати нові розробки, якими вони зможуть інтегрувати свій бізнес, щоб відповідати духу часу і одночасно отримати конкурентну перевагу [3].

Характерною рисою необанків є те, що крім традиційних банківських послуг (кредитування, депозити, рахунки і операції за ними, міжнародні розрахунки, управління капіталом, інвестиції тощо) вони прагнуть використовувати й новітні інструменти, такі як, платіжні сервіси, P2P - кредитування, краудфандингові платформи, фінансових роботів-консультантів, криптовалюту.

Необанки мають свої переваги і недоліки. До основних переваг необанкінга можна віднести: мінімізацію витрат, що стосуються оренди приміщення, яка сприяє підвищенню швидкості обслуговування клієнтів; вигідні тарифи (більш високі процентні ставки, більш низький рівень комісій), що забезпечують стійкий попит на дані послуги; зростання клієнтської бази через очевидні зручності отримання тих чи інших послуг дистанційно, без відвідування кредитної установи; високу якість обслуговування клієнтів; персональний підхід та інші.

Основними недоліками є: високі витрати на створення і впровадження додатків та спеціалізованих програм; прихильність до традиційного банкінгу; недостатність інвестиційних ресурсів; ненадійний та дорогий захист від кібершахраїв; низький рівень фінансової грамотності населення.

За останніми даними, у світі налічується близько 70 необанків, 40 з яких функціонують у Великобританії. Створення та діяльність необанків залежать від економічного розвитку країни, відповідної законодавчої бази і наявності ефективної банківської системи.

Незважаючи на те, що український ринок банківських послуг не настільки великий, як ринки європейських країн, в нашій країні вже існує безліч фінтех-стартапів, серед яких зустрічаються необанки. На жаль, повноцінно реалізованим стартапом у сфері необанкінгу сьогодні може похвалитися лише проєкт Monobank.

Перший український необанк Monobank був заснований в 2017 році. Банк є підрозділом Універсал Банку, що входить до групи ТАС. У 2018 банк здобув головну нагороду в категорії «Необанк року» премію FinAwards 2018. Віртуальний банк, який не має відділень, розробив зручний і функціональний мобільний додаток. Його технології та бізнес-модель дозволяють клієнтам дистанційно отримувати бажані послуги. Картку можна отримати, сфотографувавши паспорт і ідентифікаційний код через додаток до мобільного. Дозволяється відкрити не більше одного рахунку на користувача, єдина можлива валюта - гривня. Станом на липень 2018 року банк випустив понад 300 тис. карток [4].

Таким чином, з розвитком цифрових фінансових технологій, необхідність у швидкому та якісному обслуговуванні клієнтів банківських установ в цілому істотно зросла і потреба в створенні необанків помітно збільшилася. З появою необанків споживачі отримали зручні, дешеві і часто більш надійні фінансові сервіси. В українських же банкірів сьогодні з'явилась можливість, вивчивши досвід зарубіжних країн, осмислити зміни, що відбуваються в світовій банківській системі в зв'язку з стрімким розвитком області фінансових технологій і знайти своє нове, унікальне місце в сфері банківських послуг на основі розвитку ідей необанкінга.

Література

- 1.Фінтех та Україна: Банк у кишені. [Електронний ресурс] / Evris Law – Режим доступу: <https://evris.law/uk/bank-u-kisheni/>
- 2.Банк Атом. [Електронний ресурс] / Atom – Режим доступу: <https://www.atombank.co.uk/>
- 3.Еволюція денег: какими они станут в будущем. [Електронний ресурс] / ВЕСТИ – Режим доступу: <https://lite.vesti-ukr.com/hi-tech/295964-evoljutsija-deneh-kakimi-oni-stanut-v-budushchem>
- 4.Monobank. [Електронний ресурс] / WIKIWAND – Режим доступу: <http://www.wikiwand.com/uk/Monobank>

5

СЕКЦІЯ

*Бюджетна політика
стимулювання
економічного
зростання та
механізм її реалізації*

Shuliuk B.S.

Ph.D. in Economics,

*Associate Professor of Department of Finance named after S.I. Yuriy,
Ternopil National Economic University*

Petrushka O.V.

Ph.D. in Economics,

*Senior Lecturer of Department of Finance named after S.I. Yuriy,
Ternopil National Economic University*

IMPLEMENTATION OF CONTROL FUNCTIONS OF THE AUTHORITIES OF THE STATE AUDIT OFFICE OF UKRAINE FOR PROVISION OF FINANCIAL-BUDGET DISCIPLINE

Continuous control over the spending of budget funds at different levels and the preservation of commodity stocks and supplies, the correctness of reflecting transactions in accounting and reporting by spending units, providing recommendations for the elimination of identified shortcomings and violations, and preventing them in the future, are provided by the bodies of the State Audit Office of Ukraine.

The control over the legality and efficiency of the use of budget funds by these bodies is carried out during revisions and state financial audits. As a result, a number of shortcomings and violations have been identified. They have negative influence on the completeness of budgeting and do not ensure the proper spending of budgetary resources.

In particular, the bodies of the State Audit Office of Ukraine, through conducting revisions of financial and economic activity during 2014-2016, found violations for the total amount of UAH 13,992.8 billion. The largest volumes of violations that led to financial and material losses of budgetary resources are illegal expenses and lack of financial resources (Table 1).

Table 1

**Information about detected financial violations by the State Audit Office of
Ukraine for 2014-2016***

billions of hryvnias

№ з/п	Indexes	Years		
		2014	2015	2016
	Financial violations that led to losses of financial and material resources Total	7509,6	3870,6	2612,6
	Among them:			
1.	Receive less financial resources	3159,4	790,5	1298,1
2.	Carrying out expenses in violation of the legislation, including:	4350,2	3080,1	1314,5
2.1	illegal expenses	3888,1	2737,2	1071,0
2.2	non-targeted expenditures of state resources	160,5	82,2	163,4
2.3	Deficiencies	301,6	260,7	80,1

* Prepared by the author based on the source [1].

The State Audit Office of Ukraine pays considerable attention not only to revealing financial and budget violations, but also to providing objective, unbiased and well-founded assessment and recommendations for improving the efficiency, effectiveness and economy of spending budget funds and preventing the commitment of various types of violations in the future. This is evidenced by conducting audits aimed at identifying the reasons for non-fulfillment of planned indicators and finding additional reserves and alternative sources of financing of planned activities.

When analyzing the control activities of the bodies of the State Audit Office of Ukraine regarding the provision of financial and budgetary discipline of controlled objects, it should be noted that the purpose of the revision is to identify the existing facts of violation of the law and detection of the guilty officials and financially responsible people [2], and the purpose of the state audit is to estimate the level of economy, efficiency and effectiveness of state measures, programs and activities of the structures that are subject to control. Thus, public audit and revision, despite some similarities and differences, can not replace or exclude each other.

Taking into account the results of the inspections of the controlling bodies and the economic situation in the country in order to strengthen the fiscal discipline, targeted, efficient spending of budget funds and optimization of budget expenditures, it is necessary – to increase responsibility for budget expenditures, budget and state target programs, which will contribute to the sustainable development of a market economy and will lead to the growth of a strong, healthy and enlightened nation.

References

1. Reports of the State Audit Office of Ukraine for 2014-2016. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index>.
2. About the basic principles of the implementation of the state financial control in Ukraine: Law of Ukraine dated January 26, 1993, № 2939-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.

Галайко А.М.

*аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА

Підтримка рослинництва відбувається за двома напрямками, якими є часткова компенсація селекції і часткове відшкодування вартості електроенергії, що використана для поливу на зрошуваних землях. Часткове відшкодування селекції в рослинництві може надаватися сільськогосподарським виробникам, які мають право на виготовлення і продаж садивного матеріалу та насіння і котрі купують для подальшого виробництва в поточному році у інших суб'єктів насінництва та розсадництва; дослідним станціям і дослідним господарствам Української академії аграрних наук і Національної академії наук; дослідним і навчально-дослідним господарствам навчальних закладів аграрної освіти і науки Міністерства аграрної політики та продовольства; суб'єктам насінництва і

розсадництва, які проводять селекцію сільськогосподарських культур в ланках первинного рослинництва; сільськогосподарським виробникам, включаючи суб'єктів розсадництва і насінництва, які купили в суб'єктів насінництва і розсадництва та в Державному насінневому фонді насіння гібридів 1-го покоління, картоплі, ріпаку та сої першої репродукції. Часткову компенсацію селекції сільськогосподарських культур в ланках первинного рослинництва отримують дослідні станції і дослідні господарства науково-дослідних установ Української академії аграрних наук [1].

Бюджетна підтримка селекції рослинництва йде на покриття частини витрат, які пов'язані із купівлею насіння і садивного матеріалу та проведення робіт в первинному насінництві. Державна допомога селекції сільськогосподарських культур в рамках первинного рослинництва покриває часткові витрати, котрі пов'язані із проведенням робіт в первинному насінництві. Реалізація часткового відшкодування селекції в рослинництві відбувається за кожен тону купленого насіння та садивного матеріалу, а селекції сільськогосподарських культур в ланках первинного рослинництва – в розмірі, який розраховується Українською академією аграрних наук. У випадку перепродажу насіння і садивного матеріалу величина відшкодування, яка одержана в рамках програми державної підтримки «Селекція в рослинництві» повинна бути повернена до державного бюджету [1].

Держава надає часткову компенсацію вартості електроенергії, котра використовується для поливу сільськогосподарських культур на зрошуваних землях сільськогосподарським підприємствам всіх форм власності і господарювання, включаючи приватні сільгоспідприємства, фермерські господарства, які вирощують сільгосппродукцію на зрошуваних землях із використанням поливу. Ця фінансова допомога виплачується пропорційно величині витрат на визначену мету в розмірі не більш як 50%. Відшкодування не надається сільгоспідприємствам, котрі стали банкрутами чи знаходяться на етапі ліквідації і проти яких ведеться справа про банкрутство [2].

Розподіл бюджетних коштів відбувається пропорційно вартості електричної енергії, яка є необхідна для поливу площі зрошуваних земель. Міністерство аграрної політики та продовольства за погодженням із Міністерством фінансів між Міністерством аграрної політики та продовольства Автономної республіки Крим, головними управліннями агропромислового розвитку та управлінням промисловості, розвитку інфраструктури і агропромислового комплексу Севастопольської міської державної адміністрації розподіляють бюджетні ресурси між управліннями агропромислового розвитку районних державних адміністрацій. Міністерство аграрної політики та продовольства може перерозподіляти бюджетні кошти між розпорядниками, пропорційно потребі, яка визначена в пропозиціях Ради міністрів Автономної республіки Крим, обласних і Севастопольської державної адміністрації стосовно зниження обсягів бюджетних коштів у випадку неможливості їх використання чи збільшення у межах невикористаних фінансових ресурсів державного бюджету їх величини відповідно до річного ліміту асигнувань [2].

Основною і найбільш актуальною проблемою підтримки розвитку рослинництва останнім часом є те, що вона зовсім не проводилась з державного бюджету. Так, починаючи із 2012 року, припинилося фінансування підтримки

селекції в рослинництві і селекції сільськогосподарських культур в ланках первинного рослинництва, а з 2013 року – часткової компенсації вартості електроенергії, яка використана для поливу сільськогосподарських культур на зрошуваних землях.

Для забезпечення ефективного розвитку рослинництва державі необхідно знайти додаткові фінансові ресурси для його підтримки. Цими джерелами можуть бути грошові кошти, які не були витрачені на інші заходи в агропромисловому комплексі.

На нашу думку, ставка часткового відшкодування електроенергії, яка використовується для поливу на зрошуваних землях повинна бути плаваючою і прив'язаною до фінансових результатів діяльності суб'єктів сільськогосподарського виробництва. Державна фінансова допомога, що спрямовується на покриття частини вартості цієї електроенергії повинна відбуватися в розмірі 50% у випадку досягнення сільськогосподарського виробника точки беззбитковості чи не спрямування ним чистого прибутку в подальше виробництво, яка також виступає базою розрахунку величини компенсації в залежності від результатів діяльності суб'єктів фінансової допомоги. Часткове відшкодування вартості електроенергії повинне збільшуватися на 0,3% на 1% приросту прибутку, який спрямований на подальше аграрне виробництво, а зменшуватися – на 0,6% на 1% приросту збитку. Базою розрахунку приросту прибутку і приросту збитку є останній прибуток за рік та останній збиток за рік впродовж всього періоду діяльності аграрних виробників. Наприклад, якщо сільськогосподарське підприємство спрямувало у подальше виробництво 1% приросту чистого прибутку, то йому повинна на наступний рік надаватися компенсація в розмірі 50,3% ($50\% + 0,3\%$) вартості електричної енергії, яка використовується для поливу сільськогосподарських культур на зрошуваних землях. Якщо відповідний аграрний виробник отримав 1% приросту збитку, то йому на наступний рік компенсацію необхідно давати в розмірі 49,4% ($50\% - 0,6\%$) вартості електроенергії, що використана для поливу сільськогосподарських культур на зрошуваних землях. Така модель державної підтримки дасть можливість економити бюджетні кошти на підтримку збиткових сільгоспвиробників та додатково буде їх стимулювати прибутково працювати.

Література

1. Порядок використання коштів державного бюджету, що спрямовуються для селекції в рослинництві : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2005 р. № 325/ Кабінет Міністрів України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/325-2005-%D0%BF> (дата звернення : 22.08.2018)
2. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва на зрошуваних землях: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 квітня 2008 р. № 345 / Кабінет Міністрів України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/345-2008-%D0%BF/paran11#n11> (дата звернення : 23.08.2018).

Гнидюк І.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів*

Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Яковишина Н.А.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та оподаткування
Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*

НОВІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

У питаннях фінансування закладів первинної медичної допомоги (ПМД) за новою моделлю дуже багато змінилося. Можна сказати, що для закладів, які перетворилися в комунальні некомерційні підприємства (КНП) і підписали договір з Національною службою здоров'я України (НСЗУ), майже всі аспекти фінансування є новими.

Відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», оплата медичних послуг закладів з надання ПМД населенню буде здійснюватися за принципом плати за одного пацієнта з використанням капітаційної ставки за договорами про медичне обслуговування населення.

Таким чином, основним джерелом доходу надавача ПМД будуть виплати за договором із НСЗУ. Обсяги цих виплат залежатимуть від кількості та вікової структури пацієнтів, які подали декларацію про вибір лікаря, що працює в цьому закладі. Так реалізується принцип «гроші йдуть за пацієнтом». Сума, яка надходить від НСЗУ, складається з оплати обслуговування пацієнтів із «зеленого» і «червоного» списків (постанова Кабінету Міністрів України № 407).

«Зелений» список формують пацієнти, що підписали декларацію з лікарями цього закладу. Їхня кількість відображається в електронній системі охорони здоров'я. При розрахунках надходжень враховуються вікові коефіцієнти (від 0 до 5 років — коефіцієнт 4,0; від 6 до 17 років — 2,2; від 40 до 64 років — 1,2; понад 65 років — 2), а також гірський коефіцієнт (1,25), якщо населений пункт має відповідний статус. Чисельність населення у «червоному» списку розраховується за формулою:

$$ЧС = НН * (1 - ЗС / СНН)$$

де: ЧС — кількість пацієнтів, включених до «червоного» списку; НН — кількість наявного населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці, що обслуговується надавачем ПМД станом на 01.01.2018, визначена у договорі, укладеному з НСЗУ; ЗС — загальна кількість пацієнтів, що подали декларації про вибір лікаря станом на 1 число відповідного місяця згідно з даними електронної системи охорони здоров'я всім надавачам ПМД, що розташовані в межах однієї адміністративно-територіальної одиниці (міста, району, об'єднаної територіальної громади); СНН — сумарна кількість наявного населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці, що обслуговується всіма надавачами ПМД, які уклали договори з НСЗУ, станом на 1 число відповідного місяця, що розташовані в межах однієї адміністративно-територіальної одиниці (міста, району, об'єднаної територіальної громади), — результат додавання кількості наявного населення всіх надавачів (визначено у договорі).

Базовий тариф за «зеленим» списком — 370 грн на рік, за «червоним» — 240 грн на рік.

Також для обчислення загальної суми доходів надавача ПМД необхідно врахувати доходи з інших джерел, відмінних від НСЗУ (перелік є індивідуальним для кожного конкретного надавача), наприклад:

- надходження на покриття вартості комунальних послуг та енергоносіїв;
- надходження від місцевого бюджету (крім надходжень на покриття вартості комунальних послуг та енергоносіїв);
- надходження в рамках субвенції на розвиток охорони здоров'я в сільській місцевості;
- надходження від надання послуг ПМД іноземцям;
- надходження від надання послуг ПМД, що не входять до програми медичних гарантій;
- надходження від здачі приміщень/земельних ділянок в оренду.

Але він самостійно розподіляє та витрачає кошти, отримані за надання медичних послуг населенню.

Література

1. Міфи та правда про освітню та медичну реформи. Практичний посібник для журналістів: Загальна редакція: В. Таран. Київ: Центр політичних студій та аналітики «Ейдос», 2018. 88 с

2. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19> (дата звернення: 19.09.2018).

3. Як організувати систему надання первинної медичної допомоги на місцевому рівні. Операційне керівництво / Баценко Д., Брагінський П., Бучма М. та ін. Міністерство охорони здоров'я України, Проект USAID «Реформа ВІЛ-послуг у дії», ТОВ «Агентство «Україна» К., 2018. 368 с.

Єгоричева С. Б.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та банківської справи
Полтавського університету економіки і торгівлі*

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

Одним з основних завдань сучасних держав є забезпечення фіскальної стабільності, від чого суттєво залежить розвиток усіх інших складових національних економічних систем. Серед теоретично відомих та практично апробованих методів її досягнення чільне місце займає середньострокове бюджетне планування (СБП), яке дозволяє уряду розширити горизонт фіскальної політики за річні межі на, як мінімум, два роки. Справа у тому, що хоча затвердження закону про річний бюджет залишається основним етапом, на якому ухвалюються важливі рішення щодо бюджетної політики, більшість фіскальних заходів мають бюджетні наслідки, які виходять далеко за межі звичайного річного бюджетного циклу. Як наслідок, перспектива на один рік не забезпечує належну основу для ефективного і надійного

бюджетного планування. Якісна методика середньострокового бюджетного планування повинна відображати вплив минулих бюджетних зобов'язань, а також майбутніх витрат на нові заходи.

Отже, переваги застосування СБП є очевидними, тому у Бюджетний кодекс України, прийнятий у 2010 році, вже були включені процедури і механізм середньострокового бюджетного прогнозування як передумова подальшого втілення відповідного планування. Зобов'язання щодо запровадження Україною СБП містяться в Угоді про асоціацію України з ЄС, аналогічне завдання ставиться у Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2021 роки. Але світовий досвід запровадження середньострокового бюджетного планування, свідчить, що СБП не буде ефективним або перетвориться на імітацію реформ у бюджетній сфері, якщо не будуть створені певні передумови для його втілення. Зазначене підтверджують і перші спроби застосувати в Україні законодавчо визначені бюджетні процедури у 2012 та 2017 роках, які фактично не мали ніяких наслідків.

Насамперед, основною передумовою запровадження СБП є забезпечення якісного макроекономічного прогнозування на середньостроковий період, що в Україні на даний час унеможлиблюється нестабільною макроекономічною ситуацією та непередбачуваністю змін у законодавстві у зв'язку з одночасним реформуванням багатьох сфер життєдіяльності держави. Аналогічні проблеми виникали і в інших державах, що вирішувалося декількома шляхами: орієнтацією на песимістичний прогноз економічного зростання, створенням спеціальних додаткових резервів, а також використанням макроекономічних прогнозів декількох незалежних від уряду інститутів («фіскальних рад»). Крім того, СБП не може здійснюватися відокремлено від функціонування цілісної системи державного стратегічного планування розвитку, яка в Україні ще не унормована у правовому, економічному та організаційному аспектах. Одночасно, відсутня процедура визначення пріоритетів політики на середньострокову перспективу.

З останнім пов'язана така передумова запровадження СБП, як забезпечення реалістичності цілей бюджетно-податкової політики. Уряд може уникати або відкладати реалізацію складних заходів фіскальної консолідації, перебільшуючи перспективи покращення стану державних фінансів у середньостроковому періоді, що на практиці призведе до недосягнення визначених фіскальних цілей.

Варто зазначити, що ефективність середньострокового бюджетного планування буде зменшуватися при недостатньому охопленні державного сектору: всі головні розпорядники коштів на державному рівні повинні бути охоплені цим процесом, у перспективі, до них доцільно додати і позабюджетні соціальні фонди, насамперед, Пенсійний фонд.

Фахівці МВФ та ОЕСР зазначають і інші передумови запровадження СБП, серед яких: виконання річного бюджету у точній відповідності до затвердженого плану, відсутність хаотичних змін середньострокових фіскальних цілей, охоплення бюджетом всіх фінансових потоків уряду, його здатність реалістично оцінювати фіскальні ефекти політичних рішень та ін. [1; 2]. Реалізація всіх зазначених вимог дозволить реалізувати безсумнівні переваги середньострокового бюджетного планування, що сприятиме побудові ефективної системи управління державними фінансами в Україні.

Література

1. Beyond the Annual Budget. Global Experience with Medium-Term Expenditure Frameworks / The World Bank. – Washington, 2013. – 55 p.

2. Downes R. Medium-Term Expenditure Frameworks (MTEF): from Theory to Application [Електронний ресурс] : OECD. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/OECD-GOV/d1-pms4mtefronnie-downes-oecd>

Захаркіна Л.С.

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів і підприємництва
Сумський державний університет*

Колосок С.І.

*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри управління
Сумський державний університет*

ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ¹

Бюджетна політика відіграє ключову роль у досягненні стратегічних соціально-економічних пріоритетів держави. В умовах, коли проблема забезпечення економічної безпеки України не тільки залишається актуальною, а й продовжує набирати розвитку, показники бюджету є саме тими індикаторами, котрі, в першу чергу, характеризують рівень фінансової стійкості держави. Згідно Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [1], серед усіх субіндексів інтегрального індексу економічної безпеки фінансова безпека має найбільшу питому вагу (ваговий коефіцієнт - 0,1294). Серед індикаторів фінансової безпеки, у свою чергу найбільшу питому вагу має саме бюджетна безпека (ваговий коефіцієнт - 0,2023). Показники саме бюджетної безпеки відображають ту бюджетну політику, яка здійснювалася в Україні. Тож у сьогоdnішніх умовах нестабільного економічного стану залишається проблема пошуку дієвих напрямів трансформації бюджетної політики як інструменту забезпечення фінансової безпеки, які будуть відповідати сучасним вимогам розвитку України.

Питання формування та удосконалення бюджетної політики як інструменту забезпечення фінансової безпеки з різних боків розглядаються у працях українських та закордонних науковців Лисяк Л. В., Журавель М. О. [2], Богомолівої Н. І. [3], Постоленко Ю. П. [4], Дахнової О.С., Городецької Т.С. [5] та інших.

Відповідно до [1] стан бюджетної безпеки оцінюється за чотирма індикаторами: I1 - відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %; I2 - дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП; I3 - рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %; I4 - відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та

---

¹ Виконано в рамках науково-дослідної теми № 0117U003922 «Інноваційні драйвери національної економічної безпеки: структурне моделювання та прогнозування

погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %. Індикатори І1 – І3 – є змішаними показниками, тобто показниками, які до певного значення є стимуляторами, а вразі подальшого збільшення перетворюються на дестимулятори. Індикатор І4 – є дестимулятором.

Таблиця 1

Індикатори рівня бюджетної безпеки України за 2016-2017 рр.

Індикатор	2016			2017		
	Значення			Значення		
	абсолютне	відносне	з врахуванням ваги	абсолютне	відносне	з врахуванням ваги
I ₁	-2,94 %	0,8	0,21368	-1,60 %	1	0,2671
I ₂	0,12 %	0,8	0,19856	0,15	0,8	0,19856
I ₃	32,84 %	0,6	0,13218	34,09 %	0,4	0,08812
I ₄	33,55 %	0	0	60,75 %	0	0
Сума	-	-	0,54442 (54,44%)	-	-	0,55378 (55,378%)

Розраховано авторами на основі даних [6-10]

Проведені розрахунки свідчать, що серед чотирьох індикаторів індикатор 4 (І4) «Частка обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету» є головною бюджетною загрозою.

Тож, першочерговим напрямом трансформації бюджетної політики є раціональність управління державним боргом. Так, граничний рівень державного та гарантованого державою боргу за Бюджетним кодексом становить 60% від ВВП. Науковці не одноразово наголошують на тому, що потрібно «... скоротити його нижче за цю межу безпеки, адже значна частина боргу, номінована в іноземній валюті, та висока залежність від сировинних ринків суттєво збільшують валютні ризики. Для цього на фінансування дефіциту та погашення боргів слід спрямовувати всі нерегулярні доходи (не лише приватизаційні, а й надходження на кшталт конфіскованих коштів), замість фінансувати поточні видатки. У майбутньому це окупиється зменшенням ризиків та зниженням витрат на виплату відсотків за боргами. Але, на жаль, уряд та Верховна Рада діють інакше. У 2017 році несподівані доходи, тобто гроші від спецконфіскації, які могли би стати джерелом фінансування дефіциту бюджету, були розподілені як звичайні доходи. У бюджеті 2018 року гроші від спецконфіскації знову зараховуються у доходи бюджету [11, с. 9]».

Таким чином вдосконалення бюджетної політики, що є ключовим фактором забезпечення фінансової безпеки та в цілому національної економічної безпеки є першочерговим завданням української влади.

Література

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10. 2013, №1277 / Міністерство економічного розвитку і

торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&tag=MetodichniRekomendatsii>

2. Лисяк Л. В., Журавель М. О. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. Modern economics. 2018. № 9. С. 53-59. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/9-2018/lysiak.pdf>

3. Богомолова Н. І. Ефективність бюджетної політики в системі фінансової безпеки держави. Ефективна економіка. 2011. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_3

4. Постоленко Ю. П. Бюджетна безпека як ключова складова фінансової та економічної безпеки. Вісник соціально-економічних досліджень. 2011. Вип. 3. С. 121-126. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2011_3_20

5. Дахнова О.Є., Городецька Т.Є Оцінка стану бюджетної безпеки України // Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2018. № 1(4). С. 345-352.

6. Валовий внутрішній продукт України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

7. Виконання державного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2017>

8. Зведений бюджет України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/>

9. Інформація про здійснені операції з управління державним боргом URL: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category?cat_id=23605&page=1

10. Операції сектору загального державного управління URL: http://www.ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/oszdu_u.htm

11. Юлія Руда, Ірина Піонтківська. Бюджет-2018: розвиток за інерцією Експрес-аналіз. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/budget-2018_flash.pdf

Карпенко Л.М.

доктор економічних наук, доцент

професор кафедри економічної та фінансової політики

Одеський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України

Літкова Людмила

Почесний доктор, професор, зав. кафедри міжнародної економіки,

І прорекан факультету міжнародних відносин,

Економічний університет Братислави

Словаччина

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ У КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Податкова система є одним із ключових чинників впливу на економічний розвиток держави. Розвиток суспільства істотно вплинули на зміну податкових систем, оскільки змінювались функції податків, їх форма, завдання. Із утворенням державних формувань система оподаткування набувала більш чіткого характеру. Місцеві податки мають не таку тривалу історію як державні податки [1, с.118].

Незважаючи на різке зменшення кількості місцевих податків і зборів після набрання чинності у 2011 році Податкового Кодексу України, відбулося збільшення надходжень фінансових ресурсів до місцевих бюджетів. Як показує практика проведені реформи в цілому не покращили стан місцевого оподаткування. Проте як показує багаторічна практика місцевого оподаткування в нашій країні, навіть з урахуванням останніх законодавчих змін, дає підстави стверджувати, що система місцевих податків і зборів продовжує виконувати ніби допоміжну роль щодо державного оподаткування.

Метою введення місцевих податків і зборів є забезпечення місцевих органів влади коштами, необхідними для здійснення їх завдань і функцій, що перебувають у їх самостійному розпорядженні і концентруються у відповідних бюджетах.

Таким чином, в перспективі, місцеві податки і збори має бути змінено на більш прогресивні та корисні, шляхом запровадження нових актуальних податків та зборів, та відмови від неефективних, що не приносять достатніх надходжень до бюджету країни. Місцеві податки і збори повинні стати надійним інструментом регулювання економічного розвитку територій і головним атрибутом місцевого самоврядування, як це відбувається в розвинених країнах.

Шляхи збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинні йти не лише в напрямку простого збільшення платників податків та розширення бази оподаткування, а й у напрямку вибору таких податків і встановлення таких платників, які б забезпечували невеликі адміністративні витрати та ефективний податковий контроль при достатньому обсязі надходжень, що надасть можливість створити надійне джерело дохідної частини місцевих бюджетів.

Для підвищення обсягу доходів місцевих бюджетів за рахунок власних джерел, пропонуємо наступні напрямки вдосконалення системи місцевого оподаткування:

- застосування гнучких ставок до податків і зборів, що надходять до місцевих бюджетів;
- віднесення податку на доходи фізичних осіб та плати за землю до складу місцевих податків;
- запровадження ефективної системи оцінювання об'єктів нерухомості при сплаті податку на нерухомість, відмінну від земельної ділянки, а також використання прогресивної ставки цього податку пропорційно зростанню ринкової вартості житла;
- повернення до переліку місцевих платежів ринкового збору та податку на рекламу як ефективних інструментів зростання фінансової бази власних доходів місцевих бюджетів;
- збільшення надходжень від туристичного збору шляхом спрощення процедури оподаткування, запровадження ставок залежно від обороту (виручки) за надання послуг з тимчасового проживання, запровадження органами місцевого самоврядування базового рівня туристичного збору на всіх наявних об'єктах оподаткування, здійснення контролю органами місцевого самоврядування відповідних об'єктів із метою повного використання потенційних фіскальних ресурсів;
- використання органами місцевого самоврядування резервів від збору за місця для паркування транспортних засобів шляхом контролю за наявністю договорів

оренди на землю під парковки, меж і розміток парковок, пристроїв фіксації в'їзду автотранспорту на парковку (паркоматів);

- прорахувати можливість зменшення частки трансфертів і збільшення частки цільових субвенцій у трансфертах з Державного бюджету України [2];

- дотримуватися цільового та ефективного витрачання коштів місцевих бюджетів, особливо із бюджету розвитку;

- необхідно активно залучати інвестиції в інтелектуальний розвиток, тобто підвищувати кваліфікацію діючих кадрів [3, с. 659-668];

- покращення податкового менеджменту у сфері місцевих податків і зборів, акцентуючи увагу на посиленні фінансового контролю;

- розширення переліку місцевих податків і зборів, що відображають політику органів місцевого самоврядування в галузі зайнятості, соціального захисту населення, захисту навколишнього середовища (наприклад, збори на прибирання й освітлення вулиць, на утилізацію сміття і побутових відходів; збори на впорядкування парків, скверів, зон відпочинку, кладовищ; місцеві екологічні податки за забруднення повітря, водоймищ, лісів та інших природних ресурсів тощо).

Дотримання цих вимог є запорукою створення міцної, стабільної системи місцевого оподаткування, яка сприятиме ефективній реалізації регіональної політики та забезпечить фінансову стійкість регіонів.

Всі ці заходи дозволять реалізувати:

- ідеї зміцнення фінансової основи регіонального розвитку,

- реально розширити повноваження органів місцевого самоврядування при вирішенні нагальних проблем місцевого розвитку,

- підвищити прогнозованість розвитку громад та регіонів, сприятимуть забезпеченню їх соціальної орієнтованості та спрямованості.

Важливим питанням на даний час в Україні залишається подальше реформування системи доходів місцевих бюджетів шляхом закріплення податків і зборів, які забезпечать органи місцевого самоврядування стабільними та достатніми доходами. Вдосконалення потребує також система місцевих податків і зборів, перелік яких суттєво скоротився внаслідок прийняття Податкового кодексу України. Це призвело до того, що багато бюджетів місцевого самоврядування втратили значну частину потенційних надходжень.

Література

1. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці / П. В. Мельник – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2015. – 362 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.vuzlib.net/RvPE_M/12.htm

2. Пашко П.В., Пісної П.Я. Митна політика та митна безпеки України // Фінанси України, 2006 - № 1 - С. 74-85;

3. Karpenko L. Base alternatives and the paradigm of impact investing development in the coordinates of globalization changes and euro integration. In Lidiia Karpenko, Pavlo Voronzhak (ed). Proceedings of the 4 th International Conference on European Integration 2018. Ostrava: VSBTechnical University of Ostrava, 2018, pp.659-668. ISBN 978-80-248-4169-4, ISSN 2571-029X.

Качула С.В.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів
Університет митної справи та фінансів*

БЮДЖЕТНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Держава має використовувати інструментарій фінансової політики на покращення загального ділового клімату в країні та особливо зосереджувати увагу на малих і середніх підприємствах з високим потенціалом зростання, що сприятиме створенню більшої кількості нових робочих місць. Питання щодо майбутнього розвитку сектору малого та середнього підприємництва прямо або опосередковано відображені у загальнодержавних стратегічних та програмних документах.

Стратегією розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року, затвердженою рішенням Дніпропетровської обласної ради від 26.09.2014 № 561-27/VI, стратегічною ціллю 1 “Зменшення економічних дисбалансів” передбачено операційну ціль “Диверсифікація економіки”, в рамках якої планується забезпечення розвитку інфраструктури, підтримки малого та середнього бізнесу підтримки малого та середнього бізнесу через створення бізнес-інкубаторів, центрів підтримки бізнесу, у тому числі для жінок-підприємців з урахуванням принципів гендерної рівності, створення та підтримку діяльності бізнес-асоціацій, проведення навчань, консультування малого та середнього бізнесу, галузеві дослідження у сфері малого та середнього бізнесу, використання механізмів корпоративно-соціального партнерства для стимулювання розвитку бізнес-середовища та інфраструктури підтримки бізнесу, запровадження дієвої системи консультаційної та правової підтримки підприємств малого та середнього бізнесу, розробку єдиного інформаційного простору для стимулювання розвитку бізнесу у регіоні тощо. Чисельність найманих працівників малого та середнього бізнесу Дніпропетровської області, яка є розвиненим промисловим регіоном України, становить понад 348 тис. осіб, або 55,5% від загальної чисельності найманих працівників підприємств області.

Аналіз цілей і завдань регіональних Програм розвитку малого та середнього підприємництва у Дніпропетровській області, які реалізовано чи продовжує реалізовуватися за бюджетні кошти (Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Дніпропетровській області на 2017 – 2018 роки, від 02.12.2016 №124-7/VII; Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Дніпропетровській області на 2015 – 2016 роки, від 05.12.2014 №587-28/VI, від 21.10.2015 №688-34/VI), свідчить про наступне.

Як мета, так і завдання програм підтримки підприємництва із року в рік практично дублюються. Це може свідчити про існування проблем у досягненні цілей та невирішеність поставлених завдань [2]. Тобто, в цілому фінансування заходів Програм розвитку малого та середнього підприємництва в Дніпропетровській області є недостатнім, водночас і виділені бюджетні асигнування використовуються недостатньо ефективно. При цьому цілі і завдання програм є нечітким, розмитими та лише частково відповідають вимогам програмно-цільового методу [1]. Крім того, на формуванні та реалізації регіональних цільових

/бюджетних програм відображається також переважно короткостроковий характер державної фінансової політики в Україні. Саме це, на наш погляд, є причиною неефективності інструментів і важелів державної фінансової політики стимулювання розвитку підприємств малого і середнього бізнесу.

Таким чином, необхідні чітко сформульовані цілі державних програм підтримки малого та середнього підприємництва, чітко сформульовані завдання та показники результативності, що дозволятимуть відслідковувати ефективність реалізації цих програм та досягнення запланованих результатів та здійснювати належний фінансовий контроль. Крім того, на наш погляд, кількість державних цільових програм в Україні залишається надмірною, адже їх фінансування за рахунок бюджетних коштів є обмеженим, а інші внутрішні джерела практично не залучаються. Тому, на наш погляд, доцільно знову порушити питання щодо зменшення кількості державних цільових програм, і відповідно, регіональних, науково-обґрунтоване визначення пріоритетів підтримки малих підприємств, підвищення прозорості використання бюджетних коштів на їх фінансування, своєчасне представлення громадськості фінансових звітів про їх виконання, формування інституту ефективного контролю, зокрема громадського.

Фінансова нестабільність та необхідність цільового і ефективного використання бюджетних коштів для реалізації державних програм розвитку малого підприємництва потребують інших підходів щодо розробки державних програм стимулювання розвитку малих підприємств. Передовсім їх формування має враховувати стадію економічного циклу, що передбачає гнучку фінансову політику держави.

Розробляючи заходи щодо підтримки розвитку малого/середнього підприємництва з ефективним використанням інструментарію фінансової політики держави, стимулювання виконання ним соціальної функції слід враховувати сформовані в країні “правил гри”, тобто інституційне середовище, умови здійснення підприємницької діяльності, включаючи державні, регіональні та муніципальні інститути підтримки підприємництва.

Слід зазначити, що проблема створення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва потребує формування і здійснення відповідної ефективною фінансової політики на загальнодержавному та місцевому рівнях середньо- та довгострокового характеру. Створення в Україні умов і стимулів для ефективною діяльності реального сектора економіки, у свою чергу, сприятиме підвищенню рівня зайнятості, рівня і якості життя населення. Наслідком цього стане зменшення залежності населення від державної допомоги, а відтак – зниження обсягів видатків бюджетів на соціальний захист і соціальне забезпечення, що дозволить збільшити обсяги видатків розвитку, сприяти досягненню стратегічної мети суспільства – сталого людського розвитку.

В умовах посткризового відновлення, враховуючи що, за умови успішного розвитку малого підприємництва відбувається забезпечення власних потреб та потреб споживачів, знижується соціальне навантаження на бюджет, держава має бути зацікавлена у формуванні відповідного дієвого стимулюючого інструментарію фінансової політики, зокрема державних і регіональних цільових (бюджетних) програм. Їх ефективність буде зростати за умови зменшення їх кількості та чіткого окреслення цілей і завдань.

На нашу думку, у короткостроковому періоді фінансова політика держави має бути націлена на стимулювання створення та підтримку малих та середніх підприємств для забезпечення самозайнятості населення, що втратило роботу і відповідно - зниженні навантаження на бюджет внаслідок спрямування меншої суми коштів на виплати допомоги безробітним.

Література

1.Чугунов І. Я., Запатріна І.В. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету // Фінанси України. 2008. № 5. С. 3-14.

2.Лисяк Л. В. Впровадження програмно-цільового методу планування видатків місцевих бюджетів в Україні // Формування ринкової економіки України: зб. наук. праць ЛНУ ім. Івана Франка. 2013. Вип. 29. Ч. 2. С. 3-9.

Кондрашихін А. Б.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри Економіки та менеджменту,
Освітня установа профспілок вищої освіти*

«Академія праці та соціальних відносин» у м. Севастополі

МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВАХ

Прискорення й поглиблення інтеграційних процесів, їхній вплив на соціально-економічний розвиток потребують соціалізації суспільного життя як засобу захисту інтересів громадян інструментами фінансового ринку. Через мобілізацію фінансових ресурсів, фінансового потенціалу територій інститути державного управління, державно-приватного партнерства отримують нову якість і змістовність. Місцеві та регіональні фінанси покликані забезпечувати більш активне використання муніципальних ресурсів, спрямовувати розвиток регіональних соціально-економічних систем до сталого режиму, зокрема через пріоритетність соціальних аспектів. Вихідними даними для аналізу та організації системи муніципальних фінансів як дієвого важеля соціального розвитку при цьому стають базові показники соціально-економічної системи відповідної території: ресурсна база бюджетоутворення – розмір та особливості розташування адміністративно-територіальної одиниці, структура мешканців і фінансових активів, наявність потенційних переваг, історична довідка, адміністративний поділ; бюджетний устрій – обсяги та структурованість місцевих бюджетів, підпорядкованість та розподіл компетенції щодо формування та використання бюджетів; підзвітність з фінансово-бюджетних питань [1-5].

Щодо бюджетних спроможностей на місцевому рівні до уваги беруться фактичні доходи зведеного бюджету міста упродовж певного часу (рік або більше – о у млрд. грн.). Значну роль у функціонуванні місцевої фінансової системи відіграють офіційні трансферти, які можуть складати майже половину акумульованих до бюджету доходів, але для їхньої первинної активізації мають використовуватися окремі механізми фінансового ринку, наприклад, державно-

приватного партнерства у сфері інвестування. Щодо доходів, які не враховуються під час визначення розмірів міжбюджетних трансфертів (МБТ), то їхнім провідним джерелом можуть розглядатися плата за землю, яку можна фіксувати у відсотковому значенні до доходів загального фонду (без трансфертів), та відсотки надходжень від усіх інших власних джерел міста.

Основні доходи зведеного бюджету акумулюються й обліковуються у загальному фонді, частка якого фіксується також у відсотках до загалу. Основні бюджетоутворюючі податки у групі доходів, що враховуються при визначенні МБТ, впродовж досліджуваного періоду класифікуються як складники фінансового потенціалу міста, зокрема, податок з доходів фізичних осіб тощо, з перерахуванням у відсотках до сум у загальному фонді бюджету (без трансфертів) та обсягу закріплених доходів. Важливим при цьому є збереження основних пріоритетів та показників соціально-економічного стану громадян – мешканців міста, їхнього рівня реальних доходів, соціальних виплат, отриманих дотацій, пільг тощо.

Задачами соціалізації життя через механізм місцевого бюджету є: удосконалення механізму відшкодування вартості розміщення на його території шкідливих, небезпечних об'єктів; упорядкування дій органів місцевої влади в галузі планування та виконання завдань місцевих фінансів, зокрема регіональних цільових програм за участю приватних осіб; удосконалення методики розрахунку бюджетних коштів на сплату пільг у соціальних програмах (транспортні перевезення, пальне тощо), де найвагоміший сектор становлять приватні суб'єкти господарювання; покращення стану місцевого фінансування закладів охорони здоров'я, освіти, культури.

Література

1. Амоша А.И., Саломатина Л.Н. Инновационное развитие промышленных предприятий в регионах: проблемы и перспективы. Экономика Украины. 2017. № 3. С. 20.
2. Геєць В.М. Доверие как элемент социального капитала в экономическом развитии Украины. Экономическая теория. 2010. Т. 7. № 3. С. 7-20.
3. Квасницька Р.С. General market functions of financial market. Экономика и предпринимательство. 2013. № 10 (39). С. 62-64.
4. Кириленко О. П. Місцеві фінанси: підручник / [О. П. Кириленко та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко; Терноп. нац. екон. ун-т. - 2-ге вид., допов. і перероб. - Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2015. - 447 с.
5. Кондрашихін А. Б. Показники активності ринку цінних паперів у прогнозах розвитку соціально-економічної системи регіону. В сборнике: Анализ, моделирование, управление, развитие социально-экономических систем. Сборник научных трудов XI Международной школы-симпозиума АМУР-2017. 2017. С. 195-202.

Красота О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Державний борг як сукупність боргових зобов'язань держави перед усіма кредиторами – фізичними та юридичними особами, іноземними державами, міжнародними організаціями тощо – є ключовою категорією та об'єктом здійснення макроекономічної політики держави. Він впливає на загальноекономічний стан країни й обумовлює фінансову політику держави у зв'язку з необхідністю його обслуговування та погашення. З одного боку, залучення фінансових коштів означає надходження додаткових ресурсів, що можуть дати поштовх економічному зростанню, а з іншого боку це може обмежити інвестиційну активність в країні та спровокувати боргову кризу. Таким чином, державний борг в його допустимих межах може стимулювати економічне зростання або, навпаки, виступати як фактор посилення макроекономічних загроз і ризиків при його неконтрольованому збільшенні.

Надмірне боргове навантаження негативно впливає на темпи економічного зростання, що ілюструє так звана боргова крива Лаффера (Рис.1).

Боргова крива Лаффера – це крива, яка показує оптимальний рівень зовнішньої заборгованості країни (D^*), що дозволяє їй продовжувати обслуговувати борг. Якщо на відрізку OA відбувається пропорційне збільшення темпів економічного зростання при нарощуванні боргового навантаження, то на проміжку AE темпи економічного зростання уповільнюються при подальшому нарощуванні обсягу запозичень. Коли розмір боргу стає занадто великим ($D > D^*$), то країна може припинити боргові виплати та оголосити дефолт, від чого постраждає і країна-кредитор.

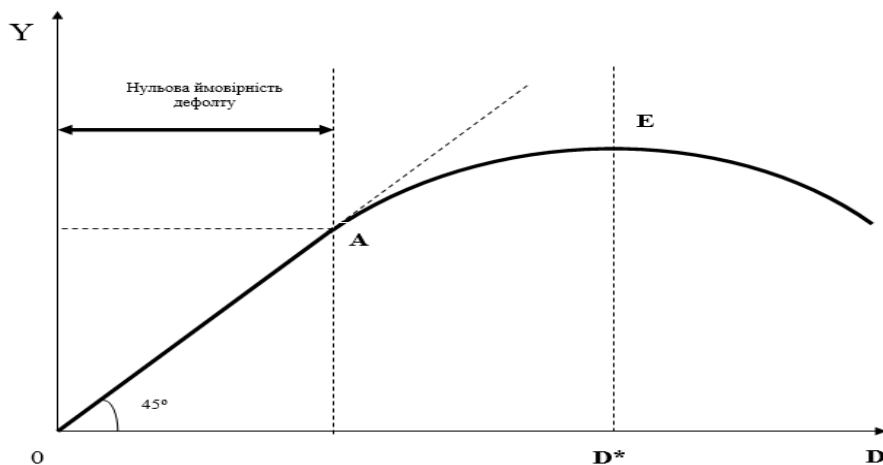

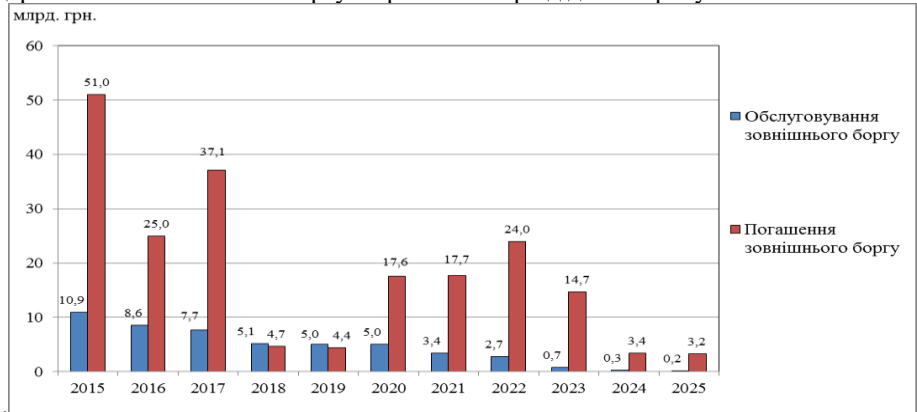
Рис.1. Боргова крива Лаффера [1]

За даними експертів МВФ вплив боргового навантаження на темпи економічного зростання визначається наступною формулою:

$$b_t = 1 + i_t(1 + \pi_t) \cdot (1 + g_t) \cdot b_{t-1} + d_t + e_t,$$

де b_t – обсяг боргу до ВВП, i_t – відсоткова ставка, за якою сплачується борг; π_t – темп інфляції; g_t – темп приросту реального ВВП; d_t – темп приросту первинного дефіциту щодо ВВП, e_t – додаткова випадкова величина, що враховує оціночні бухгалтерські корективи первинного дефіциту [2].

З точки зору кредиторів доцільніше підтримувати платоспроможність боржника на оптимальному рівні, насамперед за рахунок реструктуризації боргу. На Рис.2 зображено прогнозний обсяг платежів з погашення та обслуговування державного зовнішнього боргу України на період до 2025 року.

Рис.2. Прогнозний обсяг платежів з погашення та обслуговування державного зовнішнього боргу України, 2015-2025 рр.[3]

Отже, кінцевою метою раціонального управління державним боргом є зменшення його негативного впливу на національну економіку та темпи економічного зростання у довгостроковому періоді. Найоптимальнішим способом управління державним боргом є його реструктуризація, що дає можливість країні-боржнику спрямувати вивільнені кошти на розвиток національної економіки.

Література

- 1.Laffer Arthur B. The Economics of the Tax Revolt / Arthur B. Laffer, Jan P. Seymour. – New York : Harcourt, Brace, 1979. – 187 p.
- 2.World economic Outlook, October 2012 / Coping with high debt and slugging growth [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/pdf/text.pdf> – Назва з екрана.
- 3.Офіційний сайт Національного Банку України // [Електронний ресурс]-Режим доступу: www.bank.gov.ua.

Кучер Г.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів*

Київський національний торговельно-економічний університет

НАПРЯМИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Розбудова ринкової економіки в Україні відбувається під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, що мають неоднозначний вплив на її становлення та розвиток. Комплексних показників, які характеризують багатогранність, добробут і сталість суспільного розвитку та можуть бути застосовані для визначення пріоритетності державних видатків, немає.

Починаючи з 60-х років минулого століття на основі ВВП формуються загальні показники, що дозволяють враховувати вплив економічного розвитку на соціальну сферу та екологічні його наслідки (“зелений ВВП”, “скоригований ВВП”, “міра економічного добробуту”), “індекс стійкого економічного добробуту”, “індекс економічного добробуту”, показник “сталого розвитку”, “індекс людського розвитку”, “індекс стійкого суспільства” та ін.

В умовах глобалізації відбувається узагальнення міжнародними інституціями національних практик та підходів до забезпечення суспільного розвитку крізь призму результативності управління державними фінансами. У Програмі розвитку ООН та звітах із людського розвитку застосовується “індекс людського розвитку” (Human Development Index, HDI) [1]. “Індекс стійкого суспільства” (Sustainable Society Index, SSI) використовується в Нідерландах [2, С. 9; 3].

Для національних інституцій при формуванні стратегій розвитку важливим є застосування комплексного підходу до формування державних видатків, врахування найкращого світового досвіду, а також особливостей і пріоритетів суспільства. Метою має бути не лише зростання ВВП, але й забезпечення людського розвитку, економічного та екологічного благополуччя, зокрема фінансування: основних потреб (достатність їжі, води, санітарні умови); особистого розвитку (здорове життя, можливості освіти, рівність статей); збалансованого суспільства (ефективне управління, розподіл доходів, зростання населення); покращення якості зовнішнього середовища, клімату, екології, достатності природних ресурсів.

Фактори демократичності суспільних відносин, життєвий рівень населення, рівень соціальної захищеності, рівень доступності соціальних послуг та благ, частка населення, що перебуває за межею бідності, ступінь розшарування суспільства за доходами є важливими та вагомими для формування фінансової політики розвитку країни.

Припускаючи, що зміни ВВП визначають зміни індикатора суспільного розвитку, вважаємо за можливе подання зв'язку між змінами індикатора суспільного розвитку та змінами державних витрат. Вплив факторів, які визначають зміни індикатора суспільного розвитку та зміну ВВП країни, можна подати за допомогою наступної функції:

$$\Delta Y = f(I_{DS}; I_{TD}; I_{HW}; I_{EW}; I_{EcW}), \quad (1)$$

де: ΔI_{SD} – зміна індикатора суспільного розвитку;
 ΔI_{DS} – зміна індикатора прозорості суспільства;
 ΔI_{TD} – зміна індикатора рівня технологічного розвитку;
 ΔI_{HW} – зміна індикатора людського потенціалу;
 ΔI_{EW} – зміна індикатора охорони навколишнього середовища;
 ΔI_{EcW} – зміна індикатора економічного добробуту.

Врахування впливу зазначених факторів дозволить формувати виважені пріоритети фінансової політики держави, застосовувати необхідні заходи для посилення дії фінансового мультиплікатора витрат державних фінансових ресурсів із урахуванням потреб забезпечення динамічного бюджетного збалансування та макроекономічної стійкості державних фінансів.

Література

1. Програма розвитку ООН [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>
2. Крафт О.А., Кірнос І. О. Інструментарій оцінки соціально-економічного розвитку держави / О.А. Крафт, І.О. Кірнос // Економічний аналіз: зб. наукових праць. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2012. Вип.11. Частина 3. С. 281-286. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2012_11%283%29
3. Sustainable Society Index. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ssindex.com/ssi/ssi-2016/>

Лисяк Л.В.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів
Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро*

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Пріоритетні напрями бюджетної децентралізації визначені у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Серед них: забезпечення бюджетної автономії та фінансової самостійності місцевих бюджетів; стимулювання громад до об'єднання та формування спроможних територіальних громад; закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів та розширення наявної дохідної бази місцевих бюджетів; децентралізація видаткових повноважень та чіткий розподіл компетенцій, сформований за принципом субсидіарності; надання нових видів трансфертів та посилення відповідальності профільних міністерств за реалізацію державної

політики у відповідних галузях; визначення нового механізму бюджетного регулювання та вирівнювання.

На реалізацію окреслених в Концепції пріоритетів, в 2015 р. прийнято зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України щодо передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і закріплення стабільних джерел доходів для їх реалізації. Так, систему вертикального збалансування місцевих бюджетів замінено системою горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень податку на доходи фізичних осіб на одного жителя. При цьому місцеві бюджети з рівнем надходжень нижче 0,9 середнього показника по Україні отримуватимуть базову дотацію (80% суми, необхідної для досягнення показника 0,9). Водночас із бюджетів зі значним рівнем надходжень на одну особу кошти вилучатимуться не в повному обсязі, як за чинною системою, а лише 50% перевищення індексу податкоспроможності 1,1 до середнього значення по Україні. Для покриття можливих диспропорцій місцевих бюджетів усіх рівнів також передбачено введення стабілізаційної дотації в обсязі не менше 1% надходжень податків та зборів до місцевих бюджетів (протягом трьох років після набрання чинності Закону)

Реалізація бюджетної політики на місцевому рівні в 2017 -2018 рр. спрямовувалася на створення належних умов для підвищення податкоспроможності місцевих бюджетів у рамках формування об'єднань територіальних громад, (ОТГ), поетапний перехід до двоступеневої бюджетної моделі взаємовідносин державного з місцевими бюджетами, збільшення кількості місцевих бюджетів, що мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Слід зауважити, що на місцевому рівні, сільські ради можуть забезпечити себе самостійно, що стає причиною відмови окремих із них до об'єднання з більш слабкими територіальними громадами. Вважається, що об'єднання громад дозволить оптимізувати видатки на утримання апарату управління, покращить якість надання адміністративних та соціальних послуг населенню.

За підсумками I півріччя 2018 р. в Україні створено 665 ОТГ. Для аналізу, їх згрупували за критерієм чисельності населення громади. У середньому одна ОТГ з Групи 1 (з чисельністю населення понад 15 тисяч осіб) отримала 33,4 млн грн. власних доходів, з Групи 2 (з населенням від 10 до 15 тисяч осіб) - 20,5 млн грн, з Групи 3 (з населенням від 5 до 10 тисяч осіб) – 11,2 млн грн, з Групи 4 (з населенням менше 5 тисяч осіб) – лише 5,9 млн грн.

У Дніпропетровській області кількість територіальних громад -569, а кількість ОТГ – 61. Розпорядженням КМУ затверджено Перспективний план формування територій громад області. В області продовжуються роботи з оптимізації мережі закладів охорони здоров'я, культури, інших галузей бюджетної сфери, надання державної підтримки соціально-економічного розвитку регіонів та об'єднаних територіальних громад за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку та відповідних субвенцій з державного бюджету. Ці процеси тривають, на їх реалізацію потрібен час і лише з часом можна буде проаналізувати результати.

Результатом реформи має стати підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, пошуку резервів їх наповнення, покращення ефективності адміністрування податків і зборів. У частині використання коштів бюджетів ОТГ увага акцентується на необхідності формування

найбільш оптимальної структури бюджетних видатків, створенні ефективного не надто чисельного управлінського апарату, здійсненні постійного аналізу витрачання бюджетних коштів і упередженні випадків їх нерационального витрачання. На сьогодні, аналізуючи стан місцевих бюджетів в умовах поглиблення децентралізації, можна сказати, що за виваженої бюджетної політики місцеві бюджети здатні забезпечити свою фінансову стійкість та автономію.

Осипенко С.О.

*кандидат економічних наук,
ст. викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Таврійський державний агротехнологічний університет*

БЮДЖЕТ УЧАСТІ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Відповідно до положень окреслених в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпеченні спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії про місцеве самоврядування, принципів субсидиарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування [1].

Реалізація окреслених в Стратегії завдань знайшли своє відображення в прийнятті ряду законодавчих актів, які змінили підходи до територіальної організації влади в Україні, забезпечили впровадження довгоочікуваної адміністративно-територіальної реформи, створили можливість зміцнити фінансову спроможність та самодостатність органів місцевого самоврядування. Окреслені законодавчі впровадження сприяли зростанню соціальної активності громадян та бажанню долучатись до вирішення проблем територіальних громад мешканцями яких вони є.

У положеннях чинного законодавства визначено механізми, які надають право громадськості приймати участь у бюджетному процесі на місцевому рівні та соціально-економічному розвитку територій, а саме: громадські слухання, громадські ради, петиції. Проте дані механізми не стали дієвими та не знайшли широкого розповсюдження при залученні громадськості до процесів управління на місцях.

Таким чином, на сьогоднішній день, соціальна активність суспільства вимагає від органів місцевого самоврядування застосування дієвих механізмів співпраці з членами територіальних громад та долучення громадськості до вирішення місцевих проблем.

Найбільш вдалим світовим досвідом щодо залучення громадян до бюджетного процесу на місцевому рівні є використання бюджету участі (партисипативного бюджету, громадського бюджету). Саме методологію партисипативного бюджетування як форму прямої демократії можна розглядати як відкритий процес дискусії та прийняття рішень, в якому кожен мешканець територіальної громади має можливість подати власну пропозицію та шляхом

голосування вирішити який проєкт буде профінансовано за рахунок коштів місцевого бюджету.

Отже бюджет участі або партисипативний бюджет (Participatory Budget) – це місцевий бюджет, розроблений і затверджений за участю громадськості, це фінансовий план соціального управління, здійснюваного громадянами та місцевими органами влади [2].

Вперше в Україні учасницьке бюджетування було запроваджено у 2015 р. за підтримки польсько-української фундації співпраці PAUCI в містах Полтава, Черкаси та Чернігів.

Отримавши позитивний досвід щодо запровадження бюджету участі міста України активно почали переймати практику партисипативного бюджетування. Так, у 2018 р. бюджет участі запроваджено вже у понад 45 містах, а також принаймні у 10 об'єднаних територіальних громадах (ОТГ).

Бюджет участі може прийматись місцевими радами міст, ОТГ у вигляді цільової строкової програми або положення про місцевий бюджет участі. Прийняття бюджету участі у вигляді цільової строкової програми є більш ризиковим для реалізації, адже є вірогідність, що строк дії програми після її завершення не буде подовжено і, відповідно, не буде забезпечено подальшу реалізацію бюджету участі.

Мінімальна сума бюджету участі, як правило, становить не менше 1% від загальної суми доходів місцевого бюджету. При цьому слід зауважити, що проєкти які фінансуються з бюджету участі поділяються на малі, вартість яких в середньому не перевищує 250 тис. грн. та великі – від 250 тис. грн. до 1 млн. грн.

Отже, в умовах посилення реалізації політики децентралізації влади в країні запровадження бюджету участі дає можливість сформувати довіру громадськості до місцевої влади та сприяє більш ефективному управлінню розвитком територій, створює ефективний механізм взаємодії структурних підрозділів органів місцевого самоврядування та громадян в бюджетному процесі.

Література

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

2. Писаренко В.П. Впровадження парсипативного бюджету / В.П. Писаренко // Вісник Полтавської держ. аграрної акад. – 2016. - № 1-2. – С. 51 – 54

Палійчук Т.В.

науковий співробітник

Державна навчально-наукова установа

«Академія фінансового управління»

ІНВЕСТИЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

При децентралізованому устрої системи управління державними фінансами та при інших рівних умовах (наприклад, при жорстких бюджетних обмежень власне субнаціональних органів влади) субнаціональні органи влади змушені

брати участь у фіскальній конкуренції шляхом зниження податків. Це призводить до того, що субнаціональні бюджети не володіють достатніми ресурсами, щоб надавати субсидії підприємствам. Разом з тим обмеженість ресурсів змушує органи місцевого самоврядування більш ефективно використовувати бюджетні кошти для надання суспільних благ і розбудови необхідної інфраструктури, зокрема шляхом покращення інвестиційного клімату.

Необхідно відзначити, що основним способом протидії пом'якшенню бюджетних обмежень підприємств є створення децентралізованої конкурентної системи кредитування, не схильної до впливу зовнішніх факторів, в тому числі переваг органів державної влади, з приводу фінансування тих чи інших інвестиційних проектів. У ряді випадків фіскальна децентралізація може дозволити знизити рівень впливу державної влади на прийняття рішень в області фінансування інвестиційних проектів на субнаціональному рівні управління.

У дослідженні Я. Квіна [Y. Qian] та Г. Роланда [G. Roland] [1, с.1144] передбачається, що при децентралізації дохідних і видаткових повноважень в результаті підвищення фіскальної конкуренції між регіонами органи субнаціональної влади будуть зменшувати витрати на субсидіювання підприємств на користь витрат на розвиток інфраструктури регіону, які підвищують сукупне зростання рівня добробуту населення за рахунок соціально-економічного розвитку на основі залучення інвестицій.

В Україні органи влади субнаціонального рівня не мають фіскальної спроможності здійснювати значні інвестиції. У 2015 році інвестиції державних органів субнаціонального рівня дорівнювали 1,2% ВВП – значно менше, ніж у більшості країн із середнім рівнем доходу. В середньому у країнах із нижчим середнім рівнем доходу обсяг інвестицій, що здійснюються державними органами субнаціонального рівня, складає приблизно 1,4% їхнього ВВП. У країнах з вищим середнім рівнем доходу цей показник є вищим за 1,7% [2]. При цьому, в Україні частка інвестицій на субнаціональному рівні є досить великою. У 2015 році вона становила 67% від загального обсягу державних інвестицій. Це значно більше, ніж у середньому в країнах ОЕСР (59%) та ЄС-28 (53%). Таким чином, інвестиції – спільний обов'язок усіх рівнів влади. Це робить процес управління ними особливо складним, як і було визнаного в Рекомендаціях Ради ОЕСР щодо ефективного державного інвестування на всіх рівнях врядування [3].

Місцевим органам належить істотна частка у структурі інвестицій, проте вони не мають фіскальної можливості здійснювати значні інвестиції: їхні можливості самофінансування обмежені обсягом поточних видатків. Разом із цим, бракує капітальних трансфертів та інвестиційних субсидій, а доступ до позикових коштів є обмеженим. У результаті, навіть попри нещодавне покращення ситуації (частка місцевих видатків зросла з 4,5% у 2013 та 2014 роках до 10,5% у 2016 році), частка прямих інвестицій у загальному обсязі видатків залишається малою. На додачу до цього, органам влади субнаціонального рівня бракує фінансової стабільності та передбачуваності – вони не можуть братися як масштабні довгострокові інфраструктурних об'єктів [4]. Внаслідок цього інфраструктура залишається істотно недофінансованою, а

потреби муніципальної інфраструктури є більшими за розмір місцевих бюджетів [5].

Обмежена фіскальна спроможність органів влади субнаціонального рівня – проблема, яка породила необхідність у значних інвестиціях в інфраструктуру. Основні фонди державного сектора застаріли та мають посередню якість, а потреби інфраструктури країни є колосальними. Так, у сфері транспорту, попри прогрес останніх трьох років, щільність дорожньої мережі в Україні залишається однією з найнижчих у Європі. При цьому, значна її частина застаріла й не відповідає європейським стандартам [2]. Дороги в сільській місцевості знаходяться в державній або муніципальній власності. Їх утримання або модернізація фінансуються з державного та місцевих бюджетів. За даними Укравтодору – державного агентства (при Міністерстві інфраструктури), відповідального за контроль за прокладанням доріг, в кінці лютого 2015 року, 88% із 169 647 км доріг потребували ремонту або реконструкції, при цьому майже 40% із них не відповідали вимогам щодо довговічності. Лише 46% мостів та переходів були в задовільному стані [6]. Муніципальна інфраструктура, така як комунікації водопостачання та опалення, також постраждала внаслідок багаторічного недоотримання інвестицій [5].

Таким чином, удосконалення структури міжбюджетних трансфертів має враховувати необхідність підвищення ролі трансфертів, які мають довгостроковий інвестиційний характер, сприяють формуванню структурних зрушень в регіональних економіках і нарощуванню їх податкового потенціалу. Домінування міжбюджетних трансфертів поточного характеру веде до того, що регіони з низьким рівнем економічного потенціалу залишаються залежними від фінансової допомоги загальнодержавного бюджету, що знижує їх зацікавленість у самостійному економічному розвитку.

Література

1. Qian, Y., Roland G. (1998) Federalism and the Soft Budget Constraint // *American Economic Review*. Vol. 88 (5) P. 1143–1161. December.
2. OECD (2016). *Marking the Most of Public Investment in Colombia: Working Effectively across Levels of Government*, OECD Publishing. Paris. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264265288-en>.
3. Рекомендації Ради ОЕСР щодо ефективного державного інвестування на всіх рівняхрядування. URL: <https://www.oecd.org/effective-public-investment-toolkit/PRINCIPLES-EFFECTIVE-PUBLIC%20INVESTMENT-UKR.pdf>.
4. EBRD (2014). *Special study: The EBRD's experience with policy dialogue in Ukraine – Case Study, city of Lviv*. European Bank for Reconstruction and Development. London. April. URL: www.ebrd.com/downloads/about/evaluation/1405PDLviv.pdf.
5. OECD (2018). *Підтримка темпу процесу децентралізації в Україні*. Видавництво ОЕСР. Париж. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264301481-uk>.
6. IMF (2015). *Marking Public Investment More Efficient*. Staff Report. June. International Monetary Fund, Washington. DC. URL: www.imf.org/external/np/pp/eng/2015/061115.pdf.

Пасічний М. Д.

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фінансів

Київський національний торговельно-економічний університет

ВИДАТКИ БЮДЖЕТУ НА РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ

Якість та доступність послуг освіти, науковий і інноваційний потенціал країни, інфраструктура для впровадження розробок у практичну сферу є основними факторами впливу на розвиток людського капіталу. Держава виходячи із дуальної позиції посилення конкурентоспроможності суспільних послуг, враховуючи результати компаративної оцінки міжнародних рейтингів та фінансової можливості населення щодо їх отримання має визначити базовий перелік і стандарти відповідних послуг, що є гарантованими. За сучасних умов основний фокус бюджетної політики має бути зорієнтований на підвищенні запитів суспільства щодо одержання якісної, конкурентоспроможної освіти. Незадоволений попит на вказані послуги призводить до відтоку абітурієнтів закордон та погіршенні демографічної структури населення і якості людського потенціалу. Враховуючи вищевикладене необхідними змінами функціонування системи вищої освіти є удосконалення фінансових засад проведення наукових досліджень і впровадження їх результатів у навчальний процес, посилення уваги на прикладних аспектах вивчення спеціальності, розвиток механізмів оцінки якості вищої освіти, надання фінансової самостійності освітнім закладам. Гарантоване базове фінансування наукової діяльності для університетів, які мають статус дослідницького та національного є важливим та позитивним зрушенням в напрямі розвитку науки та інноваційної діяльності у країні. Поступальний розвиток тематики фундаментальних і прикладних наукових досліджень, які фінансуються за рахунок коштів бюджету на конкурсних засадах відповідно до стратегічних пріоритетів науки і техніки є цілеспрямованою інтенцією держави забезпечити результативні перетворення галузі. В залежності від сфери наукової діяльності відрізняються обсяги потреби їх фінансового забезпечення, що має бути врахованим при конкурсному відборі наукових проектів. Потенційно одержані результати слід визначати окрім кадрового потенціалу виконавців, їх наявними здобутками у вигляді публікацій та грантів. Системної підтримки потребують фундаментальні дослідження, адже їх недофінансування призводить до невідвортної втрати кадрів, нова підготовка яких є доволі затратною. Навіть у випадку подальшого збільшення обсягів фінансування цієї сфери повернути професіоналів, які емігрували чи перепрофілювались особливо в галузі точних наук видається малоймовірним.

Забезпечення щільного взаємозв'язку між потребами ринку та викладання в університеті є базовою вимогою економіки сьогодення. Залучення роботодавців до програм виробничого стажування, формування науково-методичного забезпечення дисциплін, відкритих лекцій, викладання базових курсів, організації круглих столів, форумів, конференцій тощо сприяє зростанню конкурентоспроможності освіти. Цільове замовлення на здійснення навчання студентів з боку бізнесу забезпечує синергетичний ефект співпраці в рамках

підготовки висококваліфікованих фахівців. Певною перешкодою активного залучення представників роботодавців які займають лідируючі позиції на ринку є рівень оплати праці та інституційні обмеження щодо його регулювання, що вкотре підтверджує доцільність збільшення фінансової автономії освітніх закладів у сфері встановлення оплати праці.

Стосовно подальшого розвитку механізмів оцінки якості вищої освіти слід насамперед зазначити, що предметом оцінки є не безпосередньо не зміст навчальних планів і програм, а одержані студентами результати у вигляді знань і навичок. В кінцевому підсумку показником якості освіти є працевлаштування випускника за здобутою в ході освіти спеціальністю. Формування незалежної інституції, яка здійснюватиме оцінку якості вищої освіти, розробка стандартів перевірки якості в розрізі спеціальностей, залучення міжнародних експертів до акредитації, створення необхідних умов для запровадження внутрішньої системи якості освіти є важливими та актуальними заходами сучасності. Зовнішнє незалежне оцінювання професійної компетентності забезпечить діагностування наявних знань, їх відповідність стандартам, та можливості анулювання диплому у разі невідповідності рівня знань. Результати проведення оцінки якості освіти мають визначати обсяг подальшого фінансування закладів за рахунок бюджетних коштів. Виділення бюджетних асигнувань на забезпечення державного замовлення фахівців має здійснюватися виключно за умов досягнення встановлених граничних значень агрегованого показника якості освіти, що і є детермінантною ефективності видатків на зазначені цілі. Крім того, рейтингова оцінка закладів вищої освіти в розрізі спеціальностей слугуватиме індикатором авторитету університету та посилюватиме конкурентну боротьбу за майбутніх абітурієнтів.

Рубан М. О.

аспірант кафедри фінансів

Київський національний торговельно-економічний університет

ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОДИНИЦІ

За умов фіскальної децентралізації формується та набуває особливої значущості специфічна категорія податкового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці, що одночасно перебуває в центрі уваги представників владних еліт, теоретиків фінансової науки та практиків. Інституційні перетворення в бюджетно-податковій сфері, спрямовані на задоволення перманентних прагнень щодо консенсусного удосконалення вітчизняного фінансово-економічного законодавства з урахуванням інтересів громадськості, вимагають уточнення змісту зазначеної категорії. Бюджетний та Податковий кодекси України не дають визначення податковому потенціалу. Так, у чинній редакції Податкового кодексу поняття потенціалу взагалі не використовується. У Бюджетному кодексі податковий потенціал не включено до основних термінів, що детерміновані ст. 2, проте поняття потенціалу взагалі згадується один раз: у ст. 115 при визначенні обсягів субвенцій на виконання інвестиційних проєктів пропонується дотримуватись базисного

принципу збалансованого розвитку, тобто надання державою коштів територіям з урахуванням їх іманентного потенціалу [1]. Застосовуючи метод наукової абстракції, можна стверджувати про певну спорідненість категорій податкового потенціалу адміністративної одиниці та податкоспроможності бюджету. Однак, попри те, що податкоспроможність є суттєвим елементом податкового потенціалу, ці поняття не є тотожними. Бюджетний кодекс детермінує категорію податкоспроможності щодо документального супроводу проєктів закону про держбюджет на відповідний рік (ст. 38), процедур здійснення різноманітних міжбюджетних трансфертів (ст. 96), в контексті методик горизонтального вирівнювання (ст. 98–99) та обчислення індексів податкоспроможності місцевих бюджетів (ст. 100) тощо. Законодавче оформлення категорії податкоспроможності, на нашу думку, є важливим етапом формування інституційного середовища вітчизняної фінансової сфери, проте не усуває об'єктивної проблеми теоретико-методологічної невизначеності емерджентної економіки щодо поняття податкового потенціалу, яке вимагає уточнення та інтеграції до сучасного наукового дискурсу. Погоджуємося із зарубіжними дослідниками, що поняття потенціалу доцільно розглядати в діалектичній єдності із категорією податкового навантаження [2].

У вітчизняній науці зазначена категорія досліджувалася багатьма вченими, що дозволило сформувати доволі оригінальне тлумачення, згідно з яким формування податкового потенціалу одночасно залежить від досягнутого рівня регіонального розвитку та очікуваних можливостей його зростання за умов динамічних змін ринкового середовища та детінізації економіки [3; 4].

На практиці реалізація податкового потенціалу адміністративної одиниці відбувається у процесі трансформації податкових ресурсів певної території у доходи відповідного місцевого бюджету. Такий потенціал дозволяє ідентифікувати максимально можливий обсяг податкових надходжень з урахуванням рівня економічного розвитку території (в т. ч. її податкової конкурентоспроможності), обсягу, структури та динаміки інвестицій, валового регіонального продукту, досягнутого рівня суспільного добробуту, структурних дисбалансів господарства тощо. Тому принциповими для дослідження і регулювання залишаються бінарні взаємозалежності податкового потенціалу та: 1) реального і потенційного регіонального продукту; 2) обсягу реальних інвестицій в економіку регіону; 3) обсягу тіншового сектору економіки адміністративно-територіальної одиниці. В загальному випадку податковий потенціал адміністративно-територіальної одиниці пропонуємо визначити як частину фінансових ресурсів відповідного утворення щодо якої законодавством встановлюються податкові зобов'язання без порушення пропорцій розширеного суспільного відтворення та забезпечення життєво важливих потреб мешканців відповідної територіальної громади.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (2456-17). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

2. Brun, J.-F., and Diakit , M. (2016). "Tax Potential and Tax Effort: An Empirical Estimation for Non-resource Tax Revenue and VAT's Revenue", CERDI Working Paper, no. 10.

3. Податкова політика України : стан, проблеми та перспективи : монографія / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія. – Київ : Знання України, 2008. – 190 с.

4. Дем'янчук О. І. Вплив бюджетно-податкового потенціалу регіону на формування доходів місцевих бюджетів України / О. І. Дем'янчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Вип. 16. – 2016. – Ч. 1. – С. 108 – 112.

Сидор І. П.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія,*

Тернопільський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Трансформація економіки України пов'язана із значними економічними, політичними, соціальними перетвореннями та ускладненнями і потребує пошуку значних фінансово-кредитних ресурсів, що призводить до надмірної заборгованості держави перед своїми кредиторами. Адже, обслуговування боргу займає вагомую частку видатків бюджету, що скорочує фінансування поточних і капітальних видатків; неспроможність сплати боргу та відсотків за користування позикою веде до політичного та економічного пресингу зі сторони зарубіжних країн – партнерів та поглиблення внутрішніх ризиків, а відтак – до втрати державності.

Важливим питанням при здійсненні внутрішніх та зовнішніх запозичень є оцінювання реальної вартості запозичень. При цьому мають бути враховані наступні чинники: номінальна процентна ставка (внутрішня та міжнародна), рівень інфляції (внутрішній та міжнародний), а також темпи знецінення національної валюти відносно певного бенчмарку (зазвичай, долар США або корзина валют). При цьому прийняття остаточного рішення про обсяги запозичень та джерело залучення коштів має прийматись на підставі реального обмінного курсу, адже може виявитись, що уряду для покриття нестачі фінансових ресурсів більш вигідно скористатися внутрішніми запозиченнями, ніж зовнішніми, і навпаки. Існує ризик формування ефекту «перенасичення», який виникає через надмірні державні запозичення й веде до витіснення приватних запозичень та інвестицій з ринку. Враховуючи те, що ефективність приватних інвестицій зазвичай вища, ніж державних – варто намагатися уникнути цього ефекту [1, с. 35].

Важливою складовою управління державним боргом є планування умов залучення позикових коштів. У світовій практиці з цього приводу виділяють два підходи. Перший підхід передбачає мінімізацію ризиків за допомогою бенчмарків (цільових орієнтирів). У практичній площині він виявляється у максимальному прив'язуванні боргових параметрів до рівня доходів позичальника. Для прикладу, якщо оплата експорту країни здійснюється переважно у доларах США, то валютний ризик мінімізує номінування зовнішнього державного боргу у тій же валюті. Внаслідок прив'язування можна знехтувати коливаннями процентної ставки та

обмінного курсу, адже вони базуватимуться на потоці доходів та не впливатимуть на здатність уряду обслуговувати і погашати зовнішні зобов'язання.

Другий підхід, який отримав назву «мінімальних витрат», базується на скороченні витрат з обслуговування зовнішнього боргу. Він передбачає не лише вибір валюти, але й прогнозування коливань процентної ставки та обмінного курсу. З урахуванням цього прогнозу, позичальник зобов'язаний мати фінансовий резерв, достатній для забезпечення безперервних платежів з обслуговування та погашення зовнішнього боргу. Обсяг такого резерву залежить від фінансового становища країни, структури її експорту, стійкості обмінного курсу національної валюти та інших чинників. Порівняння наведених підходів дає змогу відмітити, що перший із них є більш прийнятним для довгострокового періоду, тоді як другий є ефективним у коротко- та середньостроковій перспективі.

В деяких країнах з метою зменшення витрат на обслуговування державного боргу вдаються до комерційних механізмів. З цією метою функції з управління державними зобов'язаннями передають до спеціального агентства, заснованого при Службі державного казначейства, яке працює за принципом інвестиційного банку. Поряд з цим, практикується передача певної частини державного боргового портфелю в управління незалежним структурам (менеджерам) при збереженні контролю з боку Міністерства фінансів. Останнє порівнює методи та результати роботи цих структур з відповідними результатами діяльності власного підрозділу з боргового управління. Впровадження нових підходів до управління боргом є більш продуктивним способом зменшення витрат на обслуговування зобов'язань, ніж просте складання й виконання програми запозичень. Разом з тим, до питання комерціалізації управління державним боргом слід підходити виважено, адже дії держави у цьому плані мають бути не лише ефективними, але й політично відповідальними.

Іншим оригінальним моментом зарубіжного досвіду обслуговування боргу держави є ув'язка цього процесу з приватизаційними процесами. Можна виділити два аспекти такого зв'язку: по-перше, доходи від приватизації найчастіше використовують для погашення державного боргу; по-друге, в інших випадках в ході приватизації передбачається емісія державних конвертованих облігацій.

При плануванні нових запозичень важливу роль відіграє також вибір умов залучення коштів залежно від структури доходів країни-позичальника, адже це може як посилити, так і послабити боргове навантаження на систему державних фінансів. Характерним прикладом такої залежності є закономірність зміни цін на нафту і процентної ставки Libor, яка спостерігалася у період з середини 70-х років до початку 2000-х років. У відповідності до неї, в період високих цін на нафту на світовому ринку, для країн позичальників більш вигідними виявились позики з фіксованим процентом, адже підвищення ціни на нафту викликало відповідне зростання ставки Libor. Водночас, у 1982-1999 рр., в умовах сумісного зниження цін на нафту й ставки Libor, позики з фіксованою процентною ставкою виявились більш дорогими, ніж запозичення з плаваючою ставкою. Ця закономірність була порушена лише у перші роки нового століття під впливом зовнішньополітичного чинника – війни в Іраку. Втім, зі спадом напруженості навколо цієї проблеми тенденція до однаправленого руху цін на нафту та відсоткової ставки Libor відновилася.

З метою мінімізації фінансових ризиків, пов'язаних з управлінням боргом, у міжнародній практиці в сучасних умовах активно використовують різноманітні способи хеджування. Найбільшого поширення отримали свопи процентних ставок (операції, які дають можливість провести заміну фіксованої ставки процента за борговими зобов'язаннями позичальника на плаваючу ставку) та валютні свопи (передбачають можливість зміни валюти заборгованості).

Серед інших дієвих методів боргового хеджування, спрямованих на захист позичальника від різкого збільшення витрат на обслуговування боргу через зміну плаваючої ставки процента є таргетування, або визначення так званих «стелі» та «коридору» волатильності цієї ставки. Сплативши попередню страхову премію, позичальник може придбати гарантію, що значення плаваючої ставки процента за позикою не перевищить узгодженого граничного значення (так званої «стелі») [2, с. 85].

Слід зауважити, що способи хеджування боргових ризиків варіюють залежно від країни, у якій вони застосовуються. Для прикладу, в Італії для мінімізації ризику у борговому управлінні в основному використовують свопи процентних ставок, в Аргентині та Іспанії – валютні свопи, в Ірландії – обидва інструменти. У Канаді комбінація довгострокових позик та свопів процентних ставок знайшла своє застосування для формування синтетичної плаваючої процентної ставки (synthetic floating rate). Нова Зеландія у практиці управління державним боргом застосовує широкий спектр деривативів, а саме: форварди в іноземній валюті, ф'ючерси на операції з валютами та процентними ставками. Втім, застосування хеджінгових інструментів управління державним боргом може спричинити певне здорожчання його обслуговування, а тому використанню цього інструментарію має передувати глибокий аналіз доцільності та можливих результатів хеджування [3, с. 19].

Однією із важливих характеристик державного боргу є тривалість позики. Значні коливання у значенні цього параметру державного боргу в різних країнах пояснюються дією багатьох обставин: кредитним рейтингом, рівнем розвитку, борговою історією, а також специфікою завдань, поставлених перед борговим управлінням. Наприклад, в Ірландії і Новій Зеландії тривалість залучення коштів визначається необхідністю мінімізувати процентні платежі, в низці інших країн – завданням щодо зниження рівня коливань процентних ставок. У багатьох країнах (Аргентина, Бразилія та ін.) значний вплив на вибір терміну залучення коштів справляє позиція кредиторів, які намагаються за рахунок цього диверсифікувати структуру заборгованості.

В цілому, аналізуючи тенденції в управлінні борговими зобов'язаннями за останнє десятиліття, слід відзначити активне впровадження інноваційних методів та інструментів боргового менеджменту. Сучасний набір фінансових інструментів і накопичений на національному і міжнародному рівнях досвід дають можливість здійснювати ефективне управління борговим портфелем держави.

Література

1. Лондар Л.П. Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України. Аналітична записка URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1806/>

2. Вахненко Т.П. Взаємодія політики державних запозичень і грошово-кредитної політики у забезпеченні розвитку фінансової системи України. Банківська справа. 2008. №2. С. 83-94.

3. Кириченко О., Кудрицький В. Сучасні теорії управління зовнішньою заборгованістю. Актуальні проблеми економіки. 2009. №7. С. 15-27.

Стеценко Н.А.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри фінансів банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ: МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ

Оцінювання ефективності використання обмежених бюджетних ресурсів виступає одним із прогресивних трендів у форматі управління бюджетними коштами. Оцінка бюджетних програм на предмет ефективності виконання сприяє прийняттю зважених та обґрунтованих рішень щодо майбутнього програм, крім того, що надзвичайно важливо з точки зору соціальної відповідальності, здійснює прив'язку кількості витраченого ресурсу до ефективності виконання завдань соціального характеру та дозволяє визначити ступінь досягнення поставленої мети.

Відповідно до пункту 6, ст. 20 Бюджетного кодексу України (далі - БКУ) [1], учасники бюджетного процесу, на всіх його стадіях, в межах своїх повноважень здійснюють оцінку ефективності бюджетних програм. Оцінка ефективності бюджетних програм передбачає заходи з моніторингу, аналізу та контролю за цільовим використанням обмежених бюджетних ресурсів. Моніторинг являє собою безперервний процес відстеження результатів, які досягаються в ході реалізації програм та, який здійснюється з метою аналізу відповідності фактично досягнутих результатів запланованим. На відміну від моніторингу, мета оцінки полягає у визначенні значущості та результативності проекту, а також аналізі ефективності проекту і його обґрунтованості. Моніторинг в будь-який момент може надати інформацію про ступінь реалізації програми і досягнення встановлених цілей.

Оцінка ефективності бюджетних програм здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 17.05.2011 № 608 [2]. Відповідно до положень наказу оцінка ефективності бюджетних програм: передбачає заходи з моніторингу, аналізу та контролю за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів; здійснюється за усіма бюджетними програмами, крім бюджетних програм, за якими не складаються паспорти бюджетних програм; проводиться на підставі аналізу результативних показників бюджетних програм, а також іншої інформації, що міститься у бюджетних запитах, кошторисах, паспортах бюджетних програм, звітах про виконання кошторисів, звітах про виконання паспортів бюджетних програм. Варто відмітити, що в зазначеному документі надаються тільки загальні рекомендації щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм.

Крім Методичних рекомендацій, описаних вище, враховуючи те, що на рівні місцевих бюджетів одна програма може виконуватися різними розпорядниками

коштів, Мінфіном розроблено Методику здійснення порівняльного аналізу ефективності бюджетних програм, які виконуються розпорядниками коштів місцевих бюджетів [3] (надіслано місцевим фінансовим органам листом Мінфіну від 19.09.2013 № 31-05110-14-5/27486). Така методика дає можливість співставити ефективність використання коштів різними розпорядниками за однією бюджетною програмою. При цьому, аналіз бюджетної програми базується на основі середніх індексів виконання результативних показників бюджетної програми.

Оцінювання дає змогу не тільки визначити результати виконання бюджетних програм, але і простежити динаміку за певний період і порівняти результати виконання бюджетних програм різними розпорядниками коштів. Завдяки оцінюванню ефективності виконання бюджетних програм з'являється можливість визначити найефективніші з них, фінансування яких може бути збільшено за рахунок тих, коефіцієнти за якими є найнижчими.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 12.09.2018).
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм : Наказ Міністерства фінансів України від 17.05.2011 № 608. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/printable_article?art_id=356637. (дата звернення: 15.09.2018).
3. Методика здійснення порівняльного аналізу ефективності бюджетних програм, які виконуються розпорядниками коштів місцевих бюджетів : Методика, затверджена 19.09.2013 року. URL: https://www.ibser.org.ua/sites/default/files/metodyka_zdiysnennya_porivnyalnogo_analizu.pdf. (дата звернення: 15.09.2018).

Тулай О. І.

*доктор економічних наук., доцент,
професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет*

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ

Вектори сталого людського розвитку зумовлюють необхідність формування нових фінансових відносин у всіх галузях і сферах діяльності. Бюджетна політика як важлива компонента фінансової політики держави загалом відображає її фінансові відносини із суспільними інститутами та громадянами. Саме з такої позиції розглядає сутність бюджетної політики С. Фролов, зазначаючи, що її формування відбувається через планомірні дії уповноважених органів державної влади щодо акумуляції, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів держави відповідно до чинної законодавчо-нормативної бази для досягнення стратегічних соціально-економічних цілей суспільства [1, с. 26].

Сутність бюджетної політики як складової суспільно-економічних відносин розкриває Л. Лисяк: вона «полягає у сукупності відповідних форм

взаємозалежностей та взаємовпливів економічних, правових, політичних, інституційних компонентів бюджетного простору та інституційного середовища суспільства у процесі формування бюджету й використання бюджетних коштів для досягнення стратегічних цілей і основних завдань розвитку суспільства» [2, с. 3]. Врахування інституційних аспектів у процесі реалізації бюджетної політики є підґрунтям для впровадження концептуальних засад сталого людського розвитку, адже громадяни дотримуються відповідних соціальних законів, сформованих у суспільстві та зафіксованих у відповідних інституціях.

Бюджетна політика є вагомим інструментом державного регулювання суспільного розвитку, оскільки у процесі її формування розробляються основні напрями використання бюджетних коштів відповідно до пріоритетності визначених завдань. Вона формується у ході бюджетного процесу та передбачає окреслення цілей і завдань у сфері державних фінансів. Разом із цим нові суспільні інтереси на основі ідеї сталого людського розвитку мають бути у центрі уваги під час визначення напрямів оптимізації та ефективного використання бюджетних ресурсів держави.

Сутність бюджетної політики необхідно розглядати насамперед з точки зору умов її формування. Так, на сучасному етапі розвитку нашої країни бюджетна політика повинна стати основним механізмом визначення концептуальних напрямів впливу держави на збалансований соціо-еколого-економічний розвиток.

На наш погляд, можна виділити три основні науково-методичні підходи до визначення сутності бюджетної політики держави: інституційний, функціональний та нормативно-правовий. Інституційний підхід передбачає взаємодію органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування щодо визначення пріоритетів формування бюджетних відносин (соціальних, екологічних, економічних). Функціональний підхід відображає сфери реалізації бюджетної політики, в яких створюються умови для вирішення завдань соціального, економічного розвитку країни та забезпечення якісного довкілля. Сутність нормативно-правового підходу полягає в тому, що держава визначає основні форми і методи мобілізації фінансових ресурсів та їхнє використання на загальнодержавні потреби, що відображено у відповідних нормативно-правових актах [3, с. 113].

Узагальнивши науково-методичні підходи до трактування дефініції та враховуючи переорієнтацію суспільства на цілі сталого людського розвитку, вважаємо, що бюджетну політику держави необхідно розуміти як пріоритетні напрями у сфері формування та використання бюджетних ресурсів, спрямовані на ефективну реалізацію завдань сталого людського розвитку. Усі заходи, що проводяться у рамках бюджетної політики, мають бути взаємно пов'язаними та узгодженими. Загалом зважена та відповідальна бюджетна політика не допускає зростання зобов'язань понад рівень, реально забезпечений фінансовими ресурсами.

Література

1. Фролов С. М. Бюджетний менеджмент і проблеми розвитку прикордонних територій : моногр. / С. М. Фролов. – Суми : Вид-во СумДУ, 2010. – 317 с.
2. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання економіки : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Л. В. Лисяк ; Акад. фін. упр., Н-д. фін. ін-т. – К., 2010. – 32 с.

3. Тулай О. І. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність : моногр. / Оксана Тулай. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 416 с.

Форкун І.В.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

Бачинська І.А.

*директор Регіонального фонду підтримки підприємництва
по Хмельницькій області*

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розвиток підприємництва є основною складовою соціально-економічного розвитку України в цілому. Саме тому важливим пріоритетним завданням державного і регіонального управління на сьогодні є створення сприятливого середовища для стимулювання економічної активності суб'єктів підприємницької діяльності задля забезпечення економічного зростання, створення робочих місць, відновлення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, підвищення рівня життя населення [1]. На виконання стратегічних завдань соціального й економічного розвитку країни закладаються параметри та орієнтири бюджетної політики. Як інструмент державного регулювання економіки, бюджетна політика покликана забезпечувати функції, покладені суспільством на державу (розвиток пріоритетних галузей економіки; соціальний захист та соціальна підтримка населення; забезпечення безпеки країни; підтримка міжнародних відносин тощо). З метою розвитку пріоритетних галузей економіки та реалізації державної політики у сфері розвитку підприємництва відкриваються та реалізуються державні і регіональні програми підтримки малого і середнього підприємництва.

За своєю спрямованістю це переважно економічні цільові програми, що спрямовані на розв'язання комплексних галузевих і міжгалузевих проблем виробництва, підвищення його ефективності та якісних характеристик, забезпечення ресурсозбереження, створення нових виробництв, розвиток виробничої кооперації. Так на сьогодні в Україні діють такі програми підтримки малого і середнього підприємництва на державному рівні в розрізі головних розпорядників бюджетних коштів [2]:

- Міністерство аграрної політики та продовольства України: бюджетна дотація для розвитку сільськогосподарських товаровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції; часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання; державна підтримка фермерських господарств;

- Державна служба зайнятості: започаткування власного бізнесу за сприяння державної служби зайнятості;

- Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України: податкові та митні пільги; отримання “зеленого тарифу”;

- Антимонопольний комітет України: контроль державної допомоги суб’єктам господарювання.

Існує певний позитивний досвід підтримки малого та середнього підприємництва і на регіональному рівні. У багатьох регіонах України на сьогодні на підставі рішень місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування розроблено низку програм фінансової підтримки підприємців, серед яких:

- часткового відшкодування з обласного та міського бюджету відсоткових ставок за кредитами, залученими суб’єктами малого і середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проектів – Вінницька та Житомирська області, Хмельницька міська рада;

- часткове відшкодування суми кредиту (тіла кредиту) без урахування відсотків за умови створення нових робочих місць – Полтавська область;

- фінансово-кредитна підтримка суб’єктам малого і середнього підприємництва та розвиток інфраструктури його підтримки – Івано-Франківська область;

- відшкодування плати за користування позиками (у тому числі фінансовими кредитами) банків та інших вітчизняних і зарубіжних фінансових установ, залученими суб’єктами малого та середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проектів – Рівненська область;

- часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, залученими у державних банках для реалізації інвестиційних проектів - Сумська область;

- фінансово-кредитна підтримка малого та середнього підприємництва за рахунок коштів обласного бюджету, часткова компенсація вартості придбаної сільськогосподарської техніки та обладнання (включаючи приватний сектор) - Хмельницька область.

Таким чином, існуюча в Україні система державної підтримки малого і середнього підприємництва є одним із найбільш пріоритетних напрямів діяльності держави та місцевих органів влади, що дозволяє задіяти підприємницький потенціал як вагомий ресурс її динамічного соціально-економічного розвитку. Розширення таких програм та збільшення обсягів цільового фінансування для створення та розвитку малого та середнього бізнесу сприятиме зниженню рівня міграції з України за кордон, а також утриманню ВПО та свідчитиме про ефективність бюджетної політики, її відповідність суспільним потребам.

Література

1. Бойко О. Я. Стимулювання економічної активності суб’єктів підприємницької діяльності / О. Я. Бойко. – Теорія та практика державного управління, 2018. – №1(60). – С.1-9.

2. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.me.gov.ua

6

СЕКЦІЯ

*Економетричне
моделювання та
прогнозування
соціально-
економічних процесів*

Viktor V. Koval
*Doctor of Economics, Associate Professor,
Odessa Institute of Trade and Economics of
Kyiv National University of Trade and Economics.*

COMPETITION POLICY IN OLIGOPOLISTIC MARKETS: THEORETICAL ASPECT AND PROBLEMS OF REGULATION

The measures of development of entrepreneurship with the implementation of reforms have been started, in our opinion, partially contributed to the growth of the level of entrepreneurial activity in Ukraine. However, the achievement of key tasks for the development of new business lines, attracting capital investments in the development of infrastructure with an improvement in the investment climate is limited by the development of competition and the formation of stable markets with oligopoly [2].

The main goal of combination is the increase in efficiency of activity of enterprises based on receipt of competitive advantage (through access to resources, decrease in business risks, maintaining the level of competition in the market), which is determined by the production, functional and consumer properties of services that can meet the needs of the user. Indicators for assessing relative competitive advantages determine the general level of satisfaction of consumer needs, which reflects competitiveness in the appropriate segment of enterprise activity, and the activity of the competitive environment [3]. This fact determines the presence of various factors and trends of formation of competitiveness of the market entity [1]. The specificity of gradual innovative business development determines background to combination of enterprises, the type and form of their integration. One of the most efficient ways of entrepreneurial activity is to consolidate not only financial resources, but also production capabilities, which enables the diversification of activities resulting in profitability increase and mitigation of investment risks [5].

Reduction in the number of enterprises through their combination, within the framework of horizontal or vertical integration, leads to monopolization of production by one or two entities that, on the one hand, own all the economic benefits of concentration, but, on the other hand, impedes the development of competition. In some markets there is a concept of "Significant Market Power" (SMP), which is acknowledged for achievement of income not less than 25 % of the total by the enterprise during the year. In the Directives of the European Union (EU) "Council Directive 97/33/EC" and "Council Directive 97/51/EC" the characteristics of market advantage also defined as revenue share of more than 25% in a given market in the geographical boundaries. However, a significant market advantage in the market defines the ability of the economic entity to operate in the short and medium term, regardless of the actions of its competitors.

As the number of market participants is negligible, which is characteristic of oligopoly, each of the existing dominant in the relevant markets, and especially in combination with unjustified administrative barriers, is principally able to affect the conditions of competition and its complications because of their interdependence. The key here is the elimination of the institutional conflict of interest for the improvement

of business. Therefore, the development of competition produces changes in public policy that not only provide control over competition legislation, but also effective regulation of relationships between state supervisory and regulatory bodies, as well as the extension and realignment of their functions. The proposed measures produce a change of the institutional regulatory policy through the creation of a balanced model of regulation and control, which includes a compulsory element of the competition development by the sectoral regulators and the ability to make decisions aimed at restricting anti-competitive actions [3-4].

Institutional support for competitive mechanisms in the development of oligopolistic markets of telecommunication services can be considered as a conceptual framework for the development of effective state policy regulation of entrepreneurial activities in sectors with network effects. The study has proved dialectical unity of the relationship of competition and cooperation under conditions of its oligopolistic coordination, depending on the trends of the modern competitive process, which speaks about the need to address institutional gaps with regard of the consistency of government economic policy [3].

Reference

1. Katz M., Shapiro C., Network externalities, competition, and compatibility, American Economic Review. No 75(3),. 424-440.
2. Koval V., Kvach Y., Makarov S., Efficiency of the controlling application in the corporate management, Research papers of Wroclaw university of economics, №145, pp. 58-64, 2010.
3. Koval V. Competitive policy and regulation of oligopolistic markets with network effect. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. ks. B. Markiewicza. 2017. № 11. pp. 143-162.
4. Koval V. Integration processes in the telecommunication sector in Europe / Victor Koval / Současná Evropa Praga, 2013 №2 pp.129-141.
5. Porter M. Clusters and the New Economics of Competihion, Harward Business Reviess 1988.

Демчишин М.Я.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики та кількісних методів,
Львівський торговельно-економічний університет*

Степанюк О.І.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій у менеджменті,
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького*

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Важливість дослідження діяльності сфери туризму України, зокрема динаміки туристичних потоків, обумовлюється пожвавленням туристичної діяльності як одного з перспективних напрямків економічного розвитку.

Аналізу діяльності туристичного сектору присвячені наукові праці багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Використання методів економетричного аналізу, як показує міжнародний науковий досвід, дозволяє з вищим ступенем вірогідності виділити наявні проблеми та тенденції розвитку.

Зокрема, вченими Барною М.Ю., Мироновим Ю.Б [1] проаналізовано динаміку показників туристичних потоків України на основі лінійних моделей тренду та виділено перспективні напрями розвитку туристичної галузі України.

Метою нашого дослідження є виявлення основних тенденцій розвитку у туристичних потоках у Західному регіоні України, а саме у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській і Чернівецькій областях на основі моделей тренду лінійного, степеневого і параболічного типів. Оцінку достовірності отриманих рівнянь тренду проведено за значенням коефіцієнта детермінації R^2 та критеріями Фішера (оцінка на адекватність моделі до емпіричних даних) і Дарбіна-Уотсона (автокореляція залишків).

Аналіз результатів економетричного моделювання тенденцій розвитку одного з найосновніших показників туристичних потоків – кількості обслуговуваних туристів – за отриманими значеннями коефіцієнта детермінації R^2 та критерію Фішера (табл. 1) вказує на існування статистично достовірної тенденції розвитку тільки в Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій областях і відповідно підтвердження розвитку туристичної сфери в них.

Таблиця 1

Лінійні, степеневі і параболічні рівняння тренду показників туристичних потоків у Західному регіоні України за даними 2011-2017 рр.

Область	Рівняння	Коефі-цієнт детермі-нації R^2	Критерій Фішера F	Критерій Дарбіна-Уотсона DW
Кількість обслуговуваних туристів туроператорами і турагентами, усього, осіб				
Волинська	$\hat{y}_t = 5241 + 882 t$	0,204	1,3	2,58
	$\hat{y}_t = 4602t^{0,445}$	0,366	2,9	2,53
	$\hat{y}_t = 1662 + 3268t - 298 t^2$	0,274	0,8	2,55
Закарпатська	$\hat{y}_t = 11731 - 661 t$	0,130	0,7	1,83
	$\hat{y}_t = 9065t^{0,057}$	0,010	0,0	1,58
	$\hat{y}_t = 7475 + 2176t - 355 t^2$	0,243	0,6	1,85
Івано-Франківська	$\hat{y}_t = 46838 + 4193t$	0,088	0,5	2,24
	$\hat{y}_t = 11118t^{1,184}$	0,497	4,9	1,19
	$\hat{y}_t = 4527 + 32400t - 3526t^2$	0,276	0,8	2,34
Львівська	$\hat{y}_t = 70270 + 8992t$	0,192	1,2	2,04
	$\hat{y}_t = 49506t^{0,543}$	0,473	4,5	1,82
	$\hat{y}_t = 23073 + 40457t - 3933t^2$	0,302	0,9	2,11
Тернопільська	$\hat{y}_t = 5978 - 311t$	0,068	0,4	1,56
	$\hat{y}_t = 3361t^{0,164}$	0,035	0,2	1,17
	$\hat{y}_t = 1607 + 2603t - 364t^2$	0,350	1,1	1,75
Чернівецька	$\hat{y}_t = 8738 + 589t$	0,252	1,7	1,83
	$\hat{y}_t = 7880t^{0,258}$	0,431	3,8	1,66
	$\hat{y}_t = 7185 + 1625 t - 129t^2$	0,289	0,8	1,81

Джерело: розраховано авторами за [2]

Примітка: * – статистична вірогідність з ймовірністю $p = 0,99$, ** - $p = 0,95$

Про досить суттєві недоліки у діяльності туристичної галузі у Волинській, Закарпатській і Тернопільській областях вказує відсутність основної тенденції розвитку туристичних потоків.

Література

1. Барна М.Ю. Економетричне моделювання динаміки туристичних потоків / М.Ю. Барна, Ю.Б. Миронов // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 4(12). – Ч.1. – С.165-170.
2. Сайт Державної служби статистики України. Туризм / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

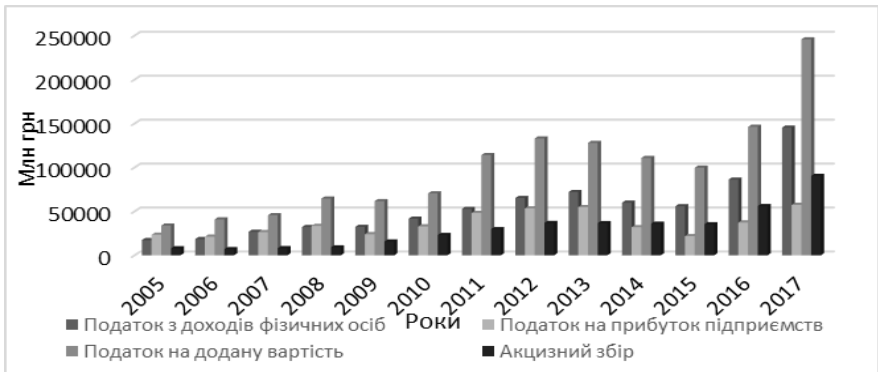
Коркуна Н. М.

*асистент кафедри дискретного аналізу та інтелектуальних систем,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ВИКОРИСТАННЯ ПІДХОДУ ЗВ'ЯЗАНИХ ПОКАЗНИКІВ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ ОСНОВНИХ ВИДІВ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

Прогнозувати податкові надходження достатньо важко, оскільки, як видно з рис 1, динаміка податкових надходжень має складну хвилеподібну природу. Тому в даній роботі запропоновано використати підхід зв'язаних показників до прогнозування основних видів податкових надходжень [1].

Величини найвагоміших податкових надходжень, враховуючи коефіцієнт інфляції, до Зведеного Бюджету України показані на рис.1.

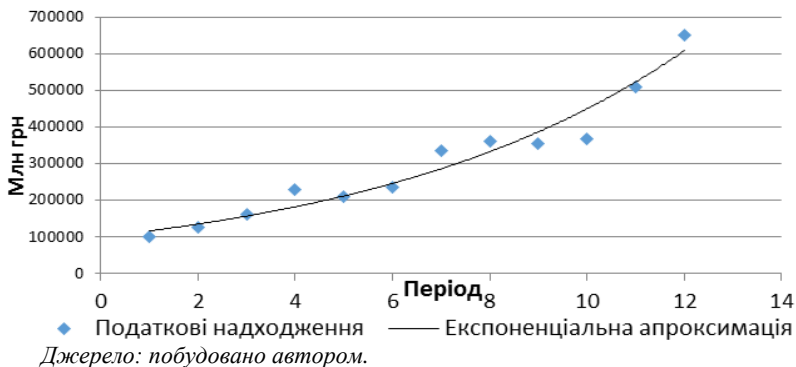

Джерело: побудовано автором на основі даних [2-7].

Рис.1 Основні податкові надходження до Зведеного Бюджету України за 2005-2017 рр.

Найбільший відсоток податкових надходжень належить податку на додану вартість. Його відносна величина коливається від 34,47% у 2005 р. до 40,66% у 2009 р., а у 2017 р. становила 37,91% від всіх податкових надходжень Зведеного Бюджету України. До 2013 р. найменший відносний показник з цих чотирьох видів податків, які представлено на рис. 1, належав акцизному збору, а з 2014р. – податку на прибуток підприємств.

Як бачимо з рис 1, податкові надходження (ПН) складаються з надходжень податку на додану вартість (ПДВ), податку з фізичних осіб (ПДФО), податку з прибутку підприємств (ПП), акцизного збору (АЗ) та інших податкових надходжень (ІПН). Побудувавши експоненціальну апроксимацію податкових надходжень з коефіцієнтом детермінації 0,95, та спробувавши зробити прогноз, ми отримали, що точність прогнозу становить 14,64%, що є поганим результатом (Рис. 2). Тобто, робити прогнози при такій точності прогнозних значень не доцільно.

Рис.2 Трендова модель податкових надходжень

Для підвищення точності прогнозу запропоновано метод прогнозування тенденцій розвитку, який, на відміну від відомих, враховує структурні співвідношення зв'язаних показників, що дає змогу підвищити точність прогнозу як інтегрального показника, так і його складових [1].

Процедура застосування методу наступна:

- будують прогноз інтегрального показника (у нашому випадку прогноз ПН).
  - будують прогнозні моделі часток (видів податків, які складають ПН).
- (Табл. 1)

Таблиця 1

Трендові моделі часток ПН

Види ПН	ПДВ	ПДФО	ПП	АЗ	ІПН
Трендова модель частки	$y = -0,001x^2 + 0,0117x + 0,356$	$y = 0,185x^{0,04}$	$y = -0,0134x + 0,2498$	$y = 0,0062x + 0,0594$	$y = 0,0075x + 0,1126$
Коефіцієнт детермінації трендової моделі частки	$R^2 = 0,3652$	$R^2 = 0,1962$	$R^2 = 0,9061$	$R^2 = 0,718$	$R^2 = 0,5134$

1. Розраховуємо скоректований прогноз за методом, наведеним у [1].
2. Для всіх прогнозів частки (трендових моделей) обчислюємо коефіцієнти детермінації.(Табл. 2).
3. Для узагальненого прогнозу використовуються ті складові, котрі мають коефіцієнт детермінації більший ніж 0,5. У нашому випадку це акциз і податок на прибуток підприємств.

Проведений аналіз дав змогу зробити висновок, що прогнозні моделі часток, які мають коефіцієнт детермінації менше ніж 0,5, не підвищують суттєво якість прогнозу. Недоцільно застосовувати в коректуванні прогнозу частку ПН, оскільки вони складаються з різноспрямованих значень, тому для подальшого прогнозування використовуємо АЗ та ППП, щоб отримати узагальнений прогноз.

Таблиця 2

Побудова зв'язаного прогнозу з розподілом відхилу

Показник	ПН	ПН з урахування м частки ПДВ	ПН з урахування м частки АЗ	ПН з урахування м частки ПДФО	ПН з урахування м частки ППП	ПН з урахування м частки інших податків	Узагальне ний прогноз ПН
Прогноз, млн. грн	706912,8	707364,3	735702,3	709698,2	879363,6	704675,5	815865,3
Точність прогнозу, %	14,64	14,59	11,16	14,30	6,18	14,91	1,48
Коефіцієнт детермінації трендової моделі частки	-	0,365	0,718	0,196	0,906	0,513	-

З табл. 2 бачимо, що підвищується якість прогнозу результативного показника (ПН).

Узагальнений прогноз ми розраховуємо як зважене середнє, у якості ваг A_i використовуємо коефіцієнти детермінації:

$$A_i = \frac{R_i^2}{\sum_i R_i^2},$$

де R_i^2 - коефіцієнт детермінації і-тої моделі.

Для даних, що наведені в табл. 3.2, розраховуємо ваги:

$$A1=0,718/(0,718+0,906)=0,442;$$

$$A2=0,906/(0,718+0,906)=0,558;$$

та узагальнений прогноз:

$$735702,3*0,442+879363,6*0,558=815865,3$$

З проведених обчислень бачимо, що якість прогнозу результативного показника (ПН) підвищується.

Обчисливши точність узагальненого прогнозу податкових надходжень, ми отримали величину 1,5%, що свідчить про високу ефективність запропонованого методу підвищення точності прогнозу з урахуванням структури інтегрального показника.

Запропонований метод має універсальний характер і може застосовуватися для прогнозування широкого спектру економічних показників, які мають внутрішню структуру.

Література

1. Прогнозування зв'язаних соціально-економічних показників. Держава та регіони. Л.Н. Сергєєва, Т.М. Книщенко. С.- 52-59.
2. Статистичний збірник «Україна у цифрах» 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
3. Статистичний збірник «Україна у цифрах» 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
4. Статистичний щорічник України за 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
5. Статистичний щорічник України за 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
6. Доходи зведеного Бюджету України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/budget/cons/income.php?2014>
7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua>

7

СЕКЦІЯ

*Математичні
методи, моделі та
інформаційні
технології
дослідження
економічних систем*

Гадецька С.В.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
завідувач кафедри інформаційних технологій
Харківського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»*

Філатова Л.Д.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій
Харківського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»*

МОДЕЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКИ БАНКА В УМОВАХ ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Однією з ключових проблем сучасного моделювання банківської діяльності є виявлення основних закономірностей, у відповідності з якими банківські установи встановлюють значення процентних ставок як за кредитами, так і за депозитами. Тому на даний момент у вітчизняній та зарубіжній літературі переважає думка про те, що кредитний та грошовий мультиплікатори є основними характеристиками стану будь-якої економіки [1-4]. З таким твердженням важко не погодитись, оскільки кредитний мультиплікатор відіграє роль граничної оцінки значень процентної ставки за кредитами, а грошовий мультиплікатор – за депозитами.

Але в рамках цього твердження неможливо одержати конструктивний висновок щодо діяльності окремого банку. Тому в даній роботі проаналізуємо поведінку банку в умовах досконалої конкуренції. Тобто, будемо розглядати банк як фірму, яка надає фінансові послуги, що зводяться до залучення депозитів та надання кредитів. Припустимо, що її стан можна охарактеризувати лише двома параметрами: обсягом кредитів та обсягом депозитів, а технологію роботи задати за допомогою виробничої функції, яка є функцією від даних параметрів. До того ж якщо в банківському секторі існує n банків, то будемо вважати, що всі банки мають однакові технологічні можливості, які можуть бути представлені однією виробничою функцією. Для подальшого дослідження висуваємо припущення, що виробнича функція неперервна і двічі диференційовна.

Ситуація досконалої конкуренції передбачає, що банки пасивно приймають значення кредитних (r_L) та депозитних (r_D) ставок не маючи можливості впливати на них. Також зовнішнім параметром для них є ставка (r) доходів на капітал, що присутній на міжбанківському ринку. Прибуток банку можна представити таким співвідношенням

$$F = r_L L + rM - r_D D - C(D, L), \quad (1)$$

де L - обсяг кредитів;

D - обсяг депозитів;

$r_L L$ - прибуток, що приносять кредити;

$r M$ - доходи (витрати), які банк має за своєю чистою позицією на міжбанківському ринку (в залежності від її знака);

$r_D D$ - виплати, які банк здійснює за депозитами;

$C(D, L)$ - виробнича функція банку.

Оскільки чиста позиція банку задається виразом

$$M = (1 - \alpha)D - L, \quad (2)$$

де α - норма обов'язкового резервування,

то прибуток банку – це функція від його депозитів та кредитів:

$$F(D, L) = (r_L - r)L + (r(1 - \alpha) - r_D D) - C(D, L). \quad (3)$$

Таким чином, ми отримали модель прибутку банку у вигляді функції від об'єму депозитів і кредитів. Поставимо задачу оптимізації цієї функції.

Необхідна умова оптимальності цієї функції (рівність перших частинних похідних нулеві) набуває такого виду:

$$\begin{cases} \frac{\partial F}{\partial D} = (r(1 - \alpha) - r_D - \frac{\partial C(D, L)}{\partial D}) = 0, \\ \frac{\partial F}{\partial L} = (r_L - r) - \frac{\partial C(D, L)}{\partial L} = 0. \end{cases} \quad (4)$$

З системи (4) слідує ряд фундаментальних властивостей, які характеризують оптимальну поведінку банку в конкурентній економіці.

По-перше, максимізуючи свій прибуток в умовах вільної конкуренції, банк повинен залучати депозити в такому обсязі D^* , щоб граничні витрати на управління ними дорівнювали $r(1 - \alpha) - r_D$. Аналогічно, кредити повинні видаватися в такому обсязі L^* , щоб граничні витрати на управління дорівнювали $(r_L - r)$. Величину

$r(1 - \alpha) - r_D$ можна трактувати як норму витрат на послуги, що надаються банком, а величину $(r_L - r)$ - як норму прибутку, що приносить такий вид діяльності.

По-друге, можна встановити залежність обсягу депозитів та кредитів від відсоткових ставок, тобто збільшення r_D спричиняє зменшення банківського попиту на депозити D^* , а підвищення r_L спричиняє збільшення банківської пропозиції кредитів L^* . Ефект перехресного впливу r_D на L^* та r_L на D^* залежить від знака другої похідної функції витрат. Якщо

$$\frac{\partial^2 C}{\partial D \partial L} > 0,$$

то зі збільшенням r_D зменшується пропозиція кредитів L^* , а зі збільшенням r_L зменшується попит на депозити D^* .

Якщо

$$\frac{\partial^2 C}{\partial D \partial L} < 0,$$

то зі збільшенням r_D збільшується і пропозиція кредитів L^* , а зі збільшенням r_L збільшується попит на депозити D^* .

Якщо

$$\frac{\partial^2 C}{\partial D \partial L} = 0,$$

то ефект перехресного впливу відсутній (функція витрат $C(D, L)$ є сепарабельною відносно своїх аргументів).

Безумовно, слід відмітити, що представляючи діяльність банку з точки зору концепції фінансової фірми, ми абстрагуємося від таких суттєвих сторін його діяльності як управління ризиками (внутрішніми і зовнішніми). Але, незважаючи на суттєві спрощення, такий підхід до моделювання діяльності банку надає досить потужний інструментарій для вивчення, аналізу та прогнозування цілого ряду принципових проблем, що виникають у банківській сфері. Це, насамперед, формулювання умов рівноваги на ринку кредитів та депозитів, розробка мір грошової політики та банківського регулювання, врахування впливу суб'єктів фінансового ринку на форми і умови конкуренції.

Література

1. Колюховский П.В. Микроэкономическое моделирование банковской деятельности. – СПб: Питер, 2001. – 224 с.
2. Гірна О.Й. Особливості моделювання банківської конкуренції / О.Й. Гірна // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Харків: ХІБС УБС НБУ, 2015. – Том 1, № 18 – С. 203-211.
3. Diamond D. Financial intermediation and delegated monitoring // Review of economic studies. – 1984. – Vol. 51. - P. 393 – 414.
4. Орехова К.В. Удосконалення класифікації факторів фінансової безпеки підприємства / К.В. Орехова // вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2012. - №1(13). – С. 79-86

Гострик О.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій
Одеський національний економічний університет*

Соловійова В. В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Криворізький економічний інститут КНЕУ імені Вадима Гетьмана*

КРИПТОРИНОК: ОЦІНКА ТА ПРОГНОЗУВАННЯ

Сплеск активної цікавості до криптовалют останнім часом характеризується стрімким зростанням, що впливає на їх курс. Це свідчить про те, що криптовалюти займають відповідні і дуже специфічні сегменти фінансового ринку. Так світовий ринок генерації криптовалют на сьогодні розподілений таким чином: Китай – 60%, США та Канада – 16%, Грузія – 6%, Європа – 5%, Ісландія – 4%, Індія – 3%, Росія – 2%, Австралія – 2%, Південна Америка – 2%. Дуже велика волатильність більшості криптовалют впливає не тільки на фінансову систему країн, але і залишає відбиток на політичному їх стані. Оскільки на курс криптовалют не впливають політичні умови або діяльність ЦБ країн, а залежить тільки від попиту та пропозиції на неї, то цей фактор обов'язково повинен бути врахованим інвесторами при фінансовій діяльності. Тому дослідження ринку криптовалют є дуже актуальним.

При дослідженні фундаментальних закономірностей економічних систем використовуються потужні методи аналізу часових рядів. Останнім часом дуже ефективним засобом для такої оцінки є застосування кількісних мір складності. В

роботах [3,4] описані такі міри складності як алгоритмічні, фрактальні, хаос-динамічні, рекурентні, неекстенсивні, нереверсивні, кореляційні та ін. Завдяки тому, що запропоновані міри складності мають таку важливу характеристику як динамічність, то їх використання дозволяє провести порівняння з динамікою фактичного часового ряду відповідної криптовалюти.

В доповіді розглядаються питання оцінки стану та перспектив розвитку ринку криптовалют з урахуванням всіх перелічених мір складності, які дозволили достатньо повно описати загальні властивості відповідного часового ряду спостережень. В процесі досліджень було встановлено, що між даними вихідного ряду і нормалізованими прибутковостями автокореляція змінюється дуже суттєво. Цей факт дозволяє зробити висновки про практичну відсутність залежності поточних значень курсу від попередніх. Для оцінки було використано показник самоподібності H (коефіцієнт Херста), який дозволяє виміряти інтенсивність довготривалих залежностей у часовому ряді, з'ясувати природу існування, оцінити ступінь залежності поточних значень ряду від попередніх, в межах певного періоду часу. Таким чином, цей показник містить мінімальні прогнози стосовно природи системи і дозволяє розрізнити випадкові (гаусові) та невипадкові ряди, а його зв'язок з фрактальною розмірністю дозволяє оцінити ступінь згладженості графіка реального часового ряду відповідного фінансового інструменту. При проведенні досліджень з метою прогнозування перспектив розвитку подій на крипторинку нами було використано теорію ланцюгів Маркова, яка передбачає врахування тільки поточної ситуації на ринку, тобто не враховує попередній її стан. Наводяться результати оцінки стану та динаміки розвитку курсу найбільш популярних криптовалют.

Таким чином, отримані результати оцінки властивостей ринку криптовалют за допомогою відповідних мір складності дають змогу розробляти практичні індикатори, які дозволили би передбачати перспективну їх поведінку в майбутньому.

Література

1. Гострик О. М. Моделювання і аналіз програмних засобів на ринку Форекс /О. М. Гострик, В. С. Малишко //Матеріали ІV міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології та моделювання в економіці». - Черкаси-Одеса: Брама-Україна, 2013.–С.38-41.
2. Гострик О.М., В.В. Соловійова. Моделювання кризових явищ в соціально-економічних системах методами мережевого аналізу/ О. М. Гострик, В. В. Соловійова // Емерджентні методи для емерджентної економіки: монографія / за заг. ред. В. М. Соловійова. – Черкаси: Видавець Вовчок О.Ю., 2017. – С. 16-23.
3. Соловійов В.М. Моделювання складних систем / В. М. Соловійов, О.А. Сердюк, Г. Б. Данильчук //Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – Черкаси : Видавець О. Ю. Вовчок, 2016. – 204 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/1065>
4. Сердюк О.А., Соловійов В.М. Дослідження синергетичних процесів на крипторинку методом теорії випадкових матриць. Тези доповідей ІV Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології в освіті, науці і техніці» (ІГОНТ-2018): Черкаси, 17-18 травня 2018. Національний педагогічний університет імені МП Драгоманова, 2018, -С.136

Григорук П.М.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці,
Хмельницький національний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЛАТЕНТНОЇ ЯКОСТІ

Одним із завдань, які часто виникають при дослідженні сукупності однорідних економічних об'єктів, є їх ранжування стосовно деякої якості. Зазвичай така якість описується сукупністю показників, кожен з яких може інтерпретуватись, як критерій ефективності ступеня або рівня прояву досліджуваної якості. Об'єктивна багатомірність даних, зумовлена складністю ринкових процесів та явищ, вимагає застосування методів стиснення інформації з метою представлення її у компактному та осяжному вигляді. Вирішення таких завдань можливо використанням інструментарію агрегації даних з дотриманням вимог збереження їх інформативності. Одним з можливих способів вирішення зазначеної проблеми є повна редукція відібраних ознак, яка реалізується у вигляді інтегрального показника.

Введемо в розгляд деяку систему, яка містить сукупність об'єктів та певних їх характеристик, що відображають їх властивості:

$$S = \langle A^{(0)}, \Delta \rangle, \quad (1)$$

де $A^{(0)} = \{A_1, A_2, \dots, A_m\}$ – множина об'єктів, які підлягатимуть шкалюванню в рамках інтегрального оцінювання їх латентної якості; Δ – структура системи, тобто, деяке парне відношення, визначене на множині пар об'єктів $A^{(0)} \times A^{(0)}$, яке відображає характеристики взаємозв'язків між ними.

Елементи δ_{ij} відношення Δ відображають взаємозв'язки між об'єктами, $i, j = 1, 2, \dots, m$. Зазвичай вони подаються в числовому вигляді. Зокрема, в ролі таких відношень можуть виступати відстань між об'єктами у багатомірному ознаковому просторі, коефіцієнти зв'язку, результати експертного оцінювання об'єктів, відношення переваги та інші.

При цьому використання показників зв'язку дозволяє відобразити не лише ступінь цього зв'язку, але і його напрям та інтенсивність, тоді як інші міри оцінюють лише кількісну його характеристику. Парне відношення Δ може мати якісні оцінки, зокрема, δ_{ij} можуть приймати бінарні значення (відношення еквівалентності – у випадку розбиття об'єктів на класи, що не перетинаються; порядку – при впорядкуванні системи об'єктів за певної їх якості, квазіпорядку – при впорядкуванні елементів, які належать класам, що не перетинаються тощо).

В ролі досліджуваної системи об'єктів можуть виступати альтернативи управлінського рішення. Вони зазвичай характеризуються деякою сукупністю критеріїв, тому відношення між ними залежить від того, в якому сенсі розглядається структура системи, і також може відрізнитись одне від одного як за характером елементів, та і за способом їх отримання. Найбільш вживаним є використання відношень переваги та кореляційних зв'язків. В останньому

випадку критерії інтерпретуються як показники, які відображають результативність рішень.

Формування Δ може здійснюватися різними способами. Якщо воно оцінюється на основі тих показників, якими характеризується сукупність об'єктів, тобто, внутрішньої інформації системи S , то воно є внутрішнім. Зокрема, такими відношеннями є кореляційні матриці, матриці відстаней, матриці відношень переваги. Якщо елементи δ_{ij} матриці Δ , $i, j = 1, 2, \dots, m$, визначаються на основі деякої зовнішньої по відношенню до системи S характеристики, але які відображають наслідки їх реалізації, то відношення Δ є зовнішнім. При цьому необхідно встановити зв'язок між внутрішньою структурою системи S (прояв якої задається на основі зовнішньої інформації) і системою внутрішніх показників.

Нехай Z – деяка підмножина множини дійсних чисел:

$$Z = \{z_1, z_2, \dots, z_m\}, \quad (2)$$

для якої також визначена структура у вигляді парного відношення між її елементами D , причому це відношення породжується деякою фіксованою функцією G :

$$d_{ij} = G(z_i, z_j), \quad i, j = 1, 2, \dots, m. \quad (3)$$

Характер відношення D визначається типом функції G . Для отримання оцінки точності оцінювання структури об'єктів стосовно досліджуваної якості за допомогою інтегрального показника, розглянемо функціонал якості, який відображає узагальнену відмінність у поданні структури зв'язків між об'єктами в досліджуваній системі і побудованій числовій системі:

$$J(\Delta, D) = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^m (\delta_{ij} - d_{ij})^2. \quad (4)$$

Оптимальним представленням структури об'єктів за допомогою інтегрального показника стосовно досліджуваної якості є таке, для якого досягається мінімум виразу (4), тобто має місце максимальна точність вимірювання. Тобто, це говорить про те, що в результаті вимірюванням вдалось досить точно відобразити апріорну структуру зв'язків між об'єктами. Для ідеального вимірювання значення виразу (4) буде рівним нулю.

Григорук С.С.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інженерії програмного забезпечення,
Хмельницький національний університет*

СОЦІАЛЬНА СФЕРА РЕГІОНУ ЯК ОБ'ЄКТ МОДЕЛЮВАННЯ

Моделювання виступає одним з найважливіших аналітичних інструментів теорії пізнання. Стосовно соціальної сфери, його метою є відтворення даних, що відображають реальний перебіг соціальних та економічних процесів, опис та дослідження внутрішніх рушійних сил цих процесів, оцінювання реального стану розвитку соціальної сфери а також прогнозування тенденцій його зміни.

При цьому слід зауважити, що модель виступає аналогом досліджуваної системи за найбільш істотними властивостями, які адекватно відображають оригінал, тому вибір цих властивостей повинен корелювати із завданнями дослідження та очікуваними результатами.

Складовими соціальної сфери є соціальні об'єкти, подані живими людьми, соціальними групами, суспільством у цілому, тому безпосереднє їх дослідження об'єкта неможливе, є складним з технічної точки зору, потребує тривалого часу, а деяких випадках взагалі не є можливим. Тому за таких умов використання моделювання є виправданим та доцільним інструментом дослідження.

Предметом соціального моделювання є проблемна ситуація. Її об'єктивний бік визначається протиріччями між процесом розвитку соціальної сфери регіону й процесом її стабілізації, між потребами соціальних груп, що виникають, та засобами їхнього задоволення. Суб'єктивними чинниками дослідження проблемної ситуації є розуміння її значущості та необхідності її вирішення, вибір інструментарію та інформаційної бази для її дослідження та сформовані управлінські рішення.

Серед функцій соціального моделювання доцільно виділити такі:

- поглиблення знань щодо поведінки соціальної системи та її складових ;
- визначення основних сутнісних характеристик, чинників, що їх визначають та тенденцій їх зміни;
- виявлення якісних характеристик соціальної сфери на напрямів їх зміни.

Методологічною основою моделювання розвитку соціальної сфери регіону є системний аналіз, центральною процедурою якого є побудова узагальненої (єдиної) моделі регіону, що відображає всі фактори і взаємозв'язки реальної системи.

Регіон як об'єкт моделювання характеризується такими характерними рисами [1]:

- слабкістю теоретичних знань, якісним типом знань про систему, відсутністю теорії розвитку регіону;
- високим рівнем невизначеності вихідної інформації. Розрізняють внутрішню і зовнішню невизначеність. Внутрішня це сукупність тих факторів, які не контролюються особою, яка приймає рішення повністю, але вона може чинити на них вплив. Зовнішня визначається типом взаємодії із зовнішнім середовищем це ті чинники, що знаходяться під слабким контролем особи, яка приймає рішення;
- наслідок цього є те, що результати рішення часто мають якісна спрямування і дають змогу робити висновки про напрямки розвитку динамічних процесів, виконувати аналіз їх стійкості. Вважаємо, що аналіз та моделювання соціально-економічних регіональних процесів необхідно виконувати з урахуванням таких характерних особливостей:
- регіон розглядається як складна слабо структурована система, системне моделювання якої передбачає виявлення великої кількості взаємопов'язаних причинно-наслідкових зв'язків між факторами, результат дії яких не завжди очевидний при прийнятті рішень, в описі структуризації об'єкта моделювання присутня велика частка експертних знань;

- регіональні системи стохастичні, дослідження яких необхідно виконувати в умовах невизначеності і неоднозначності;
- регіон соціальна система, тому в ній домінують і враховуються природні та психологічні фактори. При прийнятті рішень необхідно враховувати довготермінові інтереси суспільства, насамперед забезпечувати умови відтворення людського життя; регіон динамічна система. Дослідження процесів відтворення вимагає вивчення динаміки розвитку системи, аналізу процесів росту, з урахуванням загального життєвого циклу регіону та його частин;
- регіон є саморегулюючою системою. Управління йде через внутрішньо-організаційні процеси саморегулювання і засноване на зміні законів та методів внутрішнього управління.

Література

1. Ковальчук В. Г. Системне моделювання соціально-економічного розвитку регіонів / В. Г. Ковальчук // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 35. – С. 149 – 155.

Данильчук Г.Б.

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри моделювання економіки і бізнесу,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Кібальник Л.О.

доктор економічних наук, доцент,

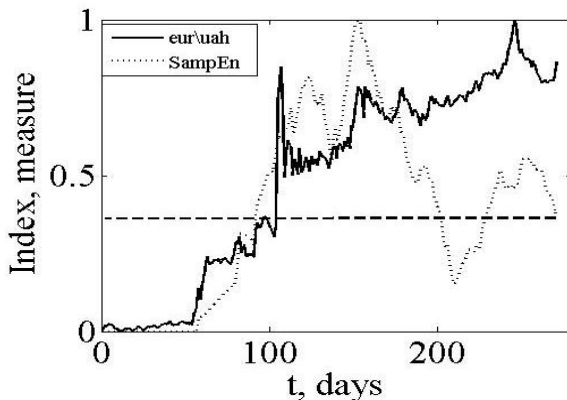
завідувач, професор кафедри моделювання економіки і бізнесу,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ ЕНТРОПІЙНОГО АНАЛІЗУ

У контексті європейської інтеграції особливо актуальними є дослідження, що стосуються моніторингу та моделювання динаміки валютних курсів. Відповідність цих процесів критеріям Маастрихтських угод, в яких сформульовано основні вимоги до країн, що бажають приєднатися до Європейського валютного союзу, є одним з факторів, що сприятимуть просуванню України у європейський простір. Серед цих критеріїв - стабільність валютних курсів [1]. Правилами нового механізму формування валютного курсу передбачалося, що співвідношення між євро та національними валютами встановлює та коригує Європейський центральний банк спільно з центральними банками відповідних країн. Тимчасові коливання курсу допустимі в межах 15%, при досягненні яких національні центральні банки зобов'язані здійснювати необмежені інтервенції на валютному ринку з метою утримання курсу у встановлених межах [2].

У роботі пропонується використання інструментарію ентропійного аналізу, а саме ентропії шаблонів, з метою моделювання валютного ринку України, його моніторингу та визначення відповідності Маастрихтським вимогам. Ентропія шаблонів (*SampEn*) є кількісною оцінкою динамічних змін у складних системах, методику її розрахунків наведено, зокрема, у працях [3; 4].

Рис.1. Порівняльна динаміка вихідного ряду та ентропії шаблонів

Джерело: розраховано авторами за даними [5]

На рис.1 надано порівняльну динаміку вихідного ряду курсу валютної пари EUR/UAH за період з 01.01.2012 по 12.09.2018 та ентропії шаблонів з параметрами розрахунку ширина вікна – 250 днів, крок 5 днів. Розрахунки здійснювалися у середовищі MatLab із використанням процедури рухомого вікна.

Графоаналітичний аналіз отриманих результатів дозволяє класифікувати коливання на валютному ринку за обраний період. На рис. 1 спостерігаємо, як в околі точки 90 показник ентропії шаблонів перетнув середнє значення ентропії (штрихова лінія), що є попередженням про кризове явище. Власне криза 2014 р. відповідає точці 100. Вихід ринку з кризового стану відбувся у 2016 р. (оکیل точки 200). Очевидно, що коливання валютного ринку у кризовий період перевищують регламентовані межі. Отже, за таких умов Україна не може претендувати на приєднання до Європейського валютного ринку. Водночас, моніторинг цього ринку за допомогою ентропії шаблонів дозволяє виявляти різноманітні стани та здійснювати перевірку на відповідність вищезазначених критеріїв.

Література

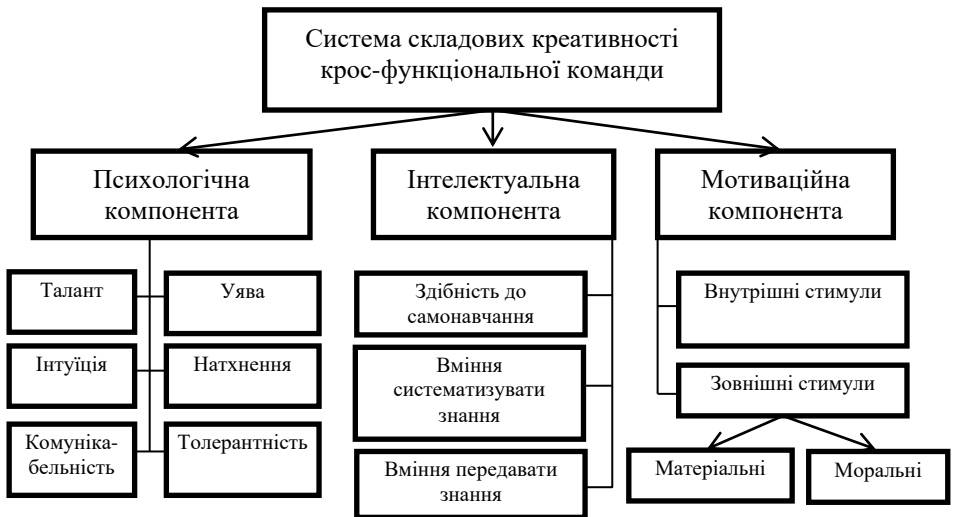
1. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>.
2. Шаров О. М. Соціально-економічні причини європейської фінансової інтеграції / О. М. Шаров // Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Серія «Економічні науки», випуск 22, частина 3, 2015. – С.129-146.
3. Joshua S. Physiological time-series analysis using approximate entropy and sample entropy / S. Joshua, J. Richman, R. Moorman // Am. J. Physiol. Heart Circ. Physiol. 278: H2039-H2049, 2000.
4. Соловійов В. М. Моделювання складних систем. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни/ В. М. Соловійов, О. А. Сердюк, Г. Б. Данильчук. – Черкаси : Видавець О. Ю. Вовчок, 2016. – 204 с.
5. Статистика індексів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://investfunds.ua>.

СИСТЕМНО-РЕФЛЕКСИВНОГО ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ КРЕАТИВНІСТЮ КРОС-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПІДПРИЄМСТВА

Множину параметрів креативності можна представити у наступному вигляді: $C^k = \{C_g^k, C_{gr}^k, C_i^k\}$, де C_g^k - (general creativity) – множина параметрів загальної креативності k-го рівня; C_{gr}^k - (group creativity) – множина параметрів групової креативності k-го рівня; C_i^k - (individual creativity) – множина параметрів індивідуальної креативності k-го рівня; k – рівень креативності (значний, помірний, незначний). Тип креативності є похідною від k-го рівня вмотивованості i-тої групи працівників (крос-функціональної команди). Це можна представити у вигляді: $C_i = (M_i^k)$, де C_i – тип креативності; M_i^k – рівень мотивації групи працівників, який визначає тип його креативності.

Відповідно до дослідження [3;4], теорії менеджменту та психології, структуру креативності можна представити таким чином: $C_{gr} = (M, F, Z, C, SR, \Delta T)$, де $M = \{m_i\}$ – множина елементів системи (підсистем, компонентів); $F = \{f_j\}$ – множина функцій та властивостей елементів системи; $Z = \{z_n\}$ – множина зв'язків між елементами множини M ; $C = \{c_m\}$ – множина цілей та можливостей; SR – зовнішнє середовище, з якого виокремлюється система; ΔT – інтервал часу, протягом якого система зберігає свою цілісність.

Графічно структуру креативності крос-функціональної команди відповідно до системного підходу представлено на рис. 1.

Рис. 1. Структура креативності крос-функціональної команди (системний підхід).

Джерело: самостійна розробка автора.

Пропонується розглянути структуру управління креативністю крос-функціональної команди з рефлексією (рис. 2). З рис. 2 бачимо, що кожен суб'єкт у структурі наділений реальним (I_r) та ідеальним (I_{id}) образом щодо іншого суб'єкта, а також має певну уяву щодо реального образу себе та того, яким хоче бути в очах інших. Стрілками позначено зв'язки між образами (прямий та зворотній).

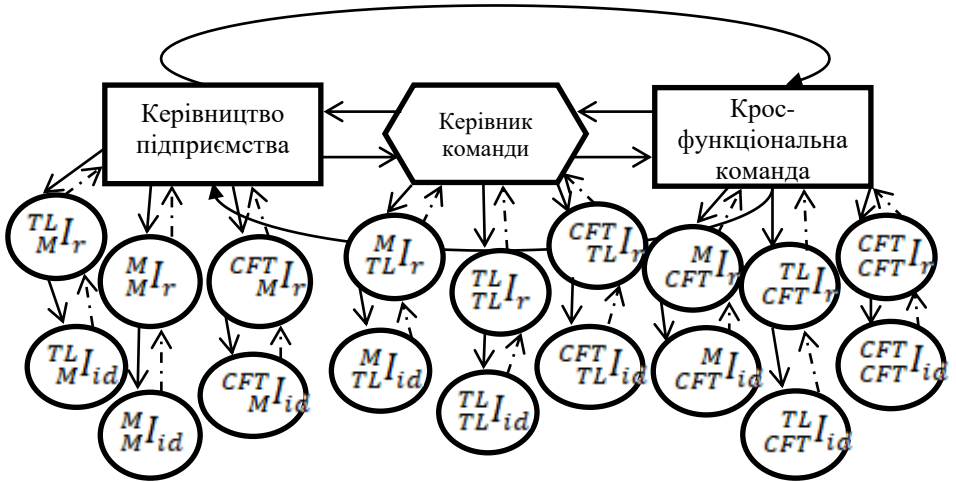

Рис. 2. Структура управління креативністю крос-функціональної команди з рефлексією
Джерело: самостійна розробка автора

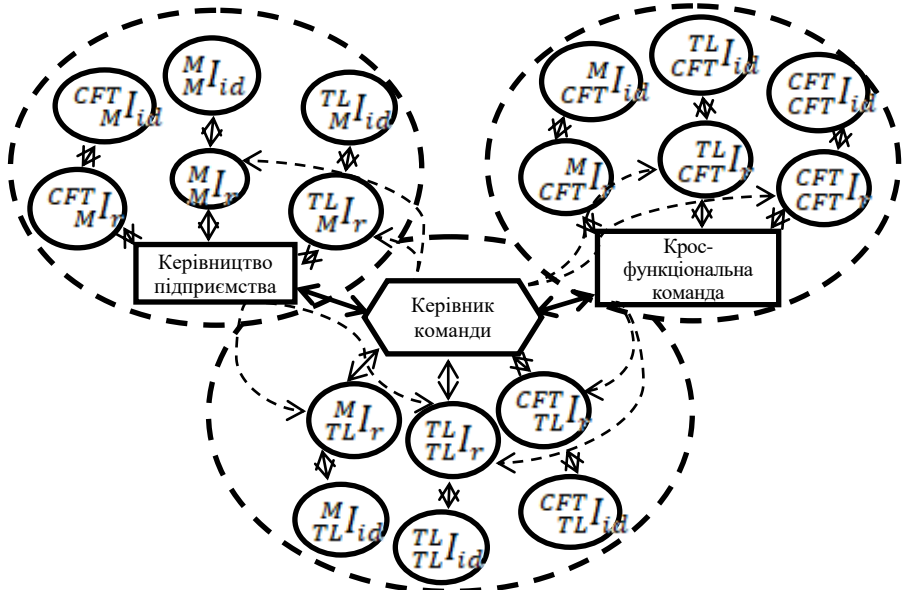

Рис. 3. Модель структури управління креативністю крос-функціональної команди з рефлексією.
Джерело: самостійна розробка автора.

Тобто керівництво може справляти вплив як на формування свого образу, так і на формування образу керівника команди, що в свою чергу чинить вплив на креативність крос-функціональної команди. Структуру взаємодії зображено на рис. 3 можна виміряти за допомогою наступних вагових матриць [3;4]:

$$A_i = \|v_i\|_{n \times n} = \begin{bmatrix} 0 & v(I_i, I_i) \\ v(I_i, I_i) & 0 \end{bmatrix}, \quad A_j = \|v_j\|_{n \times n} = \begin{bmatrix} 0 & v(I_i, I_i) \\ v(I_i, I_i) & 0 \end{bmatrix}.$$

Показник рефлексивної взаємодії k-го образу вимірюється за допомогою власного числа матриці λ , що розраховується за наступною формулою:

$$\lambda(I_k) = \sqrt{v(I_i, I_i) \times v(I_i, I_i)}, \quad \lambda \in [0;1].$$

Для того, щоб обчислити частку впливу суб'єктів один на одного, необхідно розрахувати добуток власних чисел вагових матриць суміжності $\prod_{I=1}^n \lambda_{I_k}$, що дає змогу сформувати узагальнюючу матрицю суміжності А. Щоб визначити цю матрицю, прийнято розраховувати матрицю суміжності за ідеальним $M_{ideal}|\Pi\lambda_{ij}|$ та реальним $M_{real}|\Pi\lambda_{ij}|$ образами, а потім знайти різницю між ними. Отриманий результат є основою для формування напряму розвитку досліджуваної структури, що обумовлює наближення до ідеального образу, яке стимулює зростання ефективності певного процесу.

Отже, для побудови моделі структури управління креативністю крос-функціональної команди з рефлексією визначимо, що об'єктом управління є ідеальні та реальні образи, що спонукають до певних дій. Суб'єктом управління виступають керівництво підприємства, керівник команди, крос-функціональна команда. На рис. 3 відображено моделі структури управління креативністю крос-функціональної команди з рефлексією.

З рис. 3 бачимо, що можливі два варіанти рефлексивного управління: 1) один суб'єкт управляє іншим, тобто застосовується прямий та зворотній зв'язок (відображено на рис. 4 пунктирним колом); 2) вплив суб'єкта на реальний образ щодо себе самого та щодо іншого (на рис. 4 позначено пунктирними стрілками).

За першого підходу щодо рефлексивного управління можливі такі альтернативи дій [1]: суб'єкт може під впливом дій іншого суб'єкта змінити свою думку про нього (спрямування впливу на ${}^J I_i$); суб'єкт змінює думку іншого про самого себе (спрямування впливу на ${}^J I_{i,real}$); суб'єкт змінює уяву про себе ідеального у свідомості іншого (спрямування впливу на ${}^J I_{i,ideal}$); самосприйняття суб'єкта (спрямування впливу на ${}^J I_i$).

Хоча у джерелі [1] зазначається, що можливо впливати на ідеальний образ щодо себе у свідомості іншої особи, але, на нашу думку, керівник не може знати, який образ підлеглі ідеалізують у своїй уяві. Так само підлеглі не знають, яким є ідеальний працівник для керівника. До того ж, на нашу думку, впливати на формування ідеального образу у свідомості іншої особи дуже складно. Тому у нашому дослідженні на рис. 4 зображено лише три варіанти впливу: 1) на ${}^J I_i$; 2) на ${}^J I_{i,real}$; 3) на ${}^J I_i$.

За другого підходу рефлексивного управління, коли вплив здійснюється на реальні образи, можливі такі варіанти [1]: дуга (I_i, I_i) – вплив на переосмислення

власного уявлення щодо образів іншого суб'єкта; дуга $(I_i, {}^j I_{i,real})$ – вплив на переосмислення уявлення іншого суб'єкта щодо себе; дуга $(I_i, {}^j I_{i,ideal})$ – вплив на переосмислення уявлення про себе ідеального у свідомості іншого суб'єкта; дуга $(I_i, {}^j I)$ – вплив на переосмислення суб'єктом свого власного образу.

У другому підході за аналогією з першим підходом також виключимо третій варіант. Таким чином, у нашій стратегії рефлексивного управління креативністю крос-функціональної команди лишаються такі види впливу: 1) дуга $(I_i, {}^j I)$; 2) дуга $(I_i, {}^j I_{i,real})$; 3) дуга $(I_i, {}^j I)$.

Література

1. Бакурова А.В. Самоорганізація соціально-економічних систем: моделі і методи : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2010. 328 с.
2. Журавлев В.А. Интеллектуальный потенциал креативного общества: элементы и характеристика. *Креативная экономика*. 2009. № 8. С. 3-14.
3. Кучерова Г.Ю. Стратегія формування свідомого оподаткування як фактор сталого розвитку національної економіки : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2016. 416 с.
4. Kucherova H. Y. Substantiation of tax consciousness model for subjects of taxation on the basis of reflexive interaction / H. Y. Kucherova, P. V. Komazov // *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. – 2015. – № 3 (16). – С. 9–19.

Кузьменко О. В.

*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики,
Сумський державний університет*

Овчаренко В.О.

*аспірант кафедри економічної кібернетики,
Сумський державний університет*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УКРАЇНІ

Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, цифровізація економіки суттєво змінюють банківську сферу, надаючи нові можливості розширювати свою клієнтську базу і зменшувати витрати, одночасно пропонуючи своїм клієнтам більш зручний доступ до своїх послуг. Конкуренція в банківській сфері переходить з цінової площини у технологічну. Напрямок розвитку сучасних технологій банківського обслуговування і можливість їх ефективного застосування визначають конкурентоспроможність банку і перспективи його існування.

До сучасних технологій банківського обслуговування прийнято відносити Інтернет-банкінг, мобільний банкінг, СМС-банкінг, телефонний банкінг, банкомати і термінали самообслуговування та ін. [1,2]. Фактично, спостерігається трансформація каналів зв'язку клієнта з банком і усунення обмежень, характерних для обслуговування у відділенні банку, що в перспективі може зовсім його витіснити.

Для прогнозування розвитку банківських технологій обслуговування клієнтів, слід визначити чинники, що впливають на їх впровадження банками в свою діяльність. Вплив на впровадження і використання новітніх технологій обслуговування клієнтів банками забезпечує цифровізація економіки, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, конкуренція, потреби і поведінка споживачів послуг.

Саме завдяки процесу переходу до цифрової економіки і розвитку інформаційно-комунікаційних технологій відбуваються зміни в підходах до обслуговування клієнтів банківськими установами.

Жорстка конкуренція на ринку фінансових послуг посилюється появою нових гравців, а саме технологічних і фінтек-компаній, які по-перше, надають широкий спектр фінансових послуг на більш вигідних умовах ніж банки [3, 4], а, по-друге, не мають таких законодавчих обмежень, як банківські установи. Наприклад, надання таких послуг як переказ коштів активно просувають Google, Apple, Facebook, Samsung, LG, Microsoft та ін. [3].

Розглянуті чинники стимулюватимуть розвиток технологій банківського обслуговування. Конкуренція з нефінансовими компаніям змусить банки співпрацювати з ними, і призведе до конкуренції вже на полі фінтек і технологій, що, в свою чергу, може привести до трансформації банків у фінтек-компанії.

Впровадження і використання банками новітніх технологій обслуговування клієнтів надає їм низку переваг, а саме зниження витрат, підвищення продуктивності, рентабельності [2,5,6,7]; розширення ринку і географії послуг, боротьба за клієнта, збільшення клієнтської бази [2,4,5]; одержання конкурентних переваг, підвищення конкурентоспроможності [2,5,7,8]; комплексна автоматизація діяльності [4]; скорочення часу обробки інформації [4]; підвищення іміджу банківської установи [7,9] та ін. Стримуючими чинниками виступають ризик невинуватості впровадження і використання технологій та обмежені ресурси; освоєння не характерного для банку виду діяльності, а саме розробка і впровадження електронних систем обслуговування клієнтів [4], забезпечення захисту [2, 4].

Зазначені чинники демонструють, що банкам вигідний розвиток і впровадження новітніх технологій обслуговування клієнтів, а усунення стримуючих факторів, зменшення інвестиційного і операційного ризиків впровадження новітніх технологій, може бути забезпечене використанням спільних розробок з іншими фінансовими установами і фінтек-компаніями, застосуванням хмарних технологій і впровадженням перевірених рішень, що вже використовуються іншими, переважно закордонними, банками [9].

Наступна група чинників, пов'язана з потребами і поведінкою клієнтів, адже більшість інновацій в банківських послугах і технологіях спрямовані на клієнта, а багато з них з'являються саме завдяки потребам і вимогам клієнтів [7]. В рамках теорії поширення (дифузії) інновацій [10] і уніфікованої теорії прийняття і використання технологій [11] та їх модифікацій визначені такі фактори, що впливають на прийняття споживачем нових технологій: відносна перевага використання технології; сумісність; простота використання; апробативність; видимість використання іншими суб'єктами. Цей перелік необхідно розширити

фактором довіри і безпеки використання технологій [6], оскільки через недовіру, багато клієнтів надають перевагу традиційній формі обслуговування [12].

Аналіз чинників, зумовлених потребами і поведінкою клієнтів, дозволяє зробити висновки, що новітні технології обслуговування клієнтів повинні забезпечувати постійний, безпечний, і, в той же час, простий і зрозумілий доступ клієнта до банківських послуг. Вдосконалення каналів комунікації з клієнтом, забезпечення постійного доступу клієнта до банківських послуг, забезпечує впровадження і розвиток багатоканальної та омніканальної стратегій. Питання безпеки користувача в мережі, а тим більш при виконанні банківських операцій є серйозною проблемою. З метою підвищення безпеки користувачів в мережі і, в той же час, спрощення доступу, банкам необхідно впроваджувати інші системи ідентифікації і автентифікації клієнтів, наприклад, біометричні, поведінкові. Засобом спрощення використання технологій є використання штучного інтелекту і ботів-помічників з метою оптимізація витрат клієнта в результаті виконання фінансових операцій, підказки користувачу по тій чи іншій послугі, тощо. Важливим напрямком спрощення використання інноваційних технологій може бути інтеграція їх з торговельними майданчиками, маркетплейсами, створення фінансових маркетплейсів.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. На етапі переходу суспільства до цифрової економіки впровадження банками сучасних інформаційно-комунікаційних технологій обслуговування клієнтів в свою діяльність є необхідним і вигідним. Це дозволяє банкам зменшувати свої витрати, збільшувати клієнтську базу, підвищувати конкурентоспроможність і імідж, тощо.

Зазначені технології будуть розвиватися в напрямку:

- забезпечення цілодобового омніканального доступу клієнта до банківських послуг;
- використання штучного інтелекту задля оптимізації витрат клієнта і допомоги у використанні технологій і банківських послуг;
- спрощення аутентифікації і авторизації користувачів з одночасним забезпеченням підвищених заходів захисту;
- інтеграції з торговельними майданчиками, маркетплейсами, фінтек-компаніями, створення фінансових маркетплейсів;
- формування унікальних пропозицій для кожного клієнта на підставі інформації про нього, що є у розпорядженні банку;
- надання банком додаткових цифрових нефінансових послуг;
- трансформування сучасного принципу банківського обслуговування «anywhere, anytime» в принцип «anywhere, anytime, anything».

Література

1. Vijayaragavan T. Modern Banking Services - A key Tool for Banking Sector / Vijayaragavan. // International Journal of Commerce, Business and Management. – 2014. – Vol. 3, No. 4 – P. 589–594.
2. Кучанський, О. Ю. Перспективи розвитку в Україні систем дистанційного банківського обслуговування клієнтів [Текст] / О. Ю. Кучанський, В. В. Мазурак // Управління розвитком складних систем. — 2015. — № 23(1). — С. 115–119.

3. Міщенко В. І. Маркетинг цифрових інновацій на ринку банківських послуг / В. І. Міщенко, С. В. Міщенко. // Фінансовий простір. – 2018. – №1. – С. 75–79.
4. Неізнана О. В. Огляд новітніх електронних технологій і аналіз розвитку сучасного банку / Олена Володимирівна Неізнана. // Технологический аудит и резервыпроизводства. – 2016. – №2/6. – С. 28–31.
5. Карчева І. Я. Сучасні тенденції інноваційного розвитку банків України в контексті концепції Банк 3.0 / Ірина Яківна Карчева. // Фінансовий простір. – 2015. – №3. – С. 299–305.
6. Шевчук Т. В. Проблеми та особливості розвитку цифрових банківських технологій / Т. В. Шевчук // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.
7. Трудова М. Є. Інноваційні перспективи розвитку в банківській системі України / М. Є. Трудова. // Економіка і суспільство. – 2016. – №3. – С. 485–490.
8. Зверук Л. А. Модернізація національного ринку банківських послуг як стратегічний орієнтир його розвитку (на прикладі ПАТ "Державний ощадний банк України") / Л. А. Зверук, В. О. Рибачук. // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука» Серія: «Економічні науки». – 2017. – №1. – С. 19–26.
9. Заборовець Ю. О. Сутність, зміст та перспективи розвитку інноваційних технологій у банківських установах України / Ю. О. Заборовець. // Сталій розвиток економіки. – 2014. – №2. – С. 206–211.
10. Rogers Everett M. Diffusion of innovations 5th ed./ Everett M. Rogers. – New York: Simon and Schuster, 2003.
11. Venkatesh Viswanath; Morris Michael G.; Davis Gordon B.; Davis Fred D. User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View. // MIS Quarterly. – 2003. -Vol. 27, No. 3. P. 425–478.
12. Єсіна, О. Г. Інтернет-банкінг в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку / О. Г. Єсіна // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2013. - Вип. 1(48). - С. 209–213.

Мельникова Н.В.

к.е.н., викладач кафедри економіки

Харківський національний університет будівництва та архітектури

ЛОГІСТИЧНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні в Україні спостерігаються тенденції стрімкого застосування інформаційних систем у всіх сферах суспільно-економічного середовища. Особливо швидкими темпами розвиваються інформаційні системи в логістиці. Це обумовлене тим, що в логістиці інформаційні системи повинні забезпечувати всебічну інтеграцію всіх елементів управління матеріальними потоками, їх оперативну та надійну взаємодію. Саме тому виникає необхідність у побудові логістичних інформаційних систем (ЛІС), впровадження яких буде сприяти збільшенню стійкості підприємства.

Дослідженню ЛІС присвячено ряд публікацій таких вчених, як А.М. Гаджинський, Є.В. Крикавський, Т.С. Клебанова, Ю.Г. Лисенко, М.А. Окландер, Л.Б. Міротін, Ю.Г. Лисенко, В.Ф. Гамалій, М.І. Татарчук, А.Г. Кальченко та інші.

Незважаючи на значний обсяг публікацій з цієї проблематики, задача формалізації процесів аналізу та оптимізації ЛІС є недостатньо дослідженою. Особливо це стосується концепції моделювання інформаційної системи, що розглядала б аспекти логістичного управління матеріальними потоками.

Ефективність управління логістичними системами в значній мірі залежить від ефективності інформаційного забезпечення системи. Саме тому виникає необхідність у побудові ЛІС для підприємств, впровадження якої буде сприяти збільшенню конкурентоспроможності промислового підприємства.

Найчастіше застосовується визначення ЛІС, яке наведено Т.С.Клебановою з співавторами: «логістична інформаційна система – це гнучка структура, що складається з персоналу, виробничих об'єктів, засобів обчислювальної техніки, необхідних довідників, комп'ютерних програм, різних інтерфейсів і процедур, об'єднаних зв'язаною інформацією, що використовується в управлінні організацією для планування, контролю й аналізу логістичної системи» [1].

В роботі розглядається ЛІС, що призначена для розв'язання завдань комплексного динамічного аналізу економічного та фінансового стану підприємства та оцінки його логістичної системи, здійснення багатоваріантних розрахунків елементів стійкості для різних значень керуючих впливів і різних періодів формування варіантів стратегій промислового підприємства.

Зазначена ЛІС створюється для розв'язання задач комплексного управління матеріальними потоками, а також оцінки стійкості даної системи за допомогою методів економіко-математичного, аналітичного та імітаційного моделювання [2].

Запропонована ЛІС включає наступні компоненти: особу, що приймає рішення, інтерфейс користувача, системи управління базами даних та моделей.

Одним із основних компонентів даної ЛІС являється база даних, яка складається з системи показників матеріальних потоків. За допомогою даної системи показників оцінюється стан закупочної, виробничої, збутової діяльності, а також забезпечується контроль, аналіз та прийняття оперативних рішень з управління матеріальними потоками промислового підприємства.

Важливим компонентом ЛІС є база моделей, що включає в себе такі блоки як методи економіко-математичного, аналітичного та імітаційного моделювання.

Також такі ЛІС являють собою інтерактивні автоматизовані системи, які забезпечують користувачам легкий доступ до розподіленої бази даних та моделей і дозволяють збирати і аналізувати всю інформацію, яка стосується руху потоків по всій логістичній системі промислового підприємства.

Висновки. Отже, запропонована ЛІС дозволяє збирати і аналізувати необхідну інформацію, що в результаті робить комплексним і оперативним процес прийняття рішень з управління матеріальними потоками промислового підприємства та надає можливість підвищувати точність, ефективність та достовірність отриманих результатів на підприємстві.

Література

1. Інформаційні системи в логістиці [Текст] : конспект лекцій / Клебанова Т.С., Яценко Р.М., Панасенко О.В.; Харк. нац. екон. ун-т. - Х. : Вид-во ХНЕУ, 2009. - 100 с.
2. Лойко А.Ф. Использование логистической информационно-аналитической системы в управлении прямыми и обратными материальными потоками / А.Ф. Лойко, Е.Г. Николаева Н.В. Мельникова // Инновационная экономика : перспективы развития и совершенствования. – Курск, 2013. – № 1. – С. 272–278.

МЕТОДОЛОГІЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ІНТЕГРАЛЬНОЇ СТОХАСТИЧНОЇ МОДЕЛІ НЕЛІНІЙНОЇ ДИНАМІКИ

В сучасних складних умовах і у міру розвитку сучасної економіки виникає необхідність по-новому розглядати проблеми динамічного моделювання, прогнозування та стійкого розвитку стану економіки. Це пов'язано з посиленням впливу на економіку і результати діяльності окремих країн і регіонів процесів глобалізації і чинників невизначеності і ризику. Існуючі методи і моделі прогнозування значною мірою спираються на застосування економетричних моделей; особливе значення має прогнозування на основі випадкових процесів, у тому числі у рамках стохастичних динамічних моделей загальної рівноваги. Дані стохастичні моделі економічного зростання спираються на парадигму зростання, що значно знижує можливості їх застосування в умовах зміни або перелому тенденції розвитку економіки. Із-за складнощів методичного, математичного, інформаційного характеру ще не створена інтегральна модель стійкого розвитку соціально-еколого-економічної системи, придатна для усіх рівнів управління. Тому тільки створення і інтеграція різних економетричних, балансових і оптимізаційних моделей, а також моделей нелінійної динаміки і нейромережеві моделювання в єдину систему дають можливість комплексно описувати взаємозв'язки і тенденції розвитку усієї глобальної системи в умовах ринкових і змішаних економічних стосунків. Тільки інтеграція методів моделювання соціально-економічних, екологічних, культурно-духовних та інші процеси забезпечити стійкість і життєздатність розвитку усієї системи [1-4]. В сучасних складних умовах нелінійності, нестабільності і системних криз усе більш вирішальна роль в зростанні національної економіки відводиться досягненням науки, техніки і освіти, втіленим в інноваціях. Саме інновації, як визначальний результат науково-технічного прогресу, стимулюють зростання продуктивності і ефективності використання чинників виробництва, підвищення якості і конкурентоспроможності продукції країни.

Проблема моделювання, прогнозування, управління і прийняття рішень в соціально-еколого-економічних системах і в науці цілomu завжди є головною і актуальною.

Отже, розробка і дослідження інтегрованих стохастичних моделей на базі використання математичних методів, моделей і інноваційних технологій з метою забезпечення стійкого розвитку та прогнозування на підставі нелінійної стохастичної моделі динаміки еколого-економічних і соціально-гуманітарних систем в сучасних умовах невизначеності і ризиків є актуальною проблемою.

Метою цієї роботи є розробка і дослідження інтегральної соціально-еколого-економічної стохастичної нелінійної моделі динаміки техногенних об'єктів і процесів для забезпечення стійкого розвитку та прогнозування інноваційної економіки.

У результаті комплексної формалізації автором отримаємо один з варіантів інтегральної соціально-еколого-економічної і інноваційної моделі динаміки у вигляді наступної системи рівнянь (1)-(12) [4,5], тобто, це:

Модель системної динаміки: $\frac{d}{dt} \Phi_j^{(\circ)} = \alpha_j \Phi_j^{+(\circ)} - \beta_j \Phi_j^{-(\circ)} + \sigma_j (\Phi_j, t) dW_{j,t}$, *Модель капіталу (1), Модель виробничою функції (2), Модель випуску по трьом активам, Модель динаміка усіх трудових ресурсів (3), Рівняння динаміки природних ресурсів (4), (4*), Модель динаміки загального об'єму забруднень (5), Рівняння екологічного індексу (5*), Рівняння динаміки потенціалу сектора НДОКР (6), Модель динаміка об'єми кваліфікованих трудових ресурсів (7), Рівняння соціального індексу (8), Рівняння індексу НТП (9), Модель динаміки інвестицій (10), (11), Модель динаміки споживання (12).*

На базі використання сучасних методів, моделей, інформаційних і інноваційних технологій з метою забезпечення стійкого розвитку та прогнозування стану нелінійної динаміки еколого-економічних і соціально-гуманітарних систем розроблені і досліджені інтегровані стохастичні моделі об'єктів і процесів, придатні для умів системних криз. У роботі розглядається аспект інтеграції багатьох сфер і секторів діяльності сучасних складних систем, які функціонують і розвиваються в складних умовах нестабільності і криз. У результаті комплексної формалізації отриманий один з варіантів інтегральної соціально-еколого-економічною і інноваційної нелінійної моделі динаміки у вигляді системи стохастичних рівнянь.

Література

1. Рамазанов С. К. Моделювання соціальне – еколого - економічної динаміки в нестабільному середовищі. /С. К. Рамазанов // Інформатика та системні науки (ІСН-2015): матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Полтава, 19–21 берез. 2015 р.). – Полтава: ПУЕТ, 2015.- С. 56-62.
2. Рамазанов С.К. Інструменти еколого-економічного управління підприємством. Монографія /С. К. Рамазанов. - Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. - 351 с.
3. Рамазанов С. К., Бурбело О. А., Вітлінський В. В. и др. Ризики, безпека, кризи і сталий розвиток в економіці: методології, моделі, методи управління та прийняття рішень. Монографія./ Під заг. ред. проф. С.К. Рамазанова. – Луганськ: Вид-во «Нолудж», 2012. – 948 с.
4. Галіцін В.К., Рамазанов С.К. Інтегральна стохастична нелінійна модель динаміки інноваційної економіки//Науково-аналітичний журнал «Моделювання та інформаційні системи в економіці» / Сб. наук. праць / Головн. ред. В.К. Галіцін. – Київ: КНЕУ. – С. 50-64.
5. Рамазанов С.К. Прогнозування розвитку інноваційної економіки на основі інтегрованої стохастичної моделі динаміки зростання. - С. 146-153// Актуальні проблеми прогнозування поведінки складних соціально-економічних систем: Монографія / За ред. О.І. Черняка, П.В. Захарченка. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2017. – 371с.

Сергєєва Л.Н.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу аспірантури і докторантури,
Запорізький державний медичний університет,*

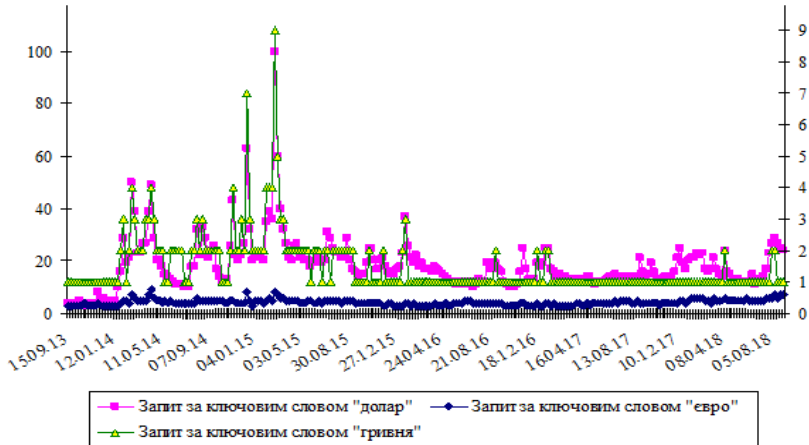
Кучерова Г.Ю.

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки Класичного приватного університету,
м. Запоріжжя*

МЕТОД АНАЛІЗУ ПСЕВДОФАЗОВОГО ПРОСТОРУ В ЗАДАЧІ МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ АГЕНТІВ РИНКУ

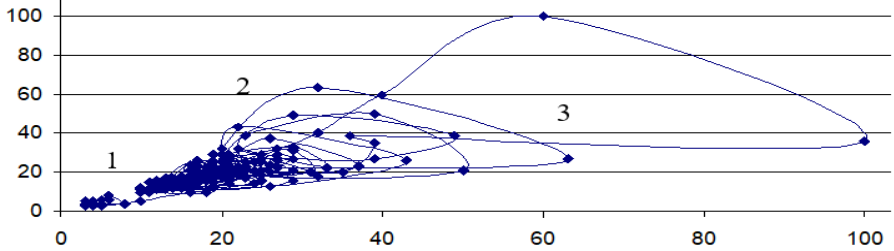
Інформаційна активність соціально-економічних агентів ринку виступає параметром синтезованої структури їх інформаційної діяльності та ділової активності, оскільки «Інформаційна діяльність — це сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави» [1], а «ділова активність - весь спектр зусиль, спрямованих на просування фірми на ринках продукції, праці, капіталу [2].

Одним із проявів інформаційної активності агентів є пошук ключової інформації за параметрами, що є економічно значущими для прийняття їх управлінських рішень. Від системності моніторингу зазначених параметрів цілком залежить стабільність функціонування соціально-економічних агентів на ринку. За даними serpstat.com встановлено, що згідно статистики запитів у пошукових системах, зокрема, google, фінансові питання найчастіше цікавлять соціально-економічних агентів ринку. Так, на 12.09.2018 р. спостерігалось 4 400 запитів такого ключового слова як «економіка», 33 100 – «фінанси», 820 300 – «валютний курс», з них 550 000 – «курс долара». Таким чином, інформаційну активність агентів найкраще можуть продемонструвати частоти запитів за ключовими словами «курс валют», динаміка яких наведена на рис. 1.

Рис. 1. Частота запитів за ключовими словами пошукової системи google за період 15.09.2013 р. – 02.09.2018 р.

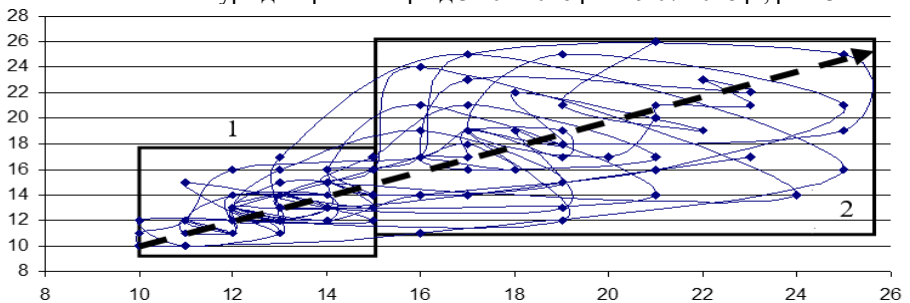
Побудовані часові ряди частоти запитів за ключовими словами курсу валют демонструють принципово різний характер динаміки у різні періоди, що пояснюється внутрішніми збуреннями у структурі соціально-економічної системи країни як відгуками на вплив зовнішнього середовища. З метою проведення аналізу рядів динаміки частоти запитів за ключовими словами як параметрів інформаційно-активності соціально-економічних агентів ринку рекомендовано застосовувати метод побудови псевдофазового простору [3], шляхом часового зміщення значень. В результаті маємо наступні результати на прикладі запити «курс долара», рис. 2.

Рис. 2. Псевдофазовий портрет ряду динаміки частоти запитів за ключовим словом «курс долара» пошукової системи google за період 15.09.2013 р. – 02.09.2018 р.

За даними рис. 2 спостерігаємо наявність динаміки, що не є абсолютно випадковою. По-перше, простежується тенденція стабілізації зацікавленості агентів [4], в той час як аналогічний аналіз запити «курс євро» виявляє дрейф атратора, що свідчить про зростаючу інформаційну активність щодо цього запити. Даний напрям аналізу, а саме виявлення дрейфу, може бути використано для обґрунтування довгострокового прогнозування динаміки ряду.

По-друге, простежуються явні цикли, довжина яких з часом зростає. Розширення діаметру циклів обумовлено зростанням концентрації уваги агентів на певних проміжках часу, яким відповідає характерний стан соціально-економічної системи. Для уточнення результатів дослідження доцільно виокремити період, дані якого не враховують цикли із мінімальними та максимальними значеннями, що представляється на рис. 1 зоною 1 та 3 відповідно. Зазначене дасть змогу виокремити із зони 2 базові цикли, що визначають напрям тенденції, з метою обґрунтування подальшого короткострокового прогнозування динаміки ряду. Розглянемо фрагмент псевдофазового портрету ряду динаміки частоти запитів за ключовим словом «курс долара» за період 31.01.2016 р. – 29.07.2018 р., рис. 3.

Рис. 3. Фрагмент псевдофазового портрету ряду динаміки частоти запитів за ключовим словом «курс долара» пошукової системи google (період 31.01.2016 р. – 29.07.2018 р.)

За даними рис. 3 спостерігаємо утворення двох чітких зон, площа другої значно більша за першу, та їх зміщення у часі демонструє зростаючу тенденцію. Дослідивши утворені цикли в межах окреслених зон, сформується платформа для подальшого передбачення тенденції та масштабів її змін, які обумовлені, загалом, фундаментальними факторами. Таким чином, результати аналізу псевдофазового простору часових рядів із циклічністю виступають основою для передбачення їх подальшої тенденції.

Література

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ із змінами від 02.12.2010 // zakon.rada.gov.ua
2. Ілляшенко К. В. Інформаційна активність підприємства та відображення її у звітності /К.В. Ілляш //Актуальні проблеми економіки. – 2016. – №. 12. – С. 341-348.
3. Сергеева Л. Н. Нелинейная экономика: модели и методы //Запорожье: Полиграф. – 2003. – 2018 с.
4. Моделювання ринкової активності агентів фінансового ринку в межах їх соціально-економічного партнерства в інформаційному просторі / Г.Ю. Кучерова, А.В. Діденко // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". - № 9. – 2017 р.

Сергеева Л.Н.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу аспірантури і докторантури,
Запорізький державний медичний університет,*

Ус Г.О.

*доктор економічних наук, професор,
проректор з підготовки наукових кадрів,
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту*

Макаренко О.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
Запорізький національний університет*

АНАЛІЗ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ В СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Економічна система будь-якої країни є складною соціально-економічною системою (СЕС), що описується такими системними характеристиками, як: елементи системи, їх властивості, зв'язки між елементами, структура системи, зовнішнє середовище та інтервал часу [1]. Структура СЕС є самою інерційною складовою. Дослідження зміни структури економічної системи, тобто структурних економічних зрушень, є важливим науково-практичним завданням, оскільки саме структура економіки країни визначає напрям та ефективність її розвитку.

Структурні зрушення в економічних системах різного рівня досліджували такі науковці, як: Геєць В. [2], Галіцин В. [3], Маслій В., Рябцев В., Сергеева Л. [4] та інші. Незважаючи на значну кількість наукових надбань питанню аналізу структурних зрушень в сфері зайнятості в Україні не приділено достатньо уваги, це і обумовлює актуальність теми дослідження.

Дослідження структури економіки країни, структурних зрушень і структурно-функціональних зв'язків базується на використанні методу структурного аналізу. За визначенням академіка В.М. Гейця, «предметною стороною структурного аналізу є виділення та обґрунтування найбільш суттєвих внутрішніх елементів, а також їх функціональних призначень в об'єкті, що вивчається, з метою моделювання і потім прогнозування розвитку як результуючої дії важливіших структурних елементів» [2]. Структурний аналіз дозволяє визначити тенденції зміни структури СЕС. Задача структурного аналізу СЕС, а саме економіки країни в цілому, полягає у визначенні причин, що зумовлюють поведінку системи, на основі оцінювання ефективності структурних зрушень. Під структурними зрушеннями будемо розуміти зміну структури економічної системи у динаміці.

Аналіз структурних зрушень в економіці України запропоновано здійснювати у декілька кроків. На першому кроці проаналізувати динаміку зміни економічних показників, що характеризують елементи системи. На другому – визначити взаємозв'язки між означеними показниками. На третьому кроці, оцінити міру структурних зрушень. Запропоновану покрокову процедуру апробовано на прикладі аналізу структурних зрушень у сфері зайнятості.

Так, на першому кроці, як елементи економічної системи України, в даному дослідженні обрано сфери економічної діяльності (промисловість, сільське господарство, сфера послуг). Як економічні показники, що характеризують елементи системи розглянуто: кількість зайнятого населення, середньомісячну заробітну плату (номінальну). Для аналізу структурних зрушень було використано статистичні дані за період з 2000 р. по 2017 р. [5].

Кількість зайнятого населення в Україні за період з 2000 р. по 2017 р. скоротилася майже на 20 % з 20175 тис. осіб у 2000 р. до 16156 тис. осіб у 2017 р. Структура зайнятості населення за сферами економічної діяльності за період, що аналізується, також змінилася. Так, у 2000 р. у сільському господарстві працювало 21,6 % зайнятого населення, у промисловості – 27,3 %, а у сфері послуг – 51,1 %. Станом на кінець 2017 р. у сільському господарстві працювало 17,7 % зайнятого населення, у промисловості – 19,1 %, а у сфері послуг – 63,2 %, таким чином напрям структурних зрушень відповідає загальносвітовим тенденціям [4].

Середньомісячна заробітна плата за сферами економічної діяльності за період з 2000 р. по 2017 р. за видами економічної діяльності змінювалася не пропорційно, так у сільському господарстві відбулося зростання означеного показника майже у 42 рази (зі 144 грн. у 2000 р. до 6057 грн. у 2017 р.), у промисловості – у 37 разів (зі 187 грн. у 2000 р. до 6941 грн. у 2017 р.), а у сфері послуг у 29 разів (з 263 грн. у 2000 р. до 7700 у 2017 р.). Отже, середньомісячна заробітна плата залишається найнижчою у сфері сільського господарства, а найвищою у сфері послуг, незважаючи на те, що різниця за період що аналізується скорочується: у 2000 р. у сфері послуг означений показник був вищим ніж у сільському господарстві в 1,8 рази, а у 2017 р. - майже в 1,3 рази. Оскільки в Україні відмічається тенденція скорочення кількості зайнятого населення, то для подальшого аналізу будемо використовувати відносний показник, тобто частку зайнятого населення у відповідній сфері економічної діяльності.

На другому кроці аналізу структурних зрушень оцінено взаємозв'язок між часткою зайнятого населення та середньомісячною заробітною платою за сферами економічної діяльності за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. Так,

коефіцієнт кореляції між часткою зайнятого населення та середньомісячною заробітною платою у сільському господарстві дорівнює -0,4, у промисловості -0,86, а у сфері послуг 0,68. Від'ємне значення коефіцієнтів свідчить про наявність оберненого зв'язку, тобто зростання середньомісячної заробітної плати у сільському господарстві та промисловості не стимулює приток працівників і не здатне зупинити скорочення частки зайнятого населення у цих сферах діяльності. Крім того, у сільському господарстві такий зв'язок є помірним, а у промисловості - сильним. У сфері послуг зростання заробітної плати призводить до зростання частки зайнятого населення, отже сфера послуг за рівнем оплати праці є пріоритетною.

Для більш глибокого аналізу побудовано моделі залежності частки зайнятого населення та середньомісячної заробітної плати у відповідній сфері економічної діяльності. Модель залежності для сфери сільського господарства:

$$y_{ce} = 0,283 \cdot x_{ce}^{-0,06}, \quad (1)$$

де y_{ce} - частка зайнятого населення у сфері сільського господарства, x_{ce} - середньомісячна заробітна плата у сфері сільського господарства.

Оскільки модель (1) є нелінійною, то якість її оцінено за допомогою коефіцієнта кореляції між вхідними та модельними значеннями. Так, коефіцієнт кореляції дорівнює 0,75, що свідчить про високу якість моделі.

Модель залежності частки зайнятих у промисловості ($y_{пром}$) від середньомісячної заробітної плати у цій сфері ($x_{пром}$) має вигляд:

$$y_{пром} = 0,456 \cdot x_{пром}^{-0,1}. \quad (2)$$

Коефіцієнт кореляції дорівнює 0,98, що свідчить про високу якість моделі (2).

Модель залежності частки зайнятих у сфері послуг (y_{cn}) від середньомісячної заробітної плати у цій сфері (x_{cn}) має вигляд:

$$y_{cn} = 0,388 \cdot x_{cn}^{0,055}. \quad (3)$$

Коефіцієнт кореляції дорівнює 0,84, що свідчить про високу якість моделі (3).

В моделях (1) та (2) від'ємні значення степені незалежної змінної свідчать про наявність оберненого зв'язку, а в моделі (3) позитивне значення степені незалежної змінної свідчить про наявність прямого зв'язку між показниками, що досліджуються. Отже, аналіз частки зайнятих та середньомісячної заробітної плати за сферами діяльності дозволяє зробити висновок, що сфера послуг залишається привабливою для населення з точки зору доходності, незважаючи на те, що темпи зростання заробітної плати є значно нижчими у порівнянні з іншими сферами.

На третьому кроці для оцінювання міри структурних зрушень в сфері зайнятості в Україні використано показник структурних зрушень (I_R), що запропоновано Рябцевим В. [6], який визначається за формулою:

$$I_R = \sqrt{\frac{\sum (d_1 - d_0)^2}{\sum (d_1 + d_0)^2}}, \quad (4)$$

де d_0 та d_1 - частка частини сукупності у базисному та поточному періодах відповідно.

Сутність I_R полягає у визначенні фактичної міри розходження двох структур з максимально можливими відповідними значеннями.

$$I_R = \sqrt{\frac{(0.177 - 0.216)^2 + (0.191 - 0.273)^2 + (0.632 - 0.511)^2}{(0.177 + 0.216)^2 + (0.191 + 0.273)^2 + (0.632 + 0.511)^2}} \approx 0.117 \text{ свідчить про}$$

наявність відмінностей у структурі зайнятості за сферами економічної діяльності в Україні у 2000 р. та у структурі зайнятості у 2017 р. отже спостерігається тенденція до зміни структури у довгостроковому періоді.

Перспективою подальших досліджень є визначення ефективності структурних зрушень з точки зору впливу на продуктивність сфер економічної діяльності.

Запропонована покрокова процедура аналізу динаміки структурних зрушень може бути використана в процесі розробки стратегій розвитку економіки країни та її регіонів.

Література

1. Моделювання структури життєздатних соціально-економічних систем: монографія / Л.Н. Сергеева, А.В. Бакурова, В.В. Воронцов, С.О. Зульфугарова – Запоріжжя : КПУ, 2009. – 200 с.
2. Геєць В.М. Структура економіки і структурна політика її стабілізації / Геєць В.М. // Економіка України. – 1995. - №4. – С.15-29.
3. Структурно-функціональний аналіз та моделювання розвитку економіки : монографія [Електронний ресурс] / Галіцин В.К., Суслов О.П., Галіцина О.В., Самченко Н.К. – К. : КНЕУ, 2013. – 377 с.
4. Сергеева Л.Н. Структурные сдвиги в постиндустриальной экономике / Л.Н. Сергеева // Модели управления в рыночной экономике: сб. науч. тр. – Донецк : ДонНУ, 2011.- С. 271-280.
5. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Рябцев В.М. Критеріальний підхід к оценке меры различий структуры региональной экономики по формам собственности/ В. М. Рябцев// Реализация и эффективность новых форм экономических отношений: материалы Всерос. Науч. семинара. – Самара, 1996. – С. 6–10.

Тішков Б.О.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри інформаційних систем в економіці,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

Дербенцев В.Д.

кандидат економічних наук, доцент,

професор кафедри інформатики та системології

ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»

ІГРОВА МОДЕЛЬ БАГАТОСТАНОВОЇ РІВНОВАГИ В ЕКОНОМІЦІ

П. Холмс [4] висловив певні припущення відносно можливих сценаріїв планування в економіці з багатостановою рівновагою. Важливим науковим завданням є розроблення теоретичних основ аналізу даної проблеми. Для проведення подальшого аналізу ми припускаємо існування недосконалої конкуренції в економіці та можливість використання у дослідженні математичного

апарату теорії ігор. В недосконало конкурентоздатній економіці оптимальна поведінка кожної фірми залежить від поведінки інших суб'єктів господарювання. Досконало конкурентоздатна пропозиція дозволяє кожній фірмі за ринковими цінами купувати будь-які необхідні ресурси і продавати будь-яку вироблену продукцію. Доступ до виробничих факторів і продаж на ринку виробів фірми в недосконало конкурентоздатній економіці залежать від того, що бажають виготовляти інші фірми. Це, в свою чергу, формує зовнішнє середовище, в якому функціонують такі фірми, наприклад, їх продуктивність і сподівання. Можна отримати ринкову рівновагу, за якої кожна фірма буде виробляти мало товарів, якщо очікуватиме, що інші фірми вироблятимуть їх в незначній кількості. З іншого боку, кожна фірма може виробляти продукцію у великій кількості, якщо припустить, що інші фірми також вироблятимуть у значних обсягах. У цих двох прикладах ринкової рівноваги важливою є роль планової установи. Установа може зібрати статистичну інформацію і її розповсюдити або підняти макроекономічне сподівання обсягів виробництва і в такий спосіб координувати економіку при вищій рівновазі [1,2].

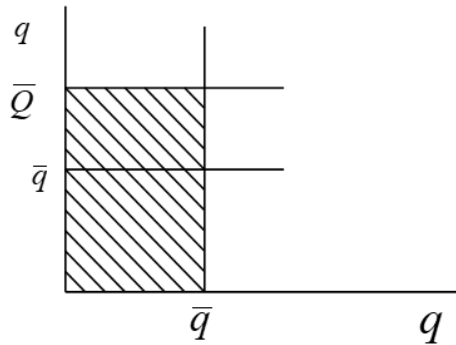
Розглянемо модель недосконалої конкуренції в економіці, що ґрунтується на працях Бланчарда, Кійотаки, Джона і Купера [3]. Побудуємо модель, припускаючи, що можна визначити граничну межу певної економічної системи. Ця інформація є відкритою: кожна фірма хоче знати граничну межу продуктивності фірм, з якими вона взаємодіє. Очікування впливають на визначені дії різноманітних фірм. Будь-яка рівновага в моделі отримується очікуваннями про поведінку інших фірм. Проблема полягає у дослідженні поведінки планової установи, яка може координувати очікування фірм з метою досягнення рівноваги при вищих економічних показниках.

У спрощеному випадку розглянемо економіку лише з двома секторами (сектор 1 і 2), де кожен із секторів має єдину представницьку фірму. Припустимо, що кожен сектор характеризується оберненою функцією виробництва з умовами зайнятості $N(q) > 0$ для виробництва обсягом q , $N'(q) > 0$, і $N''(q) < 0$ і обмеженнями $N(0) = 0$, $N'(q) \rightarrow 0$, якщо $q \rightarrow 0$, і $N'(q) \rightarrow \infty$, якщо $q \rightarrow \infty$. Вартість праці робітника – d . Ефективність регулювання α відображає гранично можливі значення продуктивності у секторі. Кожен сектор має значення продуктивності $\alpha > 0$, незалежно від двох можливих значень $a < A$, пов'язану з ймовірностями π_a і π_A . Величина виробництва товарів в секторі складе $(d/\alpha)N(q)$.

Нехай кожна фірма виробляє різні товари. Ми розглядаємо випадок тісного взаємозв'язку між товарами і припускаємо, що вони повинні вироблятися у відношенні один до одного. Отже, якщо сектор 1 виробив q_1 одиниць товару, а сектор 2 виробив q_2 одиниць товару, то можна використати лише $\min[q_1, q_2]$ кожного товару, а решта товару не використовується. Це припущення можна інтерпретувати двома способами: один із секторів виробляє додаткові товари для споживання (бензин і автомобілі) для іншого або перший перебуває у відношенні виробництва-споживання з другим сектором (сталь і автомобілі). На практиці зустрічаються з другим видом взаємовідносин, де пропозиція є однією із потреб для збалансованого росту, а координувати інвестиції необхідно так, щоб сектори виробництва розвивалися разом.

Тепер, коли визначено модель виробництва, припустимо, що кожен із двох секторів і планова установа досліджують гранично можливі значення продуктивності α_1 і α_2 . Після дослідження сектори визначаються з величиною виробництва q_1 і q_2 , з метою продажу на ринку продукції за узгодженою ціною $\min[q_1, q_2]$. Надлишкова ж продукція буде продана без економічної вигоди.

Оскільки товари використовуються в пропорції, то відсутні можливості додаткового виробництва. Тому кожна з фірм планує власне виробництво на основі очікувань від виробництва іншої фірми. Ми можемо установити це як гру і шукати Неш-рівновагу. Неш-рівновагу в чистій стратегії можна визначити за такої умови: якщо секторні гранично можливі значення продуктивності відомі і становлять α_1 і α_2 , то величини q_1 і q_2 знаходяться у Неш-рівновазі, якщо фірма 1 виробляє q_1 , і це є оптимальним для фірми 2, щоб виробляти q_2 одиниць товару. Якщо фірма 2 виробляє q_2 , то це є оптимальним для фірми 1, для того щоб виробляти q_1 . У такий спосіб кожна фірма оптимізує власні сподівання щодо поведінки іншої фірми; в рівновазі ці очікування є оптимальними. Безпосередньо у рівновазі $q_1 = q_2$, і якщо одна із фірм спробує виробляти більше за іншу, додаткове виробництво є дорогим, а товари залишаться нереалізованими.

Рис1. Рівновага виробництва з повною інформацією

Розглянемо ситуацію, коли фірма 1 виробляє q_1 одиниць товару. Ми знаємо, що фірма 2 не зацікавлена виробляти $q_2 > q_1$, але вона може виробляти $q_2 < q_1$. При довільному q збільшення доходу від створення додаткової одиниці продукції за ціною 1 буде визначатись граничною вартістю, яка розраховується $(d/\alpha)N'(q)$. Запишемо величину q , де граничний дохід рівний ціні для $\alpha = a$, як $\bar{q}$, а для $\alpha = A$, як $\bar{Q}$. Ми знаємо, що $\bar{Q} > \bar{q}$, починаючи з нижньої границі, функція вартості приводить до більшого виробництва (якщо товар можна продати). Залежно від величини α фірма 2 буде відповідати фірмі 1 величиною виробництва $\bar{Q}$ або

$\bar{q}$. Повний набір Неш-рівноваги для кожного α_1, α_2 можна описати таким чином. Якщо один (або обидва) сектори мають $\alpha = a$, то будь-які $q = q_1 = q_2$, $q \in [0, \bar{q}]$ є в рівновазі; якщо один (або обидва) сектори мають $\alpha = A$, то будь-які $q = q_1 = q_2$, $q \in [0, \bar{Q}]$ є в рівновазі. На рис. зображено набір (множину) рівноваг. Вертикальна вісь показує загальну величину виробництва кожної фірми в рівновазі за умови, що два сектори мають високу продуктивність $\alpha = A$; горизонтальна вісь показує вироблену кількість продукції за умови, що будь-який сектор має $\alpha = A$.

Література

1. Blanchard, Olivier, and Kiyotaki, N. Monopolistic Competition and the Effects of Aggregate Demand. Amer. Econom. Rev. 77, Sept. 1987, 4:647-666.
2. Carre, J.-J. La croissance française: un essai d'analyse économique causale de l'après-querre / J.-J. Carre, P. Dubois, E. Malinvaud. – Paris, 1973. – p. 581.
3. Cooper, Russell, and John, A. Coordinating Coordination Failures in Keynesian Models. Quart. J. Econom. 103, 3:441-463, Aug. 1988.
4. Holmes, Peter. Indicative Planning. In John Eatwell, M. Milgate, and P. Newman, Eds., New Palgrave Dictionary of Economics. London: Macmillan, 1987.

Черняк О.І.

*доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри економічної кібернетики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Черняк Є.О.

*кандидат економічних наук,
асистент кафедри міжнародної економіки та маркетингу
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЙ ТЕОРІЇ ЕВОЛЮЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

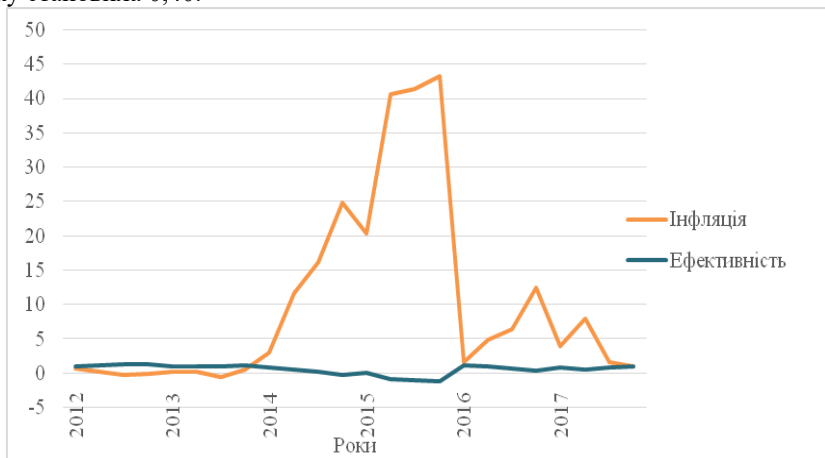
Аналіз інвестиційної діяльності та її ефективності набувають виключно важливе значення на сучасному етапі розвитку України. За 2014-2015 роки згідно з даними Державної служби статистики України індекси капітальних інвестицій знизились загалом на 60 млн. грн та вперше за останній час падіння було більш значним, ніж падіння рівня ВВП, що говорить про необхідність дослідження та знаходження нових шляхів оцінки ефективності інвестицій задля подальшого застосування отриманих результатів на практиці.

Останнім часом все більше розвиваються різні напрями теорії ігор і застосовуються для розв'язання сучасних економічних проблем. Зокрема, один з них – теорія еволюційних процесів. Вона заснована на тому, що можна розглянути певні процеси з точки зору еволюційного розвитку, переходу від одного стану до іншого за рахунок поступових змін. У даному дослідженні була

застосована теорія еволюційних процесів для дослідження ефективності інвестицій в економіку України. Були проаналізовані квартальні показники кількості наданих кредитів та депозитів у банках, відсоткові кредитні та депозитні ставки, рівень інфляції за 2012-2017 рр., на основі яких і було сформовані поняття рівноважної долі прибутку та переваги таких гравців як Банк і Підприємство.

За результатами розрахунків виявилось, що рівноважні долі прибутку є досить чутливими до змін у цінах і їхній різкий підйом негативно відображається на положенні фірм. Проте переважно у панівному положенні щодо розподілу прибутку все ж таки залишається Підприємство. Така ситуація свідчить про можливу загрозу банківському сектору, а відповідно і загрозу для економіки країни в цілому.

Було також виявлено, що у 2015 році через значний стрибок інфляції, банки хотіли застрахуватися від можливої втрати коштів за рахунок встановлення високої кредитної ставки. Внаслідок цього ефективність інвестицій стала ще меншою, ніж була до цього (рис.1). Проте с поступовою стабілізацією рівня цін, вирівнялись і ставки відсотків, а з ним і співвідношення часток прибутку. В середньому рівноважна доля прибутку Підприємства становила 0,69, а доля Банку становила 0,40.

Рис. 1. Динаміка ефективності інвестицій в економіку і інфляції за 2012-2017 рр.

Ефективність інвестицій протягом цього періоду залишалась досить низькою, не перевищувала 35%, а середньому становила лише 15%. Це говорить про можливі майбутні коливання в сторону зменшення в обсягах кредитів та депозитів, адже даний показник свідчить про те, що Підприємство, незважаючи на пануюче положення, не ризикує вкладати свої кошти або навпаки брати кошти у Банку для розвитку свого виробництва.

Судячи з наявної інфляції та її тенденції, можна сказати, що ефективність інвестицій в подальшому зросте, проте несуттєво. Важливо, щоб держава намагалася сприяти інвестиційному процесу зі сторони таких гравців як банки,

не лише для підвищення ефективності їхніх інвестицій, але й для укріплення їхнього становища та ролі в економіці країни.

Таким чином, проведена оцінка інвестицій свідчить про те, що на даному етапі, вони не є достатньо ефективними для підтримки та розвитку економіки України. Для покращення ситуації держава повинна забезпечити стабільний рівень споживчих цін, а також має оновитись рівень довіри підприємців до банківської сфери в цілому.

*Моделювання
прийняття рішень за
умов невизначеності
та ризику*

Gorbatiuk K.V.

*PhD in economics, associated professor,
associated professor of automated systems and
modeling in economics department,
Khmelnyskyi National University*

ECONOMIC DECISION MAKING USING FUZZY RANKING METHODS

Decision making is a human activity intended to set goal and tasks, and determine the course and the order of activities needed to achieve specific aims. In any real world system, there are elements of uncertainty in the processes or their parameters, which may lack precise definition or precise measurement, especially when the system involves human judgments [1], like an economic system. The decision maker can either ignore the uncertainty or try to deal with it, while developing a model of a system including the uncertainty. To deal with uncertainty, a decision maker uses specific paradigms such as interval analysis, probability theory, fuzzy sets theory, possibility theory, or evidence theory [1].

Unfortunately, decision makers rarely have enough information to perform the comprehensive economic analysis [2]. Moreover, because the traditional economic analysis uses single-valued estimates, a small change in any economic indicator may cause completely reversed decision. In order to solve the problem of inflexibility and incompleteness of using single-valued estimates for economic indicators, the fuzzy sets concept can be employed to deal with the uncertainty in the analysis [2].

Although it was invented in the 1920's, the fuzzy sets theory was formally introduced by Zadeh in 1965. The fuzzy sets theory is primarily concerned with quantifying the vagueness in human thoughts and perceptions. Linguistic terms could be properly represented by the approximate reasoning of fuzzy sets theory [2]. This theory also allows mathematical operators such as addition, subtraction, multiplication, and division, to be applied to the fuzzy domain [2]. Hence, the fuzzy numbers can be employed in economic analysis to replace the single-valued estimations for economic indicators.

Ranking fuzzy numbers is usually used in decision-making, data analysis, artificial intelligence, economic systems and operation research [3]. More than 30 fuzzy ranking indices have been proposed since 1976 [4]. In a fuzzy environment, ranking is a very important decision making procedure. In order to rank fuzzy numbers, one fuzzy number needs to be evaluated and compared to the others, but this may not be easy. Since fuzzy numbers are represented by possibility distributions, they can overlap with each other and, thus, it is difficult to determine clearly whether one fuzzy number is larger or smaller than another [3].

The ranking methods can be classified in three categories [4]. The first category directly transforms each fuzzy number into a crisp real number and the second category compares a fuzzy number to all the other $n-1$ fuzzy numbers to obtain its mapping into a positive real number. The third category differs substantially from the first two. In this category, a method for pairwise ranking or preference for all pairs of fuzzy numbers is determined and then based on these pairwise orderings, a final order of the n fuzzy numbers is attempted. Two factors play significant roles in fuzzy decision systems:

contribution of the decision-maker in the decision making process and simplicity of calculation [3].

The significance of ranking fuzzy numbers for solving real world decision problems in a fuzzy environment has led to tremendous efforts being spent on the development of various ranking approaches [3, 4]. Many methods have been proposed for ranking different types of fuzzy numbers and can be classified into four major classes [1]: preference relation, fuzzy mean and spread, fuzzy scoring and linguistic expression. But each method appears to have advantages as well as disadvantages [1]. One of the most commonly used methods under the class of fuzzy scoring is the centroid point method.

In order to overcome the consequences of uncertainty and subjectivity, which are typical for economic systems, it is necessary to use more update technologies for decision making, for example the fuzzy ranking methods, as well as the achievements of the expert systems theory. It will allow managing economic variables in fuzzy or linguistic forms, thus contributing to a better estimation of the quality of economic development results.

References:

1. El-Kholy A.M., Abdelalim A.M. A Comparative Study for Fuzzy Ranking Methods in Determining Economic Life of Equipment. International Journal of Construction Engineering and Management , Vol. 5 No. 2, 2016, pp. 42-54.
2. Lee S.M., Lin K.L., Sushil G. Economic decision making using fuzzy numbers, 2nd World Conference of POM, 15 Annual POM Conference, Cancun, Mexico, 2003.
3. Shureshjani R.A., Darehmiraki M. A new parametric method for ranking fuzzy numbers. Indagat. Math., vol. 24, no. 3, pp. 518-529, 2013.
4. Abbasbandy S., Hajjari T. A new approach for ranking of trapezoidal fuzzy number. Computers and Mathematics with Applications, vol. 57, no. 3, 2009, pp. 413-419.

Вітлінський В. В.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіко-математичного моделювання
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна*

Скіцько В. І.

*кандидат економічних наук, доцент
кафедра економіко-математичного моделювання
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна*

РИЗИКИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сьогодення характеризується низкою викликів, на які необхідно зважати та які не можна ігнорувати, приймаючи рішення щодо економічної діяльності. Зокрема це: 1) цифрова трансформація (анг. Digital Transformation), яка передбачає зміну ustalених бізнес-процесів та моделей ведення бізнесу внаслідок широкого розповсюдження та використання низки цифрових технологій, які також впливають на економічну діяльність і на звичне життя людей; 2) екологія та клімат, який значно змінюється останнім часом, разом зі зростанням кількості та потужності природних катаклізмів; 3) геополітична ситуація та політика як на рівні окремих країн чи

регіонів, так і на світовому рівні; 4) міграційні процеси тощо. Загадані та інші виклики, тісно пов'язані з відповідними ризиками та загрозами, які наразі є предметом досліджень великих світових компаній та організацій, професійних колективів тощо. Серед яких, на нашу думку, одними із авторитетних є щорічні дослідження «Allianz Risk Barometer: Top Business Risks For 2018» [1] та «The Global Risks Report 2018» [2].

Топ-5 глобальних ділових ризиків згідно [1] мають наступну структуру: 1) це – ризик переривання бізнес-процесів, зокрема, логістичних ланцюгів постачання; 2) кібер-ризик, що пов'язані з кіберзлочинністю, збоями в роботі інформаційних систем та технологій апаратного та програмного забезпечення, а також економічне шпигунство, збій обладнання, викривлення даних тощо; 3) природні катаклізми (шторм, повінь, землетрус); 4) ризики пов'язані з розвитком ринку (волатильність, зростання конкуренції, стагнація ринку); 5) зміни законодавства та регулюючих нормативних документів (економічні санкції, протекціонізм тощо). Топ-5 глобальних ризиків за ймовірністю їх появи, згідно з [2] пов'язані з наступним: 1) екстремальні кліматичні збурення; 2) стихійні лиха; 3) кібератаки; 4) шахрайство чи крадіжки даних; 5) неможливість пом'якшення та адаптації до змін клімату. Топ-5 глобальних ризиків за їх впливом, згідно з [2], мають таку структуру: 1) зброя масового знищення; 2) екстремальні погодні збурення; 3) стихійні лиха; 4) неможливість пом'якшення та адаптації щодо змін клімату; 5) нестача питної води тощо. Узагальнюючи ці рейтинги стосовно глобальних ризиків, можна дійти висновку, що серед них є: ризики, які пов'язані з використанням цифрових технологій; ризики, які пов'язані з довкіллям; ризики економічного та соціально-політичного характеру. Окрім того, можна стверджувати, що переважна більшість зазначених та інших видів і типів ризиків сучасної економіки та суспільства є взаємозалежними. Зазначимо також, що ризики, пов'язані з використанням цифрових технологій, поступово займають лідируючі позиції.

Цифровим технологіям, як і всім інноваціям, притаманна невизначеність, зокрема, щодо їх розвитку, спроможності однозначно впливати на економіку та суспільство. Для кожної нової технології згідно стадій циклу їх життєвого розвитку, запропонованого фахівцями компанії «Gartner», можна виокремити такі етапи їх розвитку, які пов'язані з відповідними ризиками: 1) запуск інновації (відбувається знайомство з інноваційною технологією суспільства та бізнесу за допомогою сучасних комунікацій, зокрема, наукових конференцій, традиційних та цифрових засобів масової інформації тощо); 2) пік завищених очікувань (очікування споживачів нової технології досягнули максимуму); 3) розчарування (очікування попереднього етапу не виправдались у реальності); 4) сприйняття (трансформація нової технології від «хайпу» до реально діючої та корисної); 5) продуктивність (масове використання технології) [3]. Проте не всі нові технології однаково проходять п'ять життєвих циклів. Виокремлюють технології, які досягнуть п'ятого етапу менше ніж за 2 роки, інші – за 2-5 років, за 5-10 років, більше 10 років, або не досягнуть цього етапу взагалі [3].

Загалом для всіх цифрових технологій притаманні ризики, які пов'язані з наступним: безпекою стосовно даних, зокрема, персональних та конфіденційних; розмиттям меж приватності інформації щодо окремих осіб та стосовно функціонування компаній (підприємств); мотивацією до навчання та

самовдосконалення, ефективністю та якістю виконання завдань працівниками компаній (підприємств), їх відповідальності, зокрема, шляхом використання штучного інтелекту в процесах діяльності компанії; законодавчими та нормативними аспектами функціонування технологій; стабільність функціонування технології на апаратному та програмному рівнях тощо.

Для сучасної та майбутньої економіки можна виокремити ризики, які можуть конфліктувати між собою, про які йдеться, зокрема в [4, 5]. Знижуючи ступінь одного виду ризику можна зумовити підвищення ступеня іншого виду ризику. Тому, на нашу думку, важливим є розвиток, зокрема, ігрових моделей та методів штучного інтелекту, які б адекватно моделювали такі колізії та забезпечували б обґрунтування прийняття раціональних рішень [6].

Фахівці з управління ризиком у сфері економіки мають однаковою мірою володіти знаннями як з економіки, так і зі сфери інформаційних технологій. Що потребує постійної зміни навчальних програм підготовки таких фахівців відповідно до тенденцій розвитку економіки та суспільства.

Література.

1. Allianz Risk Barometer: Top Business Risks For 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.agcs.allianz.com/assets/PDFs/Reports/Allianz_Risk_Barometer_2018_EN.pdf
2. The Global Risks Report 2018 [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2018>
3. Kasey Panetta. 5 Trends Emerge in the Gartner Hype Cycle for Emerging Technologies [Електронний ресурс] / Panetta Kasey. – 2018. – Режим доступу: <https://www.gartner.com/smarterwithgartner/5-trends-emerge-in-gartner-hype-cycle-for-emerging-technologies-2018/>
4. Вітлінський В.В. Ризики в Індустрії 4.0 / В.В. Вітлінський, В.І. Скіцько // Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки». – 2016. – №3. – С. 17-26.
5. Вітлінський В. В. Ризик-менеджмент ланцюгів постачання в умовах цифрової економіки / В.В. Вітлінський, В.І. Скіцько // Бізнес Інформ. – 2018. – №4. – С. 384–392.
6. Скіцько В. І. Оцінювання логістичного ризику з використанням колективного штучного інтелекту / В.І. Скіцько // Проблеми економіки. – 2017. – №4. – С. 430–436.

Коваленко Ю. М.

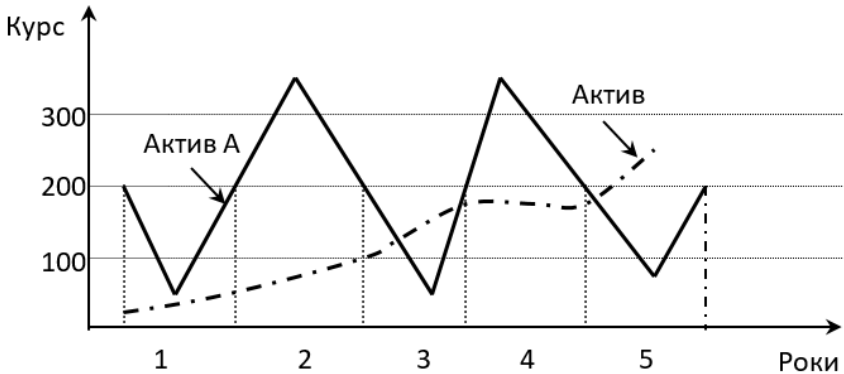
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансових ринків,*

Національний університет державної фіскальної служби України

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ПОРТФЕЛЬНИХ РИЗИКІВ

Ключова проблема теорії портфеля Г. Марковіца і моделі CAPM, що визначають ризик і його математичний вираз на основі варіації (дисперсії), полягає у не зовсім вірному базисі для визначення рівнів цього ризику. Оскільки під ризиком розуміється відхилення від очікуваної доходності, що розраховується за

певний стандартний період (зазвичай, рік), то і його рівень прив'язується до умовного строку (того самого року) [3]. Однак ризик притаманний будь-якій відкритій на фондовому ринку позиції постійно і не залежить від таких умовних і випадкових величин, як річна циклічність вкладень і розрахунки дохідності. Цей аргумент проілюстрований вченим-економістом В. Додоновим [1], який розглядає гіпотетичний приклад поведінки деякого умовного активу А, графік якого представлений на рис. 1.

Рис. 1. Гіпотетична динаміка котирувань умовних активів

Припустимо, що дохідність цього умовного активу протягом п'яти років складала 0%, тобто на кінець кожного року курс активу був однаковий.

Застосування підходів з визначення рівня ризику на основі відхилення дохідності дозволяє класифікувати актив А за підсумками його п'ятирічної поведінки як безризиковий, оскільки кожний рік він демонстрував той самий рівень дохідності (тобто не було відхилень від цього рівня, і, відповідно, рівень ризику наближається до нуля). Однак графік динаміки активу А показує, що великим був ризик втрат на великих стрибках котирувань цього активу в межах кожного року і наскільки слабкою в методичному плані є прив'язка рівня ризику до якогось часового інтервалу – наприклад, до року. В якості ще однієї ілюстрації проблематичності використання підходів до оцінки ризику на основі варіації на рис 1 наведена динаміка іншого умовного активу – В. Хоча щорічні коливання цього активу порівняно з активом А невеликі, а його зростання за декілька років істотне, відповідно до підходів, заснованих на варіації, ризик цього активу буде вважатися більш високим, оскільки в різні роки в активу В була різна дохідність і, таким чином, у нього набагато більша варіація, через яку виражається рівень ризику [2, С. 65].

Таким чином, графіки достатньо показово демонструють невідповідність застосування підходів, заснованих на варіації, що розраховується з прив'язкою до будь-яких періодів. Додатковим аргументом проти таких підходів можуть бути також деякі можливі особливості поведінки активів, що не вписуються у річну періодичність. Так, якщо протягом двох років актив постійно знижувався у ціні і в результаті впав у вартості, наприклад на 50%, при зниженні в першому році на 20% і в другому – на 30%, то саме ці величини (20% і 30%) будуть базисом розрахунку

рівня ризику. Стає очевидним, що інвестор за два роки втратить всі 50% і оцінка рівня ризику для майбутніх інвестицій у нього має будуватися, виходячи з цих величин.

Підводячи підсумок розгляду підходів до оцінки інвестиційного ризику на основі варіації очікуваної дохідності, не можна не зазначити і той факт, що їх застосування в умовах ринків, що розвиваються, дасть вкрай неточні результати в більшості випадків, що пояснюється особливістю цих ринків. Зокрема, більшість українських інструментів мають нетривалу «історією котигувань». Тобто, це не дає повної і об'єктивної картини для історичного аналізу дохідності.

Література

1. Додонов В. Ю. Инвестиционный риск на фондовом рынке и методы его оценки / В. Ю. Додонов // Управление риском. – 2003. – №3. – С. 42–49.
2. Коваленко Ю.М. Схема розміщення активів інституційного інвестора // Науковий вісник: Зб. наук. пр. – Ірпінь: НАДПСУ, 2007. – Вип. 2(37). – С.64-74.
3. Коваленко Ю. М. Управління фінансовими інвестиціями / Коваленко Ю. М. – Ірпінь: НУДПСУ, 2010. – 350 с.

Кропивко М.М.

*доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
заступник академіка-секретаря Відділення аграрної економіки і продовольства,
Національна академія аграрних наук України*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Процеси децентралізації влади й управління, що проходять у нашій країні, зумовлюють передавання управлінських функцій та владних повноважень до низової ланки управління – місцевих органів самоврядування сільської територіальної громади. Відповідно до такої трансформації перед сільською чи селищною радою постає необхідність вирішення завдань, які включають не лише шляхи й механізми наповнення та ефективного використання їхніх бюджетів, а й багато інших викликів, пов'язаних із забезпеченням соціально-економічного забезпечення розвитку сільських домогосподарств.

Результати світових досліджень у галузі забезпечення соціально-орієнтованої економіки ринкового типу свідчать про необхідність врахування в оцінюванні розвитку людини різних складових, що належать як до фізіологічних, так і до інших потреб.

Проте більшість провідних іноземних інституцій, розробляючи методологію оцінювання, свою увагу сконцентрували на оцінюванні макроекономічного середовища і лише частково або опосередковано досліджують соціальні аспекти, зокрема: індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, індекс світової конкурентоспроможності Інституту розвитку менеджменту, індекс економічної свободи Американського фонду The Heritage Foundation спільно з виданням The Wall Street Journal тощо.

Що ж до дослідження соціокультурних аспектів розвитку та соціальних стандартів життя населення, то з цією метою нині науковцями, насамперед, використовується методологія визначення індексу розвитку людського потенціалу (РЛП), затверджена програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй.

Окрім того, в Україні застосовується національна методика вимірювання регіонального людського розвитку, розроблена вченими Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи. Згідно цієї методики індекс регіонального людського розвитку включає показники: відтворення населення (5 індикаторів), соціальне становище (6 індикаторів), комфортне життя (6 індикаторів), добробут (5 індикаторів), гідна праця (6 індикаторів) та освіта (5 індикаторів)

Проте й зазначені методики розраховані на оцінювання соціокультурних та економічних аспектів розвитку усіх територій на макрорівні й не враховують особливості сільських територіальних громад та їх складових – домогосподарств сільського населення. Практично єдиною теоретико-методичною розробкою, що присвячена оцінюванню розвитку сільських територій шляхом застосування методу агрегатного індексування є пропозиції колективу авторів Тернопільської державної дослідної станції ІКСГП НААН щодо визначення рівня управління розвитку сільських територій. Однак і цей інструментарій може бути використаний лише на мезо та макрорівні, адже лише частково враховує показники, які необхідні для аналізу розвитку сільських домогосподарств.

Нами пропонується до застосування індекс розвитку сільської територіальної громади, який включає двадцять показників, що умовно поділені на три групи і характеризують внутрішнє й зовнішнє середовище функціонування сільських домогосподарств.

Перша група – кількісні показники розвитку сільський домогосподарств. Ця група охоплює показники: розмір сільських домогосподарств і період їхнього функціонування.

Друга група – якісні показники. Ця група охоплює показники: склад членів сільських домогосподарств, їхній освітній рівень та щоденний обсяг витрат на різні потреби цих членів, частка виробленої у господарстві населення продукції в сукупному доході домогосподарства, рівень доступності медичних послуг, житла та безпеки членів сільських домогосподарств, охоплення дітей дошкільними і шкільними закладами, рівень розвитку транспортної інфраструктури, забезпеченості ресурсами для дозвілля й активного відпочинку, а також Інтернетом та іншими засобами комунікації.

Третя група – господарчі показники. Ця група охоплює показники: рівень забезпеченості землею та обсяг часу зайнятості членів домогосподарств у веденні господарювання на присадибній ділянці, рівень забезпеченості водними ресурсами та матеріально-технічними засобами, стан обробітку землі й рівень вирощання добрив і засобів захисту, а також доступу членів домогосподарств до джерел кредитування.

При цьому, розрахунок індексу розвитку домогосподарств сільської територіальної громади передбачає застосування усереднених бальних оцінок, виходячи з мінімальних і максимальних значень по кожному показнику (від 0 до 10).

Лук'янова В. В.
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємства і підприємництва,
Хмельницький національний університет*

РИЗИКИ БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ

Економічна система все більше стає відкритою і відповідно уразливою до зовнішніх ризиків і загроз. Будь-яке підприємство стає все більш залежним від змін умов зовнішнього середовища не лише країни відповідної локації, але світової економіки.

В основу нашого дослідження покладено аналітичні спостереження німецької фінансової транснаціональної корпорації Allianz SE (щорічно опубліковані у Allianz Global Corporate & Specialty (AGCS). Основним напрямком діяльності компанії є страхування. Станом на 2013 рік, це найбільша у світі страхова компанія, 11 за величиною фінансова група та 25 найбільша компанія за оцінкою журналу Forbes. Також це найбільша фінансова компанія за обсягом доходу, станом на 2012 рік. Група Allianz присутня у більш ніж 70 країнах на 5 континентах (в т.ч. і в Україні). Майже 140 тис. співробітників обслуговують близько 88 мільйони клієнтів [1].

Спостереження базуються на ґрунтовному аналізі близько 2000 експертами із 80 країн ризиків і загроз, що виділяють ризик-менеджери для успішного функціонування бізнесу у різних країнах світу. Найперше експерти оцінюють ризики і загрози безпеці підприємств з точки зору їх імовірності та величині збитків (прямих і непрямих втрат). Зведені результати дослідження подано у таблиці 1. Рейтинг відображає частку респондентів, що виділили важливість даного виду ризику серед 10 найбільш важливих у відповідні періоди.

Таблиця 1

Найбільші ризики і загрози бізнесу

Вид ризику (загроза)	Рейтинг, %				
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Збої у виробництві	43	46	38	37	42
Кіберзагрози	12	17	28	30	40
Стихійні лиха	33	30	24	24	30
Ринкові коливання	19	15	34	31	22
Законодавче регулювання	21	18	18	24	21
Техногенні аварії	24	27	16	16	20
Політичні ризики	18	11	11	14	11
Репутаційні ризики	15	16	18	13	13
Технологічні зміни	10			12	15
Макроекономічні зміни		16	24	22	
Кліматичні зміни					10
Персонал	10	9	11		
Неякісна продукція	10				

Найперше, варто відмітити стабільну присутність 8 видів ризиків у всіх звітах. Поряд з цим такі загрози як макроекономічні зміни (програми жорсткої економії, зростання цін на товари, інфляційні ризики) та нові технології

(нанотехнології, 3Д-друк, штучний інтелект, дрони) відмічено лише у трьох з п'яти аналізованих звітів. Але варто зазначити появу у документах 2018 р. такого виду загроз як кліматичні зміни і зменшення впливу ризиків з боку персоналу(крадіжки, корупція, брак тощо). Але про ці зміни у тенденціях пізніше.

За даними експертів [2] збої у виробництві ось уже шостий рік займають верхній рядок серед найважливіших ризиків в Європі, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, на Близькому і Середньому Сході. Цей ризик, на жаль, властивий будь-якому підприємству незалежно від обсягів бізнесу. Компанії стикаються зі зростаючою кількістю сценаріїв прояву ризику – від традиційних впливів, таких як матеріальні збитки, заподіяні об'єктам і ланцюжкам постачань стихійними лихами і пожежами, до нових факторів, що випливають з дигіталізації і взаємозв'язку, які зазвичай призводять до значних фінансових втрат. Збої в роботі ІТ-систем, тероризм, інциденти, пов'язані з неякісною продукцією, несподіваними регуляторними змінами можуть призвести бізнес до короткострокової або тривалої перерви в діяльності, що здійснює істотний вплив на доходи підприємств.

За даними опитування експертів, кібер-інциденти вперше названі в числі найбільш шокуючих факторів, що сприяють збоям у виробництві, в той час як самі збої у виробництві стали, на їхню думку, найбільш вагомою причиною втрат після кібер-інцидентів. Згідно з даними Cyence Risk Analytics, в разі недоступності хмарного сервісу у постачальника хмарних послуг, що триває більше 12 годин, збитки можуть скласти 850 млн. дол. в Північній Америці і 700 млн. дол. в Європі, виходячи з того, що від недоступності до інформації постраждає 50 тис. компаній трьох різних сфер (фінанси, охорона здоров'я і роздрібна торгівля) в кожному регіоні [2].

Найбільш важливі (імовірні та втратні) ризики і загрози у 2018 р. подано на рисунку 1.

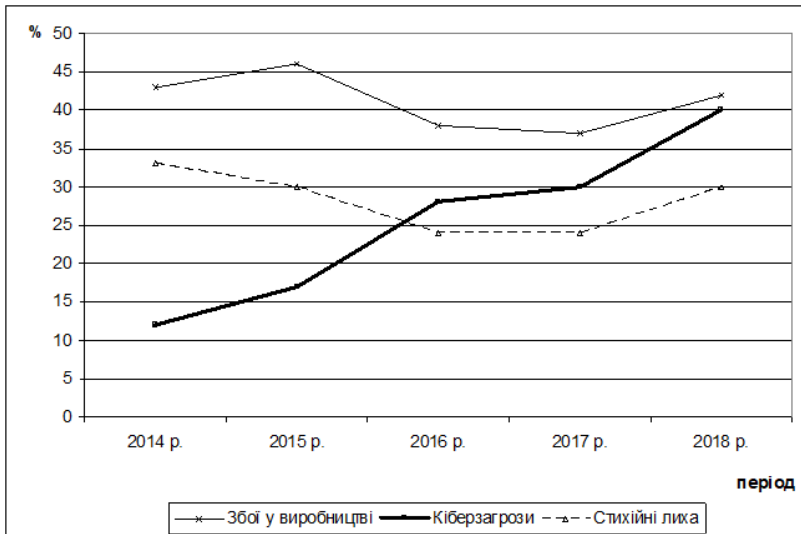

Рис. 1. Ризики і загрози у 2018 р.

Дана динамічна діаграма показує стабільність прояву факторів ризику форс-мажорних обставин (24-33 %) і значно випереджаючу їх хвилю (перше місце у рейтингу за весь період дослідження) загроз збоїв у виробництві (37-46 %). Також можна спостерігати стрімко зростаючу хвилю кіберзагроз (12-40 %).

Отже, можна зробити висновок, що з одного боку важко виділити дію окремих чистих видів ризиків і загроз на підприємницьку діяльність, а з іншого – значну потребу до збільшення інформаційної безпеки діяльності підприємства, що відображена не лише в кіберзагрозах, але й ризиках збоїв у виробництві, репутаційних та технологічних ризиках та ін.

Література

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.allianz.com/en/about_us/who_we_are/at-a-glance/
2. «Барометр ризиків». Allianz назвав глобальні ризики компаній в 2018 году. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sb-malakut.com.ua/barometr-riskov-allianz-nazval-globalnye-riski-kompanij-v-2018-godu>.

Охріменко І.В.

*доктор економічних наук, професор,
проректор з навчальної та наукової роботи,
Київський кооперативний інститут бізнесу і права*

МОДЕЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ АГРО-ВИРОБНИКАМИ ЗА УМОВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ

В країнах з ринковою економікою ситуація на ринку постійно змінюється. Це цілком нормальне явище, оскільки воно відповідає фундаментальним властивостям ринкового середовища. Саме його сигнали щодо підвищення чи зниження цін, збільшення чи зменшення обсягів продажу спонукають підприємців до відповідного реагування - зміни ціни продажу, технологій, обсягів виробництва. Це повною мірою стосується і України, економіка якої уже протягом певного часу офіційно визнана ринковою. Характерною ознакою її ринків є прискорена динаміка цін, яка іноді нагадує хаотичність та неконтрольованість. Аналіз показує, що особливо складна ситуація спостерігається на сільськогосподарських продуктових ринках.

Перш за все необхідно звернути увагу на тривалу різнонаправлену динаміку цін на ресурси та продукцію. Курс гривні поступово падає і відповідно зростає ціна на ресурси, проте ціни на сільськогосподарську продукцію в різні періоди вели себе по-різному. Дослідження ринків Київської області показало, що ціни на продукцію можуть мати і значні просторові коливання. Зокрема, різниця між максимальною і мінімальною ціною на такі продукти як свинина, картопля, молоко становить до 50 %. В той час як раціональною межею відхилень ринкових параметрів від їх бажаного рівня, яка не справляє дестабілізуючого впливу на ринкову ситуацію, вважається межа в 5-7 %.

Прискорена і обмежено передбачувана динаміка характеристик сільськогосподарського ринку України ставить перед його операторами складні

завдання. Для мінімізації ринкового ризику необхідно постійно оцінювати здатність підприємства витримати ринкову конкуренцію. Завдання подібного характеру в значній мірі виконує такий напрямок аграрної економіки, як витратно-ціновий аналіз. Основна його відміна від традиційного аналізу господарської діяльності полягає в тому, що витратно-ціновий аналіз спрямований на майбутні результати виробничої діяльності підприємства, на перспективу, тоді як аналіз господарської діяльності розглядає вже отримані показники, тобто є ретроспективним.

В основу витратно-цінового аналізу покладено класичні економічні категорії - витрати, ціни, собівартість, прибуток та рентабельність. Також в його складі доцільно виділяти два аспекти - зовнішній та внутрішній. В рамках першого передбачається обґрунтувати цінові пропозиції підприємства на витратній основі, визначити прибутковість збуту продукції в конкретних умовах ринкової кон'юнктури внутрішнього та зовнішнього ринку. Внутрішній аспект передбачає управління витратами підприємства.

Розглядаючи різні ринкові ситуації витратно-ціновий аналіз дає змогу точно оцінювати наслідки дій підприємства на відкритому ринку. Це досягається варіантними розрахунками, при яких для окремих вхідних показників (урожайності, продуктивності, цін) визначаються кінцеві результати у вигляді прибутку та рентабельності окремих продуктів. Оскільки таких моделей може бути значна кількість, що породжує великий обсяг розрахунків, рекомендується застосовувати сучасну обчислювальну техніку, яка знімає питання трудомісткості подібних розрахунків.

Важливим елементом витратно-цінового аналізу є функціональна структура витрат, яка значно розширює загально визнаний поділ витрат на постійні і змінні. Ми пропонуємо нову, більш гнучку класифікацію виробничих витрат на незмінні, умовно-постійні, продуктивні та сервісні. Суть незмінних витрат в тому, що вони не залежать від жодного показника виробничої програми. Умовно-постійні - це витрати, які припадають на одиницю площі в рослинництві та одиницю поголів'я в тваринництві. Продуктивні - витрати, які пов'язані з роботами, що виконуються із уже готовою продукцією. Сервісні - витрати, які затрачаються на одиницю технологічних матеріалів. Може здатися, що подібна класифікація досить громіздка і немає потреби в тих ускладненнях, які вона несе. Проте це далеко не так. Звичайно, вона дещо складніша від загальноприйнятої, але якщо врахувати ті можливості, які вона створює для здійснення багатоваріантних розрахунків витрат та собівартості, відмовлятися від неї було б недоцільно.

Таким чином, використання витратно-цінового аналізу дає змогу сільськогосподарським підприємствам більш вільно орієнтуватися в ринковому середовищі. Узагальнюючи та аналізуючи інформацію, отриману на основі подібних варіантних розрахунків, користувач може передбачити свій фінансовий стан в тих чи інших умовах, а також визначити для себе найбільш оптимальний варіант господарювання.

Івашко Л.М.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій
Одеський національний економічний університет*

О.С. Савко

магістр 1 року навчання спеціальності «Економіка»

ООП «Математичні моделі управління економікою»

Одеський національний економічний університет

МОДЕЛЮВАННЯ ПОРТФЕЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНСЬКИХ УМОВАХ З ВИКОРИСТАННЯМИ МОДЕЛЕЙ САРМ ТА МАРКОВЦА

Інвестиційна діяльність - це основа економічного зростання будь-якого підприємства [1]. Тому актуальним є питання ефективного розподілу інвестиційних ресурсів підприємства з використанням сучасних методів математичного моделювання. Метою роботи є застосування математичних методів моделювання інвестицій в українських реаліях, зокрема моделей САРМ та Марковца.

Інвестиційний портфель – це сформована у певній пропорції сукупність цінних паперів, що належать фізичним або юридичним особам [2]. Будь-який цінний папір включає в себе два основних типи ризику: ризик власне цінного паперу та ризик ринку взагалі. Подолання цих ризиків досягається методом вибору якісних активів у портфель, диверсифікації та доповнення активами, стійкими, зокрема, до глобальних коливань ринків [3, 4].

Результат портфельних інвестицій майже повністю залежить від вибраної інвестиційної стратегії та меншою мірою піддається волатильності на ринку цінних паперів. Постановка практичної задачі: інвестор може придбати акції зазначених у Звіті [5] компаній або деяких із них. Оскільки він може також інвестувати у ОВДП, то він бажає, щоб його дохід від інвестування був не менший за 17%. Акції яких компаній інвестор побажає придбати?. З них було відібрано 23 підприємства, інвестування в акції яких за попередніми оцінками є доцільним.

Методом САРМ було визначено очікувану дохідність вищезазначених компаній. З них було відібрано 15 тих, дохід яких був не менший за безризикову норму ОВГЗ. У результаті було отримано три оптимізаційних портфелі: портфель мінімального ризику, портфель мінімального ризику при збереженні гарантованої норми доходності, портфель максимальної доходності інвестора при збереженні норми ризикованості.

Представимо результати моделювання, наприклад, для портфеля мінімального ризику. Його ризик складає 1,2%. Він повинен складатись з таких цінних паперів: Центренерго – 6,3 %, Астарта – 7,3 %, Агротон – 2,2%, Агроліга – 1,7%, Маріупольський метзавод ім. Ілліча – 0,2%, Крименерго – 0,4%, КРЕДОБАНК – 10,3%, Крюковський вагонобудівельний завод – 7%, КІНТО-Голд – 42,5%, Фармак – 2,5%, Сумський завод насосного та енергетичного машинобудування «Насосенергомаш» – 0,5%, Укрсоцбанк 1%, Укрсоцбанк – 7,8%. До того ж доходність ПЦП буде складати 18,9%.

Практично достовірно (з ймовірністю близькою до 100 %) можна стверджувати, що практично всі значення доходності ПЦП будуть знаходитись в інтервалі від 15,25 % до 22,57 %.

За результатами моделювання було виконано економічну інтерпретацію отриманих результатів та надано рекомендації щодо використання отриманих результатів моделювання для подальшої оптимізації портфельного інвестування.

На нашу думку, результати, отримані в роботі, можуть бути використані для подальшої оптимізації портфельних інвестицій та для порад майбутнім інвесторам щодо інвестування в Україну.

Література

1. Скрипниченко М.В. Портфельные инвестиции: Учебное пособие. СПб: Университет ИТМО, 2016. 40 с.
2. Асаул А.Н., Асаул Н.А., Фалтинский Р.А. Основы бизнеса на рынке ценных бумаг; учебник / под ред. д-ра экон. наук, профессора А. Н. Асаула. СПб., 2008. 207 с.
3. Формирование инвестиционного портфеля: управление финансовыми рисками / Роджер Гибсон; Пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 276 с.
4. Плужников В.Г., Смагин В.Н., Шишкина С.А. Анализ существующих методов оценки инвестиционной активности предприятия / Экономический анализ: теория и практика. № 2 (401), 2015. С. 2 – 10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/analiz-suschestvuyuschih-metodov-otsenki-investitsionnoy-aktivnosti-predpriyatiya> (дата звернення 29.04.2018).
5. Проект Украина: что прорастет. Десятка самых привлекательных отраслей украинской экономики для инвестиций. URL: http://project.liga.net/projects/ukraine_investment/ (дата звернення: 24.05.2018).

Шевченко Л. В.

*аспірантка кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці,
Хмельницький національний університет*

НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ НІМЕЦЬКИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ В УКРАЇНУ

Управління процесами іноземного інвестування повинно бути складовою частиною науково обґрунтованої політики в галузі науково-технічного прогресу, розробки і впровадження технологій, що заміщують імпорт, нової техніки, промислової та сільськогосподарської продукції, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва, подальшого розвитку наукового потенціалу. Це дасть змогу Україні уникнути економічної залежності від інших країн. Теоретичні аспекти двосторонніх економічних відносин між країнами різного рівня розвитку висвітлювались у публікаціях зарубіжних вчених М. Портера, Е. Хекшера, Л. Хоффманна, Д. Чістіліна, Д. Шкунаєва. В працях вітчизняних вчених В. Новицького, Ю. Пахомова, А. Поручника, В. Сіденко, В. Тітаренка, А. Філіпенка, А. Хахлюка, О. А. Шатило досліджуються окремі проблеми інвестиційних потоків та питання їх державного регулювання. Розгляд

проблематики розвитку саме українсько-німецьких економічних відносин був предметом окремого аналізу у працях К. В. Корсак, В. В. Рокочі, Л. М. Садули, Л. П. Семеній, С. І. Соколенко, О. С. Сухолиткого та ін. Проте, вказані дослідження переважно зорієнтовані на дослідження структури та ефективності зовнішньоекономічних відносин України з ФРН і не розглядають питання моделювання державного управління інвестиційними процесами. Аналіз відносин України з ФРН в розрізі іноземного інвестування вказує на можливість і необхідність застосування сучасних методів і моделей управління іноземними інвестиціями як на рівні державних інституцій, так і на рівні приватного підприємництва. Особливості інвестиційних відносин розвинутої країни з менш розвинутою країною проявляються в наступному. Науково-технічний прогрес в Україні й технологічний розвиток її господарства дедалі більше починає залежати від інтелектуального і розумового потенціалу та розвитку науки і техніки в інших країнах світу. Але розвинуті країни і, зокрема ФРН, найменше зацікавлені у розвитку нашої економіки, оскільки хочуть мати великий ринок збуту для своїх товарів, а тому не заохочені до передачі найновіших своїх технологій. Країна, концепція розвитку господарства якої базується тільки на досягненнях науково-технічного прогресу в інших країнах, на імпорті від них техніки і технології, потрапляє у дедалі більш залежне від них становище [1, с. 83]. Україна на світовому ринку інвестицій вимушена вести постійну конкурентну боротьбу з індустріально розвинутими країнами. При цьому вона виступає досить слабким конкурентом. Окрім обмежених капіталів та недосконалого законодавства на заваді припливу іноземного капіталу стають суто економічні умови реалізації міжнародних інвестиційних програм, зокрема, норма прибутку на вкладений капітал. Закордонна діяльність фірм, в тому числі здійснення ПІІ, в більшості визначається джерелами фінансування. Одним з ключових факторів, що обмежують інвестиційні можливості компанії, є рівень її ринкової капіталізації. Високий рівень капіталізації компаній ФРН дозволяє здійснювати значні позики на вигідних умовах, які потім можуть бути використані для здійснення ПІІ [2, с. 65]. Саме на прикладі економічних інвестиційних відносин України з ФРН доцільно розробляти моделі управління інвестиційними потоками. Подальший розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України з Німеччиною нерозривно пов'язаний з розвитком економічних зв'язків України з ЄС. Вихід українських виробників на ринки країн Західної Європи має поєднувати сировинний напрям (при досягненні якомога більш високого ступеня переробки вихідної сировини) з напрямом проникнення на ринки продукції з високим ступенем обробки керуючись результатами аналізу конкурентоспроможності українських товарів і послуг на ринку країн Західної Європи. Тому є необхідність розробити сучасні моделі управління іноземними інвестиціями на прикладі відносин з ФРН. Перспективною формою розвитку співробітництва з західними розвиненими країнами є спільні підприємства. Створення спільних підприємств має на меті залучення в народне господарство передових іноземних технологій, високопродуктивного обладнання, сучасних методів управління виробництвом, додаткових матеріальних та фінансових ресурсів. Створення СП сприяє розширенню експортної бази країни, зменшує нерациональний імпорту товарів. При цьому треба мати на увазі, що частка

прибутку, отриманого від виробничо-господарської діяльності цих підприємств, потрапляє в розпорядження іноземних партнерів і по суті вилучається з економічного обороту країни. Тому у міру зміцнення економіки слід поступово переходити від концепції пасивного створення СП (на території України) до концепції активного створення СП (на території зарубіжних країн). При цьому розширення міжнародних науково-технічних відносин з Німеччиною у формах спільних підприємств, а також інших форм співробітництва та інтеграції має відбуватися з метою:

- підвищення науково-технічного рівня окремих галузей і економіки загалом;
- прискорення технічного переозброєння господарських об'єктів;
- підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається;
- підвищення обсягу експорту та зниження обсягу імпорту;
- розвиток співробітництва в галузі інновації між різними господарськими суб'єктами. Головною метою при цьому є максимізація прибутку.

Розробка системи моделей і методів управління іноземним інвестуванням на рівні держави і суб'єктів господарювання допоможе вирішити цю проблему.

Література

1. Иванух Р. А., Колобова Л. В., Ягодка А. Г. Инвестиционная политика держави і розвиток науково-технічного прогресу / Иванух Р. А., Колобова Л. В., Ягодка А. Г. // Фінанси України. – 1998. - №4.– С. 77-85.
2. Зарицкий Б. Е. Экономика Германии: путь по лестнице, ведущей вниз / Зарицкий Б. Е. – М.: Юристъ, 2003. – 304 с.

9

СЕКЦІЯ

*Дослідження
соціально-
демографічних
процесів*

Васильєва О.О.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
декан факультету міжнародного туризму та управління персоналом,
Запорізький національний технічний університет*

Лагута А.В

магістр

Запорізький національний технічний університет

ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ РЕГІОНУ

Аграрна спеціалізація України історично була зумовлена її головним ресурсом – землею, родючістю ґрунтів та сприятливим кліматом. Сьогодні аграрний сектор можна назвати основним локомотивом української економіки. Розвиток сільського господарства України та Запорізького регіону, зокрема, пов'язаний з організаційно-економічними механізмами формування трудових ресурсів та стимулювання ефективної діяльності персоналу аграрних підприємств. Сучасна економічна наука для оцінювання продуктивних сил застосовує поняття «потенціал» як систему матеріальних та трудових факторів. Кадровий потенціал аграрної сфери розглядається з точки зору потенційних можливостей штатних кваліфікованих працівників, що забезпечують досягнення цілей виробництва, й певною мірою визначається чисельністю та структурою сільського населення.

Останнім часом демографічна ситуація в Україні характеризується як кризова, особливо це стосується сільської місцевості: відбувається стрімке скорочення та постаріння сільського населення, що зумовлює обмеження бази відтворення трудового потенціалу аграрного сектору. Станом на 01.01.2018 р. частка сільського населення Запорізької області складала 22,7 % (України - 30,7 %), регіон займає 5 місце в державі за рівнем урбанізації, після областей, де частка сільського населення ще нижча: Донецької (9,2 %), Луганської (13 %), Дніпропетровської (16,2 %) та Харківської (19,1 %). Демографічне навантаження на 1000 осіб у віці 16-59 років для сільської місцевості України становить 698 осіб, з них 396 – особами у віці 60 років і старше, для сільських жителів Запорізької області – 702 та 410 осіб, відповідно [1, с. 25]. Україна входить до тридцяти країн світу з найстарішим населенням, причому рівень постаріння сільського населення вищий, ніж міського, хоча, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, у сільському населенні сформувалась тенденція до омолодження з огляду на консервативні погляди щодо демографічної (дітородної) поведінки [2, с. 25]. Посилення міграційних настанов молоді на отримання освіти за кордоном, працевлаштування (інколи навіть не за отриманою спеціальністю), зумовили тенденцію до скорочення частки молоді, яка виходить на ринок праці, порівняно зі старшими віковими групами зайнятого населення [3, с. 110]. Еволюція техніко-технологічних характеристик аграрного виробництва, його технічна модернізація висувають певні вимоги до кадрового потенціалу. Постійний професійний розвиток та набуття нових компетенцій забезпечуються освітою

впродовж життя та використанням електронних засобів навчання («е-освіта»). Для старіючого сільського населення освітньо-професійна гнучкість ускладнена: з віком знижуються здатність до засвоєння та оновлення знань, використання сучасних інформаційних технологій, сприйнятливість інновацій. Прогресуюче старіння населення знижує якість робочої сили через вікові хвороби та стани, село втрачає репродуктивну складову.

Унаслідок погіршення соціально-економічної ситуації в країні активізувалась зовнішня трудова міграція, що посилилась за рахунок недосконалої соціальної сфери, скорочення мережі підприємств інфраструктури села, особливо для дітей та молоді. Протягом 2005–2014 рр. значно зросла чисельність сільського населення, яке працює за кордоном, у Запорізькій (в 5,6 рази), Кіровоградській (в 5,5), Рівненській (в 5,0) та Херсонській (в 4,3) областях [4, с. 90]. Таким чином, формування кадрового потенціалу аграрного сектору відбувається в умовах демографічної кризи, подолання якої можливе за рахунок розвитку сільських територій, впровадження обґрунтованої демографічної політики на регіональному та державному рівнях.

Література

1. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2018 року. Статистичний збірник. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_rpnu2018xl.pdf (дата звернення 12.09.2018).
2. Населення України. Імперативи демографічного старіння. Київ : ВД «АДЕФ-Україна», 2014. 288 с.
3. Людський розвиток в Україні. Інноваційні види зайнятості та перспективи їх розвитку: моногр. / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2016. 328 с.
4. Трансформація сільського розселення в Україні: моногр. / за ред. Т.А. Заяць. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2017. 298 с.

Коваль Д.О.

*аспірант кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці
Хмельницький національний університет*

ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ МІЖГАЛУЗЕВОГО БАЛАНСУ ДЛЯ АНАЛІЗУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ РЕГІОНУ

Моделі міжгалузевого балансу (ММБ) широко використовують в економічних дослідженнях, аналізі, плануванні. Ці моделі будуються на підставі балансового методу, тобто узгодженні матеріальних, трудових і фінансових ресурсів і являють собою систему рівнянь, кожне з яких виражає балансові співвідношення між виробництвом окремими економічними об'єктами обсягів продукції й сукупною потребою в цій продукції.

Взаємозалежний розгляд елементів кінцевого попиту, виробничих витрат і ресурсних обмежень на основі ММБ є центральною компонентою

макроекономічних розрахунків, пов'язаних з обґрунтуванням стратегії розвитку і позитивних структурних зрушень в економіці регіону. У цих розрахунках первинними виступають потреби населення, задоволення яких є найважливішою метою функціонування народного господарства регіону, орієнтованого на раціональне використання внутрішніх джерел розвитку. Міжгалузевий баланс виробництва і розподілу товарів і послуг надає широкі можливості аналізу і моделювання економіки, дозволяючи враховувати велику кількість передумов і сценарних умов, пов'язаних з технологіями виробництва, цінами, кінцевим попитом секторів, зовнішньоекономічною діяльністю, структурою доходів тощо.

Модифікація моделі ММБ за рахунок дезагрегування існуючих і включення додаткових блоків значно збільшує можливості аналізу і прогнозування економіки, виявлення існуючих прямих і обернених зв'язків у регіональній економічній системі, які не можуть бути виявлені на основі традиційної статичної моделі ММБ. Одним із способів її розширення є ендогенізація попиту домашніх господарств. Досить розвиненим в цьому напрямку підходом, використовуваним в вітчизняних дослідженнях, є диференційований баланс доходів і споживання населення.

Модель диференційованого балансу, включена в модель ММБ, дає можливість розраховувати зміни не тільки валових випусків при зміні кінцевого продукту, але і кінцевого попиту всіх галузей, індуковані домашніми господарствами за рахунок екзогенних змін галузевих компонентів кінцевого попиту і доданої вартості, а також інших показників. Таким чином, на основі ММБ з диференційованим балансом доходів і споживання населення розраховується мультиплікативний ефект, пов'язаний не тільки з виробництвом, а й з кінцевим використанням і доходами населення.

Слід зауважити, що регіональні міжгалузеві баланси, а також регіональні диференційовані баланси доходів і споживання населення в даний час практично не розробляються. Хоча можливість розробки регіональних таблиць «витрати-випуск» теоретично і навіть практично існує. На думку фахівців, в регіональних таблицях «витрати-випуск» міститься досить велика кількість так званих оціночних показників. До них відносяться, наприклад, показники міжрегіонального ввезення-вивезення, який неможливо врахувати в повному обсязі. Однак незважаючи на неможливість повного обліку окремих регіональних показників, фахівці в області міжгалузевих досліджень наголошують на необхідності і можливість складання регіональних міжгалузевих балансів.

У ММБ значення валової доданої вартості (ВДВ) в розрізі галузей визначаються аналогічно рахунку виробництва – як різниця між валовими випусками галузей і їх проміжним споживанням. При розрахунку III квадранта необхідно розрахувати елементи ВДВ по галузях, а саме:

- фонд оплати праці найманих працівників, що включає оплату праці (заробітну плату) і відрахування на соціальне страхування (фактичні та умовно обчислені);
- валовий прибуток;
- валовий змішаний дохід;
- інші чисті податки на виробництво.

Закриття моделі ММБ по домашнім господарствам надає широкі можливості моделювання поведінки виробничої системи у взаємозв'язку з процесами, що відбуваються в сфері освіти, розподілу і споживання доходу населення. У вітчизняній практиці загальнодержавним інструментом моделювання попиту населення є диференційований баланс доходів і споживання населення. З огляду на різні схильності до споживання у різних груп населення, можна розраховувати зміни макроекономічних параметрів, зумовлені змінами величини доходу різних груп населення в результаті зміни загального доходу і його перерозподілу між прибутковими групами.

Овчиннікова О.Р.

кандидат економічних наук, доцент

*доцент кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці,
Хмельницький національний університет*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ МІГРАЦІЙНИХ ПЕРЕМІЩЕНЬ НАСЕЛЕННЯ ЗА АНАЛІЗОМ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ

Зовнішнє середовище діє на індивіда постійним впливом факторів, причин, мотивів, які спонукають до міграції або, навпаки, зменшують бажання мігрувати. Однак існує індивідуальне сприйняття впливу різних факторів (тобто на одних осіб визначений фактор може мати сильний вплив, а на інших – навпаки, його дія буде невимірною). Таким чином, можна говорити про суб'єктивне сприйняття факторів.

Ступінь впливу груп факторів на міграцію населення можна оцінити тільки постфактум, тобто після того, як було здійснено міграційне переміщення. Через опитування мігранта (які саме фактори мали вплив і який вплив – наскільки один фактор впливав більше другого?), визначається та група факторів впливу, яка мала місце в той час. Якщо представити загальну дію факторів за одиницю, то при визначенні групи факторів за допомогою опитування мігранта та експертних оцінок можна встановити середні значення фактора, що впливає на індивіда за одиницю часу, які можна представити як середньостатистичні дані впливу кожної групи (1). Відповідно до [1] про необхідність враховувати на входах і виходах системи допуски на відхилення, дію фактора позначимо як:

$$\bar{f}_{vp} = \bar{f}_s \pm \delta_{\bar{f}_s}, \quad (1)$$

де $\bar{f}_{vp}$ – вектор оцінки ступеня впливу фактора із зовнішнього середовища на індивідуума; $\bar{f}_s$ – середні значення складових вектора f_{vp} ; $\delta_{\bar{f}_s}$ – вектор відхилень від середніх величин.

Отже, ступінь впливу факторів буде представлено трьома числами: середнє значення і відхилення від нього. При цьому, інтервали значень можуть пересікатися. Чим більш вузький інтервал, тим більш визначеним є вплив цього фактора, і навпаки, великі інтервали значень говорять про розмитість впливу фактора. Отже, інтервальні представлення впливу факторів – це міра якісної концентрації показника.

За своїм змістом фактор є динамічною характеристикою міграційної системи, що вказує на визначений термін їх початку і закінчення дії.

Кількісне вираження терміну дії факторів можливо за допомогою опитувань осіб, які самі визначають цей термін (наприклад, індивід може визначити, що за встановлений період (останні роки тощо) основною причиною бажання мігрувати був низький рівень заробітної плати і ця причина діяла протягом останніх двох (інше) років. При подальшому аналізі низькому рівню ЗП буде приписано найвищий ступінь впливу, а термін дії встановлений на рівні двох років. При наборі факторів (причин) та термінів їх дії і можна визначити максимальні і мінімальні терміни дії окремих факторів.

Запропонований підхід є спрощеним, але найменш трудомістким, тому що на підставі фактичних даних, наприклад, за рік завжди є потрібна інформація, яку можна визначити за допомогою соціологічних опитувань. Однак прийняти такий підхід до визначення фактичних допусків на відхилення можна лише з деякими застереженнями і припущеннями [2].

Отримані результати середніх значень впливу факторів з допусками на відхилення дозволяють зробити наступні висновки:

- Проблема досліджень міграційних переміщень за впливом факторів міграції не може бути вирішена без експертних оцінювань, за допомогою яких можна визначити фактори та їх групи, що діють на бажання мігрувати, залежно від мети дослідження.

- Визначення терміну та ступеня дії фактора на індивіда можливо шляхом опитування осіб методами соціологічних досліджень.

- Загальне дослідження факторів міграції можливо класичними методами факторного аналізу.

- Середні значення впливу факторів повинні бути встановлені з інтервальними значеннями.

Література

1. Завгородня Т. Экономико-математические модели в нормировании труда / Т. Завгородня, Е. Горбатьок. – Хмельницький : НВП “Еврика”, 2001. – 210 с.
2. Григорук П.М., Хрущ Н.А. Інтегральне оцінювання рівня та динаміки інноваційного потенціалу регіону. Маркетинг і менеджмент інновацій, 2016, № 3, С.109-129

Пасічник Ю.В.

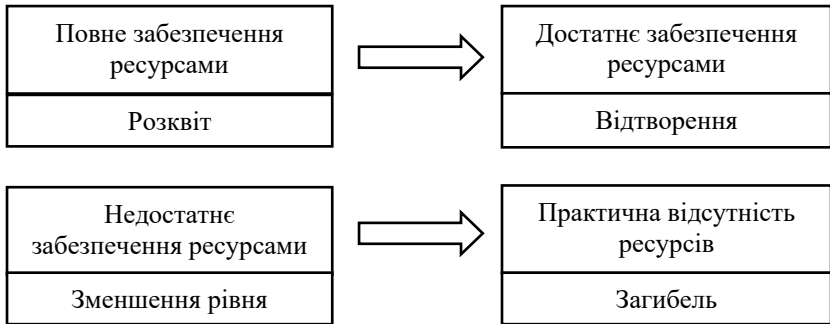
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів,*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

СПЕЦИФІКА СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

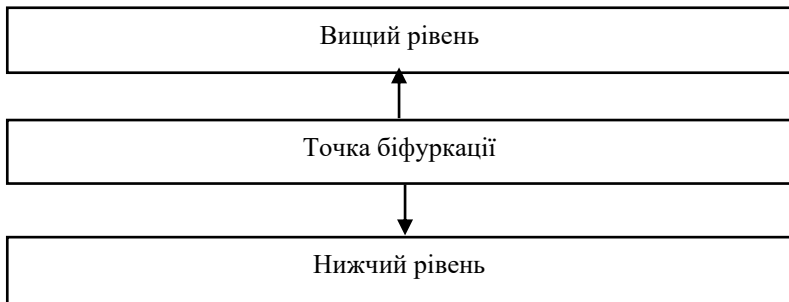
Сучасний суспільний розвиток України характеризується складними трансформаційними процесами економічного, демографічного, військового, соціального змісту. Події останніх років свідчать про не лише позитивні зрушення, але й про негативні. У цьому контексті зазначимо, що за рівнем життя українці займають одні із останніх місць а Європі. Намагання зорганізувати

пристойний добробут для себе та своєї сім'ї змушує шукати наших співвітчизників кращої долі за кордоном, і ці процеси посилюються. Спробуємо з'ясувати механізм існування та розвитку суспільств, висунувши відповідну гіпотезу, яка базується на термінах – «ареал», який є використовуваним в географії, та «соціум», яким оперують соціологи (рис. 1).

Рис.1 Розвиток суспільств відповідно до гіпотези рівнів існування соціуму в ареалі

Отже, для забезпечення розвитку суспільства необхідне відповідне забезпечення ресурсами, передусім фінансовими. Оскільки необхідних ресурсів у бюджетах не вистачає, Україна не може забезпечити не лише розвиток, але й хоча б незначне зростання, яке б сприяло підвищенню життєвого рівня. Збільшення ВВП на рівні 3 % , яке спостерігається протягом останніх років, не може бути прийнятливим для населення, зважаючи на відповідну інфляцію на рівні 10 % . Використовуючи постулати синергетики, зобразимо процес переходу суспільства на вищий рівень (рис. 2).

Рис. 2 Процес переходу суспільства на вищий рівень розвитку.

Для переходу на вищий рівень необхідна додаткова енергія, яку повинна генерувати суспільна система. Індикатором такої енергії є життєвий рівень населення – якщо він збільшується, і не лише всередині країни, але й у порівнянні з іншими країнами, це означає, що жителі мають змогу забезпечити себе необхідними ресурсами, зокрема житлом, одягом, їжею, здійснити витрати

на навчання, дозвілля тощо. Якщо цього реалізувати не вдається – населення буде намагатись шляхом незаконних дій всередині країни, зокрема тінювих схем, або виїздом за межі країни здійснити свої прагнення, що нині відбувається в Україні. Найбільш ефективний шлях забезпечення зростання – кардинальні реформи. З'ясуємо, які реформи реалізовувались в Україні протягом останніх років. Це – суддівська система, правоохоронна система, медицина, освіта, пенсійна система, військових сил, місцевого самоврядування, проте не акцентується увага на економіці. Отже, реформи, які нині пріоритетно реалізуються, є енергозатратними, фінансово базуються на бюджетних витратах, тому апріорі, не можуть бути ефективними, оскільки основа поповнень бюджету – економічна діяльність. Саме тому необхідно розвивати економічний напрям. Водночас зазначимо, що сучасний етап розвитку соціуму має свої специфічні риси, про що зауважує А. Філіпенко: «Епоха Модерну з властивими їй атрибутами, в тому числі методологічним інструментарієм, вичерпала свій потенціал. На зміну їй приходить Постмодерн, який зумовлює необхідність формування нової методологічної культури. Методологічна культура епохи Постмодернізму базується на системах, що підлягають еволюції» [1]. Саме тому потрібні нові наукові підходи про що висловився В. Письмак: «На початку третього тисячоліття цивілізації необхідно переусвідомлення економічної парадигми, якою вона керувалась декілька тисячоліть і яка сьогодні при велетенському розвитку виробництва, обміну та споживання не забезпечує їх збалансованого функціонування, породжуючи все більш значні соціально-економічні кризи» [2]. Одним із методологічних підходів формування нової парадигми наукового забезпечення є універсальність, тому що мононаука комплексних досліджень виконати не в змозі, що зауважив Б. Рассел: «Економіка, як окрема наука, нереалістична і веде по хибному шляху, якщо розглядати її як керівництво для дії» [3].

Загальнодержавне завдання нині для України полягає в тому, щоб у максимально можливій мірі реалізувати передусім економічний потенціал, для чого:

- розробити та реалізувати реальні реформи економічного напрямку, з акцентом на вітчизняні ресурси – сировинні, природні, трудові, енергетичні;
- спростити управлінські загальнодержавні структури, які є неефективними та затратними із погляду на використання бюджетних ресурсів;
- запровадити принцип «прозорого бюджету», коли всі витрати визначеного обсягу оприлюднюються;
- значно спростити систему державних закупівель, яка нині є забюрократизованою, протяжною в часі, заплутаною в нормативно-правовому забезпеченні, допускає наявність корупційних схем;
- врегулювати оплату праці державних службовців, тому що нині діючі схеми не відображають реальних результатів їх роботи, що не сприяє активізації потенціалу і, водночас, допускають значні винагороди службовцям високого рангу;
- проаналізувати діючі фінансові потоки як всередині країни, так і за межами, з виявленням їх природи, рівня тінізації, а також виявити ті товари, які завозяться в Україну з метою розвитку власного виробництва.

Варто зазначити, що після визначення стратегічних завдань для стабілізації суспільних процесів необхідно звернути увагу на професіоналізм вищого управлінського апарату. Принагідно зазначимо, що протягом періоду незалежності дуже мало було зроблено висновків із нашої історії. Так, чвари між політичними, громадськими та військовими лідерами Центральної Ради, Гетьманщини та Директорії протягом 1917-1920 рр. призвели до втрати незалежності України.

Проведемо відповідні історичні паралелі щодо професійності державних службовців. Відсутність професіоналів, особливо у сфері управління відчув гетьман України П. Скоропадський (1873-1945 рр.). Державний апарат, який дістався йому у спадок від Центральної Ради, він охарактеризував так: «У Центральних державних інституціях був повний хаос і ніде не було жодної надії, щоб правильна робота могла налагодитись, бо це були швидше не державні інституції, а партійні «ячейки», зложені з людей здебільшого малоосвічених і зовсім недосвідчених в тих справах, які їм були доручені» [4, с.97].

Даючи оцінку діяльності перших урядів незалежної України академік НАНУ Іван Лукінов констатує: «Поверхові програми тактики попередніх Урядів, латання тих або інших дірок у кризовій економіці також заганяють її у прірву. Аналіз програм російського й українського урядів свідчить про те, що вони, нажаль, страждають або не обґрунтованим економічним романтизмом, або навіть відвертим авантюризмом, видаючи бажане за дійсне» [1, с.26] .

Характеризуючи діяльність двох урядів України, які перебували при владі після Революції Гідності (кінець 2013 – початок 2014 рр.) можливо констатувати певне бажання щодо проведення реформ у судовій, житлово-комунальній, пенсійній сферах. Незважаючи на бажання досягти позитивних результатів, суттєвого ефекту станом на середину 2018 р. не досягнуто. Також малопомітними були реформи, які проводили окремі високопосадовці запрошені з інших країн. Принаймні відчутного результату в діяльності відповідних міністерств і відомств, які вони очолювали не прослідковувалось, тому має бути використання власного інтелекту, що буде запорукою забезпечення динамічності вітчизняних суспільних процесів.

Література

1. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 208с.
2. Письмак В.П. Проблемы устойчивого функционирования социально-экономической модели Украины. – Донецк: Издательство «Донецчина», 2003. – 544 с.
3. Russell B. Power. - London; New-York.: Rutledge, 2000. – 264 p.
4. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920. – К: Либідь, 1997. – С.97.
5. Лукінов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя) / І.І. Лукінов ; НАН України, Ін-т економіки. - К.: [б.в.], 1997. - 455 с.

Рзаєв Г.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

Савенко Ю.В.

*студент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ ЗА СУЧАСНИХ ДЕМОГРАФІЧНИХ УМОВ

Система управління трудовими ресурсами, як і будь-яка система на підприємстві потребує інновацій. Багато підприємств використовують застарілі методи управління трудовими ресурсами, які не дають бажаного результату. Саме від ефективності використання трудових ресурсів залежать показники обсягу виробництва продукції, рівень її собівартості та якості. Достатній рівень забезпеченості трудовими ресурсами, стан її використання, високий рівень продуктивності праці є запорукою зростання ефективності роботи підприємства. Саме тому є важливим здійснювати всебічний комплексний аналіз забезпеченості трудовими ресурсами за сучасних економічних умов.

Проблеми ефективного розвитку і функціонування трудових ресурсів на підприємствах досліджували: Ю. М. Бажала, Дж. Біркіншоу, В.С. Венедіктов, П. Друкера, Т.Г. Дудар, В.І. Захарченко, В.І. Олефір, І.М. Прибиткова, С.М. Ілляшенко, О.В. Карлінська, А.Г. Латкіна, В.В. Мельниченко та ін.

Трудові ресурси підприємства – це сукупність різних професійно-кваліфікаційних груп, зайнятих на підприємстві які включено у його обліковий склад. Від якості й ефективності використання трудових ресурсів значною мірою залежать результати діяльності підприємства і його конкурентоспроможність [3].

Важливою характеристикою стану трудових ресурсів є підприємства є рівень його забезпечення ними. Аналіз забезпеченості підприємства трудовими ресурсами доцільно розпочинати з їх абсолютної і відносної динаміки у розрізі категорій та професійно-кваліфікаційних груп. Аналіз доцільно розпочинати з вивчення забезпеченості підприємства працівниками за кількістю, структурою, кваліфікацією і культурно-освітнім рівнем та характеристики руху робочої сили. Метою такого аналізу є виявлення внутрішніх резервів економії робочої сили у зв'язку з більш раціональним розміщенням працюючих, їхнім завантаженням і використанням відповідно до отриманої професії, спеціальності і кваліфікації.

Важливими характеристиками зміни чисельності і структури робітничих кадрів є:

- а) відносне скорочення приросту чисельності працюючих стосовно зростання обсягу виробництва та фінансових результатів господарської діяльності;
- б) підвищення частки робітників у складі персоналу основної діяльності як передумова зростання продуктивності його праці.

Основними характеристиками, які оцінюють ефективність використання трудових ресурсів є дані про динаміку чисельності персоналу різних категорій і

професій, його кваліфікацію й освітній рівень, про витрати робочого часу, кількість виробленої продукції чи виконаних робіт, а також дані про рух особового складу підприємства.

Аналіз чисельності і структури працівників починається з оцінки їх відповідності трудомісткості виробничої програми та встановлення відхилень фактичної чисельності проти розрахункової чи проти минулого періоду [4].

При аналізі забезпеченості підприємства робочою силою важливим є вивчення руху робочої сили. З цією метою розраховують коефіцієнти обороту по прийому, вибуттю кадрів та коефіцієнт плинності кадрів. В даному випадку є важливим дослідити причини руху робочої сили (у розрізі внутрішніх та зовнішніх факторів). Важливим для розрахунків є коефіцієнт плинності кадрів характеризує рух кадрів під впливом негативних причин. Він розраховується як відношення кількості працівників, що вибули за власним бажанням і за порушення трудової дисципліни до середньооблікової чисельності працюючих [2].

Важливою характеристикою забезпеченості підприємства трудовими ресурсами є ефективність їх використання, яка відображає співвідношення обсягу вироблених матеріальних або нематеріальних благ та кількості затраченої на це праці. Тобто, зростання ефективності праці означає збільшення обсягу вироблених благ при тих самих або менших витратах праці.

Продуктивність праці є найважливішим якісним показником використання трудових ресурсів підприємства та головним фактором зростання обсягів виробництва продукції. Продуктивність праці як економічна категорія являє собою результативність (ефективність) праці, тобто здатність людей виготовляти певну кількість матеріальних благ за одиницю часу. Розрізняють три методи вимірювання продуктивності праці: натуральний, трудовий та вартісний. При розрахунку продуктивності праці важливо правильно вибрати систему вимірників враховуючи можливість використання натуральних, трудових та вартісних вимірників при випуску продукції [1].

Отже, оцінка використання трудових ресурсів за сучасних демографічних умов, дозволяє виявити недоліки у роботі, їх причини та внутрішні резерви економії трудовитрат і підвищення ефективності використання кадрів завдяки їх раціонального розміщення, повнішого завантаження і використання відповідно з набутою професією, спеціальністю і кваліфікацією. Інвестування у розвиток людського капіталу дає можливість досягти не тільки короткострокового економічного успіху, а й закласти основу для формування позитивних довгострокових тенденцій у розвитку національної економіки і кожного підприємства зокрема.

Таким чином, процес формування і використання трудового потенціалу за сучасних демографічних умов потребує постійного аналізу на основі низки показників, що характеризують ефективність його використання, а отже, виявлення та запобігання негативних тенденцій щодо його руху і забезпечення.

На сьогодні є важливим розробляти стратегії управління персоналом з урахуванням сучасного світового досвіду, створювати нові системи навчання і розвитку персоналу підприємства.

Література

1. Гетьман О.О. Економіка підприємства [Текст] : Навчальний посібник / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – К. : Центр учбової літератури, 2006. – 488 с .
2. Економічний аналіз: Навч. посіб. / М.А. Болдох, В.З. Бурчевський, М.І. Горбатюк та ін.; за ред. акад. НАНУ, проф. М.Г.Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 .
3. Жуковський М.О.Трудові ресурси як складова конкурентоспроможності підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - №2. – С. 54-59.
4. Кудінова А. Аналіз продуктивності праці // Справочник економіста. – 2009. – №6. – С. 79-88.

Старостенко Г.Г.

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії
Національного університету державної фіскальної служби України*

Перегудова А.С.

Національного університету державної фіскальної служби України

РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

В Україні відбуваються втрати трудового потенціалу. На цей процес впливає суттєве зниження рівня життя, активізація міграційних процесів, безробіття, спад виробництва. Все це вкрай негативно впливає на його формування, реалізацію та розвиток.

Раціональне використання трудового потенціалу відіграє важливу роль у підвищенні ефективності суспільного виробництва та рівня життя населення. Тому від того, наскільки раціонально він сформований, багато в чому залежить економічний потенціал кожного виду економічної діяльності, темпи його розвитку, зростання соціального і культурного рівня життя найманих працівників та роботодавців, становлення повноцінних відносин соціального партнерства.

Актуальність раціонального використання трудового потенціалу визначається ще й тим, що в умовах перевищення пропозиції робочої сили над попитом, низької вартості робочої сили, її невідповідності реальній вартості, наявності значних масштабів нерегламентованої зайнятості важливого значення набуває виявлення резервів підвищення ефективності використання зайнятих у всіх видах економічної діяльності.

Резерви, які підвищують ефективність використання трудового потенціалу, формуються під впливом умов і чинників. Їх комплексний аналіз слугує методологічною та інформаційною основою для розробки заходів, спрямованих на ефективне використання ресурсів праці. Як умови, так і чинники підвищення ефективності використання трудового потенціалу відображають суттєві причинно-наслідкові зв'язки, що визначають даний процес. Чинник є тією рушійною силою, яка впливає на ефективність використання трудового потенціалу за різних матеріально-технічних, суспільно-економічних і природних умов. Умови забезпечують дію чинників, які підвищують ефективність використання трудового потенціалу. Чинники діють стільки часу, скільки

зберігаються умови, що їх породжують. Головні з цих умов матеріально-технічні, соціально-економічні, природні.

Матеріально-технічні умови характеризують ступінь розвитку продуктивних сил і пов'язані з нагромадженням виробничого потенціалу, його якісним складом, рівнем розвитку науки і техніки, а також соціально-економічними особливостями трудових ресурсів. Науково-технічний прогрес зумовлює зростання технічної оснащеності виробництва, яка відображає ступінь озброєності працівників засобами виробництва і є одним із найважливіших показників розвитку продуктивних сил суспільства. На практиці технічна оснащеність виражається через показники фондоозброєності і механізації та автоматизації. У міру розвитку продуктивних сил, прискорення науково-технічного прогресу відбувається зростання обсягу засобів виробництва порівняно з кількістю працівників, що приводять їх у дію. Зменшення чисельності працівників відносно маси засобів виробництва залежить не тільки від кількісного зростання технічної озброєності праці тією мірою, якою воно зумовлено технікою, а й від її якості. Важливою умовою, що впливає на ефективність використання трудового потенціалу, є рівень його загальної освіти, обсяг накопиченого виробничого досвіду, дисципліна праці та ставлення до неї, економічна активність і мобільність робочої сили. Ця умова характеризує якість трудового потенціалу.

Соціально-економічні умови використання трудового потенціалу цілком залежать від існуючої економічної системи. В її умовах і визначається ефективність використання усіх видів ресурсів, зокрема і трудових. У різних країнах існують різні моделі соціально - економічних систем, але вони різняться передусім за двома ознаками:

за формою власності на засоби виробництва; за способами управління та координації економічної діяльності.

Умовно можна виділити такі основні моделі соціально-економічних систем: чистий ринок (ринкова економіка вільної конкуренції); планова централізована економіка; соціально-ринкова економіка (змішана).

Чисті ринкові відносини на основі вільної конкуренції характеризуються приватною власністю, конкуренцією і ціновою координацією економічної діяльності та управління нею. У такій системі поведінка кожного її учасника мотивується його особистими інтересами, кожна економічна одиниця намагається максимізувати свій дохід на ґрунті індивідуального прийняття рішень. Ринкова система функціонує на умовах чистої (ідеальної) конкуренції.

Вирішення проблем раціонального використання трудового потенціалу, які виникають на ринку праці, потребують комплексного підходу.

10

СЕКЦІЯ

*Забезпечення
економічної безпеки
виробничих систем за
умов поглиблення
конкуренції та
активізації
міжнародного бізнесу*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА, ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Активна фаза розвитку “інформаційного суспільства”, яка триває протягом останніх років обумовлює загострення проблеми інформаційної безпеки підприємства, як складової економічної безпеки. Можна стверджувати, що оперативно отримана та головне об’єктивна інформація є важливим фактором виробництва, який розглядають, як один з основних ресурсів розвитку суспільства. Сучасні інформаційні системи та технології є засобом підвищення продуктивності та ефективності роботи працівників. Але слід зазначити, що глобальна комп’ютеризація та інформатизація у багатьох сферах управління та виробництва супроводжується появою принципово нових загроз інтересам як особистості так і підприємства в цілому. Відповідно підвищується залежність суб’єктів підприємництва від ступеню безпеки інформаційних технологій що використовуються на підприємстві.

Різноманітні підходи до оцінки загроз інформаційній безпеці обумовили наявність певних видів їх класифікації. Але проаналізувавши більшість з них можна зробити певне узагальнення. Усі загрози можна розділити на два типи:

1. небезпека яка виникає через вплив технологічного фактору;
2. небезпека яка виникає через вплив людського фактору.

До першого типу загроз відносяться: неналежний рівень забезпечення підприємства технічними та програмними компонентами діяльності, відмова технічних засобів, збої програмного забезпечення, порушення цілісності інформації при її обробці, не ефективне проектування інформаційних систем. Ці загрози нівелюються адміністративними та організаційно-технічними методами і їх вплив на загальний рівень безпеки в процесі аналізу, прогнозування моделювання пропонується не враховувати.

Другий тип має більший вплив і несе основну небезпеку для результатів діяльності підприємств, які активно функціонують в глобальному інформаційному просторі, тому ці загрози проаналізуємо детальніше. Вплив людського фактору можна розділити на такі чинники:

- діяльність деяких економічних структур у сфері формування, поширення і використання інформації що носить зловмисний або незаконний характер;
- навмисні або ненавмисні дії та помилки персоналу підприємства, що має відношення до створення, забезпечення, функціонування інформаційних систем та підсистем підприємства;
- порушення встановлених правил і вимог збору, обробки, зберігання, аналізу та передачі інформації.

Відповідно до цих загроз можна сформулювати завдання виконання яких носить першочерговий характер для забезпечення інформаційної безпеки:

1. визначити особливості методів отримання та зберігання інформації на підприємстві;
2. проаналізувати класифікацію за рівнем обмеженості доступу для зовнішніх та внутрішніх користувачів;
3. дослідити можливі випадки виникнення конфлікту інтересів між користувачами та власниками інформації;
4. налагодити механізм контролю в системі взаємообміну інформацією, як всередині підприємства так і при передачі інформації назовні;
5. застосувати сучасні технології для захисту суб'єктів підприємства від проявів незаконного втручання в інформаційній сфері.

Таким чином постає питання необхідності налаштування ефективної роботи системи економічної безпеки підприємства в розрізі підсистеми інформаційної безпеки. В ній основними елементами можна виділити наступні:

1. Підсистема контролю за доступом та ідентифікацією користувачів в інформаційній системі.
2. Підсистема захисту від несанкціонованого доступу, яка виявляє дії порушників, реалізує інформаційну безпеку при управлінні доступом і ресстрації
3. Підсистема захисту баз даних від несанкціонованих дій.
4. Підсистема виявлення незаконних вторгнень до інформаційних ресурсів підприємства
5. Підсистема моніторингу подій інформаційної безпеки, яка дозволяє своєчасно виявляти загрози інформаційній системі та оперативно реагувати на них.

Гейдарова О.В.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту,

Хмельницький національний університет

Паюк В.П.

аспірант,

Хмельницький національний університет

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИМ БІЗНЕСОМ

Підприємствам готельно-ресторанного бізнесу доводиться функціонувати в умовах високої складності, невизначеності і динамічності навколишнього середовища. За рахунок інформатизації світового ринку суб'єкти господарювання мають доступ до будь-якої інформації, що створює конкуренцію у готельно-ресторанній сфері. У зв'язку з цим виникає потреба у створенні не тільки єдиного інформаційного простору, але й адекватного механізму організації інформаційної безпеки на підприємствах. Ця діяльність набуває особливої актуальності на сучасному етапі, коли поширюються різноманітні способи ворожого конкурентного впливу. Не менш важливим є забезпечення інформаційної безпеки на рівні країни.

Вплив інформаційних технологій на управління готелем величезний, оскільки прямо пов'язаний з підвищенням ефективності роботи як кожного

менеджера окремо, так і готелю в цілому. Вони прямо впливають на конкурентоздатність на сьогоднішньому ринку. Використання комп'ютерних мереж, Інтернету та інтернет-технологій, програмних продуктів наскрізної автоматизації всіх бізнес-процесів готелю сьогодні не просто питання лідерства і створення конкурентних переваг, але і виживання на ринку в найближчому майбутньому.

На сучасному етапі функціонування підприємств готельного бізнесу виникають об'єктивні фактори, що ускладнюють процеси прийняття управлінських рішень, в умовах прискореного темпу суспільно-політичного життя. Збільшується обсяг "фахової" інформації, яку слід опановувати й використовувати у повсякденній діяльності, бурхливо розвивається наука й техніка, що спонукає до впровадження більш продуктивних і якісно нових технологій, новітніх інформаційних технологій та надання широкого спектра послуг.

Для регулювання економічної безпеки на підприємстві створюється служба інформаційної безпеки, що має виявляти і наочно демонструвати власникам підприємства весь спектр загроз в інформаційній сфері. Завдання керівників служби переконати, що протистояти загрозам можна тільки на основі створення і впровадження ефективних систем захисту інформації.

Виділимо найпоширеніші види потенційних загроз безпеці діяльності підприємства у сфері інформаційних технологій:

- відсутність регламентованого доступу до файлів даних;
- вільне втручання в програмне забезпечення;
- відсутність протоколювання змін у програмному забезпеченні;
- відсутність регламентації користувачів інформації;
- відсутність схем інформаційного забезпечення рівнів управління тощо.

Загрози інформаційній безпеці - це можливі дії або події, які можуть вести до порушень ІБ. Загроза розкриття інформаційних ресурсів полягає у тому, що дані, інформація і знання стають відомими тим, кому не слід цього знати. У межах нашої роботи під загрозою розкриття розумітимемо такий стан, коли отриманий несанкціонований доступ до ресурсів системи, при чому йдеться як про відкриті, такі і ті ресурси, які мають обмежений доступ. Ці ресурси мають передаватися один одному і зберігатися у єдиній інформаційній системі.

Загроза порушення цілісності інформаційних ресурсів полягає в умисному антропогенному впливі (модифікація, видалення, зниження) даних, які зберігаються в інформаційній системі суб'єкта управління, а також передаються від даної інформаційної системи до інших. Серйозною загрозою можуть бути програмні віруси. Водночас дотримання правил користування комп'ютерною технікою, а також наявність у штаті співробітників органу управління відповідного фахівця з даних питань значно полегшить розв'язання зазначених завдань.

З метою усунення недоліків інформаційних систем та технологій та підвищення достовірності виявлення помилок в корпоративних мережах розроблено інформаційну технологію виявлення помилок на основі аналізу DNS-трафіка. Результати оцінки достовірності виявлення помилок програмним

забезпеченням розробленої інформаційної технології в порівнянні з відомими антивірусними засобами представлено в табл. 1 [2].

Результати проведених експериментальних досліджень показують, що рівень достовірності виявлення помилок при застосуванні розробленого антивірусного засобу складає близько 96%, що на 8-22% вище в порівнянні з відомими програмними засобами.

Застосування розробленого програмного засобу дозволяє досягти зниження рівня помилок другого роду до 4%, що на 13-70% нижче в порівнянні з відомими антивірусними програмними засобами.

Таблиця 1

Результати експериментальних досліджень: оцінка достовірності виявлення помилок розробленою інформаційною технологією в порівнянні з відомими антивірусними засобами

№ з/п	Засіб антивірусного діагностування	Середня достовірність виявлення, %	Середнє значення помилок 1-го роду, %	Середнє значення помилок 2-го роду, %	Середня тривалість часу, затраченого на виявлення, хв.
1.	Розроблена ІТ	96,22	3,78	3,44	30
2.	Avast Endpoint Protection Suite	84,80	15,20	11,66	25
3.	Avira Small Business Security Suite	86,38	13,62	9,52	42
4.	Dr.Web CureNet!	86,18	13,82	10,28	38
5.	ESET Endpoint Security	86,92	13,08	7,48	24
6.	Kaspersky Endpoint Security	88,86	11,14	8,30	31
7.	McAfee Endpoint Protection Suite	85,92	14,08	9,24	33
8.	Microsoft System Center Endpoint Protection	78,58	21,42	3,94	21
9.	Panda Endpoint Protection	83,56	16,44	5,84	29

Дослідження характеристик розробленої інформаційної технології надало можливість визначити загальну ефективність виявлення помилок в мережах. Загальна ефективність роботи розробленого програмного засобу складає. $E \approx 0,997 \times 0,954 \times 0,962 \approx 0,91$

Миколюк О.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Упродовж останніх десятиліть відбуваються зміни у підходах до формування енергетичної політики у світовому економічному просторі. Домінування викопного палива, застарілих низькоефективних мереж, недосконалої конкуренції на ринках природного газу, електроенергії та вугілля змінюються появою нової економічної моделі, в основі якої лежить розвиток енергоефективних технологій, впровадження альтернативних джерел енергії, диверсифікація джерел і шляхів постачання енергоресурсів. Це ставить перед Україною нові економічні та технологічні виклики, але водночас відкриває нові можливості для пошуку та впровадження інноваційних розробок у галузі видобутку, переробки викопних видів палива, виробництва, трансформації, постачання і споживання енергії, що зумовлює потребу у формуванні нової енергетичної політики держави [1]. Відтак, розпорядженням від 18 серпня 2017 р. № 605-р Уряд України схвалив «Нову Енергетичну стратегію України до 2035 року: безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» (НЕС) у якій окреслено стратегічні орієнтири розвитку паливно-енергетичного комплексу України на період до 2035 р. В Україні існує досвід створення подібних планових стратегічних документів, таких як «Комплексна державна програма енергозбереження», «Енергетична стратегія України на період до 2030 року» [2], проте зважаючи на зміни економічної, політичної ситуації та військового конфлікту на Сході вони частково втратили свою актуальність.

Головною метою схваленого документу є зниження енергомісткості виробництва та економіки в цілому, підвищення показників конкурентоспроможності вітчизняної продукції, забезпечення енергетичної безпеки. Впровадження запланованих заходів дозволить створити фундамент для оптимізації енергетичного балансу України, інноваційного розвитку, зниження рівня безробіття та підвищення якості життя населення, зміцнення енергетичної безпеки держави шляхом зниження залежності від імпорту енергоресурсів та розвитку власних джерел енергії, в тому числі і відновлюваної. Імплементацию НЕС передбачено здійснити у три основні етапи:

- реформування енергетичного сектору (до 2020 р.);
- оптимізація та інноваційний розвиток енергетичної інфраструктури (до 2025 р.);
- забезпечення сталого розвитку (до 2035 р.).

Зауважимо, що кожен етап спрямований на досягнення конкретних та чітко визначених завдань щодо реформування та створення конкурентного та інвестиційно привабливого середовища функціонування паливно-енергетичного комплексу. Так на першому етапі, очікується досягнення високих показників застосування відновлювальних джерел енергії до 11% за рахунок проведення

стабільної та прогнозованої політики у сфері стимулювання розвитку відновлювальної енергетики та залучення інвестицій. На другому етапі планується широкомасштабне залучення інвестицій у сектор відновлювальної енергетики, розвиток розподіленої генерації, розробка та початок реалізації плану впровадження Smart Grids розвиток електротранспорту. На третьому етапі передбачається запровадження стандартів будівництва «пасивний дім», скорочення викидів SO₂, NO_x та пилу згідно з Національним планом скорочення викидів та запровадження в Україні системи торгівлі викидами парникових газів. Таким чином, стратегічним завданням для нашої держави є досягнення рівня максимальної енергетичної незалежності, в основі якого має бути енергозаощадження, впровадження енергоефективних, сучасних технологій утримання досягнутих обсягів видобутку вуглеводнів та максимальна диверсифікація постачання первинних енергоресурсів. Реалізація такого підходу у вітчизняний економічний простір стане надійним базисом сталого розвитку конкурентної економіки.

Література

1. Енергетична стратегія України до 2035 року: «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» схвалена розпорядженням КМУ від 18 серпня 2017 р. № 605-р. - Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245213112>.

2. Енергетична стратегія України на період до 2030 року / Схвалена розпорядженням КМУ від 15 березня 2006 р. № 145. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-p>

Яременко О.Ф.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницький національний університет*

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ ЗА УМОВ ПОГЛИБЛЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ

Глобалізація конкуренції, зростання відкритості національних економічних систем, соціально-економічні, політичні та екологічні зміни, які відбуваються в сучасному просторі, та вектор пріоритетів розвитку України, спрямований на євроінтеграцію, потребують нових концепцій розвитку.

Розвиток підприємства є надскладним процесом, ефективності якого можливо досягнути лише в умовах високого рівня керованості ходом його забезпечення та здійснення ретроспективної та перспективної оцінки. Зокрема ретроспективна діагностика дає змогу побудувати історичний базис розвитку та визначити початкові умови для зміни підприємством свого якісного стану, а перспективна оцінка формує орієнтири та окреслює горизонти розвитку підприємства, що є вихідними положеннями розробки науково-обґрунтованих та практично прийнятних підходів до забезпечення стійкого економічного розвитку підприємств [2].

Дослідженню чинників економічного розвитку та методичним підходам до оцінювання рівня економічного розвитку велику увагу приділяли у своїх працях багато вітчизняних і зарубіжних науковців: М. Альберт, Н. Афанасьєв, В. Василенко, В. Геєць, О. Кузьмін, М. Мескон, Д. Росс, О. Расвнева, Л. Стрижкова та інші. На основі їх узагальнення можемо зазначити, що сутність поняття «розвиток» є неоднозначним. Виділяють в основному три підходи до його розуміння: через вивчення і виділення властивостей систем, які розвиваються; через формування сутності цієї дефініції; як порівняльної характеристики об'єкта.

За першим, розвиток є незворотним, спрямованим, закономірним та унікальним процесом змін відкритої системи (всіх видів матерії і свідомості) у просторі та часі. Власне розвиток може розглядатися із позицій: філософської категорії; соціально-економічної категорії; системного підходу до проведення змін в усіх підсистемах, що спрямовані на забезпечення синергетичного ефекту в процесі руху соціально-економічних систем. Розвиток соціально-економічних систем слід розглядати комплексно, у широкому форматі, у контексті обґрунтованої цільової спрямованості. Головною метою розвитку соціально-економічних систем має бути підвищення рівня та якості життя людини. З огляду на це вважаємо, що розвиток економічних систем – це постійний у часовому вимірі процес прогресивних змін в усіх її складових, спрямований на підвищення рівня та якості життя людини, конкурентостійкості на основі збалансованого синергетичного підходу до зовнішніх та внутрішніх факторів, що викликають ці зміни. Підприємство – це складна відкрита виробничо-господарська і соціальна система, яка складається із взаємозалежних частин, взаємодіє із зовнішнім оточенням, здійснює діяльність, спрямовану на задоволення потреб суспільства; має властивості, що притаманні складним відкритим цілеспрямованим системам.

Забезпечення сталого розвитку підприємства, як економічної системи будується з урахуванням прямих негативних впливів зовнішнього середовища, підтримуючи існуючу стійкість рівноваги системи, що забезпечує сталий матеріально-інформаційний обмін системи із зовнішнім середовищем. Одночасно, враховуючи, що зворотній зв'язок забезпечує внутрішні трансформаційні процеси за рахунок побудови цільово-управлінської узгодженості, результатом якої є різні рівні компетенцій, що і дозволяє забезпечити безперервність процесу розвитку.

До атрибутивних характеристик розвитку належать, по-перше, вектор розвитку, тобто спрямованість; по-друге, траєкторія, і по-третє, площина стійкого розвитку. Класично під траєкторією розуміється крива, яку описує точка при своєму русі щодо обраної системи координат. Траєкторія розвитку визначається відповідно до обраного вектора і характеризує шлях, за яким відбувається зміна якісного стану. Взаємна інтеграція вектора, траєкторії розвитку та площини стійкого простору дозволяє не тільки активно реагувати на будь-які динамічні зміни середовища функціонування економічної системи, спричинені турбулентним характером цього середовища, а й розробляти політику здійснення випереджальних заходів втрати рівноваги та виходу з границь стійкого функціонування.

Як відзначено О.М. Ляшенко: "Розвиток та економічна безпека – найважливіші характеристики підприємства як єдиної системи. Їх не слід протиставляти, кожна з них по-своєму характеризує стан підприємства. Таке твердження є актуальним, коли підприємство розглядають як відкриту систему, що функціонує в рухливому

навколишньому середовищі" [1.]. Виходячи із того, що економічна безпека це стан і здатність економічної системи протистояти небезпеці руйнації її організаційної структури і статусу, а також перешкодам досягнення цілей розвитку, ознаками якої є стійкість системи (тобто здатність захищати себе від небезпек і загроз з боку внутрішніх і зовнішніх чинників) та здатність системи протистояти перешкодам розвитку, тобто дієвість системи. А також те, що конкурентостійкість, як економічна категорія, відображає таку властивість економічної системи, при якій вона здатна використати свої конкурентні переваги протягом тривалого періоду та на цій основі, з урахуванням факторів зовнішнього і внутрішнього середовища й наявного потенціалу, забезпечувати рівновагу та розвиток. В умовах посилення конкурентної боротьби важливим є можливість зберігати і збільшувати конкурентоздатність підприємства в довгостроковому періоді. Він формується сукупністю параметрів, що зумовлюють можливість і здатність організації ефективно функціонувати на ринку в перспективі, утримувати чи збільшувати свою ринкову частку, тобто сукупність виробничо-фінансових, інтелектуальних, трудових і екологічних можливостей підприємства, що забезпечують йому стійкі конкурентні позиції на ринку – потенціал.

Зважаючи на викладене, інтегратором (інтегратор - комплексне вирішення завдань) стійкості у часі, тобто структуроутворювальними елементами розвитку є: потенціал, конкурентостійкість та економічна безпека. Інформаційна складова пов'язує в ціле елементи системи, забезпечуючи її впорядкованість і динамічну стійкість в просторі і в часі та формує основний орієнтир призначення (місію) системи.

Таким чином, в умовах деструктивно-агресивного зовнішнього середовища, площина простору стійкого розвитку може бути визначена як функція граничних можливостей підприємства (потенціал), встановлення впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища (економічна безпека) і конкурентостійкості, як вихідного базису процесів розвитку:

$$\text{ППСР} = F(\text{ГМ}; \text{ВБПР}; \text{ФЗС}),$$

де ППСР – площина простору стійкого розвитку;

ГМ – граничні можливості підприємства;

ВБПР – вихідний базис процесів розвитку;

ФЗС – фактори зовнішнього середовища.

Література

1. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія / О.М. Ляшенко. — Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2011. — 400 с.
2. Шубін О.О. Методичний підхід до забезпечення стійкого економічного розвитку/ О.О. Шубін, К.О. Іванчук // Європейський вектор економічного розвитку. - 2014. - № 1 (16)- с. 195- 202.

*Актуальні питання
розвитку
економічних
систем за умов
інтеграційних
процесів*

Babenko V.O.

*D.Sc. (Economics), PhD (Technical Sciences), Professor
International Business and Economic Theory Department
V. N. Karazin Kharkiv National University*

INVESTIGATION OF THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL E-COMMERCE UNDER THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The development of Ukraine's integration policy in the sphere of e-commerce depends to a large extent on the development of integration processes in the context of the globalization of the world economy and the dominance of open economic systems. Being one of the members of the world community, Ukraine can not be separated from the transformation of the recent integration processes in the sphere of e-commerce. Historical relations of cooperation, which connect Ukraine with the countries of the post-Soviet area, in particular, are undergoing serious changes due to the socio-political situation of our country over the past four years.

An important stage in the study of strategic prospects for the development of Ukraine's integration processes in the sphere of e-commerce in the global system of international trade is the choice of a system of indicators for assessing the development of integration. E-commerce with international partners has an impact from a variety of factors, the most important of which are: the overall state of the economy; the world market situation; economic status of major trading partners; level of state regulation of foreign economic activity.

Thus, relying on the domestic legislative framework [1, 2], the methodological recommendations of the Institute of Economic Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine [3], the theoretical and logical analysis of leading specialists in the field of international integration [4, 5], as well as official statistical sources [6, 7], as a basis for assessing the development of e-commerce in the global system of international trade, it is expedient to consider a system of indicators that determine the trade and economic status of integration associations, namely: x_1 – export within the association; x_2 – total export of the association; x_3 – import within the association; x_4 – total import of the association; x_5 – direct foreign investments, internal and external flows and reserves (annual); x_6 – gross domestic product; x_7 – total volume of trade (annual); x_8 – total volume of trade, export; x_9 – balance of payments, current operations accounts (annual).

In order to study the differences in the development of integration unions in the regions of different clusters, it is necessary to identify discriminatory functions that are useful for determining the differentiation of the development and impact of the international trade system on the formation of the corresponding cluster, as well as for obtaining stable relationships. In order to determine the main directions of international integration in the sphere of e-commerce development, discriminant functions in standardized variables that describe the model of differences in the level of development of integration processes should be analyzed.

Consequently, the model of differentiation in the development of integration processes in the sphere of e-commerce in 2017 has the form of discriminatory function in the standardized variables:

$$f(x) = -8,67098x_1 - 6,36273x_2 - 9,60139x_3 + 21,273x_4 + 1,50212x_5 - 5,68611x_6 - 11,567x_7 - 0,450606x_8 + 0,167332x_9$$

The calculated discriminant function explains 95% of the differences in the distribution of e-commerce associations into clusters according to the criterion for their development in the global system of international trade, and therefore is decisive. It allows to determine the impact rating of economic development indicators on the differentiation of integration associations. Weights for each variable in the received function are distributed as follows:

$$x_4 > x_7 > x_3 > x_1 > x_2 > x_6 > x_5 > x_8 > x_9.$$

The analysis of weight coefficients for variables in the calculated function allows us to draw the following conclusion: the differences in the development of e-commerce in the world are in the following ranking of factors of international trade: the total import of the association (x_4); total trade (annual) (x_7); import within association (x_3); export within the association (x_1); total export of the association (x_2); gross domestic product (x_6); foreign direct investment, internal and external flows and reserves (annual) (x_5); total trade, export (x_8); balance of payments, current account (annual) (x_9).

Consequently, the quantitative analysis, namely the difference in the indicators several times, indicates a large uneven impact of the identified factors on the development of the sphere of e-commerce in the international trade system in the regions of the world.

Література

1. Державна підтримка українського експорту [Електронний ресурс] / Веб-портал «Комплексна система інформаційно-консультаційної підтримки та розвитку експорту». – Режим доступу: www.ukrexport.gov.ua.
2. Інститут економічного прогнозування НАН України [Електронний ресурс] / Офіц. сайт – Режим доступу: <http://ief.org.ua>.
3. Голіков А.П. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: колективна монографія / кол. авт.; за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. – Х: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 316 с.
4. Мировой Атлас Данных [Електронний ресурс] // Мировая и региональная статистика, национальные данные, карты и рейтинги. – Режим доступа: <http://knoema.ru/atlas>.
5. The Global Competitiveness Report 2014–2015 / Editor Prof. Klaus Schwab, Prof. Xavier Sala-i-Martin. – Geneva: World Economic Forum, 2015. – 565 p.
6. Пономаренко В.С. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем: монографія / В. С. Пономаренко, Л. М. Малярець; Харківський національний економічний ун-т. – Х: ВД "ІНЖЕК", 2009. – 432 с.
7. Babenko V. Modern imperatives of the development of the integration of foreign economic policy of Ukraine in the modern world economic space: monograph / Babenko V., Sidorov V., Pankova Ju. – International economic relations and sustainable development : monograph / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics T. Kurbatova. – Ruda Śląska : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium, 2017. – 272 p. – P. 51-70.

Ludmila Lipkova
Dr.h.c. Prof. Ing., CSc.
Head of the Department of International Economics,
1 prodecan Faculty of International Relation
University of Economics in Bratislava

Lidiia Karpenko
Professor of the Department of the Economic and Financial Policy
Odessa Regional Institute for Public Administration of the National Academy for
Public Administration under the President of Ukraine

PROCESS MODELING OF INTERNATIONAL STRATEGIES IN THE COORDINATES OF GLOBALIZATION CHANGES AND EUROINTEGRATION

At the current stage of development of the enterprise's foreign economic activity, the strategic planning process, its realization on foreign markets and the policy of investment controlling in the system of financial and economic security take a significant place. The investment controlling has its own peculiarities.

Research of potential strategy in the foreign market, structure and methods for evaluation, innovation and investment into enterprises development features of the strategic planning of the enterprise foreign economic activity, investment controlling in the system of financial and economic security were conducted in the studies by foreign and domestic scientists. For example, Hilorrme (2018) presents innovative methods for the development of industries. Fabozzi (2008) explores investment management. Authors like Elton, Gruber, Brown or Goetzmann (2014) investigate the question of modern portfolio theory and investment analysis. Piarce (2013), for instant, had dedicated his works to strategic management, formulation, implementation, and control. Karpenko and Filyppova (2016) are working on the issues of strategic competitive analysis of innovative enterprises development and predictive validity. Some economists explore development issues of innovation policy of the European Union and West Africa (Lipková 2012, Kovarova 2016). Analysis of the recent scientific materials indicates the results of comprehensive research on the development and implementation of the innovation and investment mechanism elements, improvement of the investment climate, economic and statistical calculations, and modelling of functioning of enterprise development strategy in the foreign markets.

The purpose of the paper is to study the economic nature of investment control and its development and maintenance the policy in the coordinates of in the coordinates of globalization changes and European integration; analysis and characterization of the investment control management steps. The secondary goal of this paper is to analyze the European practice of successful impact investing and the preconditions for the development of social entrepreneurship in Ukraine and to structure a portfolio to satisfy multiple liabilities.

New tasks of investment controlling in the economic security system create new requirements of the company. The purpose of this paper is to study the instrumental base of investment controlling in the context of sustainable development as well. The article explores and justifies the using of the tools for the policy of investment controlling in the

system of financial and economic security. The functional tasks and objectives of investment controlling are systematized, which determine the formation of the necessary structural elements and the general scheme of organization of economic security. The tasks of investment controlling include the initiation of new investment projects, the development of proposals for their implementation, budgeting, compliance control in the coordinates of finance and economic security. Investment controlling is a system of methods and tools aimed at supporting investment management, covering information provision, planning, coordination, control and internal consulting. The Standard Capital Asset Pricing Model (CAPM) was investigated. The questions on conceptual bases for the development of strategic planning programs in international business were offered. The objective of research consists in defining the Executive Bonus Compensation Plans.

Theoretical and methodological basis of the research consist of the research of modern economic concepts of management, informatization, and system theory. To reach the goals of this research we apply methods of scientific abstraction, generalization and comparison. The economic and statistical methods for the characterization and classification of the types of successful investment impact were used. To study trends in the volumes of capital investment of industrial enterprises and determination of predictive validity correlation analyzes were used. We apply the methods of generalization and systematization for the development of managerial tools and methodological support for the process of impact-investing in the enterprise as well. Conducted analyses are based on the foreign and domestic theoretical background.

Controlling is a key tool of the system of target management. Controlling acts as a “feedback” in the management of the company. Investment monitoring includes a system for monitoring, evaluating and monitoring investment projects with a view to developing management solutions that will best achieve the stated objectives.

The main task of investment controlling is to achieve the targeted profit in the sphere of investment activity. There are main activities of investment controlling:

- planning and coordination of investment activities in the framework of strategic and operational planning;
- justification of the effectiveness of investment projects through an integrated system of performance indicators;
- budgeting for financial responsibility centres;
- implementation of investments (project-controlling);
- control over the implementation of investments, including ongoing verification calculations, as well as monitoring the budget of the investment project.

Now, we are investigating the Standard Capital Asset Pricing Model (CAPM) (Karpenko 2015). The real world is sufficiently complex that to understand it and construct models of how it works, one must assume away those complexities that are thought to have only a small (or no) effect on its behaviour. As the physicist builds models of the movement of matter in a frictionless environment, the economist builds models where there are no institutional frictions to the movement of stock prices.

The first assumption we make is that there are no transaction costs. There is no cost friction of buying or selling any asset. If transaction costs were present, the return from asset would be a function of whether or not the investor owned it before the decision period. Thus, to include transaction costs in the model adds a great deal of complexity. Whether it is worthwhile introducing this complexity depends on the importance of

transaction costs to investors' decisions. Given the size of transaction costs, they are probably of minor importance. The second assumption behind the CAPM is that assets are infinitely divisible. This means that investors could take any position in an investment, regardless of the size of their wealth. For example, they can buy one dollar's worth of IBM stock. The third assumption is the absence of personal income tax. This means, for example, that the individual is indifferent to the form (dividends or capital gains) in which the return on the investment is received. The fourth assumption is that an individual cannot affect the price of a stock by his buying or selling action. This is analogous to the assumption of perfect competition. While no single investor can affect prices by an individual action, investors in total determine prices by their actions. The fifth assumption is that investors are expected to make decisions solely in terms of expected values and standard deviations of the returns on their portfolios. In other words, they make their portfolio decision utilizing the framework discussed in other chapters. The sixth assumption is that unlimited short sales are allowed. The individual investor can sell short any amount of any shares. The seventh assumption is unlimited lending and borrowing at the riskless rate. The investor can lend or borrow any amount of funds desired at a rate of interest equal to the rate for riskless securities. The eighth and ninth assumptions deal with the homogeneity of expectations. First, investors are assumed to be concerned with the mean and variance of returns (or prices over a single period), and all investors are assumed to define the relevant period in exactly the same manner. Second, all investors are assumed to have identical expectations with respect to the necessary inputs to the portfolio decision. As we have said many times, these inputs are expected returns, the variance of returns, and the correlation matrix representing the correlation structure between all pairs of stocks. The tenth assumption is that all assets are marketable. All assets, including human capital, can be sold and bought on the market. It is allowed to see the reason for the earlier warning that manager might find many of the assumptions behind the CAPM untenable. It is clear that these assumptions do not hold in the real world just as it is clear that the physicist's frictionless environment does not really exist. The relevant questions are: How much is reality distorted by making these assumptions? What conclusions about capital markets do they lead to? Do these conclusions seem to describe the actual performance of the capital market?

The next, we are investigating the Capital Asset Pricing Model (Casidy 2014). The standard form of the general equilibrium relationship for asset returns was developed independently by Sharpe, Lintner, and Mossin (Casidy 2014). Hence, it is often referred to as the Sharpe-Lintner-Mossin form of the capital asset pricing model. This model has been derived in several forms involving different degrees of rigor and mathematical complexity. There is a trade-off between these derivations. The more complex forms are more rigorous and provide a framework within which alternative sets of assumptions can be examined. However, because of their complexity, they do not convey the economic intuition behind the capital asset pricing model as readily as some of the simpler forms. Because of this, we approach the derivation of the model at two distinct levels. The first derivation consists of a simple intuitively appealing derivation of the CAPM. This is followed by a more rigorous derivation.

Thus, Investment Controlling is a system of methods and tools with main vector for supporting investment management, covering information provision, planning,

coordination, control and internal consulting. Accordingly, the main objective of investment control is to ensure the development of management decisions in the area of investment activity of the enterprise in order to achieve the best strategic goals. In the framework of this goal, tasks that can be grouped according to the phases of the investment process must be solved.

Creating an investment control system in international business, we should first of all look for structure of any company. The studies conducted suggest that the economic transformations taking place in the Ukrainian economy create conditions for the development of enterprises on an international scale on the basis of investment control.

Impact investing is a new concept and paradigm of the world economy, effectively operating today, supported by most developed countries of the world. In pursuit of profit, it was decided not to pay much attention to the value categories.

Authors believe that impact investing is an actual tool of investment in the future. This raises the question of whether such investments should remain a special case of traditional investment or it is necessary that impact-investment becomes a kind of global trend into which, as a particular case, ordinary commercial investments enter. That is, the process of investment is transformed through a social mission and contributes to the creation of a “social capitalism” formation. Impact investment is quite popular in the world today.

References

1. KARPENKO, L.N. (2015): Multi-index models and methodological base for innovative and investment analysis of enterprises. In: Institutional framework for the functioning of the economy in the context of transformation: Collection of scientific articles. Montreal, 2015. pp. 287-292. ISBN 978-1-926711-20-8.

2. CASIDY R. (2014): Linking Brand Orientation with Service Quality, Satisfaction, and Positive Word-of-Mouth: Evidence from the Higher Education Sector In: Journal of Nonprofit and Public Sector Marketin, 2014, 26, 2, pp. 142–161.

3. LIPKOVA, L. (2012): Innovation Policy of the European Union. In: Proceeding of the 1st International Conference on European Integration 2012. Ostrava: VSB-Technical University of Ostrava, 2012, pp. 171-178. ISBN 978-80-248-2685-1.

Makarenko V.Yu.

*post-graduate student of the department of accounting
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

THE BENEFITS OF INTEGRATED REPORTING BY SMALL- AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

International Integrated Reporting Framework does not contain any restrictions on the volume of enterprises that can apply it. These can be large enterprises or their associations, as well as micro enterprises. Given the rather costly process of implementing integrated reporting, the question arises of the benefits of using the international standard for integrated reporting by micro and small enterprises.

International Federation of Accountants prepared a report «Creating value for SMEs through integrated thinking» [2] in which drew arguments in favor of the use small- and medium-sized enterprises (SMEs) of Integrated Reporting.

It indicated that Integrated Reporting is an approach that helps businesses think holistically about their strategy and plans, make informed decisions, manage key opportunities and risks to build investor and stakeholder confidence, and help manage the organization's performance. SMEs, including those that are not-for-profit, can achieve significant benefits from adopting Integrated Reporting and the International Integrated Reporting Council (IIRC)'s International Integrated Reporting Framework [2]. SMEs create value in various ways. Accruing financial capital through profits and dividends for owner(s) and shareholders requires delivering value to others, including customers, by delivering desirable products and services; employees, by providing a great place to work; society, by creating jobs and contributing taxes.

For many SMEs, created value is not adequately captured or explained in financial reports, such as intellectual property, customer and supplier relationships, human capital, and brand and reputation. A balance sheet usually only shows a small proportion of the intrinsic and real value of an SME. Although these aspects are common to all SMEs, it's how each organization considers, manages, and combines these factors in its particular circumstances that make it unique [2].

Through integrated thinking, Integrated Reporting can help an SME build a better, more concrete understanding of the factors that determine its ability to create value over the short, medium, and long term. It enhances an SME's business planning and development by taking a fully connected, holistic view, including its use of, and effect on, all capitals or resources that are important to its business model and future [2].

Integrated Reporting is an effective way to help an SME better understand and manage how it creates value, as well as report on that value creation. More integrated information and thinking should lead the organization to make better decisions about the key areas that affect its ability to create value that can then be communicated through an integrated report, which demonstrates a compelling business case to providers of finance, and others interested in the business [2].

Integrated Reporting includes eight content elements that frame the approach to understanding and communicating how an SME creates value over time [1]:

1) organizational overview and external environment: what the business does and the circumstances under which it is operating;

2) governance: how the governance structure supports the business's ability to create value in the short, medium, and long term;

3) business model: the business model, including an identification of its key elements, which may include a simple diagram showing business input, activities, outputs, and outcomes;

4) risks and opportunities: the specific risks and opportunities that could affect the business's ability to create value over the short, medium, and long term, and how it is dealing with them;

5) strategy and resource allocation: the direction in which the business is heading and how it plans to get there;

6) performance: the business's journey in achieving its strategic objectives for the period and what the outcomes are in terms of the effects on the various capitals;

7) outlook: the challenges and uncertainties that the business has encountered in pursuing its strategy, and the implications for the business model and future performance;

8) basis of presentation: how the business determined which matters are to be included in the integrated report and how these were quantified or evaluated.

Adopting an Integrated Reporting approach SME can create opportunities to improve information flow and a shared understanding of value creation within an SME. It is important to recognize that an Integrated Reporting approach is not “just adding another report.” Rather, the flexibility of Integrated Reporting means it can be used to move beyond the limitation of short-term financial results. It is a possible springboard to rationalize and harmonize other reports and communications and focus on integrated thinking about long-term value creation. By taking a holistic approach, Integrated Reporting provides a pathway for the organization to properly consider the full range of factors, such as multiple capitals, that make up the SME’s value creation story [2].

The Framework has a number of helpful guiding principles: strategic focus; future orientation; conciseness in reporting; and stakeholder responsiveness to provide insight into the nature and quality of an SME’s relationships with key stakeholders, including how and to what extent it understands, takes into account, and responds to their legitimate needs and interests. But perhaps the most important guiding principle, and the one that really sets Integrated Reporting apart, relates to connectivity and more creative, dynamic thinking. This guiding principle is about the interplay between these three aspects of value creation. It prompts the organization to consider the effects of connectivity between, for example, quantitative and qualitative factors, including both financial and non-financial considerations; the particular capitals the SME uses and affects, and the critical interdependencies, including the tradeoffs, between them; past performance, present resource allocation, and future outlook and prospects; the SME’s strategy, business model, and the specific opportunities and risks it faces; the nature and rate of change in external factors—for example, competitors’ activities, economic conditions, demographics, technology, natural capital availability, and stakeholders’ legitimate needs and expectations—and how they can affect the SME’s ability to continue creating value in the future [2].

SMEs can also build trust in the information they report by being transparent on where the business currently is in terms of how it measures, manages, and discloses performance. SMEs can usefully reveal how far they are in measuring different aspects of their performance, and speak to their professional accountant and business advisor about how an assessment and subsequent intervention can help plug in-house competence gaps in preparing non-financial information, and communicate progress to internal and external audiences [2]. This can be done in stages .

References.

1. “The International Integrated Reporting Framework“
<http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/12/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-2-1.pdf>.

2. “Creating value for SMEs through integrated thinking“
http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2017/08/IFAC_CreatingValueforSMEs.pdf.

THE SIMULATION MODEL FOREIGN TRADE OF GEORGIA

Recently, gravity models have been widely used in studies of foreign trade processes [1]. Based on the general gravity model of J. Tinberger, taking into account the peculiarities of a particular country, gravity models have been developed that describe foreign trade relations between countries. In these models, the parameters of the general model [2] are concretized. In [3], the economic indicators used are systematized in the gravitational models, such as customs tariffs, transport costs, participation in trade unions, the exchange rate, the availability of language barriers, etc.

Most of the developed gravity model of foreign trade are variants of the Tinberger model or other scientists. Any model is common. For use in specific conditions, it is necessary to develop a specific model based on the model chosen or based on the general model - to determine the value of the proportionality coefficients (hereinafter coefficients) of the model.

Any gravitational model contains the variables X_{α} $\alpha = (1..n)$ and the coefficients b_k $k = (1..m)$. The value of X_{α} is known or calculated on the basis of known data, such as: GDP, the distance between countries, the elasticity coefficient, etc. The definition of b_k is a laborious process. When developing the gravity model of Russia's foreign trade, the systematized and processed data for 2004-2015 were beaten. trade with 220 countries and territorial units of the world [2].

We set a task - to find or develop a method that with the least labor and time costs to allow:

Assess the applicability of the selected or modified general gravity model;

Determine the optimal value of b_k and thereby develop a specific model of the interrelationship between the two countries in the process of foreign trade;

Based on the developed model, to investigate the impact of the change in exports / imports on the runway of Georgia:

We have taken the objects of research on the basis of the model of I. Zard and J. Tinberger developed by us Gravitational models of foreign trade of Georgia SAQ1 and SAQ2b which in logarithmic form have the form:

Model SAQ1:

$$Q_{-}(i, j) = \ln b_1 + b_2 * \ln (X_1) - b_3 * \ln (X_2) + b_4 * X_3 + b_5 * X_4 + b_6 * X_5 + b_7 * X_6 + b_8 * X_7$$

Model SAQ2:

$$Q_{-}(i, j) = \ln b_1 + \ln (X_1) * b_2 - \ln (X_3) * b_3 + b_4 * \ln (X_2) + b_5 * X_4 + b_6 * X_5 + b_7 * X_6 + b_8 * X_7$$

In SAQ1 and SAQ2, the notation used has the following meaning:

$Q_{-}(i, j)$ - The volume of export / import from the country (Georgia) in the j-country during the period t;

$D_{-}(i, j)$ - Distance between the i-th country (Georgia) and the j-th country in km;

$[X_1]_{-i}$ - GDP of the ith country (Georgia) in the period of time t;

$[X_2]_{-j}$ - GDP of the j-th country of the respondent in the period of time t;

[[X3]] _ (i, j) - The presence of a common land border between the ith country (Georgia) from the j-th country of the respondent;

[[X4]] _ (i, j) - Possibilities of cargo transportation by sea routes between the ith country (Georgia) from the jth country of the respondent;

[[X5]] _ (i, j) - Presence of trade preferences between the ith country (Georgia) from the j-th country of the respondent;

[[X6]] _ (i, j) - Historical and cultural ties between the i-th country (Georgia) from the j-th country of the respondent;

[[X7]] _ (i, j) - Political relations between the i-th country (Georgia) from the j-th country of the respondent;

The distance between countries is the distance between the capitals of these countries. The values of X1, X2 are taken from [4, 5]. By analogy [2], X3, X4, X5 take 2 values 1 - availability: boundaries, possibilities of transporting goods along sea routes, trade preferences, 0 - otherwise. X6, X7 I accept 3 values: 1 - good attitude; 0,5 - average; 0 is bad.

In the simulation mode, the optimal value of $b_-(j)$ $j = (1..m)$ путем is determined by solving the non-linear optimization problem.

Given:

the minimum and maximum values of $b_-(k)$ $k = (1..m)$ $\rightarrow$, $\min b_-(k) = 0.0001$. $\max b_-(k)$ in the simulation mode is advancing expertly. We choose $b_-(k)$ at which the estimated maximum value of $Q_-(i, j)$ is on the average 5 times greater than the actual value of $Q_-(i, j)$;

$$[[X_-(i) \geq 0]] \quad _ i = (1..n) \rightarrow$$

It is necessary:

Search for such $b_-(k)$ $k = (1..m)$ $\rightarrow$ $\min b_-(k)$ $[[\leq b]] \quad _ (k) \leq \max b_-(k)$ for which $Q_-(i, j) \wedge (t, \text{гс}j) - Q_-(i, j) \wedge (t, \cdot) \leq \sigma$. σ calculation error and it is $<3\%$.

The model is developed for all the countries of respondents for export and for import.

After the development of a specific gravity model, the applicability of the selected model is assessed elementarily and the effect of changes in the volume of exports / imports on Georgia's GDP is studied.

Obtaining the results of modeling allows to formulate strategies for changing the volume of Georgia's exports / imports.

The development of a specific gravity model, the formation of a set of solutions to determine the strategy for changing the structure and the volume of export / import is carried out using the computer program developed by us - the SAGAREO 1.0 simulator.

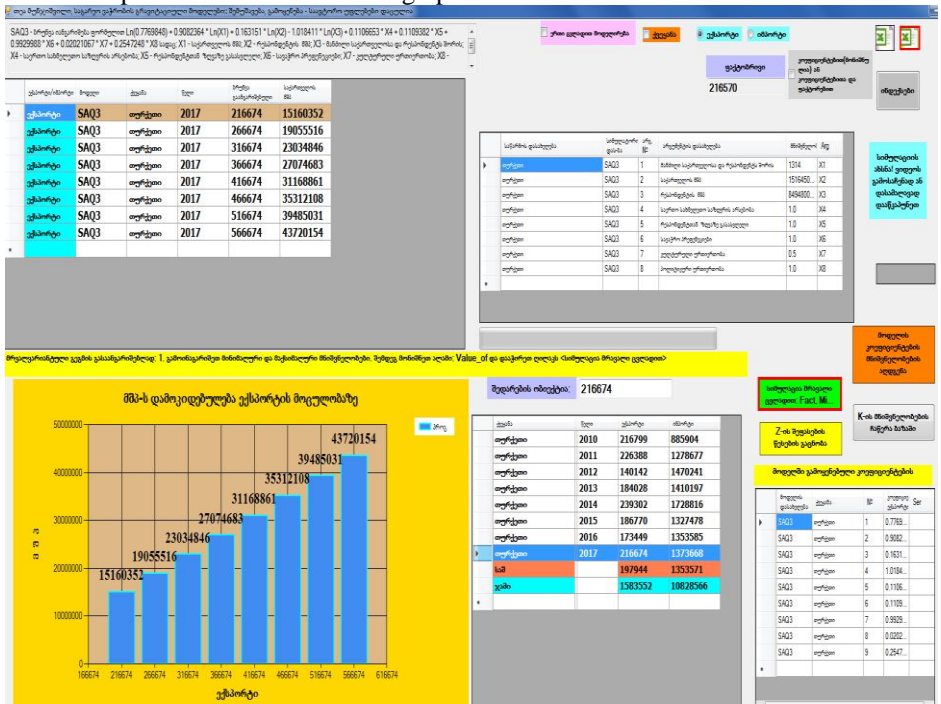
Finding the optimal value $b_-(k)$ $k = (1..m)$ $\rightarrow$ and solving the optimization problem is done using Solver.

The dependence of GDP on the volume of export / import $X1 = f(Q_-(i, j))$ is studied using the program Goal Seek. Visualization of simulation results is carried out in the form of graphs, reports [6] (Fig.1,2 /)

	კვალიფიკაციის/ინფორმაციის	მოდელის დასახელება	ქვეყანა	წელი	ბრუნვა გაანგ	ბრუნვა	B1 Koef	B2 Koef
▶	კვალიფიკაცია	SAQ3	თურქეთი	2017	216708	216674	0.66924678	0.86330651
★								
	B3 Koef	B4 Koef	B5 Koef	B6 Koef	B7 Koef	B8 Koef	B9 Koef	ცვლილება
▶	0.67500292	2.33897915	0.09089742	0.08915068	0.22221858	0.32049608	0.26703995	0.02%
★								

Fig. 1. The results of determining the optimal values of the coefficients

Fig. 2. The simulation results $X1 = f(Q_-(i, j))$ between Georgia and Turkey are shown in simulation mode using the specific gravity model developed. The simulation results are presented in the form of a graph and a table

Fig. 2. The simulation results

Fig. 2. The simulation results $X1 = f(Q_-(i, j))$ between Georgia and Turkey are shown in simulation mode using the specific gravity model developed.

The simulation results are presented in the form of a graph and a table. The program SAGRES 1.0. written on VB.NET, the Database is organized on SQL Server. The program is multilingual.[6]

Reference

1. Krugman, P. R. International economics: theory & policy / P. R. Krugman, M. Obstfeld, M. J. Melitz. - 9th ed. - Boston: Pearson Education, Inc, 2012. - 736 p.
2. Chernov NA The Foreign Trade of Russia: The Gravitational Approach, Bulletin of the University No. 4, 2017. UDC 339. <https://cyberleninka.ru/article/v/vneshnyaya-torgovlya-rossii-gravitatsionnyu-podhod>
3. Anderson J.E., van Wincoop E. Trade Costs // Journal of Economic Literature. 2004. 42. P. 691-751.
4. <http://geostat.ge>
5. <https://knoema.ru/atla>
6. T Munjishvili, A Mikaberidze The computer simulator-a modern training method of objects of an economic profile; Journal of Fundamental and Applied Sciences 10 (4S), 229-233

Антонюк П.П.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

CRM-СИСТЕМИ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ

На сьогоднішній день CRM-системи є невід'ємним інструментом функціонування провідних бізнес-структур, що дозволяє їм набагато ефективніше встановлювати та розвивати відношення з клієнтами. Проте в Україні впровадження CRM-систем проходило повільніше, ніж у всьому світі. Зараз відставання українських компаній – як постачальників, так і замовників рішень, в розумінні та освоєнні технологій для управління взаємодією з клієнтами швидко скорочується. Але досягнення світових стандартів представниками українського ринку CRM-технологій вимагає подальшого вивчення аспектів впровадження систем управління відносинами з клієнтами. Саме цим обумовлюється актуальність досліджень у цій сфері.

Управління відносинами з клієнтами (CRM) – поняття, що охоплює концепції, які використовуються компаніями для управління їхніми взаємовідносинами зі споживачами, включаючи збір, зберігання й аналіз інформації про споживачів, постачальників, партнерів та інформації про взаємовідносини з ними. Сучасна CRM-концепція направлена на вивчення ринку і конкретних потреб клієнтів.

Разом з розвитком інноваційних технологій CRM стала функціонувати у віртуальному просторі, поєднавшись з глобальною мережею Internet та здобула ряд інструментів, одна з яких – е-CRM-система. Стандартна оффлайн CRM система – це набір додатків, функцій та інструментів, пов'язаних єдиною бізнес-логікою і інтегрованих в єдину корпоративну інформаційну середу компанії.

Е-CRM-система додає до типових функцій такого класу систем можливості індивідуальної взаємодії з клієнтами у віртуальному просторі. Тобто вона привносить переваги та динаміку електронного бізнесу в процеси комунікацій зі реальними та потенційними споживачами.

Сьогодні кількість підприємств, що використовують у своїй діяльності CRM-системи, зростає. Це зумовлено тим, що автоматизовані системи з управління

відносинами з клієнтами пропонують низку серйозних переваг, які й обумовлюють актуальність їх використання.

Перш за все, головним результатом використання CRM-систем є відчутне зростання продажів. Одночасно знижуються витрати на заходи із залучення клієнтів. В результаті чого доцільно виділити низку переваг, які отримує підприємство при використанні CRM-систем:

- оперативне прийняття рішень завдяки систематизації даних та прискоренню їх обробки;
- раціональне використання робочого часу, оскільки співробітники можуть швидко отримувати всю інформацію без необхідності тимчасових витрат на її пошук;
- продуктивність маркетингових заходів за рахунок індивідуалізації, що є результатом використання інформації про кожного окремого клієнта;
- висока точність звітів;
- вірна розстановка пріоритетів;
- зниження використання паперових документів;
- поліпшення якості обслуговування і, як наслідок, мінімізація втрат клієнтського потоку;
- порядкування робочих процесів, виключення виконання подвійної роботи співробітниками;
- підвищений захист даних.

Таким чином можна зробити висновок, що CRM-системи – це один з найбільш перспективних напрямів розвитку українського бізнесу. В Україні CRM вже активно використовується низкою підприємств та зарекомендували себе як ефективний інструмент регулювання взаємовідносин з клієнтами.

Література

1. Можливості використання CRM-систем / електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.terrasoft.ua>
2. Головні тенденції українського ринку CRM-систем / електронний ресурс. – Режим доступу: <https://crosssellguide.com>

Богатчик Л.А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет*

ФУНКЦІЇ КЛАСТЕРІВ ЯК ІНСТИТУТУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Перетворення кластерів на важливий інститут інноваційного розвитку більшості регіонів України обумовлює необхідність визначення їх ролі при формуванні пріоритетів територіальної організації соціально-економічних систем. Аналіз публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців за цим напрямом дозволив виявити два підходи до вивчення змісту функцій регіональних кластерів.

Зусилля дослідників першого напрямку зосереджені, в основному, на визначенні складу та структури територіально-галузевого об'єднання, вивченні характеру внутрікластерних взаємодій, тобто на змістовне наповнення функцій кластерів в соціально-економічних системах впливають внутрішні чинники діяльності територіально-галузевого об'єднання. Наприклад, Петрова О.С. виділяє такі функції кластерів у забезпеченні ефективної міжрегіональної взаємодії та інноваційного розвитку економіки регіонів:

- підвищення конкурентоспроможності учасників об'єднання за рахунок впровадження нових технологій;
- зниження витрат та підвищення якості відповідних наукомістких послуг за рахунок ефекту синергії та уніфікації підходів до якості, логістики, інжинірингу, інформаційних технологій та ін.;
- забезпечення зайнятості в умовах реформування великих підприємств та аутсорсингу;
- консолідоване лобювання інтересів учасників кластера в різних органах влади [1, с. 119].

Прихильники другого напрямку при визначенні функцій кластерів пропонують враховувати їх вплив на розвиток соціально-економічних систем. Зокрема, як справедливо відмічає Куценко Є.С., традиційно до функцій кластерів в регіональній економіці відносять:

- підвищення конкурентоспроможності кластерів та території їх розташування;
- покращення інвестиційної привабливості регіону;
- посилення інноваційної складової регіональної економіки;
- соціально-економічну функцію, яка полягає у підвищенні якості та рівня життя населення регіону і розширеному відтворенні людського капіталу [2, с. 105].

З позиції інституційної теорії, сутність тлумачення поняття кластерів знаходиться одночасно у двох площинах: з одного боку, кластери можуть існувати як певні впливові інституції, що формують правила взаємодії і співпраці представників, бізнесу, влади та окремих інституційних структур ринкової економіки переважно на регіональному рівні, а з іншого боку, вони можуть діяти і як нові інституційні утворення (групи, корпорації, асоціації, інші об'єднання), які природно або штучно з'являються чи створюються для вирішення конкретних завдань з виробництва конкурентоспроможної інноваційної продукції задля формування центрів економічного зростання для певного регіону чи навіть країни [3, с. 149]. Це означає, що лише використання двох узагальнених вище підходів може бути застосоване при проведенні аналізу функцій кластерів як інституту інноваційного розвитку соціально-економічних систем.

Без сумніву, функції кластерів перебувають у взаємозв'язку із функціями розвитку соціально-економічних систем. Наприклад, успішно функціонуючі кластери в регіоні підвищують інвестиційну привабливість території, посилюють її конкурентні позиції як на національному, так і міжнародному рівнях, що знаходиться у взаємозв'язку з такою функцією розвитку соціально-економічних систем, як забезпечення економічної безпеки та підвищення

конкурентоспроможності регіону. За рахунок інноваційної складової кластери мають змогу просувати регіон в напрямі постіндустріальних перетворень національної економіки. Мережевий характер внутрікластерних взаємодій сприяє прояву синергетичного ефекту серед учасників територіально-галузевого об'єднання, що знаходить відображення у підвищенні ефективності регіонального менеджменту. Нарешті, сильні конкурентоспроможні кластери здатні створювати в регіоні зони випереджального розвитку – т.зв. точки економічного зростання території.

Зміна пріоритетів регіонального розвитку, викликана необхідністю переорієнтації поведінки соціально-економічних систем з експортно-сировинної на інноваційно-продукуючу, обумовлює важливість визначення нових функцій кластерів. Підтримуємо думку Прохорової В.В., Хачатурової М.С., які виділяють такі нові функції кластерів за умов прискорення постіндустріальних трансформацій:

- функція інтелектуалізації процесів відтворення регіональної економічної системи;
- демаркаційна функція, зміст якої полягає в переоцінці ролі та місця окремих організацій та інститутів регіональної економіки в процесі постіндустріальних змін;
- функція стратегічного коригування, реалізація якої забезпечує зміни вектора розвитку регіональної економічної системи та структурні перетворення в ній на користь високотехнологічних галузей сфери послуг [4, с. 28-29].

В цілому, проведені дослідження показали, що застосування кластерного підходу до підвищення конкурентоспроможності соціально-економічних систем на інноваційних засадах відкриває нові можливості адміністрування для місцевих органів влади, дозволяє у стратегічній перспективі планувати ресурси регіону більш ціле направлено та вмотивовано, з урахуванням потреб та пріоритетів всіх учасників ринкових взаємодій.

Сучасна теорія та практика управління соціально-економічними системами потребує нових інструментів стимулювання розвитку кластерів, які були б адаптовані до умов міжрегіональної конкуренції та враховувати інноваційні потреби територій як невід'ємні умови їх динамічного розвитку. На нашу думку, ці інструменти повинні кореспондувати з основними функціями регіональних кластерів та підтримувати функції інноваційного розвитку територій.

Література

1. Петрова О.С. Выявление места и функций кластеров в обеспечении эффективного межрегионального взаимодействия и инновационного развития экономики регионов / О.С. Петрова // Экономические науки. – 2012. – № 8. – С. 119-122.
2. Куценко Е. С. Кластеры в экономике: основы кластерной политики государства // Обозреватель. – 2010. – № 3(242). – С. 99-110.
3. Войнарченко М.П. Кластери в інституційній економіці : монографія / М. П. Войнарченко. – Хмельницький : ХНУ, ТОВ «Триада-М», 2011. – 502 с.

4. Прохорова В.В. Функции и инструменты развития кластеров в региональной экономике современной России: монография / В.В. Прохорова, М.С. Хачатурова. – Майкоп: ЭлИТ, 2015. – 144 с.

Вергал К.Ю.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та економічної кібернетики,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»*

ЕТАПИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНТЕГРАЦІЄЮ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Несприятливі ринкові умови в Україні, що створені політичною та економічною нестабільністю, породжують додаткові ризики для підприємства. В зв'язку з чим, торговельні підприємства потребують використання таких форм і методів стратегічного управління, які б адаптували підприємство до майбутніх змін та дозволяли динамічно реагувати не негативний вплив чинників зовнішнього середовища.

Розглядаючи стратегічне управління як процес як плановий процес створення і підтримки стратегічної відповідності між цілями підприємства, його потенційними можливостями і шансами на успіх в ринковій діяльності, а мету стратегічного управління як визначення найбільш перспективних напрямків діяльності підприємства, які забезпечать його удосконалення та розвиток [2, с. 75], зазначимо, що формування стратегічного управління на підприємства в умовах інтеграційних процесів потребує врахування додаткових чинників, зокрема таких, як:

- багаторівневість інтегрованої структури та необхідність створення декількох рівнів управління [1];
- багатопотоковість та багатопроектність системи та необхідність врахування як об'єкту управління різноманітні потоки та процеси, що визначають діяльність як кожного окремого агента у складі інтегрованої структури, так і інтегрованої структури в цілому [1];
- синергізм інтегрованої системи [1];
- необхідність розподілу ресурсів між усіма агентами системи згідно визначених пріоритетів;
- необхідність оцінювання ефективності роботи як системи в цілому так і окремих її елементів та корегування стратегії відповідно до результатів оцінювання;
- необхідність визначення умов розширення/скорочення інтегрованої структури відповідно до результатів діяльності та впливу зовнішнього середовища;
- ефективне використання спільних ресурсів інтегрованої структури;
- концентрація інвестицій на пріоритетних напрямках розвитку;
- узгодження інтересів та дій учасників інтегрованої структури;
- наявність у кожного суб'єкта господарювання у складі інтегрованої структури специфічного зовнішнього середовища та власного потенціалу.

А отже система стратегічне управління інтегрованим підприємством потребує:

- упровадження системи ієрархічного управління для кожного рівня ієрархії інтегрованої структури;

- побудова складної системи стратегічного моніторингу та контролінгу, що враховує особливості кожного суб'єкта господарювання, що приймає участь в інтеграційних процесах;
- орієнтація на створення гнучкої структури, здатної змінюватись, в тому числі за рахунок розширення чи скорочення кількості агентів, що входять до складу інтегрованого підприємства;
- мінімізація ризиків змін зовнішнього середовища та неефективної роботи агентів;
- мотивування підприємств, що входять до складу інтегрованої структури, відображення у загальній стратегії систему цінностей та інтересів кожного з них;
- раціоналізація використання ресурсного потенціалу;
- підвищення рівня координованості дій.

Необхідність врахування особливостей стратегічного управління інтеграцією торговельних підприємств потребує в межах загальних етапів стратегічного менеджменту (стратегічний аналіз, вибір стратегії, розробка стратегії, реалізація стратегії, оцінювання та контроль) доповнення етапів стратегічного управління інтегрованою структурою такими, як: аналіз взаємодії агентів, їх мотивації, потреб, інтересів, можливостей; узгодження інтересів агентів інтегрованої структури; визначення критеріїв оцінювання ефективності загальної стратегії та ефективності діяльності кожного агента інтегрованої структури; розподіл ресурсів між агентами; узгодження стратегій агентів; оцінювання ефективності взаємодії агентів.

Література

1. Андреева Т.А. Интегрированная система процессов стратегического управления газовой корпорацией / Т.А. Андреева // Вестник Саратовского государственного социально-экономического университета. – 2013. – № 1 (45). – С. 22–28.
2. Бабкина Н.И. Этапы и особенности стратегического управления развитием промышленного предприятия / Н. И. Бабкина // Научно-технические ведомости Санкт-Петербургского государственного политехнического университета. Экономические науки. – 2013. – 1-1. – С. 73-81.

Дупляк О. М.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
автоматизованих систем і моделювання в економіці,
Хмельницький національний університет*

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НА МІКРОРІВНІ КРАЇНИ

Тенденція уповільнення темпів зростання зарплат триває. Про це свідчать дані Державної статистики.

Середня по Україні номінальна зарплата за квітень склала 8480 грн. У порівнянні з березнем, вона піднялася на 1,2%. А якщо говорити про реальну зарплату. Про купівельну спроможність грошей, - цей показник зріс лише на 0,4%. Місяцем раніше номінальна зарплата зросла на 7,1%, а реальна - на 5,9%[3,4]. Тобто в квітні

роботодавці не дуже-то швидко роздавали працівникам надбавки до зарплат. А інфляція «з'їдала» підвищені майже повністю.

Нагадаємо, реальна заробітна плата розраховується з урахуванням зміни споживчих цін на товари та послуги і за вирахуванням податків.

У порівнянні з минулим роком темпи зростання реальних зарплат зараз також набагато нижче. З квітня 2016 по квітень 2017 го номінальні тощо. Нараховані зарплати зросли на 36%, а за наступний рік - тільки на 27% [2]. Реальні зарплати - на 20,7% і на 12,5% відповідно. Але практично питання гендерної політики не висвітлюється ні в ЗМІ, ні у на державному рівні. Різниця у нарахуванні заробітної плати для жінок і чоловіків ніколи в нашій державі ніколи не підіймається. Тому, що це було важливим. Тому, що легше проблему не визнавати, чим вирішувати.

Питання гендерної рівності на сьогодні є актуальним не тільки в Україні, але і у країнах Європейського Союзу. Навіть не дивлячись на високий економічний, політичний та соціальний розвиток. Чому питання є важливим для нашої країни і особливо на мікрорівні. На сьогодні згідно опитування яке проводила незалежна компанія «Terre des Femmes», кількість керівних посад на підприємствах близько 72% займають чоловіки. Хочеться наголосити на тому, що деякі галузі економіки є занепадаючими, через відсутність належного керівництва та небажання змінювати систему маркетингу, фінансових та інших сфер. Нещодавно в Німеччині було проведено соціальний експеримент компанією «Terre des Femmes», де трансгендерні жінки ходили на співбесіди відомих компаній пропонували різну заробітну плату і вигляді чоловіка і жінки, різниця становить близько у 25-30% менша у жінок [1].

Як повідомлялося раніше, роботодавці в Ісландії з 1 січня хочуть отримати від уряду спеціальні сертифікати, які підтверджують, що вони платять жінкам та чоловікам однакові зарплати. Мікрорівень є найбільш незахищеним рівнем у нашій країні.

Це пояснюється тим, що всі реальні дані є закриті і в більшості випадків не звертаються із зверненням, що їх заробітна плата є відмінною. Тому статистика відсутня. Але ми можемо прослідкувати статистику у сферах економіки, де видно, що сфера легкої промисловості, де згідно статистичних даних більша працівників є жінки отримують на 25% менше, а ніж галузь машинобудування. Навіть прем'єр-міністр України оголошував різницю між сферами промисловості.

Тому це питання є на сьогодні важливим для України, так як ми намагаємося стати невід'ємною частиною Європейського Союзу, де демократія і рівні права та відповідальності є як для чоловіків так і для жінок. Не можливо стати частиною якогось процесу якщо ми не будемо дотримуватися певних правил та норм поведінки того суспільства яке ми прагнемо стати

Література

1. Закон України «Про оплату праці». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
2. Зарплата в Україні – найменша у Європі. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://clipnews.info/newstopic.htm?id=86019>
3. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Бараник З. П., Карабанова О. В. Чинники впливу на стан та розвиток трудового потенціалу України: статистичний аспект // Статистика України. – 2016. – № 1. – С. 42-49

Житар М.О.

*кандидат економічних наук, заступник директора ННІ фінансів, банківської справи
Університету державної фіскальної служби України*

Шевченко О.О.

*здобувач вищої освіти ННІ фінансів, банківської справи
Університету державної фіскальної служби України*

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ ЯК ОДНА З АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СЬОГОДЕННЯ

Важлива частина пояснення, чому Україна як і раніше відстає в економічному розвитку від своїх країн-сусідів, полягає в тому, що їй не вдалося скоротити корупцію. Саме для цього з 2014 року було зроблено багато зусиль для створення інститутів по боротьбі з хабарництвом, так званою, «антикорупційною пісткою», зокрема: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ); Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП); Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; Державне бюро розслідувань (ДБР); Національна рада з питань антикорупційної політики при президенті України. За даними НАЗК за 2017 рік до Єдиного державного реєстру надійшло 1448804 електронних документів, із них: 1204605 декларацій, 38647 повідомлень про зміни в майновому стані і 169525 виправлених декларацій.

Одним з найбільших органів по боротьбі з корупцією в Україні являється НАБУ, його завданням є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Впродовж трьох з половиною років роботи інституції детективи НАБУ викрили на корупції понад 360 осіб. Стосовно 227 із них справи вже перебувають у суді. Станом на 30.06.2018 року НАБУ має 683 справи в роботі, 143 справи спрямовані до суду. 163 особи знаходяться під підозрою, та проти 19 осіб був винесений вирок суду. Згідно з Звіту «І півріччя 2018 року» корупційні злочинці завдали збитки державі в розмірі 213,2 млрд. грн., з яких 835 тис. грн. відшкодовано.

Упродовж I півріччя 2018 року Національне антикорупційне бюро завершило розслідування низки резонансних справ. Зокрема, завершено розслідування у так званій «бурштиновій справі», де підозрюваними є два народні депутати України. Відкрито матеріали кримінального провадження для ознайомлення чинному меру Одеси та низці посадовців Одеської мерії, яких НАБУ і САП підозрюють у заволодінні коштів із місцевого бюджету при купівлі будівлі ВАТ «ХК «Краян» та ін. Впродовж I півріччя 2018 року НАБУ досягло значного економічного ефекту для розвитку України. В чотирьох кримінальних провадженнях, розслідуваних НАБУ, особи, викриті на корупції, вирішили добровільно відшкодувати заподіяну шкоду. Впродовж звітного періоду зусиллями детективів НАБУ вдалося повернути АК «Харківобленерго» 33,2 млн грн, які вивели через схему переуступлення права

вимоги низці комерційних компаній. З метою відшкодування збитків НАБУ веде активну позовну роботу. Так, впродовж I півріччя 2018 року визнано недійсними 79 угод на загальну суму понад 730 млн грн — рішення суду набули законної сили. На підставі цих рішень держкомпанії можуть ініціювати стягнення коштів. За даними постійного представника МВФ в Україні Йоста Люнгмана, Україна через корупцію щорічно втрачає 2% зростання ВВП. Отже, очевидним є те, що корупція в Україні присутня і її необхідно викоринювати. Одним із методів боротьби з нею може бути перехід на електронний документообіг, електронну звітність, декларування та сертифікацію. Це виключає прямий контакт між державними органами влади та суб'єктами господарювання, а отже знижує рівень зловживань і виключає вимагання та хабарництво. Саме для того, щоб уникнути використання службового становища державних службовців у власних цілях, НАБУ намагається досягти позитивної роботи в боротьбі з корупцією, співпрацює з державними та міжнародними органами та очищує владу від корупції заради побудови та розвитку успішного суспільства та ефективної держави.

Література

1. Звіт Національного антикорупційного бюро України «I півріччя 2018 року» [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_10.08.2018_sayt.pdf
2. Густа Люнгман: Яка економічна вартість корупції в Україні? [Електронний ресурс] / International monetary fund. Ukraine and the IMF. - Режим доступу: <https://www.kyivpost.com>
3. Корупція в Україні та міжнародний досвід її протидії [Електронний ресурс] / Вінницький національний технічний університет – Режим доступу: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20312/4765.pdf?sequence=3>
4. Статистичні дані [Електронний ресурс] / Національне агенство з питань запобігання корупції – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/statystychni-dani>

Завгородня Т.П.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці,
Хмельницький національний університет*

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИКА ЇЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Успішність та результативність наукової діяльності в значній мірі визначається інтелектуальним потенціалом, який формують наукові кадри.

Аналіз даних Державної служби статистики України [1] показує, що з 2012 по 2016 рік мала місце негативна тенденція зміни показника загальної кількості науковців. На кінець досліджуваного періоду його значення зменшилось більше, ніж на 40%. Це пояснюється невисоким рівнем оплати праці науковців, втратою престижності цієї професії, переходом працівників наукових і навчальних інституцій у бізнесові структури, виїзд їх для працевлаштування за кордон. Слід відзначити, що така тенденція має місце і для всіх категорій наукових працівників.

В структурі наукових кадрів переважають дослідники. Слід відзначити, що їх частка впродовж 2012-2015 років залишалась практично незмінною – близько $\frac{3}{4}$ від загальної кількості працівників. Однак у 2016 році спостерігалось різке зменшення їх частки на 8,6%.

Частка інших категорій працівників – техніків і допоміжного персоналу – також залишалась практично незмінною, мало місце зростання лише у 2016 році. Це говорить про зниження ефективності проведення наукових досліджень, оскільки на посадах дослідників працюють переважно особи з науковим ступенем.

За даними [2], упродовж 2016 року наукові дослідження і розробки (НДР) в Україні виконували 972 організації (на 6 менше, ніж у 2015 році), 46,6% з яких належали до державного сектору економіки, 37,7% – до підприємницького, 15,7% – вищої освіти.

Найбільша кількість організацій була підпорядкована Національній академії наук України (181). Міністерству освіти і науки України – 119, Національній академії аграрних наук України – 86, Міністерству аграрної політики та продовольства України – 51, Міністерству охорони здоров'я України та Національній академії медичних наук по 35, Міністерству економічного розвитку і торгівлі України – 34, Національній академії педагогічних наук – 12 організацій.

У 2016р. частка виконавців НДР (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення становила 0,60%, у тому числі дослідників – 0,39%. За даними Євростату [3], у 2014р. найвищою ця частка була у Данії (3,07% і 2,09%), Фінляндії (2,95% і 2,12%), Норвегії (2,73% і 1,90%), Нідерландах (2,18% і 1,29%) та Словенії (2,12% і 1,23%); найнижчою – у Румунії (0,48% і 0,31%), Кіпрі (0,69% і 0,50%), Туреччині (0,76% і 0,65%) та Болгарії (0,77% і 0,54%).

Питома вага докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук) серед виконавців НДР становила 27,9%, серед дослідників – 42,6%. Більше половини загальної кількості докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук), які здійснювали наукові дослідження і розробки, працювали в організаціях державного сектору економіки, 39,1% – вищої освіти, 4,8% – підприємницького сектору.

У 2016р. 45,0% дослідників становили жінки, з яких 6,6% мали науковий ступінь доктора наук і 33,0% – доктора філософії (кандидата наук). Вищою за середню була питома вага дослідників-жінок у галузі суспільних (64,6%), медичних (63,8%) та гуманітарних (61,5%) наук, нижчою – у галузі технічних наук (34,2%).

Україна традиційно вважається державою з вагомим науковим потенціалом, визнаними у світі науковими школами, розвиненою системою підготовки кадрів. Основними формами підготовки наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації є аспірантура і докторантура. Підготовка кандидатів і докторів наук здійснюється вищими навчальними закладами та науковими установами.

Україну варто відзначити як країну, що додержується гендерної демократії в підготовці наукових кадрів. Жінки нарівні з чоловіками використовують право на продовження освіти в аспірантурі та докторантурі. Так, у 2016 році жінки складали 52 % (14 тис. осіб) загальної кількості аспірантів та 51 % (1 тис. осіб) докторантів.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

2. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 140 с.

3. Обстеження інноваційної діяльності в економіці України (за міжнародною методологією) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm

Іжевський П.Г.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Хмельницький національний університет*

МЕРЕЖЕВИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК

Мережевий підхід, як концепція співпраці між суб'єктами господарювання, створений на основі змін на ринку бізнес-бізнес (B2B), технологічного прогресу та посилення міжнародної конкуренції, найбільш придатний для вирішення проблем конкурентоспроможності підприємств АПК. Зокрема, сучасна економічна думка, що втілена в інституціональній економіці, пояснює поведінку підприємств АПК на основі мережевої взаємодії, а міжорганізаційні відносини з іншими суб'єктами господарювання створюють можливості для виживання в динамічному зовнішньому середовищі.

Теорія економічних зв'язків, що виникла на базі промислового маркетингу, передбачає взаємозв'язок покупців та продавців міжорганізаційними відносинами, які базуються на основі контрактів із зовнішнім середовищем та являють собою протистояння між партнерами із використання мережевих ресурсів.

Об'єднання підприємств АПК в бізнес-мережу здійснюється на основі економічних мотивів, які передбачають здобуття переваги від взаємодії переважно на основі реляційних чинників.

Ідентифікація та оцінка відносин дозволяють визначати умови створення та правила мережевої взаємодії учасників. Серед основних завдань підприємства, що прагне працювати в мережі [1]:

- визначення областей співпраці;
- ідентифікація координатора мережі;
- атрибути відносин – частота, взаємозалежність, близькість;
- відповідність обґрунтованості якості міжорганізаційної співпраці з іншими акторами мережі.

Мережева взаємодія між підприємствами АПК описується моделлю ARA (Actor-Resources-Activities), відповідно до якої мережеві зв'язки виникають внаслідок безперервної співпраці та обміну ресурсами між акторами мережі та формуються за рахунок ділової активності й залежності ресурсів учасників. Мережеві зв'язки формуються змістом та функціями відносин.

Зміст міжорганізаційних відносин наповнюється за рахунок потреб, видів діяльності та ресурсів (аналогічно моделі ARA).

Функції відносин зосереджуються на таких напрямках як:

- створення нової бізнес-системи, структурними елементами якої виступають підприємства-інтегратори та підприємства-актори бізнес-мережі АПК;
- вплив- відносин на результати підприємства-учасника;
- вплив на інших підприємств-акторів.

Згідно досліджень М. Ратайзек-Мрозек [2] мережевий підхід передбачає чотири рівні аналізу взаємодії між підприємствами в мережі:

- підприємство-інтегратор – ядро бізнес-мережі;
- мережевий контент (ресурси та можливості бізнес-мережі);
- зовнішнє середовище бізнес-мережі, пов'язане з підприємствами-учасниками опосередкованими зв'язками;
- макрогенерація.

Згадані рівні аналізу досить умовні, що пояснюється проблемою виявлення чітких меж підприємства, бізнес-мережі та зовнішнього середовища. Таким чином, при дослідженні бізнес-мереж, в тому числі в агропромисловому комплексі, увага фокусується на мережевих зв'язках підприємства-інтегратора (ядра мережі) з підприємствами-акторами. Проте, з позиції управління та контролю підприємство-інтегратор не має абсолютних владних повноважень, а лише виступає в якості сутності мережі та її мережевого контенту, визначає її межі.

Таким чином, ядро бізнес-мережі підприємств АПК може формуватися з декількох підприємств, а мережевий контент забезпечує кількість зв'язків, які інформують про мережеву взаємодію конкретного підприємства-учасника (роль, становище, активність). Встановлення меж економічного простору бізнес-мережі можна визначити на основі дослідження множини та напрямів мережевих зв'язків між підприємствами.

Література

1. Domagalska-Grędyś M. Relacje sieciowe z udziałem grup producentów rolnych – identyfikacja i ocena zróżnicowania / M. Domagalska-Grędyś // Współczesne formy relacji międzyorganizacyjnych. Współpraca-Kooperacja-Sieci / R. Borowiecki, T. Rojek – Kraków: Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2014 – S. 147–156.
2. Ratajczak-Mrozek M. (2010). Podejście sieciowe do współpracy przedsiębiorstw / M. Ratajczak-Mrozek //Marketing i Rynek – 2010. – № 8. – S.16-19.

Капінос Г.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджменту та адміністрування,
Хмельницький національний університет*

МЕНЕДЖМЕНТ ПРОДУКТИВНОСТІ В УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Існуюча кризова ситуація на ринку України потребує радикального переосмислення проблеми розвитку підприємств. З одного боку потрібен пошук напрямків та джерел їх ефективного розвитку з урахуванням внутрішніх і зовнішніх факторів. З іншого, – беручи до уваги відсутність достатньо розроблених механізмів забезпечення ефективного розвитку підприємств, необхідна розробка механізму управління ефективним розвитком, а також

відповідних організаційно-економічних і технічних заходів. Основну роль при цьому має відігравати система управління підприємством.

Складність управління сучасним підприємством пов'язана з перетворенням його у високодинамічну економічну систему. У умовах ринку така система завдяки власним резервам підвищує свою ефективність і, тим самим, розвиває власні можливості щодо досягнення поставленим цілей стратегічного і тактичного планування, входження в обмінні процеси із зовнішнім середовищем. Створення надійної основи ефективної діяльності та розвитку підприємства, розширення застосовуваних методів управління економічною системою вимагає включення до неї системи управління продуктивністю праці. Показник продуктивності праці є найкращим індикатором прогресивності управлінських методів.

Проблема зростання продуктивності праці у виробничій сфері економіки в сучасних умовах залишається актуальною, оскільки від результатів діяльності саме виробничих підприємств залежать як рівень розвитку всієї держави, так і задоволення суспільних потреб в продукції та послугах. Поряд з цим, як свідчить практика, підвищення продуктивності праці є складним і неоднозначним процесом, який суттєво залежить від трудових зусиль працівників, які, власне, і формують та впливають на її рівень. Праця, як основний чинник здійснення виробничого процесу, також займає важливе місце в таких дослідженнях. Менеджмент продуктивності праці та продуктивності в цілому визначає ефективність діяльності будь-якої економічної системи.

Отже, проблема підвищення продуктивності праці залишається однією з найгостріших для українських суб'єктів господарювання. Інша проблема пов'язана з безпосереднім вимірюванням даного показника. Незважаючи на те, що в наказі Мінекономіки №916 від 26.12.2008 р. визначено перелік показників продуктивності праці та методика їх розрахунку, проведення таких розрахунків ускладнюється відсутністю необхідних статистичних показників.

Продуктивність праці в Україні за узагальненими даними не перевищує 30% продуктивності праці в країнах Євросоюзу. Автори різних досліджень зазначають, що порівнювати рівні та динаміку продуктивності праці між країнами складно, і якихось авторитетних порівнянь, проведених міжнародними організаціями, немає.

Основні причини низької продуктивності праці в Україні породжують фактори, які діють негативно та одночасно. Серед них можна виділити: зношені та застарілі основні фонди, що вимагає впровадження інноваційної моделі модернізації промисловості України; застарілі технології; неефективна організація функціонування операційних систем і виробничих процесів; недостатньо ефективна організація праці персоналу і обслуговування робочих місць; низькоефективний менеджмент, неефективні та непродуктивні бізнес-процеси, непродуктивна діяльність виробничого персоналу. Виникає необхідність суттєвого підвищення компетенцій управлінців, їх інноваційної активності.

Нестабільна динаміка продуктивності праці в Україні, велика кількість причин її низьких значень свідчать, що необхідно відновити облік продуктивності праці на мікро-, мезо- і макрорівнях, що дозволить оперативно

реагувати на її зміни з метою підвищення та недопущення спаду в майбутньому. Систематичний моніторинг продуктивності праці дозволить керівникам вживати адекватних заходів щодо підвищення ефективності діяльності в реальному режимі часу. Розробка програми управління продуктивністю праці може стати ефективним і комплексним інструментом, який створить умови для зростання продуктивності. Питання розробки та реалізації на практиці таких програм управління продуктивністю праці на підприємствах є складним і має вирішуватися за допомогою міждисциплінарних знань, потребує ув'язки рішень в ланцюжку «наука – економіка – техніка – виробництво», тобто побудови єдиного процесу формування наукових, економічних, управлінських, технічних та технологічних знань.

Отже менеджмент продуктивності на підприємстві, як процес планування, організації, мотивації та контролю за конкретними ресурсами на всіх етапах життєвого циклу продукту, дозволить забезпечити узгодженість цілей та дій усіх підрозділів підприємства, спрямованих на досягнення результату раціональної діяльності підприємства, як складної динамічної економічної системи.

Карвацка Н.С.

*Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджменту та адміністрування,
Хмельницький національний університет*

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Політична нестабільність та бойові дії на Сході України серйозно вплинули на енергетичний сектор країни. Україна виявилася залежною від імпорту всіх видів енергоресурсів і тепер змушена вибудовувати принципово нову енергетичну стратегію [1]. Останні роки були непростими для української енергетики та пов'язаних з нею секторів економіки. Але, попри ряд проблем, Україна змогла досягти певних успіхів в енергетичній галузі. Тут варто наголосити на: диверсифікації поставок природного газу; зменшенні загального споживання природного газу, продовженні програми з енергоефективності та енергозбереження тощо. Визначимо головні тенденції.

Першим позитивним фактором є скорочення імпорту природного газу. Другим - досить ефективно організована робота з європейськими постачальниками та використання реверсних можливостей постачань в Україну з ЄС. Зима 2016-2017 рр. стала першою, що Україна прожила без використання російського газу.

Серед негативних факторів - зміна географії поставок нафти і газу, цінової політики різко зменшує цінність української газотранспортної системи. Сьогодні доступний обсяг альтернативних поставок становить 89,5 млрд. кубометрів на рік. Є велика кількість нових проектів «в обхід» української території, наприклад, Південний і Північний потоки, Блакитний потік і «Nabucco» та ін. Українські нафтопереробні заводи уже понад півстоліття не завантажені. Головними причинами занепаду нафтопереробного комплексу є: застаріла технічна база та висока частка зношених основних фондів; відсутність

достатніх фінансових вкладень у розвиток українського нафтопереробного виробництва як з боку інвесторів, так і держави; відсутність системи контролю за якістю нафтопродуктів; несприятлива цінова кон'юнктура на вітчизняному ринку нафтопродуктів. Через скорочення власного видобутку вугілля, Україна була змушена нарощувати його імпорт. Шляхи доставки вугілля в Україні мають суттєві обмеження: необхідне вугілля видобувається на окупованих територіях Донбасу, Росії, ПАР, Австралії, Казахстану та територіях ще кількох країн світу. Натомість імпорт вугілля з країн далекого зарубіжжя став не на стільки результативним через вартісні та якісні характеристики, можливості морських портів України та логістику перевезень. Низка вагомих чинників призвели до кризи електроенергетичного ринку зокрема: різке зниження виробництва електроенергії майже всіма генеруючими потужностями; скорочення експорту електроенергії, що знизило рівень енергетичної безпеки в електроенергетичному секторі.

Таким чином, події останніх років послабили рівень енергетичної безпеки країни, показавши її високу залежність від імпорту цих ресурсів. У питанні диверсифікації постачань природного газу Україні вдалося досягти успіхів. Однак, несприятливий інвестиційний клімат та спад інвестиційної активності призвели до скорочення обсягів транспортування газу через українську ГТС. Поряд з поступовим зниженням газової залежності, Україна залишалася залежною від поставок інших енергоресурсів із Росії. Ефективний розвиток вугільної промисловості в Україні можливий за умови лібералізації ринку вугілля, повної приватизації перспективних вугільних шахт і закриття або консервації глибоко збиткових шахт. Ключовими змінами, необхідними для забезпечення цільового розвитку нафтогазової галузі, є лібералізація ринку газу, створення сприятливого інвестиційного клімату в секторі видобутку газу та нафти й усунення істотного державного цінового субсидування окремих груп споживачів. До 2030 р. Україна може значно збільшити обсяги видобутку вуглеводнів за рахунок нетрадиційних видів видобутку [3]. Для досягнення цієї мети державі потрібно стимулювати залучення до сектору видобутку значних фінансових інвестицій, нових технологій і компаній, які спеціалізуються на видобутку у складних умовах. Основним завданням державної політики у сфері енергетики має бути розробка стратегії модернізації енергосистеми та її ефективна імплементація, продовження диверсифікації джерел постачання енергоносіїв, створення стратегічного енергетичного резерву.

Література

1. Енергетика України: сучасний стан і найближчі перспективи / А.А. Халатов // Вісн. НАН України, 2016, № 6. С53-61
2. Газ и нефть в 2017 году. Ключевые тенденции для Украины / И.Тышкевич //Украинский Институт Будущего "Хвиля" Режим доступа: <http://hvylya.net/analytics/economics/gaz-i-neft-v-2017-godu-klyuchevyie-tendentsii-dlya-ukrainyi.html>
3. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 1071 [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://de.com.ua/uploads/0/1703-EnergyStratagy2030.pdf>

Кичко І.І.

*доктор економічних наук,
завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці
Чернігівського національного технологічного університету*

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Враховуючи складність і неоднозначність проблем в АПК в умовах суттєвих змін попиту та пропозиції на ринку праці України, що відбуваються в умовах інтенсифікації євроінтеграційних процесів, потребує уточнення проблема формування трудового потоку АПК.

Будь-який потенціал вбирає в себе одразу три аспекти відносин: результати діяльності у минулому, поточний стан, та перспективи розвитку у майбутньому. Відносно АПК трудовий потенціал означає наявність явних чи прихованих можливостей, реалізуючи які за тих чи інших умов можна підвищити ефективність роботи працівників підприємств АПК.

Характерні риси трудового потенціалу АПК пов'язані із особливістю сільськогосподарської праці: сезонний характер роботи, як правило, неспівпадіння часу, витраченого на працю з часом одержання готової продукції; високий рівень трудомісткості, притаманний рослинництву та тваринництву.

Визначне місце місце у процесі відтворення трудових ресурсів належить фазі їх формування, яка передбачає природне відтворення сільського населення, відновлення поколінь працівників за рахунок поповнення чисельності їх молодих контингентів, формування здатності до праці та підвищення ділової кваліфікації. Фаза формування трудового потенціалу вміщує весь відтворювальний цикл від народження дитини до початку його функціонування в якості працівника з отриманням відповідної спеціальності та отриманням кваліфікації.

Формування трудового потенціалу відбувається за взаємодії ресурсної (обсяг витрат на освіту, частка державного фінансування освіти) та інфраструктурної (насиченість сільських територій школами, навчальними закладами різних рівнів акредитації) складової. Важливість стадії формування полягає у тому, що на цій стадії закладаються перспективні можливості людини як суб'єкта трудової діяльності.

Розподіл трудового потенціалу АПК відбувається за сферами діяльності, а перерозподіл – у територіальному та міжвиробничому розрізі.

Границею стадії формування та реалізації трудового потенціалу АПК є початок трудової чи підприємницької діяльності у цьому секторі. При реалізації трудового потенціалу АПК підвищується рівень економічної активності. На цій стадії особливо актуальним є реалізація здатності до праці, забезпечення зайнятості сільського населення, ефективне використання робочої сили. Реалізація трудового потенціалу здійснюється у процесі зайнятості через включення працівника в економічну систему. Найпоширенішими формами включення у трудову діяльність сільського населення є: наймана праця на підприємствах різних форм власності; підприємницька діяльність, ведення фермерського господарства, праця у власному присадибному господарстві тощо.

Формування та реалізація трудового потенціалу АПК значною мірою залежить від міграційних процесів. Інтенсивне вибуття сільського населення працездатного віку, особливо висококваліфікованих кадрів негативно впливає на не тільки статевовікову структуру, але і формування трудового потенціалу, Таку ситуацію вбачається проблематичним виправити тільки з використанням ринкових методів впливу. На державному рівні необхідні системні заходи з оптимізації міграційної політики, основою яких має бути активізація виробничих, технологічних, соціальних процесів на селі з масовим залученням місцевого населення. Політика на ринку праці має бути спрямована на створення умов для збереження трудового потенціалу, а саме: стимулювання попиту на ринку праці, створення нових робочих місць, зростання доходів населення.

Пріоритетом при формуванні трудового потенціалу АПК має бути соціальний аспект, а саме: збереження соціальної інфраструктури в сільській місцевості, зокрема, шкіл та закладів охорони здоров'я; відродження та соціальний розвиток села; активізація державних програм сприяння народжуваності (матеріальна підтримка при народженні та вихованні дитини); створення умов для зростання реальних доходів жителів села та збереження їх фізичного, психічного, соціального здоров'я.

Лазебник Ю. О.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри статистики, обліку та аудиту,

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

ВПЛИВ ЯКОСТІ МЕТАДАНИХ НА СТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ Е-HEALTH В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку економічних систем характеризується широким впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій в усі аспекти людської діяльності. Органи державної влади та охорони здоров'я в багатьох країнах світу визнали необхідність надання електронних послуг, пов'язаних з охороною здоров'я населення (e-Health).

Основна складність при створенні сучасної моделі e-Health та її статистичному забезпеченні як в Україні, так і за кордоном, полягає у формуванні якісної бази метаданих на основі впровадження та повсюдного використання системи міжнародних класифікацій та термінологічного узгодження архітектури інформаційних систем різних медичних організацій і відомств.

Відповідно до трактування Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) [1] використання уніфікованих даних і функціональної сумісності у сфері електронної охорони здоров'я має забезпечувати послідовний і точний збір та обмін медичною інформацією з усіх систем і служб охорони здоров'я, між різними географічними районами і різними секторами охорони здоров'я. Без цих компонентів інформацію в охороні здоров'я неможливо послідовно збирати та інтерпретувати.

Для стандартизації наявної інформації та підтримки й підвищення ефективності функціонування національної системи e-Health необхідним є використання міжнародних стандартів та статистичних класифікацій.

Сімейство класифікаторів ВООЗ містить класифікатори 3 типів [2]:

Еталонні (довідкові) класифікації – це основні класифікації з суттєвих та основних параметрів здоров'я, які підготовлено та затверджено ВООЗ для міжнародного використання: Міжнародна класифікація хвороб (ICD); Міжнародна класифікація функціональних обмежень здоров'я та життєдіяльності (ICF); Міжнародна класифікація медичних втручань (ICHI) [3].

Похідні класифікації – класифікації, що базуються на еталонних класифікаціях. Похідні класифікації можуть бути підготовлені або шляхом побудови структури та категорій еталонної класифікації, щоб надати додаткові деталі, або вони можуть бути підготовлені шляхом перегрупування або агрегації предметів з однієї або декількох еталонних класифікацій: Міжнародна класифікація хвороб онкології, 3-є вид. (ICD-O-3); ICD-10 для психічних і поведінкових розладів: клінічні описи та керівництво з діагностики; ICD-10 для психічних і поведінкових розладів: критерії діагностичних досліджень; Застосування Міжнародної класифікації хвороб в неврології (ICD-10-NA); Застосування Міжнародної класифікації хвороб в лікуванні зубів і стоматології, 3-є вид. (ICD-DA) [3].

Споріднені класифікації – класифікації, що підключаються чи перетинаються з еталонною, або пов'язані з нею лише на певних рівнях структури: Міжнародна класифікація первинної медичної допомоги, 2-є вид. (ICPC-2); Міжнародна класифікація зовнішніх причин травм (ICECI); Технічні засоби для людей з обмеженими можливостями – Класифікація і термінологія (ISO9999); Анатомо-терапевтична система класифікації хімічних речовин з певними добовими дозами (ATC/DDD); Міжнародна класифікація сестринської практики (ICNP) [3].

На світовому рівні існують такі номенклатури: INN – міжнародна непатентована назва лікарського засобу; USAN – адаптація INN США; BAN – адаптація INN Британська.

В Україні застосовується власна національна номенклатура лікарських засобів, а також ряд номенклатур різного призначення. Також є український компендіум, який використовує АТС, INN [2].

Формування якісної бази метаданих при створенні сучасної моделі e-Health в Україні має базуватися на загальноновживаних міжнародних статистичних класифікаціях, стандартах, номенклатурах тощо, з урахуванням відповідної адаптації до національних умов. Міжнародні статистичні класифікації забезпечують уніфікацію даних та дозволяють швидко обмінюватися інформацією і приймати невідкладні спільні рішення, скорочуючи витрати і час реакції на екстрені випадки.

Література

1. Комплект материалов по национальной стратегии электронного здравоохранения / Всемирная организация здравоохранения и Международный союз электросвязи. – 2012. – 226 с.

2. Проміжний звіт з інформацією про поточний стан збору та ведення інформації, яка підлягає стандартизації згідно з технічним завданням, та результати огляду міжнародного досвіду з формування таких стандартів «Розробка та узгодження стандартів eHealth – «Лікарські засоби», «Діагнози» [Електронний ресурс] / Технічна документація всеукраїнського освітнього Інтернет-портала. – Режим доступу : wb.moz.gov.ua/download/infomfile/c67902abc5b7407/.

3. Classifications [Electronic resource] / WHO. – Accessed mode : <http://www.who.int/classifications/network/en/>.

Лозова О.В.

*к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
Полтавський університет економіки і торгівлі*

Сєдаков М.А.

*аспірант кафедри управління персоналом і економіки праці,
Полтавський університет економіки і торгівлі*

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇНИ

В гонитві за постійним розвитком країни, провідні держави світу зрозуміли, що боротьба ведеться саме за ресурси, в тому числі й інвестиційні. Тому, питання інвестиційної привабливості країни, на сьогоднішній день, одне з найактуальніших для будь якої національної соціально-економічної системи.

Так, до поняття інвестиційна привабливість країни відносять фактори політичні, соціальні, економічні, макро- та мікро- умови функціонування національної економіки, що безпосередньо забезпечують стабільний розвиток країни. Але ми вважаємо, що в центрі будь якого розвитку в країні стоїть рівень та якість життя населення, адже, не можливо уявити собі ситуацію при якій низький рівень життя населення робити державу інвестиційно привабливою.

В свою чергу, ситуація коли надмірна диференціація доходів у світі між багатими і бідними, де ресурси використовуються спільно, недопустима, а вона сьогодні ще й поглиблюється. На порядку денному стоїть проблема зміни підходів і цінностей, які підтримуватимуть реструктуризацію глобальної економіки, з тим, щоб економічний і соціальний прогрес могли розвиватися. Якщо в попередньому сторіччі вектор розвитку визначався дихотомією «економічне зростання - рівень життя населення», то у сучасному світі орієнтири змінюються. За відсутності узгоджених зусиль всіх країн для вирішення проблем бідності, розбудова стійкого майбутнього може виявитися неможливою.

В працях провідних науковців стверджується думка про те, що стійкий розвиток економіки, який опирається на економічне зростання, і орієнтований на задоволення матеріальних і духовних потреб, забезпечується при збереженні рівноваги історичних екосистем. Рекомендації з приводу цього знаходимо в працях відомих економістів. Так, Т.Шульц, лауреат Нобелівської премії, підкреслював, що розвиток варто розуміти не просто як підвищення темпів економічного зростання, а як процес інвестування в людський капітал і ліквідацію бідності [1]. Представник інституціоналізму Г.Мюрдаль вважав, що зростання, яке не супроводжується покращенням становища більшості населення, не можна розглядати як розвиток. Розвиток, на його думку, полягає в підвищенні рівня задоволення потреб всіх членів суспільства і скороченні нерівності між багатими і бідними. Результатом стійкого розвитку і його метою є формування принципово іншої якості життя населення.

Рівень якості життя в нашій країні, як показує аналіз, украй низький. Це негативно позначається на зростанні продуктивності праці і ефективності виробництва, стримує економічне зростання. Низький рівень економічної безпеки і соціальна захищеність індивіда породжують деформовану структуру національної економічної безпеки.

На нашу думку, пріоритетними напрямками підвищення якості життя можна вважати наступні:

- скорочення соціальної і економічної бідності. З цією метою необхідно провести сегментацію груп населення, які мають потребу і ризику, на предмет надання адресної допомоги.

- на основі збільшення зарплати, підвищення частки оплати праці у ВВП, забезпечити зростання грошових доходів населення і зменшення їх диференціації;

- посилити стимулюючу роль зарплати, формування у працюючих стимулу до праці, а не до отримання доходу.

- з позиції збереження економічної безпеки і соціальної прийнятності забезпечити формування допустимого рівня диференціації доходів населення.

- для працездатного населення, створення економічних умов які дозволяють за власний дохід забезпечувати вищий рівень споживання.

- забезпечення доступності і суспільно прийнятної якості найважливіших соціальних благ в області медицини, соціального забезпечення, освіти.

Отже, питання інвестиційної привабливості країни – це комплексне завдання всієї національної системи, яке в першу чергу залежить від рівня і якості життя населення, яке існує та функціонує в цій системі.

Література

1. Schultz T. WL. Human Capital: Policy Issues and Research Opportunities. // In: Human Resources, Fiftieth Anniversary Colloquium VI. № 5. – May 1975 – p. 56-67.

Назарчук Т.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджмент та адміністрування,
Хмельницький національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НА ЗАСАДАХ КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ

Сьогодні багато керівників компаній не в змозі здійснювати ефективне управління, використовуючи наявні у них в організаціях, традиційні системи оцінки результатів діяльності, оскільки вони не бачать зв'язку між планами, виконанням, результатом та мотивацією. Статичні показники показують лише наслідок якихось кореневих причин, і якщо їх не знайти, то прийняті управлінські рішення щодо подальшої стратегії розвитку чи проведення організаційних змін можуть дати лише короткостроковий позитивний ефект. Особливо важливим це є для швидко зростаючих компаній, оскільки чим швидше вона зростає, тим більше керівництво втрачає контроль над бізнес-процесами в ній.

Забезпечення ефективності напряму пов'язано з його об'єктивним оцінюванням. Система ключових показників ефективності (KPI від англ. Key Performance Indicators) являє собою визначену систему фінансових та нефінансових показників діяльності, що використовуються для оцінки результатів діяльності як компанії в цілому, так і окремих структурних підрозділів, працівників тощо щодо досягнення стратегічних та оперативних цілей підприємства. Система KPI дозволяє за допомогою кількісно вимірюваних і надійних в оцінці показників підвищити

керованість організацією на основі виявлених причинно-наслідкових зв'язків та узгодженості дій різних структурних підрозділів зі стратегічними пріоритетами розвитку компанії. Концепція системи ключових показників ефективності є достатньо простою – якщо потрібно чимось управляти, його необхідно вимірювати.

Ключові показники ефективності визначаються кожною компанією самостійно, хоча існують загальноприйняті рекомендації щодо побудови (набору) системи показників. Їх використання дає компанії можливість не лише оцінити ефективність досягнення поставлених стратегічних та тактичних цілей, але й оцінити свій сучасний стан розвитку і допомогти в перегляді існуючої стратегії. КРІ дозволяє проводити контроль ділової активності в реальному часі. Дуже часто показники ефективності використовуються для оцінки отримання вигоди від складних величин, наприклад, таких як розвиток лідерства, зобов'язання, обслуговування та задоволення клієнтів [1].

Система ключових показників ефективності має бути спрямована на перетворення стратегії в дію та слугує, перш за все, управлінським інструментом оцінки результативності. Ключові показники ефективності повинні трансформувати головну стратегічну мету організації у конкретні задачі, які будуть зрозумілі кожному працівнику компанії, а не лише керівництву.

Щодо особливостей впровадження системи управління на засадах ключових показників ефективності, то найбільш поширеними сьогодні є цільовий, функціональний та процесний підходи.

Згідно з цільовим підходом система КРІ розробляється на основі стратегічних цілей компанії з подальшим каскадуванням на рівні ієрархії та перетворенням підцілей і завдань у вимірні контрольні показники, за якими здійснюється планування результатів і оцінка їх досягнення. Функціональний підхід більш ефективним є в частині мотивації персоналу, оскільки за цим підходом фіксуються базові функції підрозділу і визначаються зони відповідальності працівника, які пізніше контролюються за критеріями SMART та встановлюються показники, що оцінюють ефективність і результативність виконання функцій. Проте, цей підхід не враховує значимість різних цілей для організації. Процесний метод заснований на вибудовуванні ідентифікаторів з урахуванням головних бізнес-процесів підприємства та подальшій оцінці ефективності результативності цих процесів.

На наш погляд, найбільш ефективним для побудови системи управління на засадах КРІ буде цільовий підхід, оскільки саме він дозволяє визначати причинно-наслідкові зв'язки у досягненні цілей, забезпечити їх збалансованість та досягти балансу інтересів основних стейкхолдерів компанії.

Основні завдання, які вирішуються за допомогою впровадження системи ключових показників ефективності мають стратегічне значення: оперативний моніторинг діяльності дозволяє бачити динаміку зміни ключових показників ефективності; діагностика в розрізі ключових факторів діяльності точно визначає причину виникнення проблемної ситуації.; обґрунтовуються методи фінансового оздоровлення компанії на основі визначення причин зміни окремих показників [2].

Для досягнення поставлених завдань система КРІ повинна бути лаконічною, компактною, націленою на результат тощо. При цьому важливо розуміти, що основну роль відіграє не тільки розробка і формування системи КРІ, а й вірне її застосування. Основні помилки впровадження системи управління на засадах КРІ полягають у такому [3,4]: показники КРІ не пов'язані із досягненням цілей та не

забезпечують їх досягнення; показники КРІ не інтегровані у загальну систему планування та обліку, є трудомісткими та не зрозумілими; занадто велика кількість показників КРІ, що унеможливило доцільність їх застосування з точки зору складності відстеження зв'язків між ними; неможливість визначення показників КРІ внаслідок відсутності необхідної інформації в системі обліку; не визначено відповідальних за досягнення цілей: розроблена система показників КРІ не є цілісною та не використовується в системі управління компанією як складова функцій планування, організування, мотивації та контролю.

Водночас варто відзначити, що грамотне впровадження системи ключових показників ефективності (КРІ) робить управлінську модель більш процесно-орієнтованою, динамічною, гнучкою та зрозумілою. Відбувається глибоке розуміння взаємозв'язків внутрішніх та зовнішніх бізнес-процесів в організації, підвищується об'єктивність та обґрунтованість прийняття управлінських рішень на підставі аналізу КРІ. Крім того, система ключових показників ефективності слугує фундаментальною базою для розробки обґрунтованої та справедливої системи мотивації персоналу компанії. За допомогою цього інструменту можливо ефективно управляти будь-яким бізнес-процесом, безпосередньо впливаючи на конкретних виконавців та оперативно контролювати їх діяльність щодо досягнення визначених стратегічних цілей компанії.

Література

1. Панов М. М. Оценка деятельности и система управления компанией на основе КРІ / М. М. Панов – М.: Инфра-М, 2012. – 255 с.
2. Марр Б. Ключевые показатели эффективности. 75 показателей, которые должен знать каждый ме-неджер / Б. Марр. – СПб.: Бином. Лаборатория знания, 2013. - 344 с.
3. Лаврененко В. В. Концепція ключових показників ефективності (КРІ) в управлінні підприємствами / В. В. Лаврененко // Стратегія економічного розвитку України. Збірник наукових праць. – 2010. – №26-27. – С. 151–156.
4. Пармендер Д. Ключевые показатели эффективности. Разработка, внедрение и применение решающих показателей / Д.Пармендер ; пер. с англ. А.Платова. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. – 288 с.

Ніколаєва О.Г.

*кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна*

Шевченко Т. О.

*магістрант 6-го курсу економічного факультету,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна*

МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕГРОВАНІХ ПОКАЗНИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ

Явище глобалізації порівняно нове, глибоке і суперечливе. Вивчення процесу глобалізації здійснюється представниками багатьох наук, оскільки він охоплює усі сфери життя сучасної світової громади. Одне з поширених сучасних визначень «глобалізація», яке вважається досить вдалим і майже класичним, належить

Європейській комісії: глобалізація може визначатися як процес, за допомогою якого ринки і виробництво в різних країнах світу стають все більше взаємозалежними завдяки рушійним силам торгівлі товарами та послугами, і потоків капіталу та технологій [1]. Множинність аспектів глобалізації, яка виявляється у економічній, культурній, політичній, інформаційній та інших формах, зумовила появу низки індикаторів її кількісної оцінки, які сьогодні широко застосовуються у світовій практиці.

Дослідження проблеми глобалізації з кінця 70-х рр. ХХ ст. цікавило багатьох вчених, до яких належать визнані в Україні та за її межами фахівці А. Беттлер, М. Вачевський, А. Гальчинський, М. Кастельс, Ю. Павленко, Т. Фрідмен, У. Бек та ін. З початку ХХІ ст. науковці активно досліджують наявні та розробляють нові синтетичні індекси глобалізації, намагаючись охопити цей багатогранний процес з різних аспектів та всебічно його оцінити. Найбільшого поширення та широкого застосування набули: Новий індекс глобалізації (NGI), ступінь розвитку глобалізаційних процесів КОФ, Маастрихтський індекс глобалізації (MGI) [2]-[5].

Глобальні індекси створюються дослідниками і дослідницькими центрами для зіставлення країн світу за певними характеристиками: ступеня розвиненості економіки, рівнем конкурентоспроможності, добробуту і іншим. В більшості з них ураховуються показники, що описують економічну, політичну, соціокультурну сферу впливу глобалізації. Під час побудови глобальних індексів виникає ряд спільних проблем, пов'язаних з відбором даних (забезпечення однорідності, наявність пропусків даних, відсутність уніфікованості даних в національних джерелах), їх узагальненням, урахуванням значущості окремих показників або груп показників у вагових коефіцієнтах, методами обчислення комбінованих індексів.

Іноді виникає потреба визначити масштаб проявів глобалізації в країні не на тлі світової спільноти, а зіставляючи її із групою держав, об'єднаних за певною ознакою (країни – члени Євросоюзу, країни Східної Європи і пострадянські країни, країни – члени митних союзів тощо). В таких випадках має сенс будувати часткові глобальні індекси, використовуючи методологію рейтингового оцінювання [6]. Як відомо, проблема рейтингового оцінювання характеризується тріадою $\{v, k, w\}$, де v – метод нормалізації, k – критерій згортки, w – вагомість.

Частковий індекс глобалізації розраховувався для 12 країн – Бельгії, Болгарії, Великобританії, Німеччини, Латвії, Литви, Польщі, Румунії, Сербії, України, Хорватії та Чорногорії на 2017 рік. На основі аналізу літературних джерел та думок експертів була проведена систематизація та групування показників. Під час процедури рейтингового оцінювання було виокремлено три групи чинників.

Економічну складову індексу глобалізації в процедурі рейтингового оцінювання характеризують такі показники: приплив інвестицій (% ВВП), відтік інвестицій (% ВВП), торгівля (% ВВП) і тарифна ставка (%).

Політичну складову індексу глобалізації характеризують наступні показники: кількість посольств в різних країнах світу, кількість міжнародних договорів та кількість міжнародних організацій, в які входить дана країна.

Для аналізу соціальної складової індексу глобалізації було вибрано 7 показників: особи, які користуються інтернетом (% населення), міжнародні мігранти (% населення), передплата (на 100 чол.), телефонні абоненти (на 100 чол.), газети (на 100 чол.), заявки на товарні знаки (шт.), патентні заявки, нерезиденти (шт.).

Всі показники були нормалізовані шляхом ділення на середнє. Як критерій згортки для узагальнюючих показників кожної групи було застосовано (1).

$$R_j = \sqrt{\sum_{i=1}^n (1 - x_{ij})^2} \quad (1)$$

Після обчислення узагальнюючого субіндексу для економічної, політичної та соціальної складової країни були проранжовані. Загальний частковий індекс глобалізації обчислювався як сума субіндексів економічної, політичної та соціологічної сфер.

З проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Перше місце за інтегрованим показником глобалізації займає Німеччина. І немає нічого дивного, що вона має перші місця також і для політичної і соціальної складової, поступаючись лише Латвії в економічній сфері. На другому місці за індексом і двома його складовими знаходиться Великобританія, займаючи першу позицію за інтегрованим показником соціальної сфери. Латвія знаходиться на третьому місці за індексом глобалізації, і на першому – за його економічною складовою. Чорногорія та Сербія – країни, які прагнуть увійти в ЄС, але їх показники і значення індексу низькі. Україна за складовими індексу глобалізації та інтегрованому чиннику знаходиться в середині рейтингу. Отже, це означає, що в нашій державі існують умови для входження в Європейську Спільноту.

Література

1. Офіційний сайт представництва Європейської Комісії в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://eas.europa.eu/delegations/ukraine_en.
2. Globalisation Continues: The Maastricht Globalisation Index Revisited and Updated [Електронний ресурс] / L. Figge P. Martens. — 2014. — № 11. — Globalizations. — Режим доступу до ресурсу: [http://pimmartens.info/wp-content/uploads/2013/05/Figge\)and\)Martens_2014_Globalisation\)continues.pdf](http://pimmartens.info/wp-content/uploads/2013/05/Figge)and)Martens_2014_Globalisation)continues.pdf)
3. Vujakovic P. How to measure globalisation? A new globalisation index (NGI) [Електронний ресурс] / P. Vujakovic. — 2010. — № 46. — FIW Working Paper. — Режим доступу: [http://www.fiw.ac.at/fileadmin/Documents/Publikationen/Working_Paper/N_046\)Vujakovic.pdf](http://www.fiw.ac.at/fileadmin/Documents/Publikationen/Working_Paper/N_046)Vujakovic.pdf)
4. Dreher A. Does Globalization Affect Growth? Empirical Evidence from a new Index / A. Dreher. // Applied Economics. — 2006. — № 38. — P. 1091—1110.
5. Сучасні вимірники рівня розвитку структурних та інституціональних характеристик національної та глобальної економік: навч.-метод. посіб. / В.В. Козюк [та ін.]; за ред. В.В. Козюка. — 2-ге вид., випр. і доп. — Тернопіль: Вектор, 2015. — 248 с.
6. Рейтинговое управление экономическими системами / Богатов О.И., Лысенко Ю.Г., Петренко В.Л., Скобелев В.Г.. – Донецк: Юго-Восток, 1999. -110 с.

Перевозова І.В.

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри підприємництва та маркетингу,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

ЩОДО ПИТАНЬ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ГАЗОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Напрямок влиття в ЄС, який обрала за пріоритетний Україна, сприяє розвитку та поживленню інтеграційних процесів, що в свою чергу характеризуються не лише прозорістю, але й взаємопереплетіннями й ускладненнями господарських процесів різних рівнів. Лібералізація і підвищення мобільності капіталів, товарів, послуг, робочої сили, універсалізація господарського життя і т.п. роблять економічний простір більш однорідним, що робить сучасний світ відповідним «мегасупільством» [1, с.53].

Економічна інтеграція є найбільш складним і важливим процесом об'єднання держав у єдину глобальну модель розвитку, оскільки вона визначає всі інші типи інтеграції [2, с.186]. Натомість, саме вона, дослідження якої здійснюється крізь проєкцію процесів злиття ринків, уніфікації ринкових механізмів, відповідним чином вплинула не лише на механізми вільного ціноутворення та вільної конкуренції різних ринків, в т.ч. газового ринку, але й на посилення та поглиблення міждержавної конкуренції. Відмітимо, що сучасний стан світової конкуренції між сталими фаворитами світової економіки і світової політики (США, ЄС, Японія), так і країнами – претендентами на завоювання високого місця у світовій економічній та політичній ієрархії в останні 5-10 років (Китай і Індія) не веде до зниження цін на енергоносії, зокрема на газ, а працює в зворотному напрямку, оскільки конкурують покупці [3]. Однак, сучасний етап розвитку інфраструктурних проєктів ЄС в газовому секторі відрізняється посиленням інтеграції систем різних країн з метою забезпечення вільної торгівля природним газом, диверсифікації постачань та збільшення можливості споживачам енергоресурсів обирати постачальників [4, с.53]. Слід зазначити, що можливість інтеграції починається з готовності країни до проведення внутрішніх реформ та переулаштування інфраструктури до роботи за європейськими стандартами.

Газовий ринок в Україні характеризувався з моменту прийняття країною незалежності високим рівнем монополізації. А отже, реорганізаційні процеси, що тривають у вертикально-інтегрованій НАК «Нафтогаз Україна» з метою усунення дискримінацій між господарськими одиницями в контексті процесу анбандлінгу, погоджений із Секретаріатом енергетичного співтовариства, імплементація нормативно-правових актів, що входять до складу Третього енергетичного пакету ЄС та передбачені Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», Угодою про асоціацію між Україною і ЄС, а також зобов'язаннями у рамках членства в Енергетичному Співтоваристві, низка прийнятих законодавчо-регуляторних актів (Закон України «Про ринок природного газу» від 09.04.2015 р., кодекси ГТС, ГРМ тощо) забезпечуватимуть дотримання загальносупільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу в країні, що особливо важливо в умовах збереження в найближчий період часу

підприємствами України сировинної спрямованості та широкого використання газу населенням країни.

Фактичним підґрунтям розвитку теорій міжнародної економічної інтеграції виступають як ідеї економічного лібералізму, так і державного регулювання економіки. Газовий ринок України не є виключенням: оскільки головна мета лібералізації - зниження цін за рахунок появи безлічі нових пропозицій і нових продавців, то при лібералізації ринку газу кількість газотрейдерів збільшиться і вони як незалежні приватні підприємства вже не зможуть пропонувати газ за ціною, нижчою за собівартість [5, с.53], окрім того уряд пропонує гравцям ринку граничну торговельну націнку на рівні більше 5 %, яка, з одного боку, буде привабливою для постачальників, з іншого, дасть можливість конкурувати за споживача» [6, с.53].

Література

1. Кувалдин В. Глобальность: новое измерение человеческого бытия / В.Кувалдин // Грани глобализации: Трудные вопросы современного развития / [М.С. Горбачев и др.]. – М.: «Альпина Паблишер», 2003. – С. 31-98.
2. Місяць Т. Інтеграційні процеси в умовах світового глобального розвитку // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2009. – №. 3 (15). – С. 185-192.
3. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пост-радянського простору : монографія/ за ред. канд. істор. н., доцента А.Г. Бульвінського, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К. : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. – 288 с.
4. Заблоцький В. Інтеграція енергетичних систем України та ЄС, як фактор безпеки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://defence-ua.com/index.php/statti/872-intehratsiya-enerhetychnykh-system-ukrayiny-ta-yes-yak-faktor-bezpeky>
5. Уряд відкріє ринок газу для всіх постачальників. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://104.ua/ua/news/id/urjad-vidkrije-rinok-gazu-dlja-vsih-postachalnikov-25605>

Пономарьова Н.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Хмельницький національний університет*

ЗАСТОСУВАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИРІШЕННІ ЗАДАЧ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ

Поняття кластера, яке виникло на основі системного дослідження інформації про діяльність успішних американських і європейських корпорацій, було введено в науковий обіг М. Портером. Те, що М. Портер називає кластерами, інші дослідники називають промисловими округами, новими промисловими зонами, регіональними виробничими комплексами і т.д., залежно від конкретних характеристик таких агломерацій [1].

Кластери – це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов’язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов’язаних з їхньою діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств зі стандартизації, торговельних об’єднань) у визначеній сфері, які конкурують, але при цьому здійснюють спільну діяльність [2, с. 256]. Вони зазвичай формуються в тих географічній зонах, де комунікації, логістика та людські ресурси є легкодоступними.

Отже, кластер можна визначити як економічну одиницю, здатну до саморозвитку та швидких змін конфігурації мережі, для якої характерна оптимальна форма структурування економічного простору за рахунок інтеграції в ньому галузевих і територіальних принципів організації діяльності, та міжорганізаційна специфіка об’єднання.

Для розробки кластерних структур часто застосовуються нейромережеві технології, які по суті є комп’ютерним алгоритмом, побудованим за принципом роботи людського мозку, що має здатність до навчання.

Однією з переваг нейромережевих технологій є застосування мереж Кохонена – це клас нейронних мереж, основним елементом яких є шар Кохонена, який складається з адаптивних лінійних суматорів чи лінійних формальних нейронів [3].

Як правило, вихідні сигнали шару Кохонена обробляються за принципом «переможець забирає все»: найбільший сигнал перетворюється в одиничний, а решта перетворюються в нуль. Одним із способів налаштування ваг суматорів є мережа векторного квантування вхідних сигналів, тісно зв’язаний з найпростішим базовим алгоритмом кластеризації. Однак векторне квантування є набагато більш загальною операцією, ніж кластеризація, оскільки кластери повинні бути розділені між собою. Основні складнощі у вирішенні задачі кластеризації полягають у наступному:

- часто кількість кластерів невідома, відомий тільки діапазон можливої кількості кластерів;
- різні алгоритми кластеризації дають різні результати;
- один і той же алгоритм кластеризації може давати різні результати в залежності від ініціалізації [4].

До того ж, застосування інструментарію з галузі штучного інтелекту до проведення кластеризації багатопараметричних об’єктів містить ряд суб’єктивно обраних параметрів нейромережі, що може в загальному випадку призвести до отримання дослідниками відмінних результатів за вихідних умов. При цьому мережа зворотного поширення похибки, що використовується при застосуванні нейромережевих технологій у вирішенні задач кластеризації, також має ряд недоліків, серед яких: неможливість повторення результату за однакових вхідних умов (через випадкову ініціалізацію ваг нейронів прихованого шару); значні часові затримки на навчання та використання штучної нейронної мережі при значному об’ємі вибірки.

На нашу думку, використання новітніх нейромережевих технологій, в яких відсутні перелічені недоліки, а також використання комплексного підходу до обробки різномірної інформації дасть змогу отримати більш достовірні та корисні в практиці діяльності кластерних структур результати.

Література

1. Наконечна Т. Ю. Кластеризація як каталізатор економічного розвитку регіонів та підвищення конкурентоспроможності країни [Електронний ресурс] / Т. Ю. Наконечна // Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_4/14.pdf
2. Портер Майкл Э. Конкуренция : Пер. с англ. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2005 – 608 с.
3. Кузнецов Ю. А. Использование нейросетевого моделирования в анализе деятельности крупнейших компаний Российской Федерации / Ю. А. Кузнецов, В. И. Петрова // Экономический анализ: теория и практика. – 2010. – № 31. – С. 32–42.
4. Родионов М. Г. Применение нейросетевых технологий для разработки кластерной структуры территориально-административных образований // М. Г. Родионов, А. М. Самарин // Вестник СибАДИ. – 2015. – Вып. 2. – С. 150–158.

Рязанова Н.О.

кандидат економічних наук, доцент, зав.кафедрою фінансів, обліку та банківської справи, ДЗ «Луганський національний університет ім. Т.Шевченка»

ЛОГІСТИКА В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОМУ КОМПЛЕКСІ

Ефективність застосування логістики в процесі забезпечення електроенергією споживачів базується на припущенні про те, що логістика міцно адаптується до вимог ринку і проникає в усі галузі соціально-економічного забезпечення систем на будь-якому рівні організації останніх, виступає одним з найбільш прогресивних науково-прикладних напрямів, оскільки традиційні концепції управління не завжди адекватно застосовані до постійно зростаючих вимог енергоринку.

Необхідний рівень організації і функціонування економічної системи країни в цілому може бути досягнутий завдяки параметрам надійності і якості енергозабезпечення, але також залежить від цілого ряду чинників, серед яких слід виділити [1]: тип економічних суб'єктів і об'єктів енергоспоживання, який залежно від масштабності і складності організації демонструє ряд особливостей функціонування енергосистем і їх інфраструктурного забезпечення; рівень техніко-технологічного розвитку фондів генерації на сьогодні і в довгостроковій перспективі (необхідно для логістичного аналізу і проектування стратегічних управлінських логістичних заходів); шуканий рівень техніко-технологічного розвитку фондів генерації (завдання і цілі енергетичної безпеки, соціально-економічного розвитку), швидке досягнення якого можливе в довгостроковій і поточній перспективі завдяки використанню теоретико-методологічного інструментарію логістики.

Ефективну організацію потоків інформації, сировини і електроенергії по мережі каналів генерації, розподілу і споживання від виробничих фондів до області споживання можна представити трьома групами категорій, що характеризують потік, канал і інфраструктуру.

1. Категорії потоку, або його динамічна частина, включають склад і структуру, потужність потоку; інтенсивність руху або швидкість, результативність потоку, час знаходження в дорозі або тривалість руху (наскільки ці характеристики можливо оцінити у рамках електроенергетичного комплексу); якість послуг; надійність потоку; ресурсоємність потоку.

2. Категорії каналу, або незмінна статистична частина, оскільки призначення і функції каналу в енергетиці відносно стабільні (не рахуючи знос устаткування і введення нових об'єктів генерації), структура каналу - системи, що виробляють і передають енергію, включаючи інтелектуально-інформаційні системи, мережа каналів, враховуючи велику географію і орієнтири економного енергоспоживання.

3. Категорії інфраструктури: ресурси і фінансові механізми, що утворюють енергосистему на одному з рівнів - проектування і функціонування логістичних систем на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Багатоплановість, взаємозалежність і складність проблем інфраструктурного забезпечення в електроенергетиці, саме логістика може виступити на шляху рішення цих дисбалансів як єдиний механізм економічної дії, здатний за допомогою науково-прикладних і теоретико-методологічних рекомендацій скоректувати соціально-економічну ситуацію. Організація і функціонування логістичних систем інфраструктурного забезпечення місцевих утворень засновані на конструюванні економічних пропорцій у сфері виробництва і розподілу суспільно значимих благ, забезпечуючи ефективність застосування логістики в процесі екологічно чистого споживання.

Логістика ефективна в різних галузях виробництва та обігу, і в електроенергетиці також, виступаючи об'єктивним чинником трансформації економічних систем в конкурентоздатну ринковим реаліям форму. Роль логістичного підходу в сучасній економіці інноваційного типу зумовлюється тим, що складно претендувати на адекватність відображення у свідомості реальності господарської практики, продуктивнішим видається не пошук безперечного визначення, а дослідження суті логістики через цілі, завдання, принципи, методи, функції і інші компоненти цього складного організаційно-технічного і соціально економічного явища.

Принципи і методи логістики по своїй суті є універсальними, але їх застосування в конкретній галузі вимагає певної адаптації. В результаті такої адаптації формується галузева логістика - електроенергетична логістика. Якісне диференціювання логістичної системи електроенергетичного комплексу залежить від надійності роботи усіх ланок системи. Введення надійності в якості класифікуючого критерію логістичних ланцюгів електроенергетичного комплексу і визначення їх видів залежно від відновлюваності дозволяє оцінити міру надійності логістичних ланцюгів.

Література

1. Полуботко А.А. Надежность и качество поставок электроэнергии категории эффективности логистической системы. *Вестник Томского государственного университета*. 2009. № 321. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/nadezhnost-i-kachestvo-postavok-elektroenergii-kategorii-effektivnosti-logisticheskoy-sistemy> (дата звернення 11.09.18)

Сокирник І.В.

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту,
адміністрування та готельно-ресторанної справи,
Хмельницький національний університет*

СТРАТЕГІЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В ПРАКТИЦІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Ринок ресторанних послуг за останній рік демонструє певне поживлення, швидко реагуючи на навіть незначні тенденції виходу економіки країни з кризи. Тенденція скорочення кількості підприємств, що працюють на цьому ринку у 2014-2016 роках, поступово змінюється на збільшення. Підприємства ресторанного господарства (РГ) працюють на доволі специфічному ринку, якому притаманні місцеві особливості споживання послуг, традиції харчування, соціо-культурні та навіть кліматичні особливості. Ресторанний бізнес є достатньо сильно інтегрованим з туристичним потенціалом регіону, а рівень доходів домогосподарств та структура їх витрат чинять сильний вплив на вибір варіантів стратегічного розвитку. Успіх діяльності підприємств цього сектора економіки залежить не лише від фінансових можливостей власника бізнесу, а в багатьох випадках визначається успішною роботою менеджерів, кухарів, працівників торгового залу – рівнем кваліфікації та креативністю тих, хто створює комплексне враження споживача від наданої послуги. Саме стратегія розвитку закладу та інструменти її реалізації обумовлює успішне виконання всіх складових ресторанної послуги як продукту діяльності підприємства. В умовах сучасного нестабільного бізнес-середовища вибір стратегії розвитку підприємств ресторанного господарства залежить від багатьох факторів – конкурентної позиції підприємства, загальної економічної ситуації в країні та окремого регіоні (місті). Сьогодні існує велика кількість методів, прийомів, інструментів для створення високо конкурентної ресторанної послуги. Враховуючі відмінності розвитку споживчого попиту в різних регіонах, розвиток підприємств РГ має суттєві відмінності як в межах країни, так і в межах навіть однієї області. Немережні заклади РГ, що є основними представниками ресторанного бізнесу певного міста, формуючи стратегію свого розвитку, повинні враховувати ці особливості. Підприємство може не досягати ефективності навіть при сприятливій кон'юктурі ринку, якщо не буде піклуватися про стратегічне планування своїх стратегічних можливостей та не створювати нові цінності для споживачів послуг. Реалізація стратегії диференціації базується насамперед на значних маркетингових зусиллях. А для ресторанів локального ринку – це локальний маркетинг – дії по залученню гостей у заклад на певній території.

Нами проведено дослідження діяльності підприємств, що здійснюють забезпечення стравами та напоями споживачів місцевого локального ринку. В межах дослідження був проведений аналіз видів та змісту стратегій розвитку 80 підприємств ресторанного господарства, що працюють на ринку м. Хмельницького. Визначено, що пріоритетним варіантом стратегії є стратегія широкої диференціації, або сфокусована диференціація, що використовується для певного сегменту ринку. Узагальнені основні особливості диференціації підприємств. Стратегія диференціації закладів преміум-сегменту ринку (ресторани, готельно-ресторанні комплекси) представлена переважно сервісною складовою (розміщення закладу,

інтер'єр, оформлення та подача страв при орієнтації на українську та європейську кухню). В меню закладів практично відсутні страви авторської кухні, не використовуються сучасні технологічні інновації приготування страв, а концепція базується на місці розташування закладу. Підприємства середнього цінового сегменту (ресторани, кафе) використовують обмежене коло інструментів диференціації, що є практично однаковими для всіх представників ринку (кухня українська, європейська, східна, або їх поєднання, класичне меню, обмежене коло додаткових послуг, дитячий майданчик тощо). Незначна кількість всіх досліджених закладів має власні сайти (переважно статичні), надає можливість попереднього онлайн-бронювання, і використовує інтернет-рекламу.

Будь-які стратегічні заходи потребують відповідного фінансування. Нами проаналізований розподіл капітальних вкладень закладів тимчасового розміщення та харчування за їх напрямками, що відображують фінансування заходів для реалізації стратегії. Дослідження показують, що на протязі останніх десяти років найбільша питома вага з загальної суми капіталовкладень закладів спрямовувалася у матеріальні активи – у будівництво та придбання обладнання, і тільки з 2015 року починається певне збільшення коштів, що спрямовуються у нематеріальні активи, у тому числі на придбання програмного забезпечення (з 9,5 до 25,5млр.грн)[1,С.150].

Проблему підвищення конкурентоспроможності на основі диференціації потрібно вирішувати з урахуванням сучасних світових трендів у розвитку ресторанного бізнесу,приймаючи до уваги термін поступової їх адаптації до реалій місцевого ринку 1-2 роки. Так, до характерних змін, що є притаманними поведінці споживачів у світі за останні два роки відносять: їжа як спосіб самоідентифікації та частина культури споживання,орієнтація на збереження та підтримку фізичного і психічного здоров'я (healthonism), запит на натуральні продукти, піклування про навколишнє середовище, постійна турбота споживачів про себе, все більше уваги при виборі товарів та послуг звертається як підтримує підприємство концепцію соціальної відповідальності, активне використання споживачами цифрових технологій.[2.]

Для закладів, що працюють на локальному ринку доцільними є напрями диференціації, що пов'язані з емоційною складовою ресторанної послуги, надання послуг, що перевершують очікування гостей та формують імідж закладу за рахунок вражень(гастрономічні шоу, майстер-класи, диференціація меню на основі авторської кухні, використання сет-меню від шеф-кухаря закладу), концептуальні ресторани на основі співпраці з місцевими виробниками продукції, застосування форматів фуд-корту, відкритої кухні, формату pop-up «спливаючого» ресторану тощо. Крім того змінами, що не потребують великих додаткових витрат для реалізації, є залучення до співпраці професійних дієтологів, створення персоналізованих пропозицій та особисто-призначеного харчування.

Література

1. Діяльність суб'єктів господарювання 2016: Стат. зб. / Держ. служба статистики України.— К.: Консультант, 2017.– 629 с.
2. Пономарева Е. Актуальные зарубежные тренды потребительского поведения в 2016-2017 годах [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.proreklamu.com/news/topnews/50447>

Стадник В.В.
доктор економічних наук, професор
професор кафедри менеджменту,
адміністрування та готельно-ресторанної справи,
Хмельницький національний університет

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні тренди у світовій економіці формуються під впливом розвитку споживчих потреб, динаміка якого з кожним роком зростає. Нині вже говорять про так звану «крафтову революцію», яка в багатьох сферах приходить на заміну мас-маркету і потребує від виробників індивідуалізації продукції під вимоги конкретного замовника. У багатьох випадках це потребує суттєвих змін у виробничих системах, які за своєю сутністю властиві процесам інноваційного розвитку. Важливо, щоб управління інноваційним розвитком здійснювалось у режимі самоорганізації, що потребує формування відповідного організаційно-економічного механізму.

Найбільш ґрунтовне визначення організаційно-економічного механізму управління сформулювали Л. Гурвіц, Р. Майерсон та Е. Маскін – науковці, що отримали Нобелівську премію за «основоположний вклад у теорію економічних механізмів». Вчені розглядають організаційно-економічний механізм як стратегічну гру на основі взаємодії економічних суб'єктів, що задає множину виборів економічних суб'єктів, кожний з яких пов'язується із певним результатом (Цит. за [1]). У цьому сенсі механізм формує систему стимулів, що вказує на його близькість до поняття «економічний інститут». І цей аспект у трактуванні сутності організаційно-економічного механізму є особливо важливим з погляду забезпечення його дієвості. Адже більшість людей схильні реагувати саме на економічні стимули, що зумовлено природою економічного інтересу. Опіраючись на об'єктивні закони розвитку суспільств та економіки, організаційно-економічний механізм є засобом забезпечення реалізації цих законів у процесі суб'єктивної людської діяльності. Він задає правила так званої «економічної гри», орієнтуючи діяльність і поведінку суб'єктів економічної взаємодії (у особі менеджменту та виконавчого персоналу підприємств) в напрямі реалізації визначених цілей. Тому економічна складова організаційно-економічного механізму має формуватися з урахуванням інтересів учасників економічної взаємодії і можливості впливу на них. І метою побудови організаційно-економічного механізму (через обґрунтовану з погляду необхідного функціонального забезпечення вирішуваних управлінських завдань сукупність його елементів і взаємозв'язків між ними) є створення умов для досягнення цілей економічними методами (через вибір дієвих важелів впливу). І такі умови мають поширюватися на доволі тривалу перспективу, оскільки лише в цьому разі запрацюють закони самоорганізації і стане можливою синергія спільної діяльності учасників економічної взаємодії.

Це завдання може бути реалізовано за допомогою такого інструменту стратегічного управління, як збалансована система показників (Balanced Score Card або скорочено BSC) [2]. На сьогодні концепція BSC є найефективнішим інструментом стратегічного управління, оскільки у ній можна безпосередньо відобразити зв'язок стратегії, що реалізується на певному етапі життєвого циклу

підприємства, із цілями та завданнями керівників усіх рівнів та функціональних служб. Тому вона може бути мотиваційною основою організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком промислового підприємства. Для цього система показників (критеріїв діяльності) має передусім окреслювати цільові орієнтири для тих служб підприємства, які найбільшою мірою впливають на реалізацію поставлених стратегічних управлінських завдань (виписаних в зазначених цільових орієнтирах), а фактично досягнуті показники повинні відображати результативність діяльності менеджерів, відповідальних за ці функціональні сфери.

В контексті організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком підприємства його організаційна складова має охоплювати найважливіші структурно-функціональні ланки, які є відповідальними за створення і реалізацію інновацій, а економічна складова – критеріальну базу досягнення поставлених цілей співвідносно значущості відповідних організаційних ланок та її зв'язок із винагородою. Цим самим досягається дієвість організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком, його функціонування у режимі самоорганізації.

Література

1. Измайлов С. Теория экономических механизмов (Нобелевская премия по экономике 2007 г.) / С. Измайлов, К. Сонин, М. Юдкевич // Вопросы экономики. – 2008. – № 1. – С.5-27.
2. Попов Д. Эволюция показателей стратегии развития предприятия / Д.Попов // Управление компанией. – 2003. – №2. – С.69 – 76.

Старостенко Г.Г.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної теорії*

Національного університету державної фіскальної служби України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Історія людської цивілізації не дає прикладів економіки, що була б вільною від держави, хоча ступінь і форми втручання держави в економіку завжди були різними та залежали від певних факторів. Серед основних з них – тип економічної системи, що являє собою особливу, певним чином впорядковану систему взаємодії між суб'єктами національної економіки.

Коли розглядати типи економічних систем за ознакою способу (форми) організації і функціонування відносин між суб'єктами економіки, то кожен з них має свій, заснований на різному співвідношенні держави і ринку, механізм регулювання економічних відносин між суб'єктами національної економіки.

В ринковій економічній системі, де відносини між суб'єктами господарювання ґрунтуються на принципах економічної свободи, вільної взаємодії попиту і пропозиції, вільному ціноутворенні та конкуренції вони й визначають основні риси механізму регулювання економічних процесів. Для держави найпершим кроком є створення умов, за яких дії суб'єктів господарювання у вільному ринковому середовищі, ведуть до їх власного зміцнення, а відтак – й до зміцнення держави. Тобто, завдання держави полягає

у становленні дієздатних суб'єктів господарювання та заохоченні їх до легальної прозорої ринкової самоорганізації.

Ринковий тип економічної системи, заснований на ринковому механізмі регулювання економічних процесів, містить багато переваг. За висловом А.Сміта, «незрима рука» ринку об'єднує виробників і споживачів у єдину економічну систему, підпорядковує виробництво суспільним потребам у формі платоспроможного попиту. В ринковій економіці, де виробництво і розподіл благ здійснюються на основі використання механізму цін, виробляються саме ті товари, ціна яких перевищує витрати, тобто виробники принаймні у довгостроковій перспективі прагнуть уникнути неефективних виробництв. Іншими словами, в умовах ринку одна з найфундаментальніших проблем суспільства - розподіл обмежених ресурсів - шляхом дії механізму ринкового саморегулювання ресурси спрямовуються на виробництво найбільш потрібних суспільству товарів, вишукуючи при цьому найефективніші його форми.

Однак в реальній дійсності, що далека від ідеальних умов, механізму ринкового саморегулювання присутні ряд недоліків, що обумовлюють об'єктивну потребу державного регулювання. Внаслідок існування низки обставин ринковий механізм нездатний без зовнішнього втручання з боку держави подолати перешкоди на шляху до ефективного розподілу ресурсів або доходів, прийнятного з точки зору соціальної справедливості. В таких випадках йдеться про вади, неспроможність ринку. Згідно з положеннями теорії суспільного добробуту ринок вважається неспроможним, якщо за допомогою ринкових механізмів не вдається досягнути оптимального за Парето розподілу ресурсів. Стосовно причин такої неспроможності, то основними з них є наступні.

Неспроможність конкуренції. Система досконалої конкуренції не завжди забезпечує ефективність ринку. На конкурентних ринках можуть виникати обставини, що ведуть до відхилення обсягів випуску від рівноважних та ефективних. Існування неповної конкуренції на багатьох ринках веде до втрат в ефективності порівняно з ситуацією повної конкуренції. Недосконала конкуренція та монополізація ринків у більшості випадків не відповідають інтересам суспільства з економічних і соціальних міркувань.

Все це є причиною проведення у більшості країн світу антимонопольної політики, а саме втручання держави в роботу ринкової системи з метою підтримки конкуренції, а значить ефективності економіки. Так, у Конституції України (ст. 43) зазначається, що «Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускається зловживання монополієм становити на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом».

Стосовно природних монополій, які існують об'єктивно, то вони можуть підтримуватися державою. Підприємства, які є природними монополістами, можуть бути і у державній, і у приватній, і у комунальній власності. Ефективнішою вважається регульована державою приватна природна монополія, але у кожному конкретному випадку питання вирішується шляхом суспільного вибору. Державне втручання на ринках природних монополій відбувається не через обмеження поведінки в антимонопольному законодавстві, а у вигляді прямого регулювання, коли ставиться завдання послаблення ринкової влади.

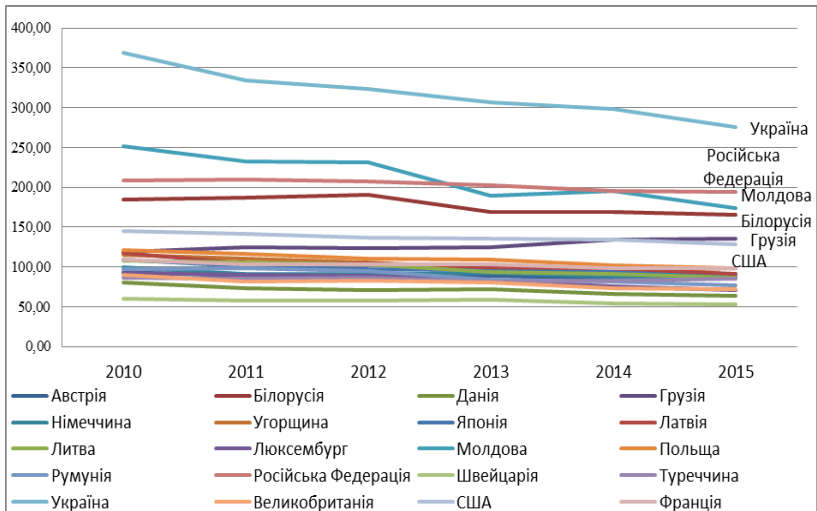
Тюріна Н.М.

*кандидат економічних наук, професор
завідувач кафедру економіки,
менеджменту та адміністрування,
Хмельницький національний університет*

ЧИННИКИ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

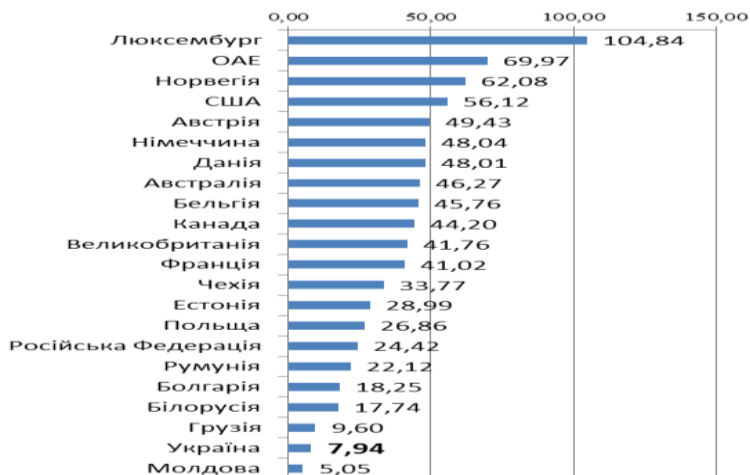
За увесь період незалежності України в її економіці пройшли три економічні кризи, три цикли розвитку. Перша криза (1992-2000рр.) була спровокована розпадом СРСР; друга (2008-2009 рр.) – це наслідки впливу світової фінансової кризи; третя (2013 р – 2016 рр.) - наслідки дії внутрішньої та зовнішньої політичної кризи. Зниження валового внутрішнього продукту (ВВП) коливалось в межах від 22,9% у 1994 році до 9,9% у 2015 році. Відносна стабільність в економіці спостерігалась лише починаючи з 2000 по 2007 рр., це було пов'язано зі зростанням зовнішнього попиту на міжнародних ринках на метали через сприятливу кон'юнктуру цін, що в свою чергу активізувало інвестиційну діяльність українських підприємств. Однак таке економічне зростання в цей період мало екстенсивний характер оскільки технічного переоснащення промислового виробництва в країні не відбувалося, ступінь зношеності основних засобів збільшився з 45% у 2001 році до 77,3% у 2013 році[1].

Кожну зазначену кризу обумовили свої індивідуальні причини та фактори впливу, однак спільним є те, що українська економіка була і залишається бути енергозатратною (рис.1), низькопродуктивною (рис.2), слабо диверсифікованою, неконкурентоспроможною (табл. 1), залежною від зовнішніх джерел сировини та енергії.

Рис. 1. Споживання енергії (кг нафтового еквівалента) за \$ 1000 ВВП (Energy use (kg of oil equivalent) per \$1,000 GDP)

Джерело: побудовано за даними Світового банку

Рис. 2. ВВП країн світу за ПКС (GDP per capita, PPP (current international \$))

Джерело: побудовано за даними Світового банку

Оцінювання України за міжнародними рейтингами (табл 1) показує, що Україна продовжує втрачати позиції у глобальному рейтингу країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 (The Global Competitiveness Index), Україна посіла 85-е місце серед 144 країн світу, втративши за рік дев'ять позицій. Це і є ті основні чинники негативного впливу на економіку України.

Таблиця 1

Оцінювання конкурентоспроможності економіки України

Індекс, організація	Кількість країн, що оцінювалась	Місце України							
		Роки							
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Індекс конкурентоспроможності (IMD - The IMD World Competitiveness Yearbook), Institute of Management Development	60	57	57	56	49	49	60	59	60
Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI - Global Competitiveness Index), World Economic Forum	144	89	73	73	78	76	76	85	85

Усі перераховані хиби української економіки стали особливо очевидними під впливом світової економічної кризи 2007-2009рр.. зважаючи на те, що вона найгірше постраждала серед європейських країн.

У посткризовий період (2010-2013рр.) хоча і спостерігалась незначна позитивна динаміка зростання ВВП, однак це період, у якому продовжувалась консервація структури національної економіки, відбувались процеси посилення адміністрування, корупції та втручання держави у економічну діяльність, відмова від європейського вектора розвитку. За цей період не пройшли структурні перетворення в економіці, не посилилась її конкурентоспроможність.

Основними причинами такої ситуації є: введена майже в ранг закону корупція, відсутність реальних реформ у всіх сферах діяльності, відсутність правових та економічних аспектів розвитку за зразком ЄС, незахищеність прав інвесторів, непрозорість законодавства та інші.

Таким чином, економіка України практично постійно знаходилась в умовах дії економічних криз. У класичному розумінні поняття «криза» трактується не тільки як небезпека для соціально-економічної системи, але і як нові можливості та шанси. На жаль, в економіці нашої країни не були закумульовані та реалізовані ні нові її потенційні можливості, ні виявлені та реалізовані нові шанси для розвитку. І саме головне - не знівелизовані основні чинники негативного впливу на економіку України.

Література

1. Державна служба статистики України. Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. DataBank. World Development Indicators // World Bank Group [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators&preview=on>

Ципліцька О.О.

*к.е.н., доцент, н.с. відділу промислової політики,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

БАГАТОВИМІРНИЙ АНАЛІЗ КРАЇН СВІТУ ЗА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИМИ ІНДИКАТОРАМИ

З метою дослідження міжнародної оцінки ефективності та перспектив усунення розривів між країнами світу у рівні промислового розвитку доцільно використовувати їх багатовимірне групування. Воно дозволяє визначити однорідність країн за сукупністю інституціональних умов, а також більш детально виявити та оцінити закономірності їх промислового розвитку та результати реалізації заходів промислової політики. Одним з методів побудови такої таксономії виступає кластерний аналіз. Він характеризується відсутністю навчальних вибірок при наявності декількох ознак для групування.

Підходи до вибору індикаторів кластеризації є різними в залежності від предмета та задач дослідження. В більшості своїй дослідники використовують традиційний поділ країн за географічним принципом, за принципом належності до певних міжкраїнних об'єднань, за макроекономічними показниками (ВВП на душу населення, обсяги експорту або імпорту тощо).

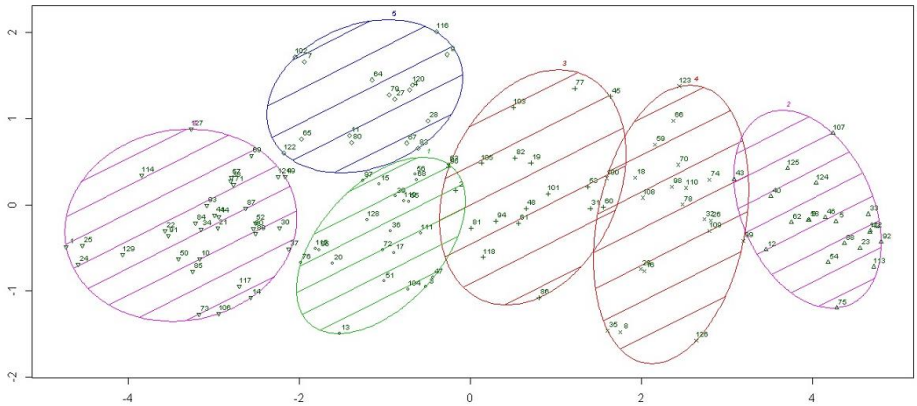
Кластерний аналіз базується на ієрархічних та неієрархічних методах. Більш поширеними є останні, оскільки вони показують доволі високу стійкість по

відношенню до збурень та неправильного вибору вимірників. Прикладом виступає алгоритм k -середніх. Ієрархічні методи (наприклад, дендрограма) дозволяють визначити кількість кластерів, яка відповідає заданій відстані від центру кластера.

З метою отримання кластерів країн світу з однорідними характеристиками інституціонального середовища, в якому відбувається промисловий розвиток, було обрано 129 країн світу. В якості індикаторів було обрано вісім: індекс сприйняття корупції [1], легкість ведення бізнесу [2], ефективність урядування, політична стабільність та відсутність насильства/тероризму, верховенство закону, якість регулювання, контроль корупції та гласність й відповідальність [3].

Розрахунки здійснювалися на основі алгоритму k -середніх в програмному додатку R. Попередньо інформацію про кількість кластерів було отримано на основі побудови дендрограми, яка виявила 6 середніх або 3 великих кластери. Інституціональні особливості країн потребують більшої деталізації, тож для аналізу було обрано 6 кластерів, в складі яких виявилася така кількість країн: I – 22; II – 20; III – 18; IV – 20; V – 16; VI – 33 (див. рис. 1).

Рис. 1. 2-D презентація поділу країн на кластери

Джерело: власні розрахунки автора

До першого кластеру увійшли країни із індексом корупції вище середнього, складними умовами відкриття бізнесу та якістю урядування нижче середнього. В них доволі низький ВВП на душу населення, за винятком Кувейту та Аргентини, та невисока частка обробної промисловості у валовій доданій вартості (ВДВ). Другий кластер складають країни з найвищим рівнем економічного розвитку, які характеризуються сприятливими умовами ведення бізнесу та високою якістю урядування. У складі третього та четвертого кластеру переважають трансформаційні економіки із середніми значеннями індексу корупції, нескладними умовами започаткування бізнесу та якістю урядування вище середньої. При цьому країни четвертого кластеру мають кращі показники, у тому числі вищу частку промисловості у ВДВ (28% проти 24,1%). П'ятий та шостий кластери включають країни з низьким рівнем ВВП на душу населення, більше половини складають ісламські держави.

Отже, інституціональні відмінності пояснюють рівень економічного розвитку країни, але не є визначальними в частці промисловості у ВДВ країн.

Література

1. Corruption Perception Index 2017. Transparency International [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017
2. Doing Business 2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2018>
3. Worldwide Governance Indicators [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#reports>

Чукурна О.П.

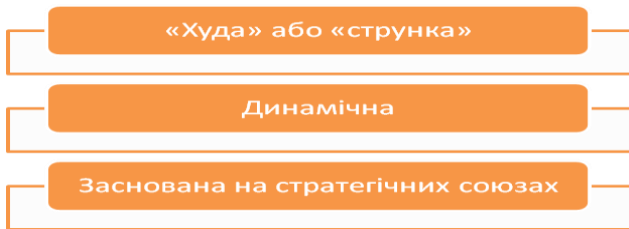
*доцент кафедри маркетингу, кандидат економічних наук,
Одеській національній політехнічній університет*

Галькевич А.С.

*студентка кафедри маркетингу
Одеській національній політехнічній університет*

ЛОГІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Інтеграційні процеси, які відбуваються на тлі глобалізації сприяють розвитку логістичних процесів та залученню нових стратегічних рішень в сферу управління ланцюгами постачань. В широкому розумінні логістичну стратегію трактують, як довготермінові рішення, що поєднані з логістичною діяльністю та складаються з усіх стратегічних рішень та планів щодо управління ланцюгом постачань. Найбільші поширені або загальні логістичні стратегії представлені на рис.1.

Рис. 1. Загальні логістичні стратегії

«Худа» або «струнка» стратегія спрямована на пошук і усунення випадків непродуктивного використання запасів, обладнання та часу. Динамічна стратегія використовується в умовах невизначеності зовнішнього середовища. Мета цієї стратегії – забезпечити високу якість обслуговування споживачів, оперативно реагуючи на появу нових або зміну попередніх вимог споживачів. Можна виділити два основних аспекти динамічності. По-перше, це швидкість реагування на зовнішні умови; можливість постійного відстеження запитів споживачів і оперативного реагування на їх зміни [1]. По-друге, це здатність коригувати логістичні операції та функції з урахуванням запитів окремих споживачів. Зрозуміло, існують різні аспекти обслуговування споживачів, де, в першу чергу, слід враховувати ступінь задоволення кінцевих споживачів, навіть якщо за це доведеться встановлювати

більш високу ціну. Враховуючи економічний стан України, доцільно рекомендувати використання динамічної стратегії, оскільки під даною стратегією легше і швидше адаптуватись до змін ринку чи зовнішніх факторів. В теорії ці дві стратегії, на перший погляд, можуть здатись суперечливими. Але на практиці ніякого суворого розмежування між ними немає і організаціям не обов'язково обирати лише одну з логістичних стратегій. Також існують додаткові стратегії, до яких відносять такі види (рис.2.):

Рис. 2. Додаткові логістичні стратегії

Оцінка логістичних стратегій передових компаній світу, дозволила запропонувати майбутні стратегічні напрями розвитку логістики, які розкриваються у наступних положеннях:

- автоматизація та передача тактичних видів діяльності на аутсорсинг;
- розвиток електронних закупівель (E-procurement);
- створення стратегічних закупівельних центрів та посилення стратегічних союзів та альянсів з постачальниками;
- розширення обміну ресурсами, у тому числі інтелектуальними, в ланцюгах поставок;
- розвиток глобальних постачальників;
- посилення впливу фокусних компаній ланцюгів поставок на постачальників другого і третього рівнів;
- розвиток систем показників оцінки логістичної діяльності в ефективність бізнесу компанії (на основі збалансованої системи показників).

Розуміння нових перспектив використання сучасних стратегічних підходів в логістичній діяльності забезпечує підприємствам високу конкурентоспроможність.

Література

1. Бутов А. М. Перспективи використання логістичних стратегій для забезпечення конкурентоспроможності підприємства [Текст] – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2013. - Том 14. - № 2. – 124-131 с.

12

СЕКЦІЯ

*Сучасні проблеми
підготовки фахівців
та адаптації
освітньої діяльності
до вимог
європейського
освітнього простору*

LEARNER AUTONOMY AND ITS LEVELS IN PROFESSIONAL STUDIES

Being on the way of transforming from teacher-centered to student-centered, the system of education in Ukraine is to reach the highest European standards. All over the educational establishments pedagogical staff is trying to foster learner autonomy in their classrooms in order to improve the quality of the process of studies, attract the students' interest to the subjects and graduate well-prepared specialists in any sphere of professional activities who are eager to learn more, search for new ideas and approaches as well as work on constant self-development.

It should be noted that although the notion of learner autonomy is not new, it hasn't got a unified definition. It is considered to be the ability to take charge of one's own learning [1, p. 3] or describes a person who, in the process of studying, which means planning, implementing the ideas and progress assessment, takes an active part and works alongside with the teacher, makes decisions about the process, content and the instruments of the studies [2, p. 1]. What is important, if a learner reaches a particular level of autonomy in one area of studies, he / she can definitely transfer this knowledge on other areas and improve the process of their education.

Scholars apply different approaches to defining the levels of learner autonomy. W. Littlewood presents a seven-level scale which is based on the level of choice the learners do in the process of studying [3, p. 429-430]. Here learners (1) make choices in grammar and vocabulary; (2) choose communication strategies; (3) set goals; (4) create their own learning context; (5) chose the learning tasks; (6) are involved in planning and assessment; (7) use the knowledge outside the classroom.

In his tern, L. Dam presents four levels of autonomy depending on the abilities of the students to complete specific tasks [4, p. 13]. The following levels are defined: (1) the level of setting the objectives for the task / project; (2) of searching for the instruments of completing the task; (3) of implementing the ideas and completing the task; (4) the level of setting the adequate criteria for assessing the completed work.

On the contrary, another approach is based on the role of the teacher and the amount of people involved in the activity [5, p. 91-92]. It starts with zero level, which is completely teacher-centered: students have to follow the instructions, do the tasks and be dependent on the ideas and believes of their guidance. The first level means the beginning of autonomy and is more likely to be observed in a group (either an academic group or a small wok group organized for completing particular task or a project). It is easier for the students to adapt to new surrounding and find solutions to the difficult tasks. They should sense the atmosphere of collaboration, get assistance from the teacher but be able to set the goal, use specific tools to reach and be responsible for the results. The teacher only helps, suggests and facilitates the process but doesn't show his / her authority. The third level concerns the highest level of autonomy – individual autonomy, when the students accepts full responsibility. What is important, the teacher is still present, still guides, helps, facilitates, but the student is to design, to create, to achieve.

If the student reaches the third level of autonomy, it doesn't mean that the curriculum should be eliminated and the program forgotten. The plans are still used but everything is discussed with and approved by the students. Learning has to be interesting and inspiring, so the learners themselves have to choose what to learn in particular. This is extremely important for their future carriers, for their professional development. If they know how to do it in one subject, they will use this skill all their life.

This can't be achieved in a day and is considered to be a difficult job bot for the students and their mentors. But this is a method worth trying and one of the most efficient ways of organizing the educational process. Although there is one important requirement – students have to be sure that if they ask, qualified help and practical advice is always there.

Learner autonomy is not an easy thing both for teachers and student but with mutual efforts it can be reached and give positive results.

References

1. Holec H. *Autonomy and Foreign Language Learning*. Oxford: Pergamon. 1981. 65 p.
2. Nunan D. *Nine Steps to Learner Autonomy*, Symposium, 2003. 12 p.
3. Littlewood W. *Autonomy: an Anatomy and a Framework*. System, 1996. #24(4). P. 427-435.
4. Dam L. *How to recognize an autonomous classroom? – Revisited*. A TESOL Symposium. *Learner Autonomy: What Does the Future Hold?* 2008. University of Sevilla. P. 13-33.
5. Тарнопольский О. Б., Кожушко С. П. *Методика обучения английскому языку для делового общения*. Киев: Ленвит, 2004. 192 с.

Жерлицин Д. М.

доктор економічних наук, доцент,

завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

ПрАТ «ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій»

(м. Запоріжжя)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ НА БАЗІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У сучасному економічному просторі суттєво зросла складність інструментів управління, а також значно підвищились вимоги до кваліфікації менеджерів. У відповідному напрямку трансформується і система вищої освіти, зокрема, активного розвитку отримали дослідницькі університети четвертого покоління, а класичні університети гумбольдського типу впроваджують сучасні інструменти організації навчального процесу, а також технології та методи проведення занять.

Традиційна система навчання у вищій школі передбачає наступні ключові види робіт: лекції, семінарські або лабораторні заняття, самостійна робота

студента. При йому в Україні поступово здійснюється перехід від традиційних засобів проведення вказаних занять до інтенсивних інструментів представлення та засвоєння інформації, що засновані на поєднанні методів візуального, аудіального та письмового запам'ятовування теоретичних знань, а також розв'язання відкритих задач з практики функціонування предмету відповідної дисципліни та обраної спеціальності.

На основі аналізу успішності за групами студентів магістратури «ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій» (у подальшому ЗІЕІТ) спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» у 2016/2017 та 2017/2018 навчальних роках доведено, що проведення лекцій із застосуванням мультимедійних засобів та подальшим їх розміщенням у вільному доступі значно підвищило успішність у підгрупі 2, тих студентів, середній бал яких за результати навчання у магістратурі не перевищують 80 (за 100 бальною шкалою). Проте, за підгрупою 1 «відмінників» (середній бал більше або дорівнює 80) статистично значущої зміни рівня успішності в умовах застосування вказаних інформаційних технологій не спостерігається.

Статистичний аналіз результатів проведення поточного контролю засвоєння знань студентами підгрупи 2 довів наявність тенденції до значного збільшення середнього балу (за бінарною шкалою – «зараховано» або «не зараховано») за традиційними методами «економічного» диктанту з обмеженням часу за кожним питанням окремо та за монотестами системи автоматизованого контролю знань також з обмеженням часу.

Сучасні дистанційні методи навчання (МООК) дають можливість спеціалістам-практикам підвищити свої професійні компетентності або навіть отримати нову кваліфікацію без відриву від основних видів діяльності. Однак, технології МООК можуть застосовуватися і в рамках освітнього процесу в класичному навчальному процесі (дистанційне навчання, поточний і підсумковий контроль знань тощо).

Статистичний аналіз успішності навчання, під час його організації на основі технології МООК (ПЗ moodle) за розглянутими групами та підгрупами студентів ЗІЕІТ дозволив отримати наступні висновки. Використання комплексу moodle як виняткового інструменту організації навчального процесу практично не впливає на успішність за підгрупою 1 або за деякими специфічними («складними») дисциплінами спеціалізації навіть незначно зменшує успішність студентів підгрупи 1. Проте за підгрупою 2 спостерігається стійка тенденція до значного падіння успішності за відповідними дистанційними курсами. Використання комплексу moodle як додаткового інструменту організації лекційних, практичних, самостійних, лабораторних занять та поточного контролю знань, навпаки, значно збільшую середню успішність студентів підгрупи 2 та несуттєво впливає на успішність студентів підгрупи 1.

Таким чином, використання сучасних інформаційних технологій організації та проведення навчальних занять у вищій школі не завжди позитивно впливає на успішність студентів та результативність засвоєння знань.

Література

1. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти: Лист МОН № 1/9-434 від 09.07.18 року // Законодавство України. Офіційна інтернет сторінка ВРУ [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v-434729-18>

2. Жерлицын Д. М. Технология МООК как инструмент повышения профессиональных навыков студентов специальности финансы, банковское дело и страхование // Proceeding of International scientific conference “Problems and methods of training of highly qualified specialists”, Prague, Czech Republic, 19-26 of February 2017, Prague Institute for Qualification Enhancement, Prague. – P.18-20

Ковальчук С. В.

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу і торговельного підприємництва

Хмельницький національний університет

Забурмеха Л.І.

магістр кафедри маркетингу і торговельного підприємництва

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Ринок освітніх послуг — це система соціально-економічних відносин між навчальними закладами і споживачами з метою продажу та купівлі освітніх послуг. Підвищення ефективності його функціонування передбачає впровадження маркетингового підходу у сфері освітніх послуг.

Сьогодні основною тенденцією розвитку освіти є зменшення кількості учнів, а відповідно і студентів. Це призводить до зниження якості освіти в цілому та появи складнощів у працевлаштуванні випускників вищих навчальних закладів. Тому актуальними є питання більш детального вивчення проблем ринку освіти з метою пошуку шляхів їх вирішення у максимально короткий термін. В цих умовах важливе значення має використання даних державної статистики, що дозволить підвищити рівень повноти вихідних даних та обґрунтованості отриманих висновків.

Під маркетингом у сфері освіти потрібно розуміти особливий вид ринкової діяльності, який спрямований на задоволення потреб і запитів населення перш за все в освітніх послугах. Тут розвиток маркетингу в наші дні особливо важливий, оскільки інтелектуальний потенціал стає вирішальним фактором збільшення національного багатства суспільства. Однак система маркетингу в освітньому комплексі України, на жаль, не отримала достатнього поширення.

Чітко виділяються три рівні застосування маркетингу в навчально-виховних установах країни:

- до вищого рівня належить порівняно невелика група установ освіти, діяльність яких засновується на комерційних засадах і орієнтована на маркетингову концепцію ринкового управління.
- другий рівень включає в себе ті освітні установи, які використовують окремі складові частини маркетингової діяльності: вивчення попиту і

кон'юнктури ринку освітніх послуг, організацію підготовки професіоналів за новими спеціальностями, визначення рівня оплати за навчання.

- найнижчий рівень характерний для більшості навчально-виховних установ, які застосовують тільки окремі елементи маркетингу: рекламу, вивчення попиту на додаткові освітні послуги [2].

Система вищої освіти традиційно повільно реагує на зміни у суспільстві, нововведення в навчальних закладах здійснюються повільними темпами. Під маркетингом освітніх послуг, за визначенням Ф. Котлера та К. Ф. Фокса, розуміється «дослідження, планування, здійснення і контроль за ретельно сформульованими програмами, задуманими, щоб викликати добровільний обмін цінностями з цільовими ринками з метою досягнення прагнень навчальних закладів» [1].

Для навчальних закладів - це розробка, реалізація і оцінка освітніх програм шляхом встановлення відносин обміну між освітніми установами та їх клієнтами з метою гармонізації взаємних інтересів.

Основною метою маркетингу освітніх послуг є формування стратегії освітньої установи на ринку освітніх послуг. Для працівників вищої освіти - це перехід від виробничої орієнтації до ринкової, маркетингової. Маркетингова діяльність навчальних закладів включає в себе такі основні напрямки:

- товарна політика (якість, асортимент, сервіс);
- ціноутворення і адаптація цін на освітні послуги;
- комунікації навчальних закладів (рекламна політика, організація взаємовідносин з громадськістю та прямих контактів з клієнтами, виставкова та ярмаркова діяльність),
- збут і продаж освітніх послуг;
- проблеми персоналу навчального закладу.

Основні категорії маркетингу стосовно освіти є загальними для маркетингу як філософії управління ринком. Тому ринок освітніх послуг являє собою сукупність людей, які мають або матимуть у майбутньому потреба в отриманні будь-якої освіти, з одного боку і осіб та організацій, які можуть їм забезпечити необхідний рівень освіти, з іншого.

Література

1. Литвинова Н.П. Маркетинг образовательных услуг / Н. П. Литвинова, В. И. Пилипенко, В. В. Шереметова, В. И. Андреев. – СПб., 1995. – 116 с.
2. Менеджмент вищої освіти: навч. посіб. / І. М. Шоробура, Є. В. Долинський, О. О. Долинська – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2015 – 259 с.

Кофанова О.В.

*доктор педагогічних наук,
кандидат хімічних наук, професор,
професор кафедри інженерної екології,
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"*

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ НА ШЛЯХУ ДО ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується кардинальними змінами і реформами у системі вищої освіти, в тому числі й її екологічної складової. Це, багато в чому, обумовлено тими процесами, що відбуваються у навколишньому природному середовищі, а також зміною клімату на планеті, погіршенням здоров'я населення внаслідок забруднення довкілля та інших екологічних проблем як регіонального, так і глобального масштабів. Виховання екологічної свідомості молодого покоління завжди було складною педагогічною задачею, оскільки поряд з набуттям певного комплексу знань і вмінь майбутній фахівець має навчитися адекватно оцінювати екологічні ситуації, відповідально приймати екологічно безпечні рішення і правильно та швидко реагувати на ті соціально-економічні перетворення, що відбуваються у суспільстві та біосфері.

Аналіз наукових праць засвідчує, що на сьогоднішній день у вищій школі накопичилось багато проблем, на які потрібно звернути увагу. Йдеться, зокрема, про врахування комплексності та міждисциплінарного характеру екологічної освіти майбутніх випускників вишів, наступності й практичної спрямованості їх підготовки з екології, екологічної безпеки тощо, а також труднощів, обумовлених, з одного боку, скороченням аудиторних годин, а з іншого, – збільшенням обсягів інформації у сучасному освітньому середовищі.

Отже, метою дослідження є виявити особливості підготовки майбутніх управлінців з екології та встановити чинники, які найбільшою мірою сприяють формуванню їх екологічної свідомості під час професійної підготовки у вищому закладі освіти (ВЗО). Даній проблемі присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Зокрема концептуальні основи сучасної екологічної освіти обґрунтовано у роботах Г. О. Білявського, Х. Ван Бохміна, В. С. Джигиря, А. К. Запольського, С. Е. Йоргенсена, В. П. Кучерявого, В. Дж. Мітча, А. Н. Некос, В. Ю. Некоса, Г. Т. Одума, В. Г. Петрука, Г. Піві та інших вчених. Відзначимо також роботи Л. І. Білик, Ю. Д. Бойчука, О. С. Заблоцької, Л. Б. Лук'янової, О. П. Мітрясової, М. С. Швед, С. В. Шмалей, В. А. Ясвина.

У дослідженні встановлено, що міждисциплінарні зв'язки, а також системний підхід до навчання майбутніх фахівців економічного профілю підвищують роль екологічних знань при формуванні навчальних програм як з професійно орієнтованих дисциплін, так і спецкурсів. Тобто визнання екологічної освіти як пріоритетного напрямку розвитку вищої освіти (причому не тільки економічної), а також її екологізація – дуже важливі кроки країни до гармонізації відносин людини з навколишнім природним середовищем, збереження здоров'я нації і забезпечення завдань національної економічної та екологічної безпеки.

Оскільки професійна підготовка фахівця реалізується у діяльності, то саме діяльнісний підхід дає змогу дослідити цілі навчання екологічних дисциплін, посилити їх професійну спрямованість та зміцнити міждисциплінарні зв'язки [1; 2]. Аналіз літературних джерел, консультації з викладачами ВЗО, власний досвід дають змогу констатувати, що традиційні форми організації навчального процесу мають певні обмеження щодо можливостей формування у студентів екологічного підходу до вирішення проблем соціально-економічного розвитку країни. Тому однією з найбільш перспективних форм вважаємо міждисциплінарну самостійну роботу студентів (СРС) [3].

Практика показує, що багато дисциплін фахової підготовки спеціалістів економічного профілю мають досить вузьку спеціалізацію і спрямовані, в основному, на розв'язання конкретних економічних проблем. При цьому, на наш погляд, втрачається цілісність бачення управлінського процесу, розуміння його як комплексного, міждисциплінарного, що, в свою чергу, може призвести до превалювання економічних критеріїв над екологічними. Саме міждисциплінарна СРС призначена для зміни ситуації на краще не тільки через урізноманітнення форм організації навчально-виховного процесу, але й за рахунок активізації пізнавальної активності студентів, розвитку їх творчого потенціалу, підвищенню мотивації до набуття й розвитку екологічних компетенцій.

Література

1. Атанов Г. А. Деятельностный подход в обучении / Г. А. Атанов. – Донецк : ЕАИ-пресс, 2001. – 160 с.
2. Фокин Ю. Г. Теория и технология обучения: деятельностный подход : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед.] / Ю. Г. Фокин. – М.: Издательский цент "Академия", 2006. – 240 с.
3. Кофанова О. В. Самостійна та науково-дослідницька робота студентів як засоби реалізації компетентісно орієнтованої методичної системи хімічної підготовки майбутніх бакалаврів-екологів / О. В. Кофанова // Наук. зап. Вінниць. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія : [зб. наук. пр.; редкол. В. І. Шахов (голова) та ін.]. – Вінниця : ТОВ "Нілан ЛТД", 2012. – Вип. 37. – С. 118–121.

Лахижа М.І.

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Інституту підготовки кадрів Державної служби зайнятості України*

ЗАВДАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ: ДОСВІД ПОСТКОМУНІСТИЧНИХ КРАЇН

Проведений нами порівняльний аналіз реформування освітніх систем у посткомуністичних країнах свідчить про наявність як спільних рис, викликаних процесами глобалізації, так і особливостей, пов'язаних з національними освітніми традиціями, рівнем інтеграції країни до європейських інституцій тощо.

Освітні реформи, як і всі інші, у цих країнах відбувалися радикальніше, ніж в Україні, особливо на етапі підготовки та вступу до Європейського Союзу.

Аналізуючи на прикладі Болгарії нову освітню парадигму теорії державного управління, професор Н. Арабаджийський [1] відзначає, що професійне навчання покликане забезпечити ефективність державної служби при наданні різних державних послуг.

Г. Опанасюк виділяє такі тенденції становлення й розвитку системи підготовки державних службовців у період трансформації суспільства: адекватність підготовки кадрів державного апарату змінам перехідного періоду; кількісне та якісне зростання; зближення національних систем підготовки державних службовців [2, с. 36-45].

У наших публікаціях відзначалася також актуальність підготовки фахівців у сфері європейської інтеграції та вивчення мов[3]. Аналіз структури ринку праці у польських містах підтверджує наявність попиту на послуги фахівців з європейської інтеграції, які зайняті у центральних та місцевих органах влади, у виробничій сфері, неурядових організаціях тощо. Практикується також поєднання функцій. Відсутність потрібної кількості належно підготовлених кадрів була відчутною під час підготовки посткомуністичних країн до вступу до Європейського Союзу та адаптації в ньому. Хоча досить значна робота щодо підготовки працівників публічної адміністрації в цих державах проводилася, але були і прорахунки, що потрібно врахувати в Україні.

Предметом обговорення було питання, які фахівці потрібні у сфері європейської інтеграції. Наприклад, варто звернути увагу на пропозицію болгарських вчених готувати таких фахівців, як програмісти із знанням іноземних мов, перекладачі, мовознавці, консультанти – зі знанням країн-членів ЄС, спеціалісти в різних галузях європейської інтеграції: політологи, правознавці тощо, викладачі та PR спеціалісти.

Значною була роль допомоги розвинутих держав, зокрема, в рамках програми TEMPUS. Більша частина спільних програм спрямувалась на розробку магістерських програм у різних галузях знань, що дозволило оперативнo впровадити магістерські та бакалаврські програми з публічного управління. Від аналогічних програм з державного управління, які використовувалися в колишніх соціалістичних державах, ці програми відзначалися метою - підготовка службовців для потреб різних структур системи публічної адміністрації, яка визначає смисл існування влади – надання публічних послуг. Активно практикувався обмін викладачами та студентами, зарубіжні стажування тощо. Стимулювалося вивчення офіційних мов Європейського Союзу.

У Польщі навчальна підготовка до вступу до ЄС охоплювала всі рівні публічної адміністрації. Тематика навчальних програм для працівників центральної адміністрації передбачала, насамперед, вивчення правової бази ЄС. Для працівників регіональних органів влади першочерговим вважалося вивчення правового доробку ЄС щодо регіональної політики, сільського господарства та використання фондів Європейського Союзу. Великого значення надавалося розвитку навчальних контактів польських міністерств та регіональних органів влади із аналогічними зарубіжними інституціями.

Помітну роль в організації європейського навчання відігравали в посткомуністичних країнах неурядові організації.

Література

1. Арабаджийски Н. Новая образовательная парадигма теории государственного управления [Электронный ресурс] / Н. Арабаджийски // Государственное управление. - Декабрь, 2008 г. - Выпуск №17 // Режим доступа: <http://e-journal.spa.msu.ru/images/File/2008/17/Arabadzhijski.pdf>

2. Опанасюк Г. Тенденції підготовки державних службовців у країнах Центральної та Східної Європи: [монографія] / Г. Опанасюк.-К.-Вид-во УАДУ, 2001.-284 с.

3. Лахижа М.І. Модернізація публічної адміністрації: теоретичні та практичні аспекти.-[монографія].- Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009.- 289 с.; Лахижа М.І. Модернізація публічної адміністрації: досвід Республіки Польща.-Полтава: ПолтНТУ, 2012.-243 с.; Лахижа М.І. Модернізація публічної адміністрації: досвід Республіки Болгарія.- Полтава: ПолтНТУ, 2014.- 208 с.

Яненко І.Г.

Доктор економічних наук, доцент,

Провідний науковий співробітник сектору цифрової економіки,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ПРОБЛЕМИ КОМПЕТЕНТНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Перехід до компетентнісного підходу в освіті, підвищенні кваліфікації та навчанні являє собою зрушення парадигми. Це впливає не тільки на структуру навчальних програм, а й на зміну організації навчання. Впровадження орієнтованої на компетентність освіти, підвищення кваліфікації та навчання вимагає часто приділення більшої уваги інтерактивним стилям навчання і викладання, що поєднують формальне з неформальним навчанням, тіснішу співпрацю із зацікавленими сторонами, не пов'язаними з освітою, і місцевим співтовариством, нову роль педагога у керівництві процесами навчання, а також нові підходи до оцінки.

Ключовими компетенціями є ті, котрі потрібні всім особам для самореалізації особистості та розвитку, можливостей працевлаштування, соціальної інклюзивності, стабільності способу життя, успішного життя в мирних суспільствах, здорового способу життя та активного громадянства. Вони розвиваються у перспективі навчання протягом усього життя, починаючи з раннього дитинства і у всьому дорослому житті, а також через формальне, неформальне та неформальне навчання у всіх контекстах, включаючи сім'ю, школу, робоче місце, сусідство, громади.

У 2018 році в ЄС був оновлений документ «Рекомендації Ради Європи щодо Ключових компетенцій для навчання протягом життя», що визначає вісім ключових компетенцій: [1]

- Компетенція грамотності,
- Компетенція багатомовності,

- Математична компетенція і компетенція у науці, технології та інженерії,
- Цифрова компетенція,
- Особиста, соціальна та компетенція засвоєння знань,
- Компетенція громадянства,
- Компетенція підприємництва,
- Компетенція культурної обізнаності та вираження.

Вищезгадані Рекомендації Ради Європи вперше були розроблені у 2005 році та набули широкого використання в законодавчих та нормативних документах, а також у практиці освітніх закладів тощо. Зокрема, на їх основі були розроблені документи Єврокомісії "Основи цифрових компетенцій для громадян" (2016р) [2] та "Основи цифрових компетенцій педагогів" (2017 р) [3].

В Україні для підтримки компетентно-орієнтованої освіти, підвищення кваліфікації та навчання в контексті навчання протягом усього життя було виявлено три основні проблеми: використання різних навчальних підходів та контекстів; підтримка вчителів та іншого персоналу навчальних закладів; а також оцінка та підтвердження розвитку компетенцій. Для вирішення цих проблем пропонується використати деякі приклади передового досвіду Євросоюзу, які наведені нижче.

Різноманітні навчальні підходи та середовища:

- навчання міждисциплінарного профілю, партнерства між різними рівнями освіти, учасниками підвищення кваліфікації та навчання, у тому числі з ринку праці, а також концепції, такі як загальноосвітні підходи з наголосом на спільному навчанні та активній участі та прийнятті рішень учнями, що може збагатити навчання. Міждисциплінарне навчання також дозволяє зміцнювати зв'язок між різними предметами у навчальному плані, а також встановлювати міцний зв'язок між тим, що вивчається, і змінами у суспільстві;
- методології навчання, такі як опитування, проєктування, змішані, навчання на основі мистецтва та ігор можуть посилювати мотивацію та зацікавленість у навчанні. Також, експериментальне навчання, навчання на робочому місці та наукові методи в науці, техніці, інженерії та математиці (STEM) можуть сприяти розвитку цілого ряду компетенцій;
- учні, працівники навчальних закладів та навчальні заклади можуть бути заохочені використовувати цифрові технології для покращення навчання та підтримки розвитку цифрових компетенцій. Наприклад, беручи участь у союзних ініціативах, таких як "Тиждень кодексу ЄС"; - спеціальні можливості для підприємницького досвіду, стажування у компаніях або підприємцях, які відвідують навчальні заклади, включаючи практичний досвід підприємницької діяльності, такі як проблеми творчості, запуск нових компаній, ініціативи спільноти, що проводяться за участю студентів, бізнес-моделювання чи підприємницьке навчання на основі проєкту є особливо корисними для молоді, а також для дорослих та для вчителів;
- співпраця між освітою та підвищенням кваліфікації та партнерами поза системою освіти – з місцевих громад та роботодавців у поєднанні з

формальним та неформальним навчанням може сприяти розвитку компетенції та полегшити перехід від освіти до роботи, а також від роботи до освіти.

Підтримка навчального персоналу:

- включення компетентно-орієнтованих підходів до освіти, навчання в початковій освіті та безперервному професійному розвитку може допомогти працівникам освіти змінити обстановку у їхніх навчальних закладах та бути компетентним у реалізації цього підходу;

- навчальний персонал може бути підтриманий у розробці підходів, орієнтованих на компетентність, у їхніх конкретних контекстах шляхом обміну персоналом та навчання однолітків, а також однолітків-консультантів, що передбачає гнучкість та автономію в організації навчання, через мережі, співпрацю та спільноти практиків;

- працівники освіти можуть надавати допомогу у створенні інноваційних практик, участі в дослідженні та належному використанню нових технологій, у тому числі цифрових технологій, для компетентності підходів у навчанні та підвищенні кваліфікації. Оцінка та перевірка розвитку компетенцій:

- інструкції (описи) щодо ключових компетенцій можуть перетворюватися на основи результатів навчання, які можуть бути доповнені відповідними інструментами для діагностичної, формувальної та підсумкової оцінки та визнання (підтвердження) на відповідних рівнях;

- перевірка результатів навчання, отриманих через неформальне навчання, може поширюватися та ставати більш надійною, відповідно до Рекомендацій Ради Європи про перевірку попереднього неформального навчання, включаючи різні процедури перевірки. Також використання методів, таких як Europass та Youthpass, які слугують інструментами для документації та самооцінки, може підтримувати процес перевірки.

Література

1. COUNCIL RECOMMENDATION of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Official Journal of the EU.- Режим доступу: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)

2. The European Digital Competence Framework for Citizens [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Єврокомісії.- Режим доступу: <http://ec.europa.eu/jrc/digcomp>

3. Redecker, C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Punie, Y. (ed). EUR 28775 EN. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2017, ISBN 978-92-79-73494-6, doi:10.2760/159770, JRC107466

З М І С Т

СЕКЦІЯ 1   **РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ: СВІТОВІ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ТЕНДЕНЦІЇ**

Orekhova K.V., Abil Sahil, Glushko A.V. FEATURES OF PAWNSHOPS ACTIVITY.....	6
Белінська Я. В. БІТКОІН: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	9
Болдова А.А., Саламаха Ю.В. ОСОБЛИВОСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	10
Квасницька Р.С. ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ.....	12
Кізіма Т.О. ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ ДО ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	14
Ковтун О.А. ПРОБЛЕМИ САМООРГАНІЗАЦІЇ ДОМОГОСПОДАРСТВ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ.....	15
Кошонько О.В. УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ПРИ ПЕРЕСИЛАННІ ТОВАРІВ У МІЖНАРОДНИХ ПОШТОВИХ ТА ЕКСПРЕС-ВІДПРАВЛЕННЯХ.....	17
Рзаєв Г.І., Горбатюк А.М. ОБІРУНТУВАННЯ АНАЛІЗУ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ.....	19
Скоробогата Л.В. ТРАНСФОРМАЦІЯ МОНЕТАРНИХ АКТИВІВ В КОНТЕКСТІ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ МОДЕЛІ БІЗНЕСУ.....	21
Соловійов В.М. СИСТЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК СУЧАСНИЙ ДРАЙВЕР РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ.....	23

СЕКЦІЯ 2   **ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Gordeeva T.A. FINANCIAL FLOW AS A MODERN ELEMENT OF FINANCIAL MANAGEMENT OF AN ENTERPRISE.....	26
Воробей Ю.М. УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ.....	27
Гудзь Ю.Ф. РЕСУРСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	29
Давиденко Н. М., Кульбач Ю.О. ОЦІНКА ЕФЕКТУ ФІНАНСОВОГО ЛЕВЕРІДЖУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	30
Джурік Х.Б. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ШЛЯХОМ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ.....	32

Замазій О.В. ВИКОРИСТАННЯ ПІДХОДІВ КОНЦЕПЦІЇ ЦІННИСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	33
Карпенко Л.М. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЧНИХ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА: ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ.....	35
Ларіонова К.Л. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ.....	39
Опаленко А.М. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	40
Проскурович О. В. ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	42
Рзасв Г.І., Гула А.Ю. ПЕРСПЕКТИВИ АНАЛІТИЧНОЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	44
Рзасва Т.Г., Богущ Н.М. ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА АНАЛІТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	45
Рзасва Т.Г., Лучук Д.О. НАПРЯМИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЇХ ВІДПОВІДНІСТЬ АНАЛІТИЧНИМ ПОТРЕБАМ СУЧАСНОСТІ.....	47
Рзасва Т.Г., Марущак А.І. АНАЛІТИЧНІ НАПРЯМИ ОЦІНКИ СТАНУ ЗАГРОЗ ЗА УМОВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	49
Тарасюк М.В. СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	51
Хруш В.О. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ РІВНЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА....	54
Хруш Н.А. НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДІАГНОСТИКИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	57
Чукурна О.П. МАРКЕТИНГОВЕ ЦІНОУВОРЕННЯ З ВРАХУВАННЯМ ДОДАТКОВОЇ ПРЕМІЇ ЗА ЯКІСТЬ.....	59
Чуняк О.В. ДОМІНАНТНІ КОМПОНЕНТИ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА.....	61

СЕКЦІЯ 3

СТРАХОВИЙ РИНОК: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Liudmyla Prystupa BASIC ASPECTS OF MANAGING THE COMPETITIVENESS OF INSURANCE COMPANY IN DOMESTIC BUSINESS ENVIRONMENT.....	65
---	----

Ведерніков М.Д., Мантур-Чубата О.С. МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ НА ЗАСАДАХ РЕІНЖИНІРИНГУ.....	67
Волосович С.В. INSURTECH: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ СТРАХОВОГО РИНКУ....	68
Климаш Н.І. АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	70
Матвійчук Л.О. АВТОРТРАНСПОРТНЕ СТРАХУВАННЯ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	71
Мельник Т.Г. НАСЛІДКИ ВИКОРИСТАННЯ НЕЗАДЕКЛАРОВАНОЇ ПРАЦІ.....	73
Панченко О.І. ВЗАЄМОДІЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ.....	75
Шіринян Л. В., Арам С. Ш. АНАЛІЗ ПРИСУТНОСТІ СТРАХОВИКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	76

СЕКЦІЯ 4   ***БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА
ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ***

Безвух С.В. ПРОЦЕНТНИЙ РИЗИК БАНКУ: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ.....	79
Бондарчук М.К. БАНК ЯК УЧАСНИК СПІЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ У СТРУКТУРАХ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО БІЗНЕСУ.....	80
Вейц О. І. ОБҐРУНТУВАННЯ СИНОНІМІЧНОСТІ ПОНЯТЬ «СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ» ТА «СИСТЕМА ФІНАНСОВОГО МОНИТОРИНГУ».....	82
Донченко Т.В. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ.....	84
Доценко І.О. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ.....	85
Квасницька Р.С., Пасічник Ю.А. КРЕДИТНА ПОЛІТИКА БАНКУ ЯК ОСНОВА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЙОГО КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	87
Олійник А.В. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	88
Хрущ Н.А., Гензера О.О. НЕОБАНКІНГ - ТЕХНОЛОГІЇ МАЙБУТНЬОГО.....	90

СЕКЦІЯ 5 ***БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ
ЦТВА***

Shuliuk B.S., Petrushka O.V. IMPLEMENTATION OF CONTROL FUNCTIONS OF THE AUTHORITIES OF THE STATE AUDIT OFFICE OF UKRAINE FOR PROVISION OF FINANCIAL-BUDGET DISCIPLINE.....	94
Галайко А.М. ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА.....	95
Гнидюк І.В., Яковина Н.А. НОВІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	98
Єгоричева С. Б. ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СЕРЕДНЬОСТРОКОВОГО БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	99
Захаркіна Л.С., Колосок С.І. ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	101
Карпенко Л.М., Ліпкова Людмила НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ У КОНТЕКСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ.....	103
Качула С.В. БЮДЖЕТНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	106
Кондрашихін А. Б. МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ УМОВАХ.....	108
Красота О.В. ДЕРЖАВНИЙ БОРГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ.....	110
Кучер Г.В. НАПРЯМИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ.....	112
Лисяк Л.В. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	113
Осипенко С.О. БЮДЖЕТ УЧАСТІ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....	115
Палійчук Т.В. ІНВЕСТИЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	116
Пасічний М. Д. ВИДАТКИ БЮДЖЕТУ НА РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ.....	119
Рубан М. О. ПОДАТКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОДИНИЦІ.....	120

Сидор І. П. УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ.....	122
Стеценко Н.А. ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ: МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ.....	125
Тулай О. І. СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ.....	126
Форкун І.В., Бачинська І.А. БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	128

СЕКЦІЯ 6   ***ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА
ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
ПРОЦЕСІВ***

Viktor V. Koval COMPETITION POLICY IN OLIGOPOLISTIC MARKETS: THEORETICAL ASPECT AND PROBLEMS OF REGULATION.....	131
Демчишин М.Я., Степанюк О.І. ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ.....	132
Коркуна Н. М. ВИКОРИСТАННЯ ПІДХОДУ ЗВ'ЯЗАНИХ ПОКАЗНИКІВ ДО ПРОГНОЗУВАННЯ ОСНОВНИХ ВИДІВ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ..	134

СЕКЦІЯ 7   ***МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ***

Гадецька С.В., Філатова Л.Д. МОДЕЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКИ БАНКА В УМОВАХ ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ.....	139
Гострик О.М., Соловійова В. В. КРИПТОРИНОК: ОЦІНКА ТА ПРОГНОЗУВАННЯ.....	141
Григорук П.М. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЛАТЕНТНОЇ ЯКОСТІ.....	143
Григорук С.С. СОЦІАЛЬНА СФЕРА РЕГІОНУ ЯК ОБ'ЄКТ МОДЕЛЮВАННЯ.....	144
Данильчук Г.Б., Кібальник Л.О. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ УКРАЇНИ ЗАСОБАМИ ЕНТРОПІЙНОГО АНАЛІЗУ.....	146
Красноступ В.М. СИСТЕМНО-РЕФЛЕКСИВНОГО ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ КРЕАТИВНІСТЮ КРОС-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ КОМАНДИ ПІДПРИЄМСТВА.	148
Кузьменко О. В., Овчаренко В.О. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	151

Мельникова Н.В. ЛОГІСТИЧНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	154
Рамазанов С. К. МЕТОДОЛОГІЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ІНТЕГРАЛЬНОЇ СТОХАСТИЧНОЇ МОДЕЛІ НЕЛІНІЙНОЇ ДИНАМІКИ.....	156
Сергєєва Л.Н., Кучерова Г.Ю. МЕТОД АНАЛІЗУ ПСЕВДОФАЗОВОГО ПРОСТОРУ В ЗАДАЧІ МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ АГЕНТІВ РИНКУ.....	158
Сергєєва Л.Н., Ус Г.О., Макаренко О.І. АНАЛІЗ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ В СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ.....	160
Тішков Б.О., Дербенцев В.Д. ІГРОВА МОДЕЛЬ БАГАТОСТАНОВОЇ РІВНОВАГИ В ЕКОНОМІЦІ.....	163
Черняк О.І., Черняк Є.О. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЙ ТЕОРІЇ ЕВОЛЮЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	166

СЕКЦІЯ 8   **МОДЕЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЗА УМОВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ**

Gorbatiuk K.V. ECONOMIC DECISION MAKING USING FUZZY RANKING METHODS.....	170
Вітлінський В. В., Скілько В. І. РИЗИКИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	171
Коваленко Ю. М. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ПОРТФЕЛЬНИХ РИЗИКІВ.....	173
Кропивко М.М. ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	175
Лук'янова В. В. РИЗИКИ БІЗНЕСУ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ.....	177
Охріменко І.В. МОДЕЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ АГРО-ВИРОБНИКАМИ ЗА УМОВ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ.....	179
Івашко Л.М., Сапко О.С. МОДЕЛЮВАННЯ ПОРТФЕЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНСЬКИХ УМОВАХ З ВИКОРИСТАННЯМИ МОДЕЛЕЙ САРМ ТА МАРКОВІЦА.....	181
Шевченко Л. В. НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ НІМЕЦЬКИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ В УКРАЇНУ.....	182

СЕКЦІЯ 9   **ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ**

Васильєва О.О., Лагута А.В. ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ РЕГІОНУ.....	186
Коваль Д.О. ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛІ МІЖГАЛУЗЕВОГО БАЛАНСУ ДЛЯ АНАЛІЗУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ РЕГІОНУ.....	187

Овчиннікова О.Р. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ МІГРАЦІЙНИХ ПЕРЕМІЩЕНЬ НАСЕЛЕННЯ ЗА АНАЛІЗОМ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ.....	189
Пасічник Ю.В. СПЕЦИФІКА СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	190
Рзасв Г.І., Савенко Ю.В. АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ ЗА СУЧАСНИХ ДЕМОГРАФІЧНИХ УМОВ.....	194
Старостенко Г.Г., Перегудова А.С. РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	196

СЕКЦІЯ 10   *ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ ЗА УМОВ ПОГЛИБЛЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ ТА АКТИВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ*

Вальков О.Б. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА, ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	199
Гейдарова О.В., Паюк В.П. ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИМ БІЗНЕСОМ.....	200
Миколюк О.А. СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	203
Яременко О.Ф. ОСНОВНІ СКЛАДОВІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ ЗА УМОВ ПОГЛИБЛЕННЯ КОНКУРЕНЦІЇ.....	204

СЕКЦІЯ 11   *АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ЗА УМОВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ*

Babenko V.O. INVESTIGATION OF THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL E-COMMERCE UNDER THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION.....	208
Ludmila Lipkova, Lidia Karpenko PROCESS MODELING OF INTERNATIONAL STRATEGIES IN THE COORDINATES OF GLOBALIZATION CHANGES AND EUROINTEGRATION...	210
Makarenko V.Yu THE BENEFITS OF INTEGRATED REPORTING BY SMALL- AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES.....	213
Munjishvili Tea, Kadagishvili Leila THE SIMULATION MODEL FOREIGN TRADE OF GEORGIA.....	216
Антонюк П.П. CRM-СИСТЕМИ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ.....	219
Богатчик Л.А. ФУНКЦІЇ КЛАСТЕРІВ ЯК ІНСТИТУТУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	220
Вергал К.Ю. ЕТАПИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНТЕГРАЦІЄЮ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	223

Дупляк О. М. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НА МІКРОРІВНІ КРАЇНИ.....	224
Житар М.О., Шевченко О.О. БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ ЯК ОДНА З АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СЬОГОДЕННЯ.....	226
Завгородня Т.П. ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИКА ЇЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	227
Іжевський П.Г. МЕРЕЖЕВИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК.....	229
Капінос Г.І. МЕНЕДЖМЕНТ ПРОДУКТИВНОСТІ В УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	230
Карвацка Н.С. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	232
Кичко І.І. ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	234
Лазебник Ю. О. ВПЛИВ ЯКОСТІ МЕТАДАНИХ НА СТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ E-HEALTH В УКРАЇНІ.....	235
Лозова О.В., Сєдаков М.А. ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСИТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇНИ.....	237
Назарчук Т.В. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НА ЗАСАДАХ КЛЮЧОВИХ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ.....	238
Ніколаєва О.Г., Шевченко Т. О. МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ.....	240
Перезовова І.В. ЩОДО ПИТАНЬ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ГАЗОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	243
Пономарьова Н.А. ЗАСТОСУВАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИРІШЕННІ ЗАДАЧ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ.....	244
Рязанова Н.О. ЛОГІСТИКА В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОМУ КОМПЛЕКСІ.....	246
Сокирник І.В. СТРАТЕГІЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В ПРАКТИЦІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ.....	248
Стадник В.В. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	250
Старостенко Г.Г. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	251
Тюріна Н.М. ЧИННИКИ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ.....	253

Ципліцька О.О.	
БАГАТОВИМІРНИЙ АНАЛІЗ КРАЇН СВІТУ ЗА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИМИ ІНДИКАТОРАМИ.....	255
Чукурна О.П., Галькевич А.С.	
ЛОГІСТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	257

***СЕКЦІЯ 12 СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТА
АДАПТАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ВИМОГ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ***

Olena Chekhratova	
LEARNER AUTONOMY AND ITS LEVELS IN PROFESSIONAL STUDIES.....	260
Жерліцин Д. М.	
ЕФЕКТИВНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ НА БАЗІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ.....	261
Ковальчук С. В., Забурмеха Л.І.	
ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГУ ОСВІТНИХ ПОСЛУГ.....	263
Кофанова О.В.	
ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ НА ШЛЯХУ ДО ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	265
Лахижа М.І.	
ЗАВДАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ: ДОСВІД ПОСТКОМУНІСТИЧНИХ КРАЇН.....	266
Яненко І.Г.	
ПРОБЛЕМИ КОМПЕТЕНТНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	268

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ

**V ЮВІЛЕЙНОЇ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«МЕХАНІЗМИ, СТРАТЕГІЇ, МОДЕЛІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ
ЗА УМОВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА»**

**ПРИСВЯЧЕНОЇ 20-РІЧЧЮ КАФЕДРИ
ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ**

5-7 жовтня 2018 року

м. Мукачево

Відповідальний за випуск:

Хрущ Н.А., Квасницька Р.С., Григорук П.М.

Підписано до друку 25.09.2018 Формат 60x84/16

Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 16,80 Наклад 300 прим. Зам. № 40

Надруковано ФОП Мельник А.А.

м. Хмельницький, вул. Чорновола, 37, тел. (0382)74-32-22

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції.

Серія ДК №1942 від 15.09.2008

